Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Hr. Michel - og alle de andre

850 år af Ørslevkloster Sogns historie

Af BODIL HANSEN

Hr. Michel – og alle de andre

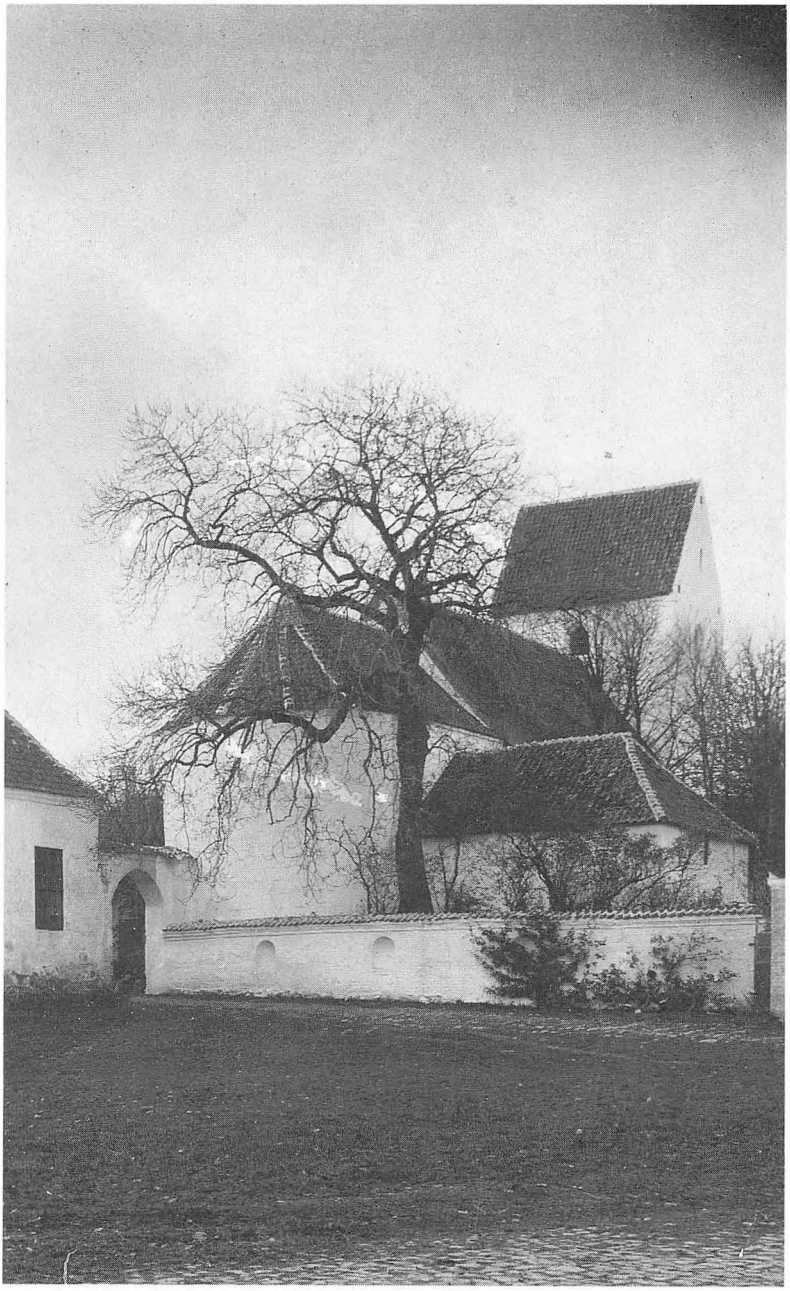

BODIL HANSEN

HR. MICHEL
OG ALLE DE ANDRE

850 år af
Ørslevkloster Sogns historie

Poul Kristensens Forlag
1995

Bogen er udgivet med støtte fra den arv, Ørslevkloster Kirke i 1993 modtog efter de tre søskende Martha, Viggo og Ejner Porskjær, Lund. Med denne støtte kan bogen i mindet om de tre givere blive til glæde for dem, der er interesseret i kirkens, klostrets og sognets historie.

Indhold

Forord *7*
Indledning *9*
Et gammelt hus *10*
Er det Østris eller Øtherslev? *11*
»Djævelens brædtspil« *13*
Kirkebyggeriet i 1100-tallet *14*
Stormandens livsværk *17*
Klostret stiftes omkring år 1200 *20*
Klosterkirkens første tilbygning *22*
Prior Johannes 1275 *25*
Prior Niels 1336 *30*
Det nuværende klosteranlæg bygges i 1300-1400-tallet *36*
Klostrets første stokværk *41*
Priorinde Ingeborg 1472 *44*
Klostrets andet stokværk *46*
Klosteranlæggets hjertepunkt *47*
Klostersamfundet *50*
Klosteranlægget fuldføres *53*
Reformationsåret 1536 *60*
Den bette kongerække *61*
Hr. Michel 1543-1570 *64*
Christen Michelsen 1570-1594 *67*
Hans Lindenov køber Ørslev Kloster 1584 *73*
Jens Lauritsen Rafn (el. Ravn) 1594-1602 *78*
Oluf Christensen Nykjøbing 1602-1646 *81*
Ørslev Klosters kvinder i 1600-tallet *84*
Niels Andersen Lundsgaard 1646-1684 *88*
Søren Pedersen Bering 1685-1717 *92*
Niels Gundesen Rostrup 1717-1734 *95*
Frederik Berregaard og Marie Lasson 1724-1747 *99*
Problemer med fæstebønder og en fugtig præst *105*
Christopher Busch 1734-1756 *110*
Oldingen Christian Drakenberg *111*

Sognets første skole og den forsumpede degn *116*
Peder la Cour *118*
Frederik Berregaard den yngre 1747-1757 *124*
Avlsbygningernes brand 1749 *127*
En kunstmaler og en kromand *132*
Dines Jensen Hiersing 1756-1775 *134*
Jacob Lerche 1760-1768 *137*
Lerches van(d)skeligheder *142*
Mogens Jensen Halkiær *146*
Elisabeth og Mathias Richter 1794-1828 *151*
Andreas Christian Funder 1800-1811 *153*
Erhard Christian Assens 1812-1824 *158*
Den kloge Mand i Hejlskov *162*
Peter Christian Petersen 1825-1847 *166*
Et par tilflyttere *168*
Gravstedet under det lille træ *170*
Godsejerfamilien Fønss 1828-1878 *172*
Bendtzen, Schiødte, Broager, Gad, Petersen 1847-1881 *177*
Jens Vilhelm Malling 1881-1886 *182*
Anders Herskind 1878-1904 *186*
Kristen Thomsen 1886-1895 *190*
Buhl 1895-1905 og Svendsen 1906-1916 *196*
Herregårdens nedgangstid 200
Nye tider og ny præstegård *204*
Aage Knudsen 1917-1922 og Kay Kroon 1923-1931 *206*
Klostrets endeligt som herregård *209*
K. P. Larsen 1932-1942 *213*
Niels Thorsen 1942-1961 *216*
Landsarkivets evakuering til Ørslev Kloster i 1944 *220*
En ny epoke *225*
Carl Peter Ørberg 1961-1977 *227*
Torben Skjerk 1977-1992 *235*
Knud Jeppe Jensen 1992-? *240*
Efterskrift *243*
Kilder *245*
Navneregister *247*

Forord

Engang imellem falder flere menneskers ønsker lykkeligt sammen. Bogen, De nu sidder med i hånden, er resultatet af sådan et sammenfald.

Det første ønske, der kan nævnes, var hos de tre søskende Martha, Viggo og Ejner Porskjær. Igennem et langt liv satte de tre søskende penge til side af deres sparsomme indtægt. De ønskede at glæde sognet med gaver til Ørslevkloster Kirke.

Mens de levede, fik kirken sin første gave: det smukke kirkeskib. Efter deres bortgang blev resten af deres formue skænket til kirken. Beløbet var af en sådan størrelse, at det var svært at forbinde med deres beskedne livsstil. Menighedsrådet vidste, at det ikke var lettjente penge, det fik ansvaret for. Deraf kom det andet ønske: at finde en anvendelse af arven, der var efter Porskjærs ønske.

På et rådsmøde kom tredje ønske frem. Det blev oplyst, at Bodil Hansen var begyndt på forarbejdet til en bog med glimt fra 850 år af Ørslevkloster sogns historie. Det blev straks vedtaget at støtte dette arbejde med midler fra arven efter de tre søskende Porskjær. Vi kendte Bodil Hansens grundighed og evne til at behandle et historisk emne fra bogen om Olga Sponneck og Ørslev Kloster. Derfor var vi ikke i tvivl om værdien af en ny bog fra hendes hånd.

Nu er ønskerne smeltet sammen. Bogen er blevet til virkelighed, og menighedsrådets forventninger er til fulde bleven opfyldt.

Ørslevkloster sogn har fået en bog, der vil blive taget ned af hylden i mange generationer fremover. Her vil læseren kunne finde mange oplysninger om forfædrenes og egnens historie, og jeg tror, at bogen vil blive påskønnet med taknemmelighed mod den der sikrede, at historien blev bevaret.

Det er samme taknemmelighed, der ligger bag dette forord. Tak til Bodil Hansen for det store, ulønnede arbejde. Vi har nu fået en bog om vores egn, vi har grund til at glæde os over.

Knud Jeppe Jensen
Sognepræst i Ørslevkloster og Ørum sogne

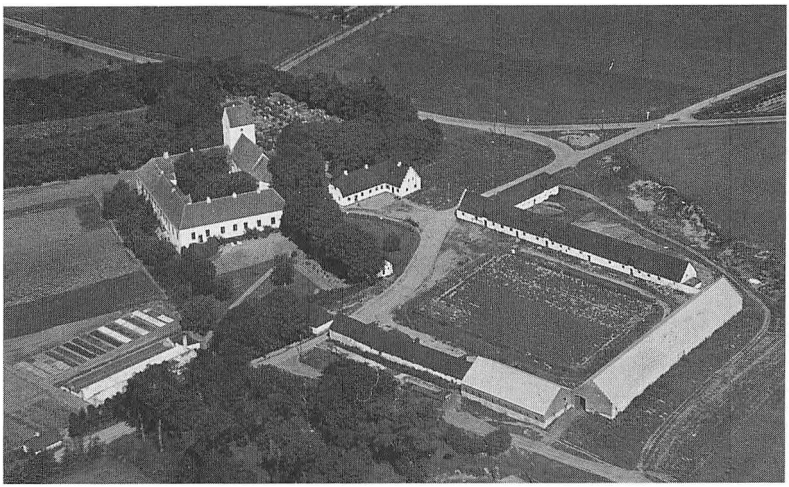

Ørslev Kloster med avlsgård ca. 1932. Laden med det lyse tag er efter branden i 1924 opført på samme plads som laden fra 1750. Mod nord ses hestestalden fra 1751, mod syd det meste af kostalden fra 1753. I hundreder af år er færdslen gået igennem gården eller har passeret krydset nord for.

Indledning

»Jeg fandt en smuk Egn, Skove og Lunde, en velsignet fiskerig Sø, mange Damme, en prægtigt indrettet Borggaard og en ganske ny Avlsgaard med mange gode Ting. Det hele er omkranset af den vidtberømte Limfjord, som kan forlyste Sindet og lokke en Liebhaver!«

– Sådan skrev Nyborgs borgmester, Jacob Lerche, i slutningen af 1700-tallet som begrundelse for, at han havde købt herregården Ørslev Kloster og med den det meste af Nordfjends og store dele af det øvrige Fjends Herred.

Fjends Herred ligger mellem Viborg og Skive, og landevejen mellem de to byer deler herredet i Syd- og Nordfjends. Nordfjends skyder sig ud i Limfjorden som en lille Halvø, og her i det nordligste Nordfjends ligger Ørslevkloster sogn. Sognet har fra gammel tid haft en vej fra Strandet i syd til Hejlskov i nord og en vej fra færgestedet Virksund gennem Lund, med Bøstrup mod nord, til Hald i vest med lokaliteterne: Gl. Hald, Sdr. Hald og Hald Vestermark.

Hvor de to veje krydser hinanden, ser man et markant bygningskompleks: Ørslev Kloster og Kirke, der ligger som et vartegn midt i sognet.

Hvis man gerne vil dykke ned i egnens historie og fornemme lidt af de mennesker, der levede her gennem de sidste 800-900 år, er vejkrydset ved Ørslev Kloster et godt sted at slå sig ned på grøftekanten og »iagttage« begivenhederne. Her er de alle på et eller andet tidspunkt kommet forbi:

Stormanden, prioren, priorinden og nonnerne, kongens lensmænd, et par søulke, præster, fæstebønder og adelsfolk, kloge mænd, frie bønder, hyrdedrenge, skolebørn og de seneste årtiers nutidsmennesker i deres forskelligartede, travle verden.

Egnen rummer imidlertid så megen historie, at nærværende bog i virkeligheden kun kan blive småglimt af visse begiven-

heder. Forhåbentlig kan en del af egnshistorien uddybes ved senere lejligheder – og måske får læseren lyst til selv at forske videre.

Et gammelt hus

Med sine cirka 850 år er Ørslevkloster kirke virkelig et gammelt hus. Ja, langt den ældste og mest bestandige bygning i sognet – og det, den står for, har været lige så bestandigt: Kirkebygningen er i alle disse århundreder blevet brugt til sit oprindelige formål: At være ramme om et religiøst og kulturelt liv i sognet.

Den er et prægtigt og imponerende bygningsværk, især når man betænker, at den blev opført uden nutidens hjælpemidler og på en tid, da menneskene omkring den endnu boede i små huse, der var lerklinede eller af træ.

Da man begyndte at se sig om efter sten til kirken, stod der muligvis allerede en trækirke på stedet. Danmark har vel været lige så rig på trækirker, som Norge på stavkirker. Det danske klima er imidlertid ikke så velegnet til træbygninger, som det norske er. Desuden gjorde ilden det af med mange af trækirkerne.

Men naturen havde andre gaver at byde på end træ. Istidens bræer havde med rund hånd efterladt et smukt og holdbart byggemateriale i det danske landskab i form at store og små kampesten. En hilsen fra klippelandene i nord.

De allerførste stenkirker i landet blev bygget af kampesten, omtrent som man fandt dem. Men snart mestrede man kunsten at fremstille granitkvadre, som blev tilhugget så fint og nøjagtigt, at man stadig forundres derover. Det var nu heller ikke hvem som helst, der kunne den kunst.

Så forskellige vore gamle landsbykirker end kan se ud, så har de i det store hele så mange fællestræk i arkitektur og udførelse, at det må have været dygtige stenhuggermestre og deres øvede svende, der stod for kirkebyggerierne. Men derudover har den

lokale befolkning sikkert måttet hjælpe med alt, hvad den kunne.

Hvem fandt på, at Ørslev skulle have sådan en kvaderstenskirke, der kunne stå til sene tider? Var det en enkelt person, f.eks. en stormand eller alle sognets beboere, eller var det en klosterorden?

Et konkret svar findes næppe. Men i tidens løb har flere kloge hoveder – eksperter og stærkt interesserede – fremsat nogle meget sandsynlige betragtninger, som bygger på nøje iagttagelser og sammenligninger med tilsvarende forhold ved andre kirker og klostre.

Man er kommet til den konklusion, at kirken ikke fra begyndelsen var beregnet til at fungere som klosterkirke, det blev den først nogle år efter dens opførelse. I sin oprindelige skikkelse blev den bygget som en almindelig, stor landsbykirke, der fungerede som sognekirke, man har i hvert fald aldrig hørt om nogen anden kirke i sognet.

Men det er overvejende sandsynligt, at kirken har haft særlig tilknytning til en stormandsgård, og meget tyder på, at en sådan gård, der måske var en slags befæstet borg, lå tæt ved den banke, hvorpå kirken blev opført.

I 1930'erne fandt man f.eks. under havearbejde i lavningen syd for Ørslev Kloster et dusin granitkugler af forskellig størrelse liggende spredt i jorden. Stenene er af den kornede, løse stenart, som tåler at opglødes, og som anvendtes til blideskyts – en slags kanonkugler, som sendtes mod en angribende fjende.

De seneste forskningsresultater peger forøvrigt i retning af, at størstedelen af de allerældste danske landsbykirker oprindeligt blev bygget på foranledning af en stormand.

Er det Østris eller Øthers lev?

Hvem den eventuelle stormand var her, ved vi ikke, men det menes, at man i stedets navn har et fingerpeg. Navnet Ørslev

har i århundredernes løb forandret sig en del, i hvert fald i stavemåden, der blandt andet har været: Østerløf, Øsle, Øslef, Øsløff, Østelo, Ørtzløff, Ødzleff, Øtzluff, Øresløf og endda Høstcløff. Nogle navnekloge mener, at den første del kommer af et mandsnavn »Østri« eller »Øther« og endelsen »lev« fortæller, at han har lev-net (efterladt) sig et gods.

Ejeren af stormandsgården har måske ingen arvinger haft og har derfor på sine ældre dage testamenteret sit gods og kirke til et kloster, i dette tilfælde en nonneorden. Det var i 1100-tallet en ret almindelig fremgangsmåde, brugt af såvel gejstlige som verdslige personer.

Biskop Tyge i Børglum skænkede således før sin død i 1177 sit jordiske gods på Øland til et kloster for benediktinernonner. Biskoppen ønskede nemlig »ved en lykkelig Handel at ombytte det jordiske med det himmelske, det forgængelige med det evige!«

Måske er klostret i Ørslev også blevet stiftet på denne måde. Ejeren har ved sådan en »lykkelig Handel«, efterfulgt af nonnernes sjælemesser for ham, gjort sig håb om at slippe nemmere gennem skærsilden.

– Men kirken blev altså bygget først og er gennem alle århundrederne også blevet brugt som sognets kirke, hvadenten den ejedes af en storbonde, en nonneorden, en adelsmand eller som nu af sognebørnene selv.

1100-1200-årene er den store kirkebygningsperiode i Danmarks historie. Kirkerne skød op næsten som paddehatte landet over. – Og en dag i sidste halvdel af 1100-tallet gik man da i gang deroppe ved stormandsgården, hvor Ørslevs kirke skulle stå på sin ophøjede plads i terrænet.

De følgende år genlød byggepladsen og dens nærmeste omgivelser af lyden fra stenhuggernes mejsler. På de sjældne dage, hvor luften står helt stille, og lyden uforklarligt bæres over store afstande, har man sikkert kunnet høre det ud i sognets fjerneste kroge. – Der var rigtignok gang i byggeriet deroppe på kirkebanken.

»Djævelens brædtspil«

Sokkelstenene blev som ved de fleste kirker udført med en skråkant, så soklen kom til at gå lidt længere ud end resten af muren. Det ser solidt og godt ud, og så snart alle sokkelstenene var anbragt, kunne man se omridset af kirken og begynde at danne sig et indtryk af størrelse og form.

Den var udformet som flertallet af Danmarks landsbykirker: Mod vest det største rum: skibet, mod øst det mindre og smallere rum: koret, og aller østligst den lille, halvrunde udbygning, der kaldes apsis.

Det tegnede godt – og det blev godt. Og hvem ved? Måske var det blandt andet, fordi bygmesteren huskede at få kvaderstenen med skaktavl-mønstret anbragt på den helt rigtige plads?

Endnu er gåden om disse skaktavl-sten ikke løst, men arkæologer har inden for den sidste halve snes år studeret og beskrevet fænomenet ganske grundigt. Man har efterhånden noteret sig ca. 70-80 kirker med sådanne sten med skaktavl-lignende mønstre, der dog kan variere noget i udseende.

Kirker med sådanne sten findes næsten udelukkende i Jylland, ret koncentreret i et område nord for en skrålinie fra Århusområdet til det sydlige Thy.

Skaktavl-kvadren i Ørslevkloster er anbragt østlig i korets nordvæg og blev lagt som een af de første sten over soklen. Den kom atter til syne efter rydning af lidt buskads bag Olga Sponnecks gravsted i 1988. Da skaktavl-mønstret en tidlig forsommermorgen med klart sidelys på stenen ramte blikket, var den første tanke: »Ja, så, det er altså her, de har holdt 'en vis mand' hen med spil, så de i ro og mag kunne bygge kirken i fred!«

Denne tanke byggede på en intuitiv indskydelse, da spil ofte har været betragtet som djævelens værk, og stenen vender mod nord (det verdenshjørne, hvor man mente, de onde magter herskede). Når man dertil betænker, at den danske sagnverden er fyldt med beretninger om kirkebyggerier, der blev generet af

trolde og andet djævelskab, der ville forhindre byggerierne, så er tanken ret nærliggende.

Her på egnen har man f.eks. sagnet om nabokirken i Højslev, som en trold, eller bjergmand fra Bruddal Høje, ville ødelægge under opførelsen. Iflg. sagnet bar bjergmanden en hue, og kirkens bygmester indgik da det forlig med ham, at hvis man i kirken ville indmure en sten med denne hue indhugget, ville han lade byggeriet i fred. Stenen skal kunne ses i kirkens nordmur. – Højslev fik sin hue-sten, og Ørslevkloster måske sin skaktavl-sten, for at kirkerne kunne opføres i fred!

Mange hælder til teorien om »djævelens brædtspil«, andre gætter på, at stenen måske kan have været anvendt som en slags regnskabsbrædt mellem bygherre og bygmester, eller mellem sidstnævnte og hans svende. Atter andre har den teori, at byggesvendene i deres fritid skulle have forlystet sig med en form for spil.

Når man ser på koncentrationen af kirker med skaktavl-sten, må det have været en form for overtro eller tradition i dette område af landet. Afstandene, selv med datidens færdselsmidler, var altså ikke større, end at det ofte må have været de samme mestre, der stod for mange af kirkebyggerierne, eller i hvert fald havde en forbindelse til hinanden. Nabokirken i Ørum har også en skaktavl-sten. (Dog i sydmuren).

Overtro, tradition eller noget helt andet? – Da først skaktavlen var godt anbragt, kunne man vel trække vejret lettet, smøge ærmerne op og for alvor gå igang.

Kirkebyggeriet i 1100-tallet

Kirkens opførelse blev naturligvis fulgt med interesse af egnens beboere, og mange var selv med i arbejdet: Stenene skulle slæbes til byggepladsen, og masser af grus og kalk skulle skaffes som bindemiddel i de kolossalt tykke mure. Kalk af allerfineste kvalitet havde man næsten inden for rækkevidde, nemlig i

Stenen med skaktavl-mønstret er anbragt østlig i korets nordvæg, lige over soklen, skråt bagved gravstedet for Ørslev Klosters sidste ejer, Olga Sponneck.

Daugbjerg Kalkminer. Kalk herfra var så kendt landet over, at man gerne hentede det langvejs fra f.eks. til opførelsen af Ribe Domkirke.

Det skyldes nok blandt andet den gode Daugbjerg-kalk, at nutidens håndværkere i Ørslevkloster ofte har haft vanskeligt ved at bryde ind i kirkens mur, hvis der skulle foretages en eller anden udbedring.

Ørslevkloster Kirke er som de ældste af vore landsbykirker bygget i romansk stil, også kaldet rundbue-stil, i modsætning til yngre kirker, som ofte er bygget i gotisk stil (spidsbuestil).

Den romanske stil er med sine ret lave, runde buer over vinduer og døråbninger og i eventuelle hvælvinger inspireret af arkitekturen i det gamle Rom. Hvis loftet i romanske kirker ikke har hvælvinger, er det et almindeligt fladt bjælkeloft af træ.

Det er en forholdsvis enkel stil uden gotikkens forfinede og himmelstræbende detaljer. Man kan vist bruge ordet robust og solid om den romanske stil, og mange af nutidens mennesker har atter fundet skønheden i dens enkle form.

Årene gik, og byggeriet skred frem. Det var forbundet med store anstrengelser og kostede stundom både blod, sved og tårer. Ind imellem opstod også dramatiske situationer, f.eks. når de store, tunge granitkvadre skulle bakses på plads højt oppe på murene.

Men en dag blev sidste hånd lagt på værket. Med en sær kildrende fornemmelse i mellemgulvet er man vel gået nogle gange rundt om bygningsværket og har knebet sig i armen et par gange. Det var næppe helt til at fatte, at opgaven endelig var fuldført.

Så drog bygmesteren og hans medhjælpere bort. Der blev tyst deroppe på banken. – Stilheden kunne næsten høres. Måske det var en sensommerdag, hvor luften var dirrende varm og doven, og der lige midt i det flimrende sollys stod:

– Og det skulle være mærkeligt, om bygherren kunne modstå fristelsen til ganske alene at gå ind og tage sit livsværk i øjesyn! Hvis vi når at smutte med ind ad døren, inden den falder i bag ham, er det ikke så vanskeligt at forestille sig, hvad han så:

Våbenhus var der endnu ikke noget af, så døren, eller rettere dørene – for der var mindst to – fører direkte ind i kirken. Hvis han valgte døren i nord, ville den virke velkendt for os, for den bruges den dag i dag. Men det var kvindernes dør, mens mændene havde deres egen dør et sted overfor i sydmuren. Gennem begge døre er man straks inde i »skibet«, som har fire ret små, højtsiddende vinduer, to i sydvæggen og to i nordvæggen (de to sidste er der endnu).

Så snart øjnene fra dagslyset udenfor har vænnet sig til rummets dunkelhed, opdager man, at få skridt inde i rummet midtvejs mellem de to døre står døbefonten. Ingen måtte gerne komme for langt ind i kirkerummet uden først at være døbt, derfor er fonten anbragt hernede. Hvis her havde været lidt lysere, kunne man muligvis se bemalinger på den ellers prunkløse granitfont.

Foruden døbefonten ses i skibet kun to murede bænke hen langs væggene, en i syd og en i nord. Her kunne svagelige og ældre sætte sig, alle andre måtte stå op under gudstjenesten, når de da ikke knælede på det lerstampede eller stenpikkede gulv.

Dette enkle kirkerum, hvor næsten intet inventar distraherede synet, må have haft en ganske overvældende arkitektonisk virkning. Blikket blev tiltrukket af det lysere korrum, som fik lys fra tre sider, idet der ikke blot var et lille vindue i syd og nord, men også et mod øst midt i den halvrunde apsis-mur bag ved altret.

Under den halvrunde kuppelhvælving, som apsis blev opført med, stod det enkle alterbord, bygget af særligt udsøgte kvadersten. På alterbordet stod måske et forgyldt krucifiks – i lighed med det berømte Lundø-Kors. Synsindtrykket blev fremhævet

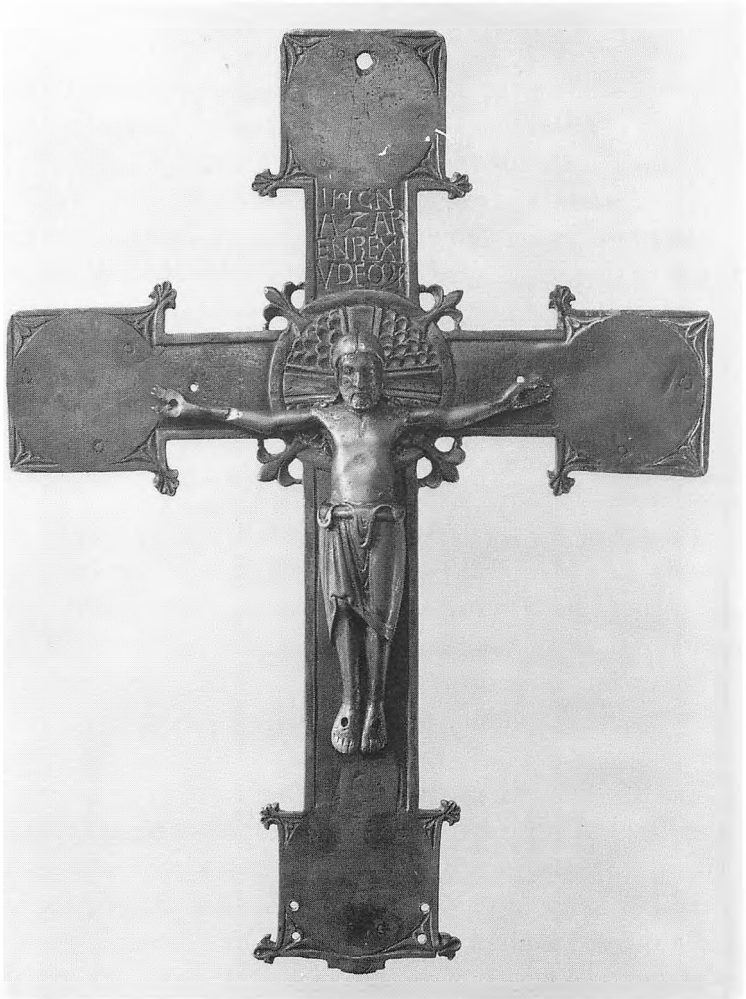

Romansk bronzekrucifiks fra 1200-tallets begyndelse. Nationalmuseet erhvervede det ved auktionen efter Ørslev Klosters sidste ejer, komtesse Olga Sponneck. Komtessen havde bragt det med sig til klostret og betragtede det som et klenodie, fordi det var omtrent lige så gammelt som klostret. Man ved ikke, hvor krucifikset stammer fra, men teoretisk kan det udmærket have været i vor kirke. På Nationalmuseet hænger det i samme montre som Lundøkrucifikset og de få tilsvarende, der er tilbage. (Foto: Natationalmuseet).

Stenen med den lille ovale fordybning danner sammen med andre granitkvadre trappe foran klostrets syddør. Fordybningen til relikviet er nu cementeret til. Måske stammer alle de kønne trappesten fra kirkens gamle stenalter.

af lyset fra vinduet bag altret, og det hele har, set nede fra kirkeskibet, været ganske smukt indrammet af triumfbuens åbning, der var smallere og lavere end nu.

Kirkens bygherre stod vel en rum tid i kirkens skib, betaget af det helstøbte syn mod koret i øst. Kan hænde han derefter gik op til altret for med tilfredshed at konstatere, at kirkens relikvie (en hellig genstand) lå godt anbragt i den lille ovale fordybning i den midterste kvadersten. Var relikvien mon en stump af en helgens knogle eller en splint af Kristi kors? – I hvert fald var den anskaffet i den tro, at den var hellig og havde undergørende kraft.

Det kan vist kun have været en tilfreds bygherre, der den dag trådte ud af sin fuldførte og velbyggede kirke.

Senere tiders forandringer med tilføjelse af inventar og om-

bygninger af kirken bragte en del forstyrrelse i den oprindelige arkitektur, der ellers var så vel gennemtænkt.

Bygherren var imidlertid nok blevet både grå og gammel, inden han kunne fryde sig over sin færdige kirke. – Byggeriet havde taget sin tid. – Og hvem ved, om ikke hans kone få år efter kirkens færdiggørelse stod som enke med hele herligheden: storgården og kirken?

Klostret stiftes omkring år 1200

Klostret i Ørslev må nemlig være grundlagt forholdsvis få år efter kirkens færdiggørelse. Man har ikke noget papir med angivelse af årstal, dato eller grundlægger. Ej heller har man noget skriftligt om, hvilken nonneorden klostret tilhørte. Klostrets arkiv blev efter kgl. befaling i 1585 afleveret til opbevaring i Viborg Domkirke, hvor det altsammen – desværre – gik op i flammer ved den store brand i 1726.

Man kunne måske gøre sig forhåbning om, at der i Vatikanets vældige arkiver skulle være et sådant dokument, men det vil være som at lede efter en nål i en høstak.

Vil man gerne have et billede af den egentlige klostertid, må det samles som brikkerne i et puslespil. De skrevne kilder om Ørslevs klostertid findes kun som små bemærkninger i spredte dokumenter. Men det er alligevel muligt med de få oplysninger, de bevarede klosterbygninger og den almindelige viden, man efterhånden har om danske klostre i middelalderen, at fremkalde et billede af klosterlivet i Ørslev.

Den danske kunsthistoriker, dr.phil. Vilhelm Lorenzen (1877-1961) skrev blandt andet 11 bøger om de danske klostres byggeforhold og byggeskik samt de forskellige nonne- og munkeordeners leveregler. Lorenzens indsigt, sammenligninger og overvejelser gør, at man trygt forlader sig på hans udsagn om, at nonnerne i Ørslev Kloster tilhørte benediktinerordenen.

Et fingerpeg herom er f.eks. grundlæggelsestidspunktet, og at

det er klostrets vestfløj, den egentlige bolig for nonnerne, der er bygget sammen med kirken.

Ørslev Kloster omtales første gang skriftligt i 1275, men Lorenzen anslår, at det udmærket kan være ca. 100 år ældre. Netop i sidste halvdel af 1100-tallet stiftedes temmelig mange benediktiner-nonneklostre (17) i Danmark, og blandt dem en god del i Limfjordsegnene. Således: Ø Kloster (nu Oksholm) på Øland, Sebber ved Nibe, vort eget Ørslev, Stubber Kloster ved Sevel, Gudum vest for Struer og endelig Hundslund Kloster i Vendsyssel (nu Dronninglund).

Visse steder står der, at Ørslev Kloster skulle være omtalt skriftligt allerede i 1268, f.eks. i »De danske Klostre i Middelalderen« af Daugaard. Men det må bero på en fejltydning af et testamente, som den sjællandske stormand, Esbern Vognsens enke, der hed Gro, lod udfærdige på latin i 1268.

Heri betænker hun mange klostre og kirker, blandt andet de ovennævnte benediktinerklostre ved Limfjorden. Der omtales da også stednavnet »Høstrlid« der leder tanken hen på de gamle stavemåder for Ørslev (i den periode satte man altid »h« foran ø). Men det er snarere Østerild i Thy, hvis kirke bliver betænkt af fru Gro. Efter at have delt gavmildt ud af sine penge, indtrådte Gro selv i Roskilde Kloster.

Da man intet ved om Ørslev Klosters grundlægger, har tanken temmelig frit spillerum, og det kan meget vel tænkes at have været stormandens enke, der i sin ensomhed har ønsket at skænke sit jordiske gods til et kloster for nonner – og måske selv indtræde i klostret, i lighed med den ovennævnte fru Gro.

Både i kloster- og herregårdstiden har Ørslev Kloster gang på gang været styret af og værnet om af stærke og viljefaste kvinder. Den sidste ejerinde, Olga Sponneck, mente endda at have konstateret, at det netop gik bedst på stedet, når en kvinde stod for styret. – Og man er tilbøjelig til at give hende ret!

Men hvad enten klostrets stifter var mand eller kvinde, blev det sandsynligvis grundlagt i sidste halvdel af 1100-tallet. Vilh. Lorenzen peger nemlig på, at man allerede ret få år efter kirkens

opførelse påbegyndte dens første tilbygning: Sakristiet (eller som det senere blev kaldt: Gravkapellet) ved korets nordside, som blev opført omkring år 1200.

Nu er sakristiet borte. Dets hvælvinger styrtede ned i 1835 og beskadigede de sarkofager (stenkister), der senere hen i herregårdstiden var blevet stillet derind med de jordiske rester af fornemme adelsfolk. Man brød den øverste meter af sakristiets mure ned, lagde et nødtørftigt tag på og murede åbningen til kirken efter, så man kun kunne komme derind ved udefra at kravle gennem en luge.

Sådan stod det, til en storm i 1931 fik taget til at styrte ned over, hvad der måtte være tilbage i rummet. I de økonomisk vanskelige tredivere så man ikke anden udvej end at redde de tre mindst beskadigede sarkofager ud, reparere dem og stille dem i tårnrummet. Et par sarkofaglåg blev opsat på korets sydvæg, alt det resterende blev begravet på kirkegården og sakristiets sørgelige rester derefter jævnet med jorden.

Takket være den energiske Lorenzen kan vi alligevel nå at få et indtryk af denne lille perle af romansk bygningskunst. Lorenzen studerede nemlig grundigt Ørslev Kloster og Kirke engang i begyndelsen af 1900-tallet, da sakristiet endnu fandtes, skønt tilmuret. Man kan næsten se ham bevæbnet med en lygte kravle ind gennem lugen til det halvt sønderslåede sakristi for gennem støv, murbrokker og spindelvæv at »rejse« tilbage til 1200-tallet.

Klosterkirkens første tilbygning

Da kirken fra blot at have været almindelig kirke omkring år 1200 nu også skulle til at fungere som klosterkirke, ville man have mere plads. Sådan et rum i tilknytning til koret kunne der blive god brug for under visse af messerne. Måske skulle rummet også være det sidste hvilested for klostrets stifter, så præst og nonner her kunne holde sjælemesser for ham/hende og deres familie.

Med forsigtighed begyndte man da at fjerne kvaderstenene østligst i korets nordmur, så der kunne blive en døråbning mellem koret og tilbygningen. Kvaderstenene blev naturligvis genbrugt i tilbygningen, og man fandt endda yderligere nogle kampesten og huggede dem pænt til, så også sakristiet kom til at stå med pæne skråkant-sokkelsten hele vejen rundt.

Men da granitkvadrene slap op, fortsatte man byggeriet med et nyt og spændende byggemateriale: Teglsten! Regulære, ensartede sten, formet af ler og brændt, så de blev hårde og holdbare.

I Ringsted havde man få årtier forinden som et af de første steder i landet brugt disse nymodens mursten, da man byggede den store, skønne Sct. Bendts kirke. Opfindelsen bredte sig hurtigt. – Kunne sjællænderne, kunne jyderne også! – Og i Nordfjends var der let adgang til ler af allerfineste kvalitet.

Murstenene, der blev brugt til kirken og klostret er af den type, der kaldes munkesten, som er noget større end nutidens mursten.

Med mursten fremfor granitkvadre var det meget lettere at lave forskellige detaljer i byggeriet. Sakristiets nordmur blev udvendigt ved hvert af de to hjørner forsynet med en såkaldt lisén. De to liséner ved hjørnerne skulle ligne et par store flade søjler. Det klarede man ved at lade murstenene træde lidt længere frem disse steder, hvilket fik tilbygningen til at virke lettere.

Men det mest imponerende ved det nye byggemateriale var næsten, at man med disse mursten blev i stand til at lave et forunderligt, hvælvet loft inde i rummet. Sakristiet fik en såkaldt krydsribbehvælving med tresidede ribber, der i rummets hjørner hvilede på halvsøjler med retvinklede baser (grundsten) og terningeagtige kapitæler (søjlehoveder).

Rummet blev ligesom kirken lidt sparsomt oplyst gennem små rundbuede vinduer, et mod vest, et mod nord og sandsynligvis også et mod øst. Desuden kom der lys gennem døråbningen inde fra kirkens kor.

Sakristiet i 1915. Indvendigt lå det i ruiner, og åbningen til kirken var muret til. Man havde reduceret murene med ca. 1 m og lagt et nødtørftigt tag på. Man kan lige ane resterne af lisénerne ved hjørnerne. (Foto: Nationalmuseet).

Dette hvælvede rum var en ganske stilfuld tilbygning, og kirken havde nu undergået sin første forandring som tillempning til klosterkirke – senere kom der mange andre ændringer til. Men lige i begyndelsen var der travlhed med så meget andet: Selve klostersamfundet skulle til at fungere. Her var man nu nok så heldig, at de første beboere kunne rykke ind i bygninger fra den formodede stormandsgård.

Prior Johannes 1275

Nonnerne og deres daglige leder, priorinden (priorissen) skulle bo i een bygning. Prioren, klostrets øverste leder, i en anden.

Prioren var i de tidlige klostre som regel både præst og administrator af klostergodset, men der kunne også være andre præster knyttet til stedet, og som århundrederne gik, blev priorens vigtigste funktion som oftest at forvalte klostrets jordiske gods og guld. Denne funktion vogtede han nidkært over – og måske ikke ugerne med fordel for sig selv!

Den første prior rykkede muligvis ind i den bygning, hvis rester arkæologer i 1979 fandt under udgravning i nærheden af den nuværende sydfløjs østlige del i en dybde, der endda nogle steder er lidt lavere end kældergulvet i sydfløjen.

Kirken blev jo bygget på en banke, som oprindeligt skrånede temmelig meget mod syd. Først et par hundrede år senere blev der lavet en afgravning ca. 1 m fra kirkens sydmur, og en stor opfyldning blev lavet mod syd. Derved blev klostergården nogenlunde plan, og de senere klosterbygninger kunne få den placering, de stadig har på den store, firkantede forhøjning i terrænet.

Men ved foden af den oprindelige banke syd for kirken lå ved klostrets grundlæggelse sandsynligvis allerede en bygning, – eller også kom der hurtigt til at ligge en. – Undersøgelsen i 1979 viste, at bygningen blandt andet havde haft tegltag og godt kunne være fra omtrent samme tid som sakristiet.

Mon ikke prior Johannes, som er den første af klostrets beboere, vi træffer på, har haft sin bolig i denne standsmæssige bygning med tegltag? Prioren var klostrets overhoved og har sikkert ikke valgt den ringeste bolig til sig selv.

Netop den dag, den 28. okt. 1275, hvor vi møder ham, er han optaget af en af sine vigtigste opgaver, nemlig godshandel. Ved en godsoverdragelse i Hammerum herred underskriver han sig »Hr. Johannes, Prior i Østerløf«.

Tilsyneladende har denne godshandel ikke noget med Ørslev

Ørslev Klosters segl med den latinske indskrift: »S. Conventus Monialium In Østerløf«. Billedet ligner en tronende biskop og forestiller sandsynligvis Sankt Nikolaus, som formentlig har været klostrets skytshelgen. Nikolaus beskyttede både jomfruer og søfolk, så han har været ekstra god at have som skytshelgen for et nonnekloster i nærheden af Limfjorden.

Kloster at gøre, men en eller anden forbindelse skal der nu nok alligevel være – om ikke andet, så privat – siden hr. Johannes ville ulejlige sig!

Klostrets jordtilliggende og rigdom steg støt gennem årene. Hver gang en nonne gik i kloster, fik klostret et såkaldt provent (en medgift). Det vil sige en slags indbetaling til gengæld for, at hun var sikret forsørgelse i klostret resten af livet.

Medgiften kunne være rede penge, men var som oftest et jordstykke eller en hel gård. Da der kom nonner fra forskellige egne af landet, måtte prioren prøve at mageskifte eller at handle med andre klostre eller godser, så jorden efterhånden blev nogenlunde samlet.

Når nonnerne skulle medbringe en medgift til klostret, kan man regne ud, at det sjældent var almuens fattige døtre, der kom dertil. De navne, vi kender på nogle af Ørslev Klosters nonner viser da også, at de fortrinsvis var døtre af adel eller af formuende folk.

Det var dengang nærmest en katastrofe, hvis giftefærdige piger ikke blev afsat – hvordan skulle de så blive forsørget?

Foruden deres egentlige formål kom klostrene også til at fungere som en slags forsørgelsessted for adelens og fornemme folks »overskud« af ugifte døtre. Det var altså ikke alle, der gik i kloster, fordi de følte et åndeligt kald. Til gengæld havde nonnerne vel på mange måder en bedre materiel tilværelse, end andre ugifte kvinder i datiden.

Hvis prior Johannes residerede i huset, der lå ca. 20-25 m syd for kirkens kor, hvor finder vi så de første nonner og deres priorinde? – I ærbar afstand, naturligvis! – Sandsynligvis lidt sydvest for det nuværende sydvestlige hjørne af klostret.

I Resens »Danske Atlas« fra 1600-tallet fortælles, at der på den tid var rester af de første klosterbygninger i skoven. Skoven gik formodentlig dengang længere op mod kirkebanken. En anden gammel beretning siger, at de første klosterbygninger lå »to-tre Bøsseskud« syd for kirken.

Disse optegnelser svarer ganske godt til en iagttagelse, som provst M. Brandt, Højslev, gjorde i Ørslev Klosters have i 1934, han skriver:

»Under dræningsarbejdet stødte man 50 m syd for krogen imellem kirkegårdens bratte sydskrænt og skrænten langs klostrets vesterhus på udmundingen af en underjordisk vandledning, som her måske er endt i en vandkunst. Et par af rørene blev taget op og viste den ældste form for vandrør her i landet«.

Brandt fortæller videre, at vandledningen fortsatte op under kirkegårdsskrænten og således lå inde under den nuværende kirkegård. Det ville man ikke have gjort, hvis der havde været kirkegård der, da de oprindelige klosterhuse blev bygget. Det svarer atter godt til, at den oprindelige kirkegård lå op mod kirkens sydside, der i dag er klostrets gård.

Lidt senere fandt man et tilsvarende rør i vejkanten nord for kirkegården. For Brandt var der ingen tvivl: Vandledningen kom fra Ravnkilde, der udspringer i en sænkning ca. 300 m nord-nordvest for Klostret. Kilden forsynede altså de første klosterbygninger med rindende vand.

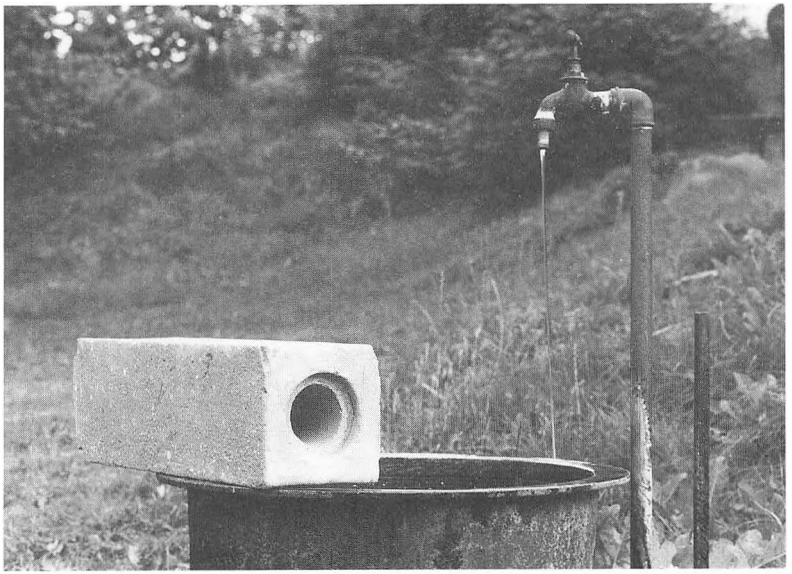

Et af de gamle vandrør anbragt ved den nuværende vandledning i klosterhaven. De gamle rør må være fundet 10-15 m længere mod syd. I baggrunden mod nord ses krogen mellem kirkegårdens sydskrænt og skrænten langs klostrets vestfløj. Vandrøret peger i retning af Ravnkilde.

»Et Bøsseskud« er et noget ubestemmeligt mål, men afprøver man Provst Brandts »50 m syd for krogen«, ender man i et område, der ved nærmere eftertanke taler stærkt for at være det rigtige sted:

Ikke mange meter herfra finder man i nærheden af lindealléen en plet skovmærker, der trofast myldrer frem år efter år. Skovmærker findes normalt ikke på denne egn, og det falder uvilkårligt i tankerne, at netop planten skovmærke (bukar) blev dyrket af benediktinermunke allerede i 900-tallet.

Her ved skovmærkerne står vi måske midt i nonnernes have? Det kan udmærket være såkaldt reliktplanter, dvs. planter, der er »efterladt« fra klostertiden. I lavningen mod syd har der tidligere været vand – vel nogle af klostrets karpe- og ørreddamme,

hvorfra man kunne forsyne sig i fastetiden. Her breder planten rød hestehov (tordenskræppe) sig voldsomt, som flere steder omkring klostret. Den er også en velkendt gammel lægeurt, der brugtes mod pest og kaldtes pestilens-urt.

Hvad enten klostrets første bygninger har været placeret sådan eller lidt anderledes, har de første beboere: Nonner, priorinde og prior måttet ud af klostret og op til kirken for at passe messer og tidebønner døgnet rundt. Det kunne være barskt i dårligt vejr, især om vinteren ved messer i de sene nattetimer. Ydermere skulle de gå op over egnens oprindelige kirkegård, der jo lå mellem klosterhusene og kirken. – Det kunne nok ind imellem give anledning til både gys og bæven hos mangen en nonne.

Udover punktligt at passe messer og tidebønner har nonnerne haft travlt med praktiske gøremål. I klosterhaven dyrkedes mange urter og planter, der var ganske ukendte for menigmand. Her kunne man finde raffinerede krydderurter til maden og velduftende planter som ovennævnte skovmærker. Der dyrkedes lægeplanter til udvinding af medicin, og klostrene påtog sig at pleje syge.

Klostrene virkede desuden som herberg, der i mangel af vejkroer måtte give vejfarende logi og et måltid mad. Ikke mindst måltidet kunne blive en kulinarisk oplevelse for den rejsende.

I en gammel beretning fortæller en vejfarende, at han på Sjælland havde fået husly i Skovkloster (det nuværende Herlufsholm), hvor han var blevet godt beværtet, men til sin forundring så, at man i klostret dryssede »græs« på maden! Det var vel krydderurten dild, han der blev præsenteret for.

Klostrene havde som regel også lægfolk til at hjælpe med arbejdet både inde og ude. Ørslev Kloster havde i hvert fald fæstere – ligesom senere i herregårdstiden – til at dyrke jorden og klare fiskeriet på fjorden og i den fiskerige Ørslevkloster Sø. Fiskeriet gav kærkommen mad – ikke mindst i fastetiden – og i øvrigt gav det gode indtægter til klostret.

Mens priorinden holdt øje med, at nonnerne passede deres

pligter i kirken, deres praktiske arbejder, overholdt klosterreglerne om tavshed de fleste af døgnets timer – og levede et kysk liv, var de skiftende priorer beskæftiget med at holde styr på klostrets voksende jordtilliggende, inspicere arbejdet på ladegården, foretage nødvendige rejser og få pengene til at yngle.

Prior Niels 1336

I 1336 hed prioren Niels Pedersen og havde pant i noget jord, som en vis Markvard Skinkel havde givet Ribe Domkapitel skøde på. Prior Niels blev imidlertid utålmodig og rykkede for sine penge, og Markvard Skinkel måtte love, at prioren nok skulle få sine penge med det allerførste!

Prior Niels, hans forgængere og efterfølgere var også drivkraften m.h.t. de forskellige om- og tilbygninger i kirken og klostret. Når klostrets prior vendte hjem fra sine rejser til andre klostre og større kirker, havde han hovedet fuldt af indtryk og ideer. Fra klostertidens begyndelse og de nærmest følgende århundreder skete der mange forandringer, navnlig i koret og i kirkens vestlige ende.

Der blev lavet en dør i korets sydmur, så prioren/præsten havde så kort som muligt at gå fra sin bolig. Sådan en dør havde man blandt andet i Grinderslev Kloster, og man ville nødig være ringere stillet i Ørslev Kloster! Den nu tilmurede dør ses til højre for knæfaldet.

I koret skete der mange forandringer, der havde til formål at få korrummet til at virke større – dog indenfor de givne ydre rammer. Mange af klosterlivets væsentlige messer, bønner og ceremonier krævede plads.

Den oprindelige døråbning ind til sakristiet blev muret til og erstattet af en stor bred åbning, der var en del større end den, der nu ses tilmuret bag smedejernsgitteret.

Det vil sige, at sakristi og kor næsten kunne bruges som eet stort rum. Måske var det ved den lejlighed, at murene i apsis og

Den tilmurede prior/præstedør i korets sydmur. Til højre ses én af kirkens to bevarede middelalderlige lyseholdere. Det sammensatte sarkofaglåg er Henriette von Bünaus (omtales u. Frederik Berregaard den yngre). Bag ved døren er nu opført en støttepille.

Lyset afslører, at loftet over apsis (korrundingen) har været halvkuppelformet hen over det oprindelige, lave alter. Senere er der kommet hvælvinger til, og endnu senere har man brudt det hele ned for at forhøje korloftet, så der kunne blive plads til den høje altertavle. Blandt andet den lille tilbageblevne hvælvingsstump under pyntebjælken røber historiens gang.

kor blev gjort højere, og korets træloft blev fjernet og erstattet af murede hvælvinger i lighed med sakristiets loftshvælvinger. Korets hvælvinger er forlængst forsvundet igen, men det hvælvede loft har haft en fin rummæssig virkning.

Ca. 1½ m vest for den oprindelige triumfmur (muren mellem kor og skib) blev opført endnu en triumfmur, nemlig den vi ser i dag. Åbningen i den var noget mindre end nu, for på hver side af den blev der plads til en indbygget, rundbuet niche, der vendte ned mod kirkeskibet.

I hver af disse nicher kan have stået en figur f.eks. af en helgen eller måske af jomfru Maria, og de har vel tjent som sidealtre. Andre mener, at nicherne kan have tjent som såkaldt lektoriestole, hvor epistlerne er blevet læst fra den ene, og evangelierne fra den anden.

Formentlig har de to triumfbuer på det tidspunkt og temmelig længe fremover eksisteret samtidig, foroven forbundet med en loftshvælving.

Mellemrummet mellem de to buer har desuden givet plads til endnu 2 nicher i væggene, hvoraf den ene findes intakt ved siden af degnestolen. Den anden blev senere gennembrudt og danner opgangen til prædikestolen. Da triumfbuerne var mindre end nu, var der en lille plads foran disse nicher, hvor der meget vel kan have været anbragt små sidealterborde.

Hvis man betragter arkitekturen omkring den nuværende og forsvundne triumfbue samt koret med hvælvings-stumper og overpudsninger rundt om i væggene og sammenholder det med gamle beskrivelser og resultater fra restaureringen i 1960'erne, kan man næsten se arkitekturen for sig: Det har været et smukt, næsten pompøst syn med den dobbelte triumfbue, hvorigennem man kunne se ind i koret med dets loftshvælvinger.

Kirkens østlige del var efterhånden ombygget således, at den var en klosterkirke værdig: Sakristiet i åben forbindelse med det store korrum gav plads, og de forskellige sidealtre foruden hovedaltret gav mulighed for klostrets mange messer, sjælemesser og ceremonier.

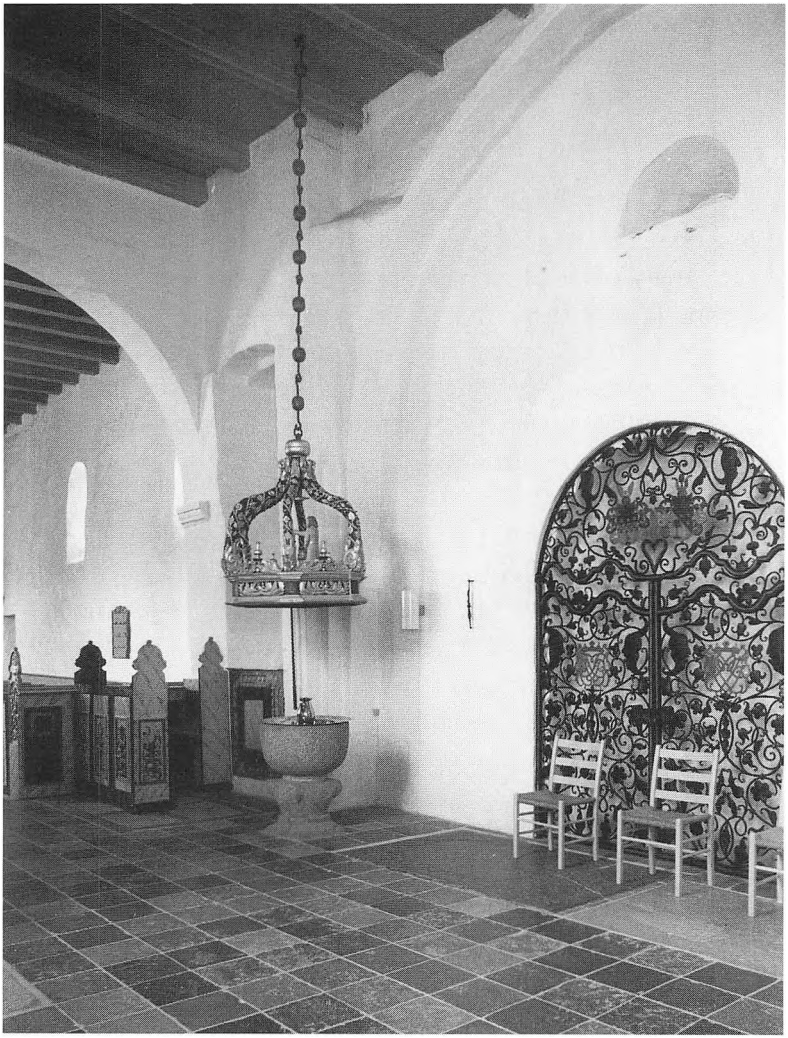

Ved hjørnet bag døbefonten stod den oprindelige triumfmur. Den og den nuværende eksisterede formentlig samtidig i et par hundrede år. I nichen mellem dem (bag den nuværende degnestol) stod måske en helgenfigur evt. med et mindre alter foran. Under loftet t.h. for dåbshimlens ophæng ses et afbrudt fundament til en af korloftets nu forsvundne hvælvinger. Åbningen til sakristiet var i klostertidens glansperiode større end bag porten, og da har kor og sakristi givet virkelig god plads til religiøse ceremonier.

Røgelseskar fra Ørslevkloster Kirke. Det består af en under- og en overdel. I underdelen lægges glødende trækul, i overdelen lægges en røgelsesblanding, som dufter ved opvarmning. Tegnet 1891 af Nationalmuseets medarbejder Magnus Petersen. Røgelseskarret kan ses på Nationalmuseet.

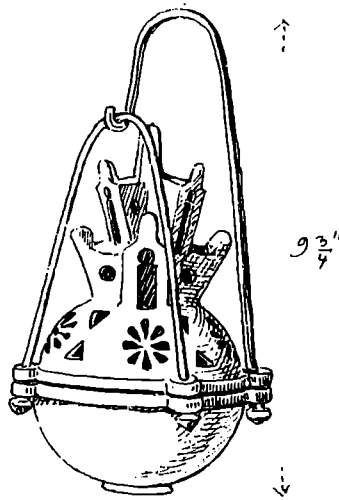

Når nonnerne ikke lå hensunket i bøn foran altrene, deltog i messer eller gik og svingede røgelseskarrene, hvor i kirken finder vi dem så? – Ja, det kan ikke nytte at lede efter skønne gamle egetræsstole i koret, sådan som man endnu finder dem i visse af munkenes klosterkirker.

Nonner af benediktinerordenen havde deres siddepladser vestligst i kirken oppe på et pulpitur (balkon). Placeringen svarer nogenlunde til, hvor orgelpulpituret er i dag.

Nonnernes gamle pulpitur i Ørslevkloster Kirke har sandsynligvis eksisteret helt til 1878 – man havde blot glemt, hvad det egentlig var! To steder kan man finde et vestligt pulpitur omtalt, og det er vel at mærke *ikke* det senere herskabspulpitur, som var fæstnet til sydvæggen og omtales særskilt.

I kirkens brandtaksation fra 1793, omtales således »et aparte pulpitur i vestre ende for sognets almue med opgang i kirken«.

Ved kirkesynet i 1878 skrives: »Pulpituret, der støder op til Taarnet, og som er brøstfældigt og til Vanzir for Kirken, ned-

tages ... den nuværende Opgang til Kirkens Loft bortfalder med Pulpituret; i Stedet for anbringes Opgangen udvendig paa Taarnets nordre Side ved en Stige med Holdestang, saaledes at Indgangen til Taarnet bliver gjennem en tidligere Aabning, der for Tiden er tilmuret«.

Nonnepulpituret med indvendig opgang til kirkens loft (der menes sikkert kirkens tårn, siden det kædes sammen med tilmuring af den udvendige døråbning i tårnets nordvæg) bringer os hastigt op til tiden, hvor:

Det nuværende klosteranlæg bygges i 13-1400-tallet

I slutningen af 1300-tallet/begyndelsen af 1400-tallet var Ørslev Kloster blevet så velfunderet, at man begyndte at tænke på nybyggeri. Vorherre skulle naturligvis have sit: Kirken fik et tårn. Men prioren fik nu også noget: Et nyt stateligt hus.

Kirkens tårn og det, der formentlig var priorens bolig, blev bygget ca. samtidig og ligger diametralt modsat i det nuværende samlede kirke/klosteranlæg. Det havde sikkert hele tiden været planen at bygge et regulært klosterkompleks, hvor nonnernes boligfløj var bygget sammen med kirken, som benediktinernes ordensregel foreskrev, men det måtte komme lidt efter lidt, som økonomien tillod det.

Ørslev Klosters sydøstlige sal (havesalen) er det ældste afsnit af de nuværende klosterbygninger og blev opført som et enkeltstående, stateligt stenhus. Det er nærliggende at tro, at prioren residerede her, for det næste byggeri i klosteranlægget blev vestfløjen, nonnernes fløj, hvor priorinden vel også har haft sin private bolig.

I slutningen af 1300-tallet og begyndelsen af 1400-tallet indtrådte en økonomisk opgang landet over. Ved flere klostre gik man igang med nybyggeri, der blandt andet forbedrede nonnernes forhold, så de tørskoede kunne komme ind i kirken til de

Da vestfløjen blev bygget, kunne nonnerne endelig gå direkte fra deres bolig og ind i kirken. Man ser også, at kirken oprindelig lå på en banke, der skrånede mod syd.

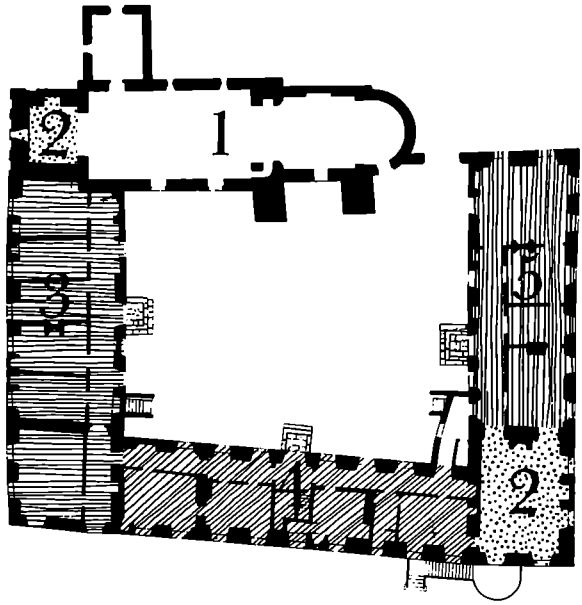

Plan over formodede byggeafsnit: 1. Kirken mod nord er ældst. Dernæst kom: 2. Tårnet i nordvest og havesalen i sydøst (der oprindelig var et selvstændigt hus – måske priorens hus). 3. Nonnefløjen i vest. 4. Sydfløjen (bygget noget senere) blev skæv, da den skulle forbinde de først opførte bygninger. 5. Østfløjen. (Tegning: Hans Langballe).

mange tidebønner. Således fik da også nonnerne i Ørslev Kloster endelig deres boligfløj i direkte forbindelse med kirken.

Nu begyndte det klosteranlæg, vi kender i dag, at tage form. Som tidligere nævnt skete i årenes løb en vældig planering med afgravning og opfyldning af arealet syd for kirken, så der blev en nogenlunde plan klostergård.

Blot en meter fra kirkens sydmur blev jorden afgravet i en meters dybde. Det afgravede jord samt andet fyld blev lagt på mod syd, så der ved den nuværende sydfløj visse steder er en opfyldning på indtil 6 m.

Egentlig var det jo den oprindelige sognekirkegård, der lå her syd for kirken, men da arealet skulle bruges som klostergård, ville det stadig være at betragte som et helligt sted. Herefter tog man dog arealet nord for kirken i brug til kirkegård.

Afgravningen syd for kirken havde flere uheldige virkninger: Mange steder blev der kun et spadestik jord tilbage over de gamle begravelser, så lige siden da er man stødt på kranier og skeletdele, når der graves i klostergården.

Men værre var det næsten, at den tunge kirkebygning »satte sig«, begyndte at hælde imod syd og slog revner. Tilsidst (i slutningen af 1800-tallet) måtte man opføre et par mægtige støttepiller inde i klostergården. I 1884 var kirkens sydmur fra øverst til nederst nemlig kommet 1 alen ud af lod, så de øverste granitkvadre truede med at falde ned!

Det tænkte man imidlertid ikke på for 600 år siden, da var man bare ivrig efter at få bygget et rigtigt klosteranlæg, og med vestfløjen fik nonnerne nu gode forhold. Det var en prægtig bygning: 2 etager og med så høj kælder under den sydlige del, at det næsten var en etage for sig selv.

Da sydfløjen endnu ikke var bygget, stod vestfløjens sydlige ende fri, og i østmuren var der i kælderetagen en dør ind til bryggers- og køkkenregionerne, der med sin støj og os skulle ligge længst borte fra kirken. Selv om det ikke lige er det samme inventar, vi ser dernede i dag, så er det nærliggende at tro: Her må klostrets køkken og bryggers have været.

Den indbyggede bryggerskedel, fik under restaureringen i 1934 påvist en indfyringslem helt udefra, som man brugte det i gammel tid, og den bagved liggende store, indmurede ovn har nok altid haft sin plads der, – selv om den velsagtens er ommuret siden da.

Når man i dag går ned ad kældertrappen, står man straks overfor en ny tremmedør ind til et lille rum. »Er det herregårdens hundehul?« spørges af turister. Man må svare, man aldrig har hørt, at Ørslev Kloster som herregård skal have haft et hundehul (fangehul).

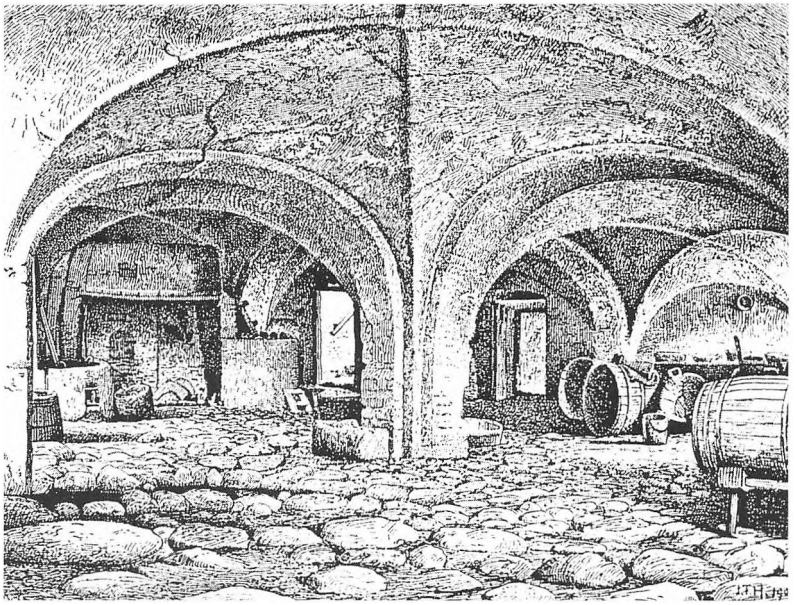

Kælder under vestfløjens sydlige ende. Klostrets køkken skulle ligge så langt som muligt fra kirken. Det kan meget vel have været her. I baggrunden under den venstre hvælving ses en kæmpemæssig muret bageovn, mellem denne og nedgangen fra kældertrappen ligger et lille rum uden vinduer – klostrets fangehul? (Tegning fra 1900).

Men når man læser om, at klostrenes »carcer« (fængsel) normalt blev placeret i nær tilknytning til klostrets køkken – endda ofte så det havde fælles mur med ovnen – kan det så næsten være andet end stedet, hvor ulydige nonner eller andre misdædere blev straffet?

Der var sikkert flere grunde til den placering: Ved bagning kunne der blive ulideligt varmt for fangen, som kunne få lov at vansmægte til den liflige madduft fra køkkenet, og fangen var under konstant opsigt.

Klostrets første stokværk

Lad os skynde os op til de mere venlige rum i første stokværk (stueetagen). Vi benytter hovedindgangen, hvis profilerede portalsten havde røde og gule kalkmalede skråstriber. Nu er de festlige farver kalket over og indgangen muret til – men den er der!

Vestfløjens mure var dengang højere end nu, taget sad vel ½-1 m højere, og det oprindelige klostergulv lå ca. ½ m dybere end i dag. Selvom bygningen oprindeligt var delt i 2 etager, var der altså alligevel god højde i hver etage.

Hver gang man træder ind i denne prægtige gamle fløj, bag hvis tykke mure nonnerne færdedes, ønsker man så inderligt, at Nationalmuseet ville have undersøgt den oprindelige ruminddeling i denne bygning, da lejligheden bød sig.

I 1950 skulle der lægges nye gulve i vestfløjens værelser. Man brød derfor de gamle gulve op og ville fjerne det derunder liggende opfyldningsmateriale for at give plads til centralvarmerør. Under arbejdet hermed stødte man i et af værelserne i ca. 50 cm's dybde på en gulvflade af smukke stærkt røde teglstensfliser med målene 18,5×18,5×5 cm.

En henvendelse til Nationalmuseet førte ikke til den grundige og videnskabelige undersøgelse, som Ørslev Klosters ejer, komtesse Olga Sponneck, havde håbet på. I stedet gik den daværende sognepræst, Niels Thorsen, i aktion, undersøgte, nedskrev og lavede så mange skitser, som tiden tillod.

Thorsen var meget interesseret og havde indsigt, så gennem hans papirer får man alligevel en lille fornemmelse af at kikke nonnerne over skuldrene:

Først og fremmest var ruminddelingen anderledes end i dag. Nogle steder var gulvbelægningen piksten og andre steder røde teglstensfliser. Der var ildsteder i rummene, så nonnerne under deres stille sysler kunne holde varmen om vinteren.

Hele vejen indvendig langs vestfløjens østmur løb som i dag en gang (såkaldt korsgang). Hvor gangen stødte op imod kirken

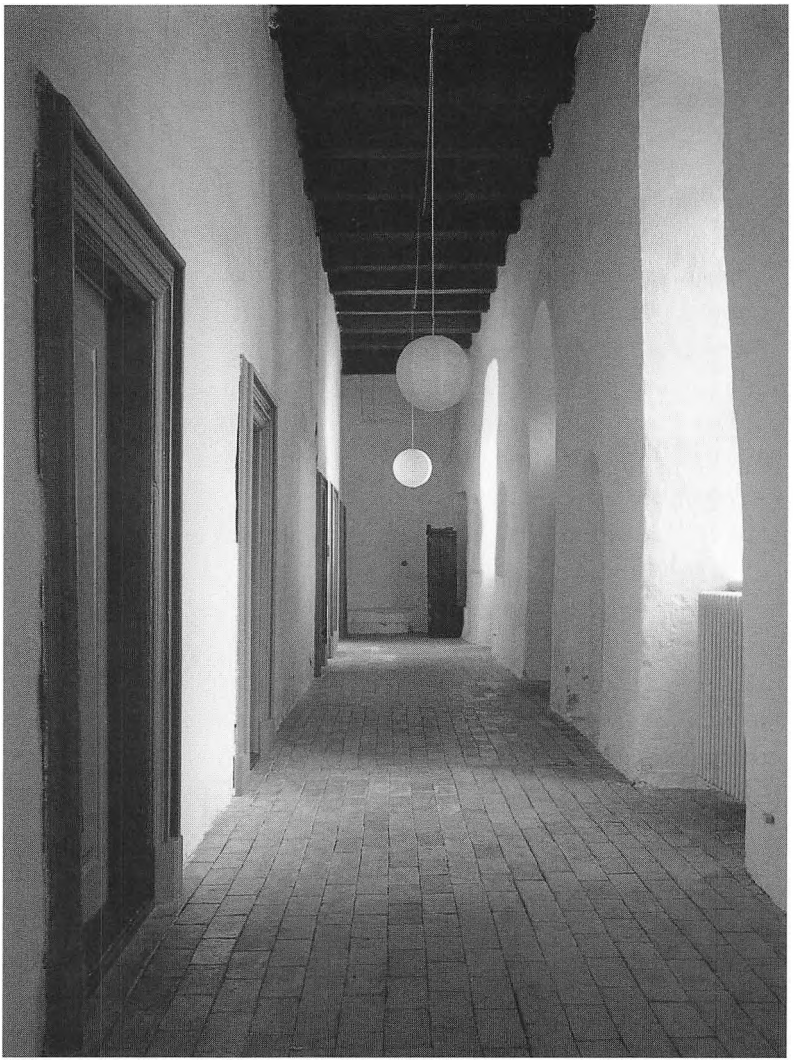

I den gamle vestfløj fornemmes klostertiden stadig. Etageadskillelsen er borte, men tilmurede dør- og vinduesåbninger angiver nederste etage. For enden af gangen under loftet anes revner i murværket, hvor nonnedøren i øverste etage førte ind i kirken. Loftet sad dengang højere, det øverste af døren er derfor oppe på loftet. Trappetrinene for enden af gangen i nederste etage angiver, hvor døren i herregårdstiden gik ind i kirken.

Der er mange tilmurede åbninger mellem nuværende dør og vinduer. Ved træet t.v. ses den oprindelige hovedindgang. Under taget skimtes de små tilmurede vinduer i den gang, nonnerne gik hen igennem for at komme ind i kirken. Man ser også noget af den senere opførte sydfløj og fornemmer den ro, der er i klostrets gård.

var der en dør mod øst ud i det fri, og her var måske en åben korsgang langs kirkens sydvæg, så man også denne vej kunne komme hen til priordøren i kirkens kor.

Hvad blev rummene i nederste etage mon brugt til? Her må man tage sin indlevelsesevne, sin praktiske vurdering ved selvsyn og oplysninger fra andre klostre til hjælp:

Det synes naturligt, om priorinden har haft sin bolig i fløjens sydlige ende oven over køkkenregionerne i de første mange år. Her var de lyseste og mest ugenerte værelser. Her kunne hun modtage besøgende fra verden udenfor, når hun skulle forhandle om dette og hint, og herfra havde hun så at sige overblik over hele nonnefløjen:

Køkkenregionerne lå nedenunder og fællesrummene, hvor nonnerne tilbragte en stor del af dagen, lå da mellem hendes

værelser og kirken. Fællesrummene omfattede blandt andet en kapitelsal, en spisesal, vel også en skrivestue, en sygestue, gæsterum og evt. andre smårum.

Priorinde Ingeborg 1472

I kapitelsalen samledes priorinden og nonnerne efter primgudstjenesten, der f.eks. kunne foregå kl. 7 om morgenen. En tidlig morgen i 1472 ser vi således i kapitelsalen den myndige priorinde, Ingeborg Mogensdatter, residere for bordenden, mens nonnerne myldrer ind og sætter sig stille ned langs bordets sider.

Først blev der læst et stykke om den martyr, efter hvem dagen havde sit kalendernavn. Derefter blev måske et kapitel af benediktinernes ordensregel forklaret og drøftet. Så kunne man under priorindens ledelse forhandle det lille klostersamfunds fælles anliggender, og selvom Sct. Benedikts ordensregler kun tillod få og dæmpede henstillinger fra de menige søstres side, så gik det nok efterhånden ikke helt så strengt til.

Lydighed, nøjsomhed og kyskhed var ellers klosterlivets tre grundpiller. Nonnerne havde alle aflagt løfte om lydighed mod deres foresatte, da de ved den højtidelige optagelse efter prøveåret (novicetiden) havde ombyttet den verdslige dragt med den sorte benediktiner ordensdragt. – Men som tidligere nævnt var en stor del af dem muligvis gået i kloster, fordi der ikke var andet valg.

Den fælles spisning i spisesalen (refektoriet) var et hovedpunkt i klostrets dagligliv. Måltidet skulle indtages i tavshed, men det var ofte skik, at nonnerne efter tur læste op af nogle opbyggelige skrifter. – Og så indøvede man god bordskik, som efterhånden trængte ind ved hofferne og derfra igen bredte sig til videre kredse.

Man var just ikke kostforagtere i klostrene. Man har sikkert spist bedre, mere raffineret og afvekslende kost end i det om-

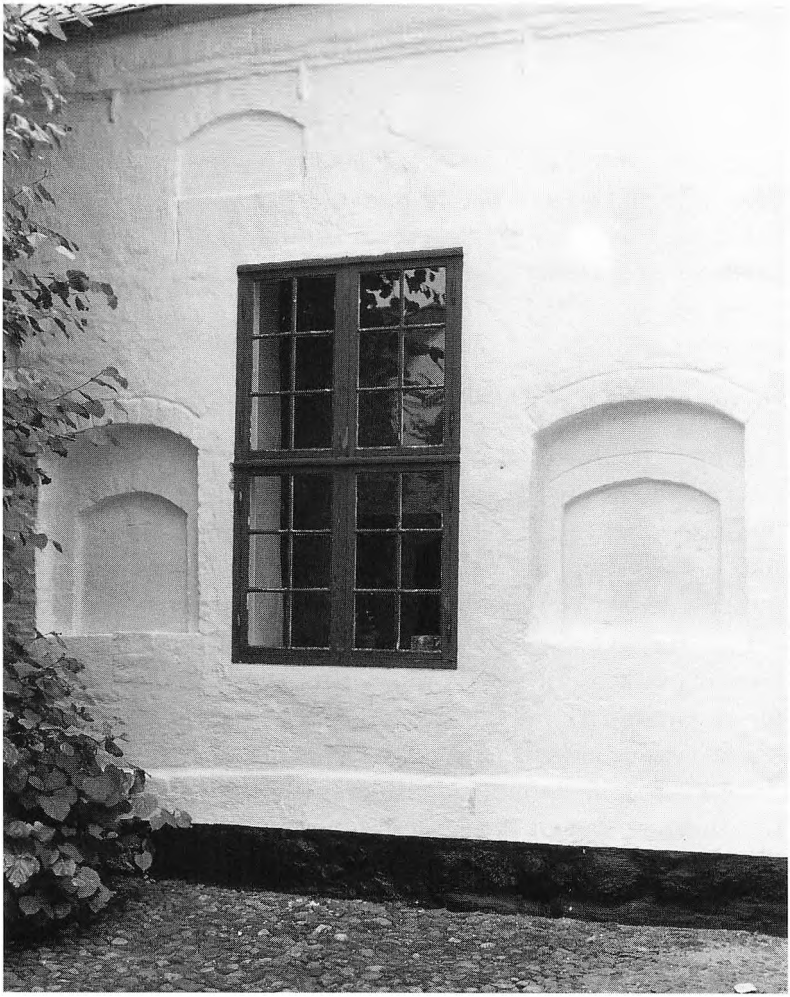

Da taget sad ½-1 m højere oppe i klostertiden, var der alligevel god højde i de to stokværk (etager).
Foroven bag små vinduer havde nonnerne den gang, de benyttede, når de skulle ind i kirken, der ligger umiddelbart til højre. Bag større vinduer forneden lå gangen til klostrets øvrige rum. Det store vindue stammer fra ca. 1700-tallet, da etageadskillelsen blev fjernet og de store døre og vinduer indsat – men klostergangene, som nonner og priorinde færdedes ad er der stadig, nu blot som én højloftet gang.

givende samfund. I klostrene var man foregangsmænd m.h.t. grøntsager og urter som supplement til kød og brød, og i fastetiden kunne man i Ørslev Kloster forsyne sig fra karpedammene, fjorden og den fiske- og ålerige sø.

Af fællesrum skulle der egentlig også have været en sovesal (dormitorium) men på det tidspunkt, hvor Ørslev Klosters nonnefløj blev bygget, var det blevet almindeligt, at hver nonne havde sit eget lille værelse (celle), og disse celler lå uden tvivl i:

Klostrets andet stokværk

Her oppe på første sal var der som nedenunder en lang gang mod øst, mens nonnernes værelser, de såkaldte celler, lå på rad og række mod vest. I den senere klostertid, hvor klostertugten ikke var så streng, har nonnerne sikkert på kvindevis forsøgt at indrette deres værelse så hyggeligt og bekvemt, som muligt.

Når der nu kaldtes til de meget sene og meget tidlige tidebønner i kirken, var det i forhold til tidligere næsten en luksus for nonnerne. De skulle ikke mere ud i nattekulden for at komme over i kirken.

Vi ser dem nu komme ud fra deres små værelser, tyst ile hen ad gangen og ind ad døren, der fører dem gennem kirkemuren og ind på nonnepulpituret. (Den nu tilmurede dør ses på orgelpulpituret).

Lidt mere sindigt kommer priorinden hen ad gangen – årene og den gode mad har sat sine spor – og tidebønnen begynder jo alligevel ikke, før hun er på sin plads!

Formentlig brugte Ingeborg Mogensdatter og de andre priorinder ikke nonnernes adgangsdør til kirkens nonnepulpitur, men havde deres egen indgang nogle trin højere oppe til venstre for nonnernes dør. Denne dør førte ikke direkte ind i kirkeskibet, men ledte ind i det, man kan kalde »det øvre tårnrum«, og som provst Brandt meget fint har kaldt:

Blev orglet tryllet bort, kunne pulpituret næsten illudere som nonnepulpitur. Nonnernes tilmurede dør fra klostret går lige herind (t.h. for kirkeskibets bageste ophæng). Skjult bag orglet findes priorindens tilmurede dør, den sidder lidt højere end nonnernes og fører ind i det øvre tårnrum.

Klosteranlæggets hjertepunkt

Dette lille rum, der er beliggende i andet stokværk af kirketårnet lige oven over »det nedre tårnrum«, har været et meget betydningsfuldt forbindelsesled mellem kirken og klostret. Man ved ikke nøjagtigt, hvilken rolle rummet har spillet i klostertiden. Har det kun været til priorindens brug eller har det også haft andre funktioner? Måske nonnerne sommetider er blevet samlet her?

Man kan stadig se de nu tilmurede døre, der forbandt det øvre tårnrum dels med klostret og dels med kirken. Den tilmurede dør mellem rummet og kirken befinder sig bag orglet. I

Det øvre tårnrum: T.h.: En tilmuret åbning, måske fra før vestfløjen blev bygget ind på kirken, dernæst en stor, hvid flade: Priorindens nu tilmurede dør fra Klostret. T.v.: To åbninger over hinanden, den nederste var priorindens dør ind i kirken. Døgnet rundt har priorinden (og/eller andre?) passeret gennem dette »Klosteranlæggets hjertepunkt«. (Tegning: Karl Knudsen).

klostertiden, da rummet og disse døre blev flittigt brugt hver dag, murede man til gengæld rummets norddør til – det har jo gjort rummet mere lunt og brugbart. (I dag er norddøren atter åbnet og er ringerens adgang til tårnet).

Det spændende lille rum kan næppe beskrives ret meget bedre end med Brandts begejstrede ord:

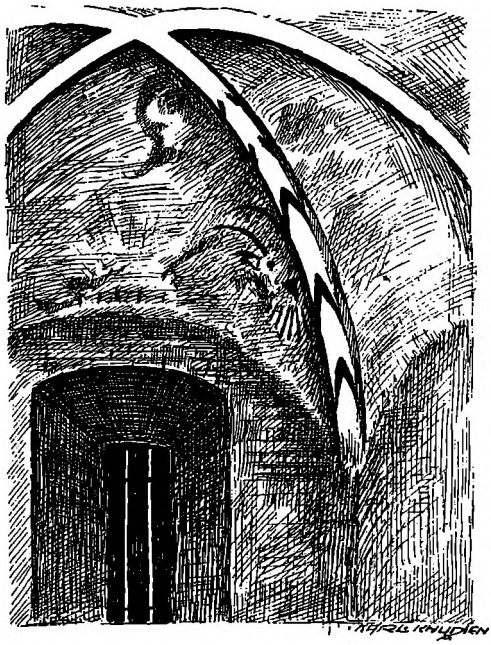

Det øvre tårnrum fra en anden vinkel med rester af kalkmalerier blandt andet det hornede gespenst. (Tegning: Karl Knudsen).

»På dette rums indretning og udsmykning er der lagt en særlig kærlighed. Det overbyggedes med en smuk krydshvælving, der yderligere smykkedes med kalkmalerier, hvoraf svage spor er fremdraget ved afbankning af pudslaget. Helt tydeligt er endnu nogle af vinkelbåndene på hvælvingsribberne i skiftevis rødt og blåt, samt nogle ornamenter omkring tårnvinduet i vest. I hvælvingshjørnerne har der været figurer, hvoraf kun een er tilbage, rigtignok lidt afskrækkende at skue: Et ansigt med horn, bukkeører, skægtjavser og udrakt tunge«.

Brandt funderer lidt over, at der i forfaldstider indenfor klostervæsenet nok kunne have været noget for det hornede gespenst at række tunge af, men hvis Sct. Benedikts leveregel: »Bed og arbejd« i det store og hele er blevet overholdt, har priorinden og nonnerne i Ørslev Kloster haft nok at gøre. Det gælder både praktisk arbejde og ikke mindst »arbejdet« i klo-

strets mest betydningsfulde rum: Kirken, hvor de tilbragte megen tid med gudstjenester, messer, sjælemesser og tidebønner ved dag og nat.

Klostersamfundet

Det er netop klostersamfundets arbejde i kirken, som priorinde Ingeborg beskæftiger sig med, da hun den 3. marts 1472 fatter penneskaftet og udsteder et såkaldt sjælemessebrev.

I det åbne brev bekendtgør priorinden for alle og enhver, at en vis Morten Jepsen og alle de hustruer, som han har været gift med samt alle hans børn vil blive medtaget i alle klostrets gudelige bønner, messer og gudstjenester, som udføres dag og nat.

Brevet er kun en afskrift, idet originalen er gået tabt. Afskriveren har desværre sprunget et par linier over, og formodentlig har han også lavet en afskrivningsfejl. Brevet slutter nemlig med at omtale en gård i Finderup, som søster Ellen Mogensdatter fik medgivet til provent (dvs. medgift eller indbetaling) i klostret.

Vi kan vist – lige som adelsårbogen – roligt regne med, at afskriveren har læst eller skrevet Ellens efternavn forkert, så der i stedet for Mogensdatter skulle stå Mortensdatter; for det giver jo mening i brevet.

Så er Ellen datter af ovennævnte Morten Jepsen, som ved at give en gård i Finderup slår to fluer med et smæk: Ellen bliver optaget i Ørslev Kloster (og hvorfor skulle han ellers sørge for det, hvis han ikke var hendes far?) og han selv, hans afdøde hustruer samt alle hans andre børn kommer med i alle klostrets forbønner – hvilket datteren Ellen vil kunne kontrollere og endda deltage i!

Morten Jepsen var ud af Seefeld-slægten og boede på Refsnæsgård mellem Aalborg og Mariager. Han betænkte også nogle klostre på sin hjemegn, så man undrer sig måske over, hvorfor Ellen skulle sendes helt til Ørslev Kloster. Men det var

slet ikke så mærkeligt, for en af Ellens søstre var gift med Las Bratze på Majgaard i nabosognet Højslev, og hun har måske selv ønsket at komme i nærheden af søsteren.

Men jomfru Ellen kunne vel ikke have glæde af at være i nærheden af sin søster i Majgaard? Som nonne måtte hun ikke forlade Ørslev Klosters grund, og skulle hun endelig modtage besøg, måtte hun allernådigst bede om priorindens tilladelse.

Der viste sig imidlertid at være en helt anden mulighed for besøgstilladelse. Man kunne søge dispensation og det endda hos selve paven – for klingende mønt naturligvis! Fruen på Majgaard har måske gjort det samme som fruen på Bustrup, Elsebet Tygesdatter Lunge, enke efter Mogens Krabbe.

Fru Elsebet havde en datter, der var gift med Palle Splid på Mindstrup i Grejsdalen, og derfra var et par unge døtre blevet indskrevet i Ørslev Kloster.

Mormor ville naturligvis gerne besøge sine børnebørn på klostret og derfor købte hun i 1502 et paveligt afladsbrev.

Foruden at give aflad for hendes synder gav det pavelige brev fru Elsebet, hendes døtre, svigerdøtre og 3-4 andre kvinder, dispensation til 4 gange om året at gå ind i et hvilket som helst nonnekloster af enhver orden. Her måtte de besøge nonnerne, samtale med dem og på sømmelig vis indtage mad og drikke, dog måtte de ikke overnatte.

Det må have været en vældig trøst for de to unge piger, der kom helt nede fra Grejsdalen, at mormor Elsebet tog affære; og hvilken velhavende mormor ville ikke gerne glæde sine børnebørn og sin datter? Nu kunne de unge pigers mor rejse op til dem 4 gange årligt, og ligeledes kunne deres mormor og mostre besøge dem. – Der blæste efterhånden mildere vinde omkring klostervæsenet.

De mildere vinde skyldes måske også, at Ørslev Klosters kvinder, specielt priorinderne, blev stærkere og mere myndige mod slutningen af klostertiden – de kunne selv, de ville selv, og de fandt sig ikke i hvad som helst!

Da priorinde Ingeborg i 1472 egenhændigt udstedte det

ovenfor nævnte sjælemessebrev, optrådte hun både som klostrets åndelige og administrative overhoved.

Ingeborg klarede fint handelen med Morten Jepsen, som fik datteren, Ellen, optaget i klostret samtidig med, at han selv og hele hans familie bliver nævnt ved alle klostrets kirkelige handlinger; som betaling sikrede Ingeborg sig, at klostret fik en – uden tvivl – god gård i Finderup.

Jo, Ingeborg forstår sig ganske godt på at handle! Et par gange sørger hun således for, at det gøres helt klart, hvad der er klostrets ejendom.

Selv biskoppen i Viborg forstod hun at forhandle med, hvilket nok kunne være en balancegang, da bispen og klostret ofte var rivaler. Begge parter søgte nemlig at få indflydelse – og især indtægter – fra kirker og præsteembeder rundt omkring Ørslev Kloster. De stredes muligvis også om indtægten fra Virksund Færgested.

Der var sikkert også økonomiske hensyn bag klostrets, dvs. priorindernes, ønske om at blive så selvstændig som muligt, når det gjaldt at vælge prior. Det havde oprindeligt været Viborg-bispens ret at udnævne en prior. Men priorens stilling blev mere og mere at ligne ved en lensmandsstilling.

Nonner og priorinde fik vel, hvad de skulle have til deres underhold – hvis da ikke prioren var alt for karrig. Men det hændte nok ikke så sjældent, at en stor del af overskuddet gik i priorens egen lomme, evt. med en vis procentdel til Viborg-bispen?

Når man således ser priorinde Ingeborg optræde som klostrets virkelige overhoved, kan man jo fundere lidt over, om det skyldes, at prioren var bortrejst, var uduelig, eller om der simpelthen var »krig på kniven« mellem de to ledere i klostret? Måske var den aktuelle prior ikke efter priorindens hoved?

Man har sine anelser om det sidste, men lad os se, hvad der ellers sker på klostret i slutningen af 1400-tallet.

Klosteranlægget fuldføres

Nu har man atter byggeplaner. Imellem »Priorens Hus« i det sydøstlige hjørne af klosterkomplekset og vestfløjen med nonnernes bolig lå der måske nok nogle mindre, ældre bygninger. Da økonomien tillod det, ønskede man imidlertid mere plads og mere sammenhæng mellem bygningerne.

Der bliver igen stor travlhed med at fremstille munke-mursten. Klostrets fæstere må møde op og slide i det i den store teglgrav ca. 300 m nord/nordvest for klostret. Her langs vejen, der fører direkte fra klostret ud til dets ladegård (Lajgaard el. Lojgaard nu Lærkenborg) kan påvises et lavt område, der på dialekt kaldes »Tegls-Tu'en« = Tegls-Tjørn.

Området ligger på Ravnkildegaards jord, og den forrige ejer mindes endnu, hvordan man i hans barndom stadig kunne se, at her havde været en lergrav af usædvanlige dimensioner, som var overvokset med tjørn. Ingen dér på stedet var i tvivl om, at »Tegls-Tu'en« havde leveret ler til klostrets teglsten.

I 1945 blev under roearbejde ved »Tegls-Tu'en« fundet en kostelig fingerring af guld, og det er sikkert ikke nogen til-

Guldring fundet ca. 300 m nordvest for klostret ved »Tegls-Tuen« langs vejen ud til ladegården. Provst Brandt skriver: »Sagkundskaben finder ikke ligheden med klostrets segl særlig stor, og forskelle er der, men den ukyndige gætter alligevel på, at det er Skt. Nikolaus!« – Mon ikke den »ukyndige« Brandt havde ret? (Foto: Nationalmuseet).

Såkaldt trolovelsesring fundet i klostrets have. Den store ring har måske tilhørt en fornem ungersvend, der her spejdede efter sin elskede bag klostrets mure? (Foto: Nationalmuseet).

fældighed. En eller anden har vel inspiceret arbejdet ved teglgraven for at se, om stenene var af tilpas størrelse og kvalitet – eller har været på vej fra klostret til ladegården for at tilse arbejdet der.

Det kunne være interessant at vide, om denne »en« var mand eller kvinde – prior eller priorinde. Ringen er kun 1,6 cm i indv. diameter, så den har siddet på en meget lille finger.

Derimod er der næppe tvivl om, at en anden guldring, der blev fundet i klostrets park vest for lindealleen, har tilhørt en herre. Dens diameter er 2,3 cm, og den må have en mere romantisk historie.

Som byggeriet skred frem udfyldtes åbningen mellem »Priorens Hus« og vestfløjen. Da de to eksisterende bygningers sydmure ikke flugtede helt, kom sydfløjen imellem dem til at slå et lille knæk. Derfor kan man tydeligt se, hvordan det samlede bygningsanlæg er opført lidt efter lidt.

Til allersidst, men vel først i begyndelsen af 1500-tallet, blev »Priorens Hus« udvidet mod nord, så man fik en østfløj. Dermed havde man et rigtigt klosterkompleks omkring en næsten lukket klostergård – omtrent som man ser i dag.

– Og hvad skulle man så bruge den forøgede plads til? Prioriden har sikkert ønsket at udvide og forbedre sit private domæne i overensstemmelse med sin øgede indflydelse. Nogle

Som byggeriet skred frem, udfyldtes åbningnen mellem vestfløjen og »Priorens Hus« til en sydfløj. Tilsidst blev der udvidet mod nord, så der blev en østfløj. Man havde fået et rigtigt klosterkompleks omkring en lukket gård omtrent som i dag, dog med små vinduer, som i vest- og sydfløj sad i to etager. Bygningen fik nutidens store vinduer omkring 1700.

mener endda, det kan tænkes, at hun har overtaget priorens bolig.

I de sidste årtier inden reformationen var det nok begrænset, hvor meget de forskellige priorer opholdt sig på klostret.

Klostret har ved udvidelsen også fået plads til f.eks. flere gæste- og sygerum. Der findes således flere breve, som er skrevet på Ørslev Kloster, uden at de har noget med selve institutionen at gøre. Kongen havde også ret til at tage ophold på klostret, hvis vejen faldt forbi, men om han nogen sinde gjorde brug af den ret, vides ikke.

Der skulle desuden være plads til tingstuen. I 1478 omtales et tingsvidne, hvoraf det fremgår, at der allerede på det tidspunkt har været et birketing på Ørslev Kloster, således at klostret har

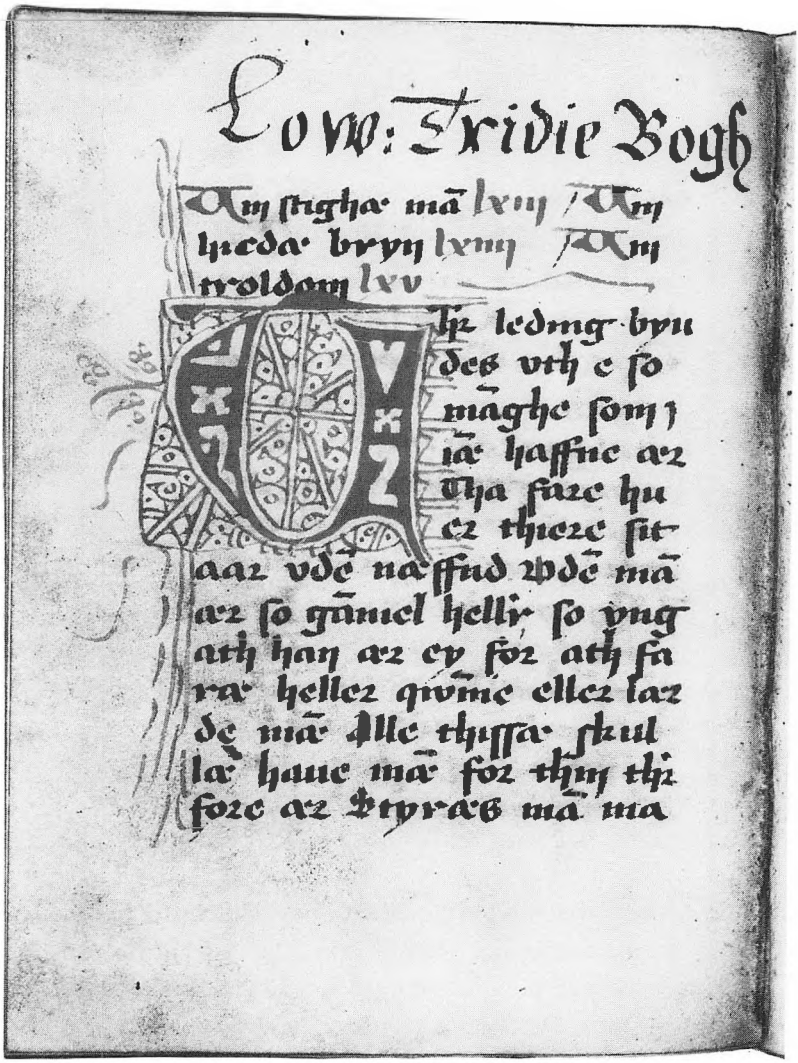

Den ældst kendte bog, der er skrevet på klostret. De store begyndelsesbogstaver blev ofte farvelagt f.eks. med rødt. I slutningen af bogen står, at den blev skrevet på »Østerløf Closter« i 1497. (Det Kgl. Bibl. i Stockholm).

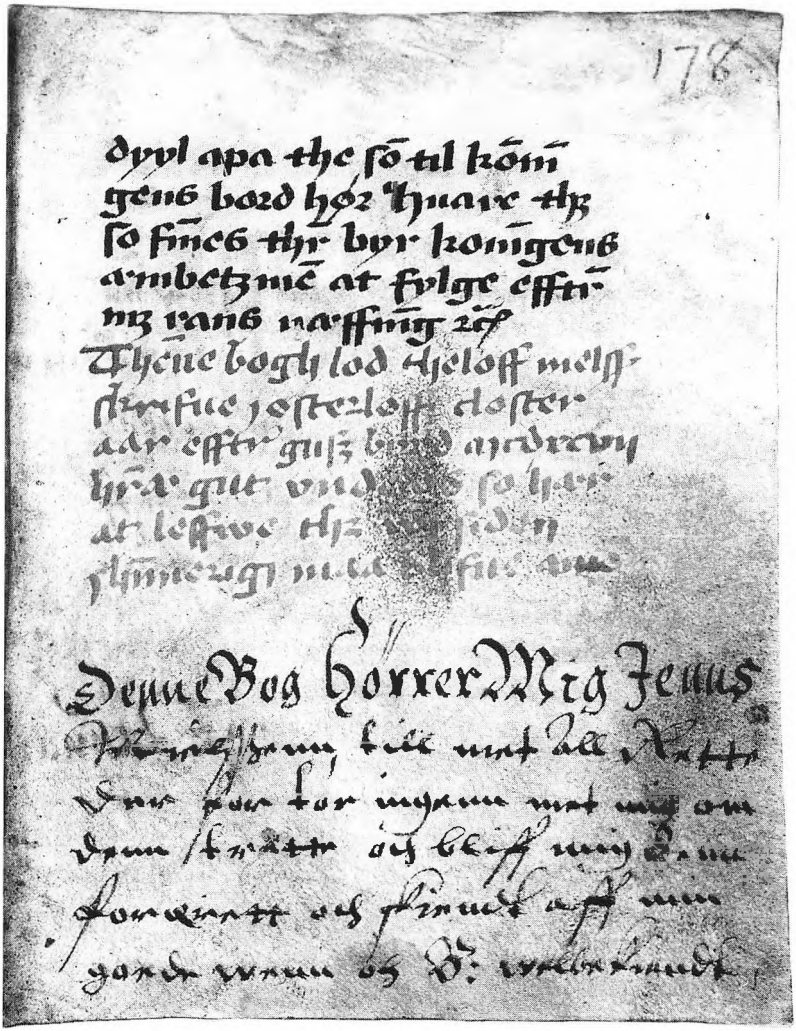

Den sidste side i bogen fra Ørslev Kloster. Man kan bl.a. læse: »Thene bogh lod Hjeloff Nielsen skrifue i østerløff closter aar effter guds byrd ...« hvorefter årstallet 1497 er skrevet på latin. Mange år senere er der tilføjet, at »Denne bog hørrer mig, Jens Nielsen till ...« (Foto: Det kgl. Bibl. i Stockholm).

haft domsmagten over sine fæstere. Også i klostertiden blev egnens gårde drevet ved hjælp af fæstere, idet gårdene ejedes af klostret.

Ved birketinget havde man brug for lovbøger, men før bogtrykkerkunstens opfindelse var bøger kostbare klenodier, der måtte skrives og afskrives i hånden, hvilket som oftest foregik i munkeklostrene.

I udlandet har man ganske vist eksempler på, at nonner afskrev bøger, men man har kun kendskab til een eneste dansk bog, som er skrevet i et nonnekloster. Den bog blev skrevet på Ørslev Kloster i 1497 og er en afskrift af Jydske Lov.

Bogen blev bestilt af en vis Herluf Nielsen, som måske skulle bruge den ved Ørslev Klosters birketing? I 1624 ejedes bogen af Jens Nielsen, der var byskriver i Nibe. Senere led bogen samme skæbne som utallige andre kostbare håndskrevne bøger: Under svenskekrigene blev den taget som krigsbytte og befinder sig i dag i Stockholms Kungliga Bibliotek.

Mon det var søster Ellen eller måske priorinde Ingeborg selv, der i skriverstuen sad bøjet over bordet og sirligt prentede de smukke bogstaver i bogen? Den er et fint lille arbejde og læderindbindingen ligeså. Indbindingen menes at være samtidig med bogen, så binde bøger ind kunne de altså også på Ørslev Kloster. – Denne bog er sikkert ikke den eneste, der er fremstillet her, den er blot den eneste, man kender i dag.

Som ovenfor nævnt, var der, navnlig i det sidste århundrede af klostrets bestående, ofte skærmydsler mellem prioren og prioinden. For en stor del skyldtes det, at kongemagt og bispemagt stredes om at få overtaget.

Bisperne havde efterhånden fået en overvældende magt på grund af de rige klostre og kirker. Det sikreste middel til at få indflydelse på klostrenes styrelse var at komme i besiddelse af retten til at udnævne prioren, som varetog økonomien og af overskuddet udbetalte, hvad der måtte bruges til nonnernes underhold.

Fra begyndelsen af havde biskoppen i Viborg som tidligere

nævnt ret til at vælge, eller i hvert fald at stadfæste valget af, prioren i Ørslev Kloster.

Men man kan nemt få den tanke, at biskoppen nok forventede noget til gengæld for priorens udnævnelse. Dette »noget« kunne prioren vel tænkes at spare på nonnernes og priorindens underhold. Det gjaldt derfor for priorinden og nonnerne om at frigøre sig for biskoppens overherredømme og i stedet at komme ind under kongen – som jo også var mere på afstand.

I 1528 møder vi den unge priorinde, Kirsten Thomasdatter. Kirsten var energisk og handlekraftig og åbenbart også robust af helbred, for hun døde først i 1581 på Ørslev Kloster. I 1528 skal man netop have ny prior, og priorinde Kirsten har udset sig hr. Svend til stillingen.

Svend Mogensen, som han hed, var skriver på Skanderborg Slot og vistnok tillige præst for slottets lensmand, den mægtige rigshofmester Mogens Gøye. Svend kendte vel kongen fra sin bestilling på slottet i Skanderborg, i hvert fald stadfæster kong Frederik I hans valg til prior.

Det var vist noget af en »studehandel«, for hr. Svend opretted senere en kontrakt med priorinde Kirsten om 8 gårde i Hejlskov! Ja, priorinden fik faktisk alle gårde i Hejlskov for at vælge Svend til prior. Et eller andet må der have været mellem Kirsten og Svend, hvad enten det var familieskab eller venskab!

I Viborg sad bispen og skumlede over, at priorvalget gik hans næse forbi. Da Ørslev Kloster atter skulle have ny prior i 1534, og Kirsten denne gang valgte en mand, der muligvis var hendes bror, blev det biskoppen for meget.

Biskop Jørgen Friis – der forøvrigt blev den sidste katolske Viborgbisp – forsøgte under kongehyldningen i Viborg at stævne priorinde Kirsten for kongen, fordi hun tre gange havde taget en prior uden hans vilje og samtykke.

Det var imidlertid ikke det rette sted, Jørgen Friis henvendte sig. Han opnåede kun, at priorinde Kirsten nu fik skriftligt medhold fra kongen. Hun fik nemlig kongebrev på, at hun fortsat skulle forsvare klostret, dets fæstere og gods, indtil sagen kunne

komme i rette for kongen og rådet. Hvis der i mellemtiden blev ballade om klostrets gods, skulle rigshofmesteren, Mogens Gøye, overtage klostrets forsvar – og han var jo kongens, ja, endda reformationens mand!

Ved denne lejlighed blev det forøvrigt af et tingsvidne oplyst, at allerede kong Christian I havde givet priorinden og nonnerne i Ørslev Kloster et brev på, at ingen prior skulle påtvinges dem mod deres vilje.

Priorinde Kirsten havde således retten på sin side, derfor ville hun også have den, og hun fik den – endnu engang:

Så sent som 1536 fik hun Iver Skeel anbragt som prior. Han kom dog hurtigt i træde med en vis Jens Mogensen, der anklagede prior Skeel for at have drevet hans søster, Mette Mogensdatter ud af klostret uden at give hende hendes proventgård tilbage. Sagen forklares ikke nærmere, men mon ikke den gik i lave? For det er sandsynligvis selvsamme Mette Mogensdatter, vi skal møde på Ørslev Kloster mange, mange år senere.

Men i det år, Iver Skeel blev prior, skete der i det hele taget så meget. Det var et usikkert og forvirrende år, hvor meget blev opløst, og andet blev indført. Det var:

Reformationsåret 1536

Den 30. oktober 1536 fik munke og nonner lov til at forlade deres klostre – eller blive boende, så længe de ville og førte et pænt, klosterligt levned.

De fleste blev i den kendte – og trods alt beskyttede – tilværelse, men enkelte flyttede ud, sådan som tilfældet var med den tidligere nonne Kirsten Madsdatter fra Ørslev Kloster, som døde i Viborg 1552, hvor hun blev begravet i Domkirken.

Men reformationen var ikke blot en omvæltning for kirkens vedkommende, den bragte i høj grad også stor forandring for kronens – kongens – vedkommende, og det var absolut til det bedre!

Ved reformationen kunne kongen meget belejligt inddrage de katolske kirkers og klostres gods i den slunkne statskasse. De blev så brugt til len til de adelsfolk, der i årenes løb havde lånt kongen penge.

Ved nonnernes indtræden i klostret havde de imidlertid hver især medbragt en medgift i form af en gård eller noget jord, og derfor kunne kongen ikke tillade sig at sætte dem på porten.

Det agtede han heller ikke, for han gav dem som ovenfor nævnt ret til at blive boende og få et meget rimeligt underhold. Men med reformationen var det dog slut med nonnernes selvbestemmelsesret.

Kongen solgte altså ikke straks Ørslev Kloster, men brugte det de første mange år til at forlene (forpagte) bort ofte til adelsfolk, som han tidligere havde lånt penge af. Ørslev Kloster nåede at have 8 lensmænd – deraf 2 enker.

Den, der sad længst, var Oluf Munk fra 1546-66, han var desuden lens- og embedsmand på Skivehus og havde før reformationen været katolsk biskop i Ribe.

De katolske biskopper havde været gode til at samle sig gods og guld, og det var åbenbart ikke så ligetil for Oluf Munk at fralægge sig den vane; han var i hvert fald karrig over for sognets lutherske præst, som vi kan gå ind i kirkens våbenhus og finde øverst på præstetavlen, eller som man kan fristes til at kalde den:

Den bette kongerække

Mange sogne har deres egen lille »kongerække« i form af en præstetavle i kirken, og Ørslevkloster sogn og kirke er i denne henseende ingen undtagelse.

I våbenhuset hænger en tavle med sognets præsterække gennem ca. 450 år. Hvert navn følges af to årstal, der markerer begyndelsen og slutningen på den pågældende præsts »regeringstid« i sognet.

Den bette »kongerække« – præsterækken – i Ørslevkloster Kirke. Tavlen er opsat i nyere tid. Det kan have sine vanskeligheder at vælge, hvordan man skal stave de gamle navne, for sproget og udtalen forandrer sig meget gennem tiderne. Forfatteren af nærværende bog har valgt, såvidt muligt at skrive navnene, som de gamle præster som oftest selv skrev dem, og som man møder dem i de gamle papirer.

Nu hører det ikke længere til skolernes pensum, at skolebørn skal kunne stå på eet ben og remse landets kongerække op, og til beroligelse for såvel skole- som sognebørn har det vist aldrig været skik – og bliver næppe heller – at man skal kunne den lokale bette kongerække på remse!

Selv om kongerækken ikke mere er tvungen udenadslære, har de gamle konger dog en tilbøjelighed til at »stikke hovedet ud« af rækken og alligevel blive husket for en eller anden beretning, man har hørt om dem.

Og minsandten om ikke de gamle præster på samme måde begynder at »træde ud af« præstetavlen, fordi man ved granskning af sognets historie efterhånden har »hilst« på de fleste af dem enten i den ene eller den anden sammenhæng.

Der er flere grunde til, at man kan »træffe« dem rundt om i arkiverne. Præsterne var knyttet til herregården og dens ejere og nævnes af og til i forbindelse hermed. Selv skulle de ansættes, afskediges, anvises præstegårde osv., hvilket som regel blev noteret et eller andet sted – også dengang.

Et andet sted, man kan møde præsterne er i retssager. I gamle dage var præsterne nemlig ikke blot »hyrder« i åndelig betydning for deres menighed. Det viser sig, at de også ofte påtog sig at være »hyrder« i al almindelighed for sognebørnene.

I en tid, hvor kun et fåtal kunne læse og skrive, måtte man søge hjælp, hvor den var nærmest. Kom man i klammeri med myndighederne, eller selv ville klage eller søge om noget, – kort sagt skulle bruge en, der kunne læse, skrive eller tale for sig – så søgte man oftest hjælp hos præsten. Man havde tillid til, at han havde forstand på den slags og vidste, hvor man skulle henvende sig.

Både nr. et og nr. to på Ørslevklosters præstetavle vidste i hvert fald, hvor de skulle henvende sig, da det kneb med at få, hvad der rettelig tilkom dem.

Allerøverst står der:

Hr. Michel 1543-1570

Sådan en hr. Michel kunne godt lyde til at være en lille, trivelig og gemytlig mand, lidt i stil med de små tykmavede middelalder munke, man sommetider ser muntre tegninger af!

Det er selvfølgelig fri fantasi – og dog! Hr. Michel (han hed sandsynligvis Michel Christensen) var præst ved Ørslevkloster Kirke i 1543 og kan udmærket have været det lige fra reformationen i 1536, selv om man ikke hører om ham før end i 1543. Han kan forsåvidt godt have været forhenværende katolsk præst eller munk. Vi ved det blot ikke med bestemthed.

Men vi ved, at da hr. Michel blev præst, færdedes nonnerne fortsat i klostret, hvor hverdagen nok for en stor del er gået videre på nogenlunde samme vis som tidligere. Priorinde Kirsten levede i bedste velgående og er af de tilbageblevne nonner stadig blevet betragtet som deres overhoved, skønt hun reelt ingen magt havde mere.

Nu var det lensmanden, der ønskede at få størst muligt udbytte af det tidligere klostergods. Hvor det forhen var Viborgbispen kontra prioren eller de to herrer kontra priorinden, der stredes om at bestemme over stedet og få sin del af »kagen«, så gik det nu over til at være lensmanden og præsten, striden stod imellem.

Som ovenfor nævnt var lensmand Oluf Munk mildt sagt meget påholdende overfor præsten. Hr. Michel fra Ørslevkloster sogn fik simpelthen ikke den del at kirketienden, der rettelig tilkom ham.

Da hr. Michel ikke kunne komme nogen vegne med lensmanden, klagede han sin nød på allerhøjeste sted, og han var ikke den eneste af den nye tids præster, der havde problemer i årene lige efter reformationen. Kong Christian den III udstedte derfor den 9.5.1555 på Københavns Slot en »Forordning om visse præstekalds forbedring i Viborg Stift«, her står blandt andet (omkrevet til nudansk):

»Sognepræsten til Ørslev Kirke beklager, at Oluf Munk får

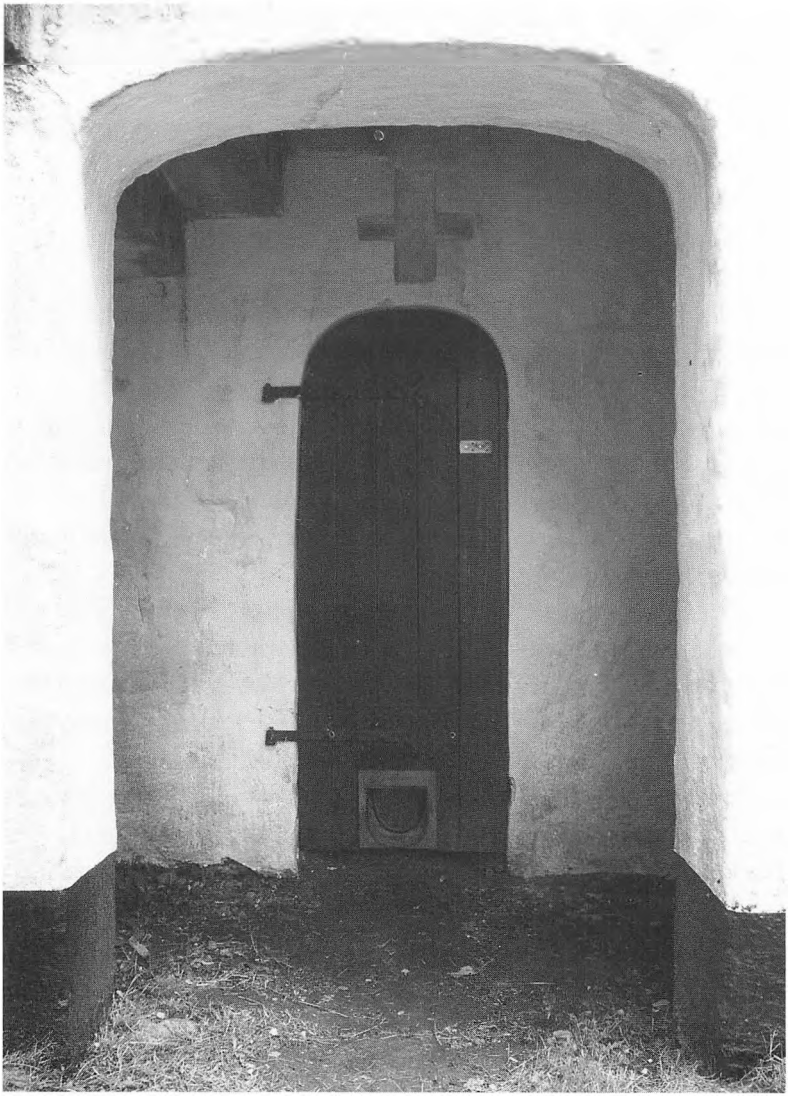

Reformation eller ej! – Længe før og længe efter har man brugt korsets tegn over dørene for at holde det onde borte. Mon ikke de fleste nonner, priorinder, priorer, lens- og herremænd i denne beretning er færdedes ud og ind af denne lille kælderdør i klostrets sydfløj? Døren er næppe mere en 1½ m høj, så for nutidens mennesker er det: Buk eller suk!

kirkens tiende og en del af præstens tiende, hvorved kirken forfalder og ødelægges. Derfor skal tienden herefter deles i 3 dele, en til præsten, en til kirken og en til Oluf Munk, og der skal udtages to kirkeværger, som skal have tilsyn med at forbedre kirken«.

Det var nok en streg i regningen for Oluf Munk, der hidtil havde indkasseret 3/4 af tienden, og nu måtte nøjes med 1/3! Men hr. Michel var sikkert godt tilfreds.

Hvis hr. Michel så kort efter reformationen en enkelt gang havde forglemt sig selv og ikke fået aflagt alle sine katolske vaner, har nonnerne vel ikke haft så meget imod det. Thi hvadenten de i sin tid var gået frivilligt i kloster eller ej, så har de næppe vendt ret meget op og ned på tilværelsen efter reformationen. Adskillige af dem har måske været så regelbundne i deres klosterliv, at de har fortsat den åndelige side af deres tilværelse næsten uændret.

Hr. Michel boede i Humlegaard (eller Hommelgaard) i Lund. En lokal historiker er efter nøje studier kommet til det resultat, at det er den gård, der i dag hedder Kudahl. Det lyder sandsynligt, at præsten har fået anvist bolig der, for i datiden var det een af de gårde, der lå nærmest ved kirken.

Det pudsige er, at bakken, der ligger på venstre side af grusvejen ned til denne gård på gamle kort og stadig i nutiden kaldes Kirkebakken. Det kunne måske have noget at gøre med, at hr. Michel altid skulle op eller ned ad denne bakke, når han skulle til og fra sin kirke? – Eller var det simpelthen det stykke jord, som var udlagt til kirkens præst at dyrke?

Ovennævnte gård var langt op i tiden en fæstegård med 2 fæstere, så hvis Hommelgaard og den har været identiske, har den halve gård ikke været et særligt fedt embede for hr. Michel. Kort før han døde i 1570, sendte han da også et bønskrift til kongen, hvori han beklagede sig over, at han ikke havde en rigtig præstegård, men kun et boel, hvormed han var dårligt hjulpen.

Selvom hr. Michels embede ikke var af de bedste, var det vist

alligevel godt nok til, at han benyttede sig af præsternes nyvundne ret til at anskaffe sig en kone og sammen med hende fik en arvtager til prædikestolen.

Christen Michelsen 1570-1594

er nemlig nr. 2 på tavlen, og hvis man gætter på, han var søn af hr. Michel og således »arvede« embedet, gætter man nok ikke helt ved siden af! Dengang havde far og søn ikke samme efternavn, men ens efternavn fortalte, hvem man var søn af, og denne Christen var altså Michel-søn.

Kan hænde, at Christen Michelsen kom nemt til sit embede ved at »arve« det, til gengæld kom han ikke nemt til sit udkomme. Han måtte som sin forgænger søge hjælp hos selve kongen for at få sine rettigheder. Pastorens modpart var Anne Lykke, som i 1572 blev påduttet Ørslev Kloster i forlening af kongen i stedet for Spøttrup, hvilket hun blev temmelig knotten over!

Anne Lykke var enke efter rigets marsk, Otte Krumpen, som kongen flere gange havde lånt penge af. Til gengæld havde ægteparret i 1559 fået Spøttrup i len, og det var de godt tilfredse med.

Da Anne Lykke blev enke i 1569, var hun fuldstændig indstillet på at blive boende der resten af sin tid. Men Frederik den II havde andre planer med borgen og havde iøvrigt ikke meget tilovers for fru Anne. I 1570 solgte kongen Spøttrup til en anden og gav hende besked på, at hun i stedet for kunne få Ørslev Kloster i len!

Denne egenmægtige bestemmelse fra kongens side passede forståeligt nok ikke fru Anne. Det lykkedes hende at trække flytningen ud et par år, men i 1572 måtte hun forlægge residensen fra Spøttrup til Ørslev Kloster.

Hun har nok været gram i hu midt i alt flytterodet, og bedre blev det ikke, da hun kom til klostret: Bygningerne var slemt

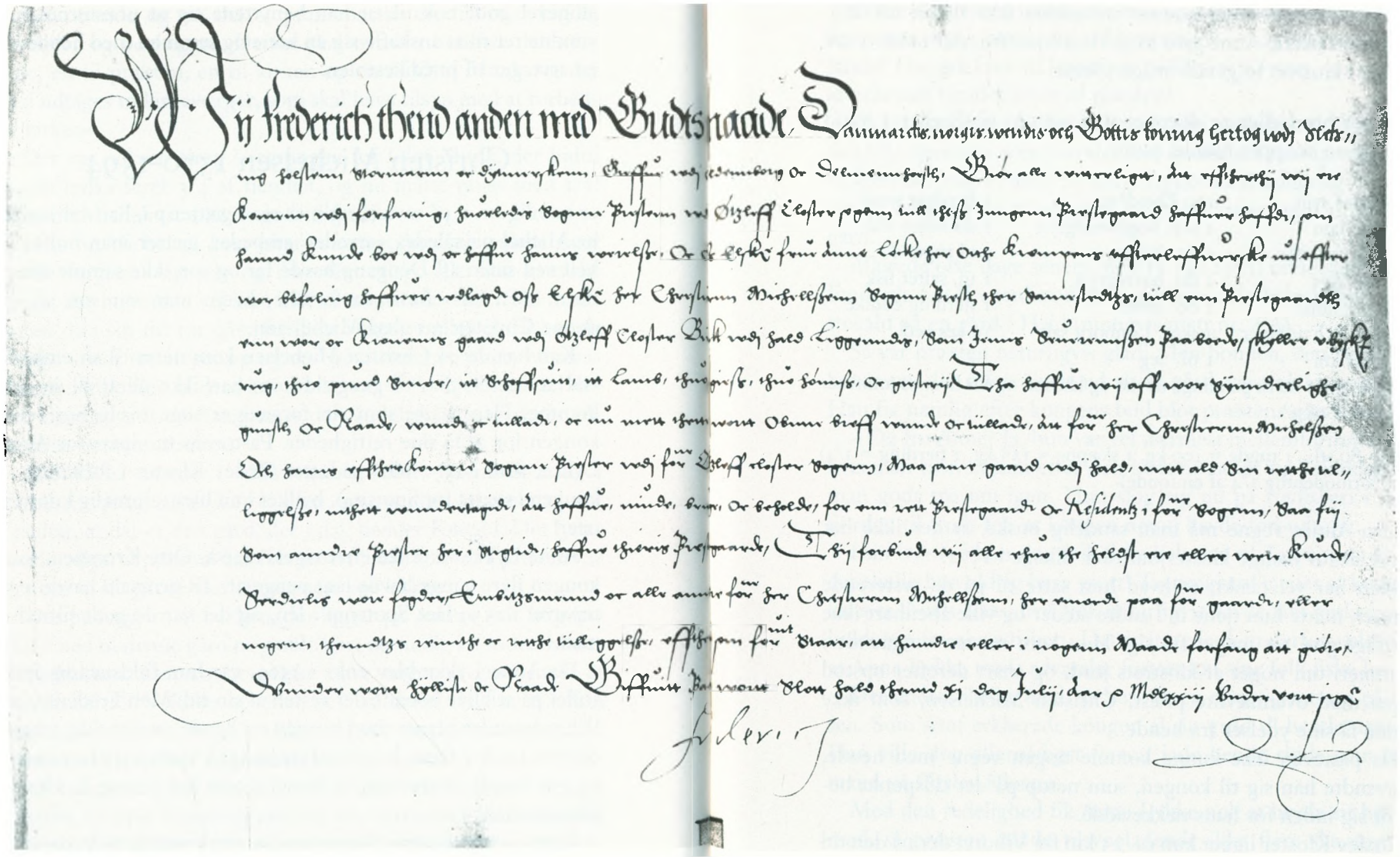

»Wii Frederich thend anden med Guds naade Danmarkis, norgis, vendis og Gottis koning ...« sådan indledes Frederik den andens gavebrev på en præstegaard i Hald.

Når det er kongen, der udsteder og underskriver gavebrevet, er det fordi Øtzleff Closter, som han kalder det, endnu i 1572 var i hans (kronens) eje, Anne Lykke var blot kongelig lensmand på klostret.

forfaldne, og de sidste nonner var endnu ikke flyttet ud. Iflg. lensbrevet skulle Anne give hver klosterjomfru, der måtte være tilbage i klostret følgende årlige ydelse:

5 tønder brød eller 15 skæpper mel, 14 tdr. øl (!) eller 2 pund malt og 10 skæpper humle, samt:

2	levendes svin	100	Flyndere	1	fjerding smør
6	do lam	1	skp. boghvedegryn	1	do saltet sild
2	do fede får	1	do byggryn	2	ol røget do
6	do gæs	1	do havregryn	1	td. saltet fisk
10	par høns	1	do ærter	1	fjerding eddike
200	tørre hvidinger	4	skpr. Lønborg salt	10	læs ved
1	læs kul	1	ol æg		

og endelig: 12 mark pendinge til sko og klæder, og for hver to jomfruer en levende okse!

(1 ol = 80 stk., 1 tønde = 100 kg, 1 skæppe = 12½ kg, 1 fjerding = 1/4) (her: formodentlig 1/4 af en tønde)

På fru Annes vegne må man sandelig ønske, at der ikke har været alt for mange klosterjomfruer tilbage i 1572!

Hun har vel tænkt, at hvad hun satte til på de resterende nonner, måtte hun tjene ind andre steder og ville åbenbart ikke frivilligt give ret meget fra sig. Hun kom næsten omgående i klammeri om noget af klostrets jord, og snart derefter opstod sagen med ovennævnte præst, Christen Michelsen, som ikke kunne få sine ydelser fra hende.

Da pastoren ikke kunne komme nogen vegne med hende, henvendte han sig til kongen, som netop på det tidspunkt befandt sig inden for hans rækkevidde.

Ørslev Kloster ligger kun ca. 25 km fra Viborg, der på den tid var Jyllands hovedstad og gamle kongehyldningsby. Kongen opholdt sig ikke så sjældent der eller på borgen Hald ved Dollerup Bakker, lidt uden for Viborg. Og det var netop under Frederik den II's ophold på Hald sommeren 1573, at præsten fra Ørslevkloster henvendte sig til ham.

Pastor Michelsen fremlagde nu sit problem for kongen, nemlig at han ingen tiende fik af klostrets avl. – Og klagen virkede straks! Der gik brev til lensfruen på Ørslev Kloster om værsgo' at udlevere tiendekornet til præsten!

Da hr. pastoren var så godt igang, beklagede han sig også over den lille ejendom, som han slet ikke kunne ernære sig ved. – Og så kom der nok et brev til Anne Lykke med kongelig befaling om at udlægge en bondegård i Ørslevkloster sogn til præstegård!

Allerede otte dage senere, den 11. juli 1573, underskrev kong Frederik den II egenhændigt et gavebrev til Ørslevkloster præstekald på en gård i Hald (muligvis matr.nr. 4 A).

Så var præsten naturligvis glad! Men bonden, den arme Jens Sørensen, der måtte flytte ud af sin gård, var nok knap så glad. Han fik nemlig efter kongens bud blot præstens gamle boel!

– Og fru Anne? Ja, hun var vel nærmest mellemfornøjet, men hvis man tror, at hun efter den historie holdt sig i skindet, kan man godt tro om igen. Hun slog sig nu på rovfiskeri i Limfjorden til trods for, at kongen netop havde forbudt det.

I sin iver lod hun sine folk fiske helt ned til Taarupgaard – og det skulle hun aldrig have gjort! Taarupgaard ejedes af kongens kansler, Niels Kaas, hvis folk naturligvis havde fået besked på at holde sig fra al rovfiskeri. Det irriterede dem derfor voldsomt, at Anne Lykke trods advarsler fortsat lod sine folk fiske løs.

Det endte tilsidst med, at hun fik en alvorlig retssag på halsen. Som straf erklærede kongen al sin gæld til hende ugyldig! Han ville dog allernådigst fortsat lade hende sidde som lensmand på Ørslev Kloster.

Med den redelighed fik Anne Lykke nok at bryde sit hovede med, så præsten havde tilsyneladende ikke flere skærmydsler med hende.

I de kommende år var der skiftende lensmænd på klostret, den sidste var Malthe Jensen, der desuden fungerede som landsdommer ved Viborg Landsting. Det var først i hans lensmandstid i 1581, at priorinde Kirsten Thomasdatter døde, og derved

Dåbsfadet i Ørslev Kloster Kirke er fra omkring 1575 og fremstillet i det sydlige Tyskland. Oprindelig havde man døbt børnene ved at nedsænke hele kroppen i de store granitfontes kummer, men på et tidspunkt efter reformationen anskaffede man disse mere flade dåbsfade, så dåben foregår som i dag. Motivet forestiller »bebudelsen«. Dåbsfadet må være anskaffet i præsten Christen Michelsens tid. (Foto: Præstegårdens arkiv)

arvede han de 8 gårde i Hejlskov, som hun jo engang havde fået af hr. Svend, slotsskriveren fra Skanderborg, til gengæld for, at hun havde valgt ham til prior!

Hans Lindenov køber Ørslev Kloster 1584

I 1584 besluttede kongen sig for endelig at sælge – eller rettere at mageskifte – Ørslev Kloster. Kongen havde fået lyst til herregården Drenderup i Sønderjylland, der ejedes af kongens betroede lensmand på Bergenshus i Norge, Hans Lindenov, og de blev da enige om at bytte gårde.

Den sidste nonne, gamle Mette Mogensdatter, gik imidlertid stadig og tuslede rundt inde i klostret. For at få hende til at flytte ud tilbød kongen hende to gårde og et boel i Søby, Kobberup sogn. Hvilket hun accepterede.

Det har næppe heller været særlig opmuntrende for hende fortsat at bo der, hvor kun minderne om alle de andre var tilbage. Mette døde først i 1595, 59 år efter reformationen.

Da Mette var flyttet ud, kom der kongeligt brev om, at alle klostrets papirer og breve skulle sendes til Viborg og opbevares i forseglede brevkister i krypten under domkirken.

– Og så var der klar bane for Hans Lindenov til at vende næsen hjem fra Norge og tage sit jydske gods i besiddelse.

De forskellige lensmænd og de aldrende nonner havde vel i det store hele ført et nogenlunde roligt levned, men med Hans Lindenovs overtagelse af Ørslev Kloster, blev pastor Michelsen vidne til en helt anden livsførelse.

Lindenov var noget af en verdensmand, men også noget af en søulk. Som lensmand på Bergenshus i Norge havde han haft et af datidens højeste, mest betroede og magtfulde embeder i kongeriget. Han var vant til både at råde og regere fra sin fæstning i Bergen, og ind imellem balancerede han lige på kanten af, hvad kongen bifaldt! – Men det lykkedes ham som regel at gøre rede for sine gøremål overfor majestæten.

Helt så godt gik det ikke Hans Lindenovs gode ven, færingen Mogens Heinesen. Han havde oprindeligt haft kgl. eneret på handelen med Færøerne, hvilket han misbrugte – godt skærmet af sin mægtige ven og medreder på Bergenshus!

Heinesen brandskattede færingerne og solgte dem dårlige varer til høje priser, hvilket han kunne p.gr. af sin eneret. Han drev også af og til noget, der stærkt lignede sørøveri, og desuden krænkede han groft to søstres ære.

Det, der fik bægeret til at flyde over, var en klage fra England over Heinesens adfærd mod fredelige engelske handelsskibe. I 1589 fik kongens rentemester, Christoffer Valkendorf, Heinesen dømt for forskellige forhold. Dommen blev eksekveret et par dage efter: Heinesen blev halshugget ved København Slot og begravet på Nicolaj kirkegård.

Mogens Heinesens enke og Hans Lindenov ankede imidlertid sagen. Kongens rentemester havde nemlig haft så travlt med at udføre dommen, at han ikke havde givet Heinesen tid til at forsvare sig, og det var retsstridigt.

Dommen blev omstødt i 1590. Man kunne dog ikke sætte hovedet på Heinesen igen, men hans enke fik 1000 rd. i erstatning for tab af sin husbond, mens Hans Lindenov fik ikke mindre end 2000 rd. i erstatning for tab af sin kompagnon!

Til gengæld iscenesatte Hans Lindenov så også den helt store rehabilitering af Mogens Heinesen. Hans lig blev gravet op, og under klokkeringning fra alle de kirker, processionen kom forbi landet igennem, blev det ført til Ørslevkloster Kirke og nedsat i en begravelse under korgulvet. Siden har færingerne betragtet Heinesen som en slags nationalhelt.

Der kan man den dag i dag se den store sten over hans grav. Stenen bærer kun et bomærke, men Lindenov lod på væggen ovenover opsætte mindetavlen med en ordrig tekst.

Som præst ved Hans Lindenovs kirke måtte Christen Michelsen medvirke til denne noget ejendommelige ceremoni. Hvis rygterne om Heinesens vilde liv og skørlevned m.h.t. kvinder, var nået til Nordfjends (og det var de såmænd nok!) så har

Under stolene ses to store gravsten: Nærmest døbefonten ridefoged Hans Jensens (omtales senere), nærmest knæfaldet Mogens Heinesens. Ovenover, med spidsen op imod pyntebjælken, ses epitafiet med Lindenovs store indskrift over Heinesen. (I kormuren t.v. for altret ses en sort sten for pastor Lundsgaard, omtales senere).

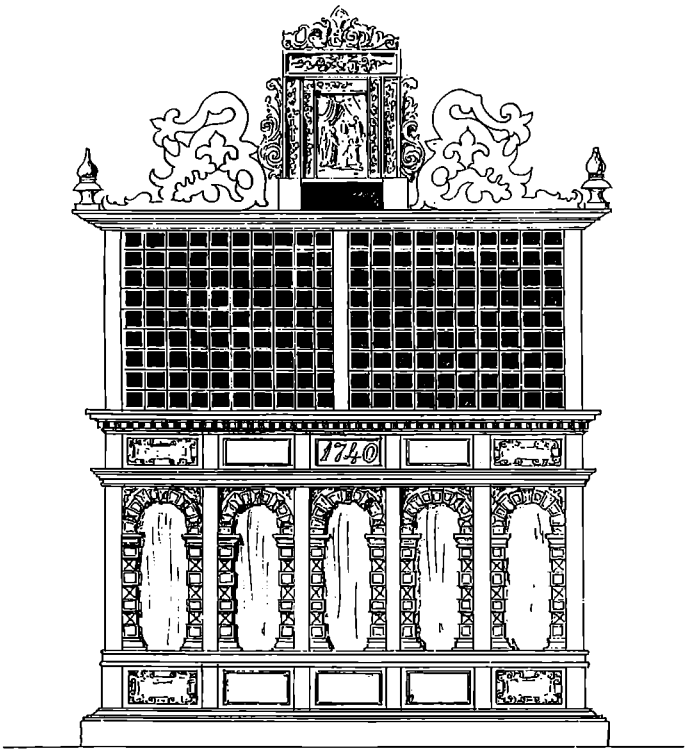

Husalter fra ca. 1575 ovenpå den såkaldte »skriftestol«. Selve altertavlen er et lille kunstværk af alabast, forestillende Salomons dom. Det smukt udskårne topstykke må være bortkommet, i stedet sidder i dag en underlig lille top. Hele skriftestolen er et herligt sammensat stykke genbrug, det nederste (måske oprindelig en herskabsstol) fra ca. 1600, tremmeværket fra 1700-tallet hvor det blev sat sammen, malet op og fik årstallet 1740. (Tegnet 1891 af Magnus Petersen, Nationalmuseet).

pastor Michelsen vel tænkt sit, da han stedte Heinesen til hvile i kirkens kor – måske blandt de jordiske rester af fromme nonner!

Skråt overfor Mogens Heinesens grav og epitafium findes kirkens klenodie: Det smukke lille husalter, der er anbragt ovenpå skriftestolen. Husaltret er af nederlandsk oprindelse og

Selve altertavlen i husaltret er et fint lille kunstværk udskåret – eller udhugget – i alabast. På tronen sidder kong Salomon, der i sin visdom hurtigt fandt ud af, at den, der ville skåne barnets liv, måtte være barnets mor. Husaltre blev f.eks. brugt til at tage med på rejser eller til at have i sit private lønkammer. (Foto: Præstegårdens arkiv).

fra ca. 1575. Monstro det er de 2 kompagnoner Lindenov og Heinesen, der på deres søtogter mod nederlandske skibe er kommet om ved det lille kunstværk? – Tid og sted passer i hvert fald.

Nu kunne man jo tro, at Christen Michelsen levede stille, roligt og måske endda lykkeligt til sine dages ende i sin præstegård i Hald. Det var mest almindeligt, at man blev, hvor man engang var. Det tyder da heller ikke på, at han selv skulle have haft noget ønske om at flytte – og da slet ikke efter 24 år i embedet.

Pastor Michelsen var formentlig ganske uvidende om, at mens han gik og passede sin daglige dont i Ørslevkloster sogn, trak der et uvejr op på den anden side af fjorden, nærmere betegnet på herregården Bjørnsholm (Vitskøl Kloster).

Christen Michelsen var ganske uskyldig i den historie, men den kom alligevel til at gå ud over ham, for i 1594 blev han med eller mod sin vilje fluks byttet ud med præsten i Vitskøl Kloster, der havde sognene Bjørnsholm og Malle.

Jens Lauritsen Rafn (el. Ravn) 1594-1602

Hvad pastor Michelsen mente om den »bytten gårde«, melder historien intet om, men pastor Rafn i Bjørnsholm trængte rigtignok til luftforandring, og det kunne ikke gå stærkt nok. Den 15. juni 1593 skrev han et brev til biskoppen i Viborg, hvori han bad om at få et andet embede, eller i hvert fald blive det, han havde, kvit!

Han havde været præst i Vitskøl Kloster med sognene Bjørnsholm og Malle fra 1574 til 1591, men så blev han suspenderet, fordi han havde lagt sig ud med sit herskab, fru Ermegaard Gyldenstjerne til Bjørnsholm (Vitskøl Kloster).

Sagen var den, at Ermegaard Gyldenstjerne var blevet enke, og hendes svogre hævdede da, at de havde arveretten til godset

Bjørnsholm, eftersom hun og hendes mand ingen levendefødte børn havde haft.

Fru Ermegaard bedyrede imidlertid, at det barn, hun havde ventet ved sin mands død, ikke blot havde været levendefødt, men også havde nået at blive døbt, inden det døde, hvilket hun ville have sin præst til at bevidne.

Loven blev nemlig tolket så indviklet, at *hun ikke* kunne arve godset efter sin mand, hvorimod en eventuel søn kunne, men betingelsen var altså, at han var levendefødt og døbt. Selv om sønnen døde lige efter, havde han nået at arve faderen, og derpå kunne hun så arve sin søn.

Fru Gyldenstjerne ville naturligvis gerne beholde sit gods og gik temmelig hårdt til præsten for at få ham til at vidne til sin fordel.

Men enten vidste pastor Rafn virkelig ikke, hvorledes det forholdt sig, eller også ville han nødig komme i klemme mellem de magtfulde, stridende parter. Han kunne jo risikere, at svogrene blev hans næste herskab! Rafn sagde i hvert fald, at han ikke vidste, om hendes barn havde været dødt eller levende ved fødsel og dåb – men det skulle han aldrig have sagt. Hun suspenderede ham omgående!

Dommen blev afsagt i 1594, og fru Ermegaard vandt over sine svogre og beholdt Bjørnsholm. Pastor Rafn var tilsyneladende også heldig, for hans suspention blev efter kongelig benådning ophævet. Men efter den historie var der blevet meget kold luft mellem fruen på Bjørnsholm og hendes præst. Det var blevet uudholdeligt for begge parter.

Jens Lauritsen Rafn skrev til biskoppen, at efter den besværlige trætte ville fru Ermegaard Gyldenstjerne ikke længere komme i kirke og høre hans prædiken, hvorfor han under alle omstændigheder ville derfra.

Biskoppen lovede at undersøge, om der var et ledigt embede et andet sted i stiftet. Ellers ville han prøve at få en anden sognepræst til at afstå sit embede til Rafn, og så kunne den anden præst jo få Bjørnsholm i stedet!

Der var åbenbart ingen ledige embeder, og så valgte biskoppen den sidstnævnte udvej. Men hvorfor skulle det nu lige gå ud over sognepræsten i Ørslevkloster?

Forklaringen ligger lige for: Blandt landsdommerne på Viborg Landsting i årene 1586-94 finder vi netop en vis Hans Lindenov til Ørslev Kloster! Han havde dømt til fordel for fru Gyldenstjerne, så hun kunne blive på Bjørnsholm. Nu havde hun et præsteproblem, hvilket biskoppen nok havde gjort landsdommeren opmærksom på, og så var denne ridderlig nok til at skaffe hende af med den uønskede pastor Rafn.

Hans Lindenov fik selv samme år embedet som høvedsmand på Hammershus på Bornholm, så han antog vel en forpagter til Ørslev Kloster, og så kunne pastor Rafn for hans skyld godt komme til Ørslevkloster sogn. Der forlyder nu heller intet om, at Rafn ikke skulle have været en udmærket præst her.

Men uvist af hvilken årsag havde han lige før sin afrejse fra Bjørnsholm nok så flot foræret tienden fra en hel landsby til en af sine gode venner derovre, hvilket pastor Michelsen ikke var særlig tilfreds med, da han ankom derovre – og så klagede *han* til biskoppen!

D'hrr pastorer Michelsen og Rafn krydsede således begge Limfjorden – i hver sin retning – i 1594, og sidstnævnte rykkede ind i præstegården i Hald. Men få år efter fik han i stedet udlagt den vestligste gård i Hejlskov til præstegård, – og så fik han travlt med at planlægge en ombygning.

Ca. år 1600 byggede Jens Rafn i Hejlskov et stort, nyt stuehus af bindingsværk. Det bestod af 22 bindinger á 2½ alen, dets længde var således 55 alen (ca. 37 m) langt. Indvendigt var bredden 10 alen (ca. 6,65 m), og der var 3½ alen fra gulv til det gipsdækkede loft (ca. 2,30 m). Huset var stråtækt.

Det var virkelig en præsentabel præstebolig, som kom til at ligge i smukke og idylliske omgivelser. Hejlskov bærer med rette den sidste stavelse i sit navn, for der er i den lille landsby så mange store gamle træer, at man udmærket kan tro, man nærmer sig en lille skov, når man kommer til den. Landsbyen er

Hejlskovs første præstegård bygget 1600. Huset t.v. lod pastor Lundsgårds enke bygge ca. 1685. Præstegården stod til 1913, enkeboligen (senere forpagterbolig) til 1928. (Foto: M. Haugaards samling).

omgivet af bakker, og fra præstegården har man desuden et fint lille glimt af Limfjorden.

Jens Lauridsen Rafns præstegård holdt i over 300 år, helt til 1913, men selv holdt han ikke ret længe efter præstegårdens opførelse, idet han døde 1602. Hans efterfølger stammede muligvis fra Mors, for han hed:

Oluf Christensen Nykjøbing 1602-1646

Mange fik dengang – som også senere – tilnavn efter de lokaliteter, hvorfra de kom, derfor gættes på, at hr. Oluf ikke blot *hed* Nykjøbing, men også *kom* fra Nykjøbing. Han blev straks provst, og så ved man ikke så meget mere om ham! Men det kan

jo skyldes, at hans livsførelse ganske og aldeles blegnede ved siden af det, hans herskab præsterede.

Hr. Oluf blev kaldet (ansat) af Hans Lindenov, som egentlig bør omtales som Hans Lindenov den ældre, idet han havde en søn, der også hed Hans Lindenov, og som derfor har tilnavnet den yngre.

Den ældre Hans Lindenov har vi allerede stiftet bekendtskab med. Den yngre Hans Lindenov har vel som dreng siddet og lagt øre til, når faderen og især dennes ven, søhanen Mogens Heinesen, berettede om deres mere eller mindre tvivlsomme affærer på havet.

Kan hænde, knægten således var »miljøskadet«, hans store idol var Mogens Heinesen. Men han var også i al almindelighed en uregerlig fyr, der voldte forældrene problemer.

Fra 1594 var faderen (den ældre Hans Lindenov) blevet udnævnt til høvedsmand på Hammershus på Bornholm, og under et besøg herovre tabte den unge Lindenov besindelsen og slog en mand ihjel. Faderen måtte på sønnens vegne udrede flere bøder til den afdødes familie, så de lod sagen falde.

Efter faderens død i 1610 kom unge Lindenov rigtig til penge og arvede også Ørslev Kloster. Det sidste tog han sig ikke meget af, men for pengene købte han et par skibe, tog til Østersøen og agerede både krigsmand og sørøver.

Efter 3-4 års omflakken, huseren og mange skærmydsler med myndigheder i diverse Østersøhavne var han efterhånden klar over, at tampen brændte. Han satte kursen hjemad mod Limfjorden og Ørslev Kloster, men ved Aalborg blev hans skib opbragt og han selv arresteret.

Hans Lindenov den yngre fik den tvivlsomme ære, ene af alle Ørslev Klosters ejere at havne som fange i det berygtede Blåtårn i København.

Efter en tid i Blåtårn blev han sat til livsvarig afsoning i fangekælderen under Dragsholm Slot på Sjælland. Det blev dengang brugt som statsfængsel – vel at mærke kun til prominente fanger!

Det var et forfærdeligt sted, men som adelsmand var Lindenov den yngre heldig: Straffen blev efter nogle år ændret til, at han i stedet kunne få lov til at tjene syv år i den flåde, som man var i færd med at udruste til Ostindien.

Det var ganske vist farefuldt at tage ud på sådan en opdagelsesrejse, men sammenlignet med Dragsholms fangekælder var det ren og skær fornøjelse for den urolige og søtossede Lindenov. Men han fik sin lyst styret på rejsen.

Skibet blev overfaldet af sørøvere og kom ud i voldsomme storme ved Sydafrikas kyst. Han nåede dog efter sigende til Tranquebar i Indien, hvorfra hans kone, Elsebeth Thott, i 1621 fik besked om, at han var død.

I den anledning har provst Nykjøbing formodentlig været i funktion, måske ikke så meget for at trøste enken. Hun havde vel forlængst afskrevet sin mand og havde klaret sig selv i mange år, men måske har præsten været hendes praktiske rådgiver, og det kunne hun nok have brug for.

Ved Fjends Herredsting og Viborg Landsting frasagde hun sig straks arv og gæld efter sin mand – og det gjorde hun klogt i, for der var så absolut mest af det sidste! – På en eller anden måde lykkedes det dog alligevel deres søn, Anders Lindenov, at overtage godset, som han havde til ca. 1639.

Mon det var Hans Lindenov den ældre eller svigerdatteren, Elsebeth Thott, som i sin mands fravær satte forskelligt nyt inventar i kirken? Det må have været i provst Nykjøbings tid, for altertavlens midtfelter, det grønmalede alterbord, det nederste af »skriftestolen«, og nogle af herskabsstolene er fra begyndelsen af 1600-tallet.

Kvaderstenene fra det oprindelige alterbord kan vi i dag finde som trappesten foran dørene omme i klostergården. Stenen med relikviegemmet ligger i trappen foran den sydlige dør.

I 1600-tallet syntes man ikke, stenaltrene var »fine« nok. Nu skulle det være træ, og helst lind, som blev anset for at være et helligt træ. Derfor skar man ofte helgen- og madonnafigurer af lindetræ, som også er brugt til alterbordet i Ørslevkloster Kirke.

Træorm betragter desværre ikke lindetræ som helligt, men derimod som en lækkerbidsken, der er blødt og nemt at guffe i sig. Ind imellem har det derfor været svært at holde de små fyre ude af alterbordet.

Der er et ordsprog, der lyder omtrent sådan: »Den, der lever ubemærket, lever godt«. og det kan meget vel tænkes, at provst Nykjøbing netop levede stilfærdigt og godt i sin dejlige præstegård i Hejlskov. Han er til dato den præst, der fik langt de fleste år i Ørslevkloster sogn, nemlig 44 år.

Ørslev Klosters kvinder i 1600-tallet

I 1642 arvede fru Christence Lindenov Ørslev Kloster efter sin far, rigsråd Hans Lindenov (en sidegren til den tidligere Lindenov-familie), der havde overtaget godset efter Anders Lindenov.

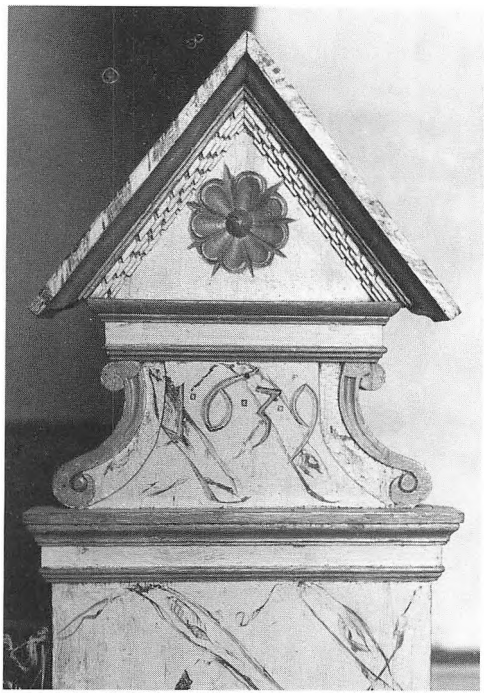

Anders Lindenov ejede klostret i 1638. Rigsråd Hans Lindenov (en sidegren til de første Lindenov'er) ejede det i 1640. Denne herskabs-stolegavl angiver sandsynligvis årstallet for ejerskiftet.

De mange smukt udskårne gavle på herskabsstolene har forskellige våbenskjold med tilknytning til Lindenov-familien og deres aner: Friis, Juel, Skram osv. her er det Juel.

Christence lod det senere gå videre til sin datterdatter, Sophie Amalie Friis (gift Rantzau) og deres datter (gift Levetzau). I lange perioder var det således atter kvinder, der stod for styret – eller i hvert fald var retmæssige ejere af klostret.

Christence giftede sig i 1643 med Claus Sehested, men ham hører vi nu ikke meget til, måske var Claus sin »kones mand«. eller han døde tidligt? Det var tilsyneladende Christence selv, der klarede paragrafferne.

I 1646 døde gamle provst Nykjøbing, og Christence måtte se sig om efter en ny præst. Valget faldt på pastor Lundsgaard, som vi hører mere om senere.

Christence boede det meste af sin tid på Ørslev Kloster, men havde også en stor ejendom i Viborg med ikke mindre end 8 ildsteder! Hun var en af egnens rigeste godsejere. I 1661 blev

Ørslev Kloster takseret til ca. 48 tdr. hartkorn og havde et tilliggende af bøndergods på 73 gårde, der alle var beliggende i sognene rundt omkring hovedgården.

I stedet for at bryde sit hovede med landbrugsdriften havde Christence en række meget dygtige forpagtere, der efterhånden drev herregården frem til at blive et af tidens mønsterbrug.

Og så havde fru Christence sin ridefoged. – Hans Jensen hed han – og ham satte hun umådelig stor pris på. Da han døde i 1662, lod hun ham begrave i kirkens kor, og over graven fik hun lagt en mægtig og prægtig ligsten med lovprisning af hans dyder!

Som det ses på alterkalkens fod er den skænket af Sophie Amalie Friis, klostrets ejer, i 1682 gift med Johan Rantzau. Ægteparret skænkede en del andet til kirken og byggede klostret om, så det fik én etage med store vinduer og døre, som vi ser i dag. (Foto: Præstegårdens arkiv).

Under degnestolen ligger den såkaldte gravramme af egebjælker med indskrift for Sophie Amalie Friis og Johan Rantzau. Ægteparret satte sig meget synlige spor på klosterbygningerne, hvis udseende de forandrede væsentligt ved at lave de to etager om til én meget højloftet etage, og ved at sætte store døre og vinduer i, som vi ser det i dag. (Degnestolen med forskellige våbenskjold har formodentlig en fortid som herskabsstol, på gavlen ses Lindenovs adelsvåben).

For at trøste nådigfruen på klostret tør man vel formode, at pastor Lundsgaard har holdt en lige så lovprisende ligtale over den højt værdsatte ridefoged?

Der har sikkert hersket et godt forhold imellem fru Christence og præstefamilien, for hun fik en lille navnesøster i præstegården, idet pastor Lundsgaards datter blev opkaldt efter hende.

I 1671 skødede Christence Lindenov Ørslev Kloster og Strandet til sin datterdatter, Sophie Amalie Friis, der dog næppe overtog godset før sit giftermål med Johan Rantzau i 1682.

Den unge Sophie Amalie Friis har skænket kirken kalken til altervinen og disken (det lille fad) til alterbrødene, begge dele er fint forarbejdet af sølv og bruges stadig. De store barok messinglysestager og nogle af herskabsstolene må også stamme fra dette ægtepars tid.

Sophie Amalie Friis og Johan Rantzau ligger begravet i kirkens kor under en såkaldt gravramme af mørke egebjælker med indskrift. Degnestolen dækker delvis gravrammen.

Niels Andersen Lundsgaard 1646-1684

Som ovenfor nævnt blev Niels Andersen Lundsgaard kaldet til Ørslevkloster sogn i 1646, og vi kan så at sige følge ham fra vugge til grav.

Hans vugge stod på Lundsgaard i Vorde sogn, hvor han blev født d. 14. okt. 1621. Han døde i Hejlskov præstegård d. 21. juli 1684 og blev begravet i Ørslevkloster Kirke, hvor hans sorte gravsten er indmuret ved siden af altret i kirkens apsisvæg.

Der er så vidt vides intet billede af Niels Lundsgaard som voksen, men man kan forestille sig, hvordan han så ud som barn, hvis man tager til Vorde kirke. Her hænger et epitafium over hans forældre, Anders Christensen til Lundsgaard, der var birkedommer i Vorde, og dennes hustru, Anne Røersdatter. På epitafiet er ægteparret og nogle af deres børn afbildet.

Og det var såmænd den voksne hr. Niels selv, der fra sin præstegård i Hejlskov i 1662 lod epitafiet opsætte til evigt minde om familien Lundsgaard!

Niels blev student i Viborg i 1642, hvorefter han studerede theologi. Han blev kaldet til Ørslevkloster sogn i 1646, men inden han rykkede ind i Hejlskov præstegård, måtte han indløse den hos Børnehusets direktion i København for 100 rigsdaler. Hvorefter han fik den udstedte obligation, lydende på dette beløb, tilbageleveret, påskrevet af biskoppen over Sjællands Stift.

Det var således ikke ganske gratis at flytte ind i en præstegård, og måske var der også en præsteenke, som han efter tidens skik skulle forsørge? De første 4 år var pastor Lundsgaard i hvert fald ugift, men i 1650 ægtede han Anne Nipgaard, hvis far var rådmand i Viborg. Til deres bryllup, der fandt sted i Viborg, skrev Hans Nielsen Schive et langt bryllupsdigt på latin, som blev trykt rigtig smukt og overrakt brudeparret.

Når man ved, hvor lidt skriftligt, der blev trykt dengang, aner man, at det har været et bryllup ud over det sædvanlige, og at hovedpersonerne må have tilhørt stoute slægter. Det er ikke så mærkeligt, at der blev passet godt på tryksagen. Hvem ved – måske er det brudeparrets eget eksemplar, der er bevaret til i dag og findes på Det kgl. Bibliotek.

Man tvivler lidt på, at pastor Lundsgaard og familie skulle have været så dårligt stillet økonomisk set, som man får indtryk af ved at studere en indberetning fra 1676, som pastor Lundsgaard sendte til biskoppen i Viborg.

Anledningen var, at kong Christian V agtede at udskrive en krigsskat i hele Viborg Amt. Præsterne skulle derfor meddele biskoppen, hvorledes det stod til med gejstlighedens indkomster. I sådan et tilfælde var det vel ikke klogt at male økonomien i sognet alt for rosenrød – og det gjorde pastor Lundsgaard absolut heller ikke!

I en lidt moderniseret udgave lyder hans indberetning således:

»I mit eneste, arme og ringe Sogn ligger Ørslev Kloster, som tilhører velbaarne Frue Christence Lindenov, som har bortforpagtet det til Henrich Friis. Vi har ganske vist en Birkefoged og en Skriver, men de faar intet for deres arbejde. Degnens Midler er slet og ringe. Mine egne Vilkaar er ikke saa gode, som man maaske kunne tro, hvilket ethvert fornuftigt Menneske kan tænke, thi:

1. Jeg har 13 Børn, dels ude, dels hjemme, at forsørge.

2. Jeg har 1200 Daler Gæld.

3. Dersom jeg skal afgive de af Hans Majestæt paabudte 9 Td Korn, da maa jeg købe en del deraf.

Jeg beder derfor ydmygst hans Excellence, vores kære Amtmand, og vores velærværdige Hr. Biskop om at mage det saa lidet og saa billigt som muligt.

Imidlertid vil jeg ønske min naadigste Arveherre og Konge Sejr og Lykke i alle Ting, og begge gode Mænd (amtmanden og biskoppen) al Velstand baade til Liv og Sjæl.

Heilskov den 22. Febr. 1676. Niels A. Lundsgaard«.

Et af Niels Lundsgaards 13 børn, sønnen Christen, født 1656 i Hejlskov, blev præst ved Gråbrødre Kirke i Viborg. (Foto udlånt af Inge Wallin, Kbh.).

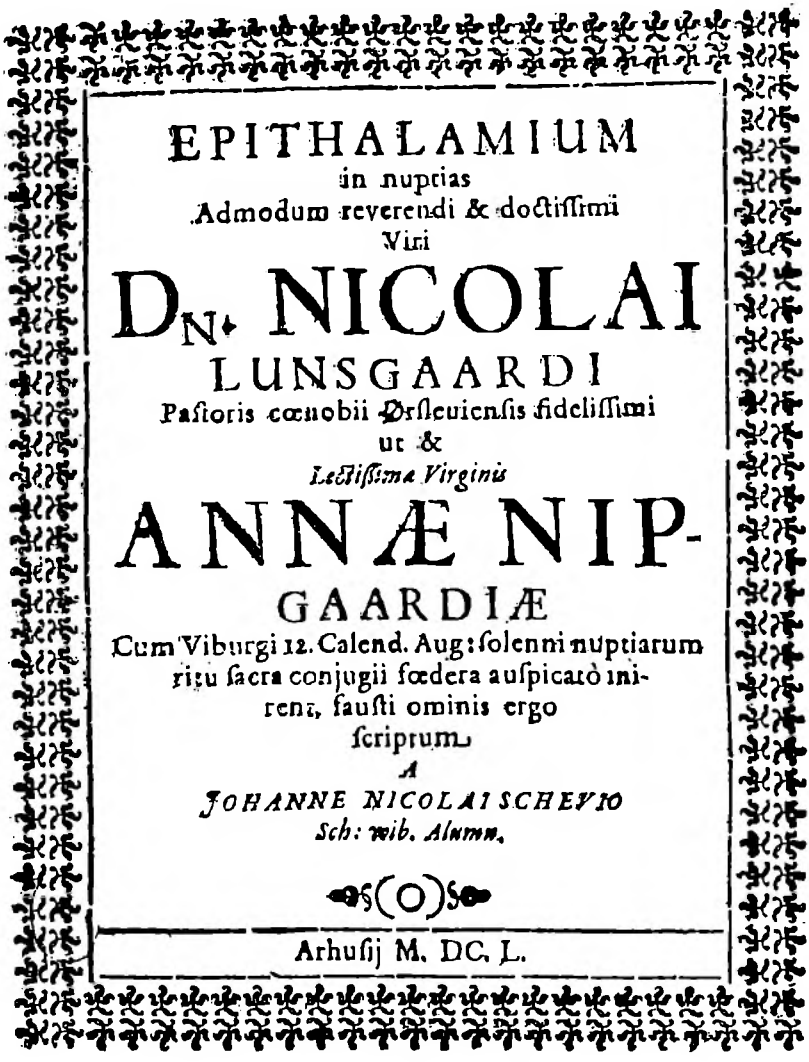

EPITHALAMIUM
in nuptias
Admodum reverendi & doctiſſimi
Viri
DN. NICOLAI
LUNSGAARDI
Paſtoris cœnobii Ørſleuienſis fideliſſimi
ut &
Lectiſſimæ Virginis
ANNÆ NIP-
GAARDIÆ
Cum Viburgi 12. Calend. Aug: ſolenni nuptiarum
ritu ſacra conjugii fœdera auſpicatò ini-
rent, fauſti ominis ergo
ſcriptum
A
JOHANNE NICOLAI SCHEVIO
Sch: wib. Alumn.
Arhuſij M. DC. L.

Titelbladet fra bryllupsdigtet til Niels Lundsgaards og Anne Nipgaards bryllup i 1650. Både digt og navne er på latin, så Niels er blevet til Nicolai, Ørslev til Ørsleuiensis, Hans Nielsen Schive er blevet til Johanne Nicolai Schevio og Århus 1650 til Arhusij MDCL. (Kopi udlånt af Inge Wallin, København).

Forhåbentlig slap pastor Lundsgaard for at blive plukket alt for meget i skat. De afsluttende gode ønsker for kongen, amtmanden og biskoppen kostede i hvert fald ingenting!

Anne og Niels Lundsgaard havde som nævnt en stor børneflok, hvoraf vi vil følge datteren, Christence, som gjorde et meget passende – og også meget praktisk – parti. Hun blev nemlig året efter sin fars død gift med dennes efterfølger:

Søren Pedersen Bering 1685-1717

Søren var et passende parti for præstedatteren, Christence, for han var nemlig søn af den stedlige provst, Peder Jensen Bering, i Kobberup. Og praktisk har partiet også været, for så var den ugifte Christence standsmæssigt forsørget og kunne blive i sit hjem.

Desuden kan det jo udmærket tænkes, at Christence og Søren midt i alt det passende og praktiske også har været forelsket i hinanden!

Da Bering overtog præstegården efter sin svigerfar, blev dens værdi sat til 233 rigsdaler og 2 mark. Af dette beløb måtte han svare årlig rente til pastor Lundsgaards enke, der var hans svigermor, Anne Nipgaaard, og hendes børn. Anne Nipgaard lod da bygge et hus, der dannede den vestlige længe i præstegården. Huset blev de næste ca. 200 år brugt til enkebolig, når der var brug for en sådan. Derefter var huset forpagterbolig, indtil det i 1928 afløstes af den nuværende.

Pastor Bering giver forøvrigt en god beskrivelse af præstegården, som den så ud i hans tid, da alt var i bindingsværk:

1. Den nordre længe (stuehuset) er sat på leder (vandret bjælke lagt direkte på syldstenene i et bindingsværkshus, heri er de lodrette stolper nedtappet). Huset er 22 bindinger á 2½ alen langt, og mod nord er udbygget 2 kviste, hver på 2 bindinger. Ved den østre ende er et andet hus til høns, gæs etc.

2. Den vestre længe beboes af præsteenken (hans svigermor), og er 12 bindinger langt.

3. Den søndre længe bruges til lade og er 17 bindinger langt. I den vestre ende af samme lade er bygget et andet hus til stald, huggehus, vognport etc., 12 bindinger langt.

4. Den østre længe bruges til kvæg, får etc. og er 13 bindinger langt. Ved den nordre ende af denne længe er et tørve- og lynghus, 11 bindinger langt.

Bering giver endvidere en fuldstændig fortegnelse over præstegårdens agre i Hejlskov bys fællesjord, der var delt op i 9 fald. Heri er alle de gamle marknavne nævnt og dermed bevaret. Efter hans beregning kunne der i præstegårdens agre sås 28 tønder og 5 skæpper rugsæd.

Pastor Bering var ved giftermålet 34 år, Christences alder melder historien intet om. De fik seks børn, og når de holdt barnedåb, skete det med megen manér og et større opbud af faddere.

Pastor Berings indførsler i kirkebogen vedrørende sine egne børns fødsel og dåb lyser af stille glæde. Ved det første barn, en pige, tilføjer han således: »Gud lad hende opvokse, dig til Ære og os til Glæde«.

Som regel lod han sin far, den gamle provst i Kobberup, foretage selve dåbshandlingen. Et af børnene blev båret af hans mor, provstinden, et andet af fruen til Staarupgaard og et tredie af fruen til Ørslev Kloster, Sophia Amalia Friis (gift med Johan Rantzau). Andre gange var det, for os i dag, mere anonyme navne, der stod som faddere, men der var altid mange.

Midt i alle glæderne måtte pastor Bering i 1687 skrive: »17. Dec. blev min lille Søn, Niels Bering, begravet, som os til stor Hjertesorg den 9. Dec. af sin Amme blev opprimeret (dvs. ligget ihjel).« – Stakkels forældre, stakkels amme. Den lille Niels blev kun 1½ måned gammel og har vel været svagelig, siden han skulle varmes i sengen hos ammen, han var i hvert fald blevet hjemmedøbt.

En anden af sønnerne, Johan, var formentlig opkaldt efter

herren til Ørslev Kloster, Johan Rantzau. I 1713 blev denne Johan Bering cand.theol. Han var velbevandret i det latinske sprog, og Johan Rantzau bestilte ham til at forfatte en indskrift på en tavle, der blev sat over indgangsdøren på Ørslev Kloster.

Tavlen er forsvundet, men indskriften, som fremhæver Johan Rantzaus fortjenester ved at »genopbygge« klostrets hovedbygning, kendes fra E. Pontoppidan: Marmora Danica II. Indskriften på tavlen begynder (oversat til dansk) således:

»Indskrift om Herregaarden Ørsle-Closter i Provinsen Fjends Herred, tidligere et Nonnekloster for Sankt Ursula, som blev forvansket til det nuværende Navn«.

Indskriften fortsætter blandt andet med at fortælle, at Rantzau byggede Ørslev Kloster op næsten fra grunden. Derfor troede senere generationer, at der i de bygninger, vi ser i dag, så godt som intet levn er fra klostertiden. Men undersøgelserne gennem de sidste 70-80 år viser tværtimod, at det *er* klosterbygningerne, vi ser.

Johan Rantzau gav hovedsageligt blot bygningerne deres nuværende udseende med store døre og vinduer samt fjernede etageadskillelsen. Tavlens tekst skulle altså først og fremmest tjene til at fremhæve og rose Rantzaus byggeforetagende, hvilket var i tidens ånd. Man tænkte ikke på, at det kunne give eftertiden et forkert billede af virkeligheden.

I indledningen forklares, at Ørslev (Ørsle) skulle være en forvanskning af Ursula. Navnene Ørslev og Ursula kan, udtalt hurtigt på egnens dialekt, godt minde om hinanden. Men da Sankt Ursula ordenen vist ikke har eksisteret i Danmark og først blev stiftet i 1535, da reformationen stod for døren, kan vi roligt udelade den her.

Men den fejlagtige teori om »Ursula-Kloster« havde imidlertid bidt sig fast i flere af 1700-tallets præster, som ofte og gerne skrev det i kirkebøgerne, og Johan havde det vel fra faderen, pastor Bering.

Det var forøvrigt ikke blot Johan Bering, der fulgte i faderens fodspor som præst. Alle Søren Berings sønner blev præster, og døtrene blev præstekoner!

Søren Bering døde i 1717, han blev 65 år, og svogeren, provst Scheel i Kobberup prædikede over ham. Pastor Bering omtales i kirkebogen som ærværdig, meget hæderlig og vellærd. Blandt det righoldige indbo efter ham nævnes blandt andet 48 bøger. Godt en måned efter hans død rykkede efterfølgeren ind:

Niels Gundesen Rostrup 1717-1734

blev født 28. aug. 1691. Faderen, Gunde Nielsen Rostrup, var præst ved Gråbrødre Kirke i Randers, moderen hed Birgitte Hansdatter. Niels Rostrup blev student i Viborg i 1711 og cand.theol. i 1715. Han blev kaldet af kirkens og klostrets daværende ejere, general Christian Frederich Levetzau og frue, født Christence Lindenov Rantzau.

Ja, egentlig var Ørslev Kloster jo hendes, hun havde arvet det. Levetzau havde blot giftet sig til det – men det passede ham ganske udmærket, for han var godssamler i den helt store stil. Han ejede blandt adskillige andre godser også Store Restrup, hvis nuværende hovedbygning han lod opføre. Ligeledes byggede han sig et smukt vinterpalæ i København, nemlig det ene af de 4 Amalienborg-Palæer. Det er det, der i dag kaldes Chr. X's Palæ, hvor kronprins Frederik har sin bolig.

Det var slet ikke så ligetil for den unge hr. Niels at flytte ind i Hejlskov præstegård. Ved dette præsteskifte i 1717 var der ikke blot een præsteenke, men hele to, der skulle forsørges og evt. huses af den nye præst: Berings enke, Christence Lundsgaard, og hendes mor, Anne Nipgaard, der stadig levede.

Alle har nok kunnet indse, at det var lidt rigeligt med 3 præstekoner på samme sted – og det kunne jo tænkes, at den unge præst gerne selv ville vælge en kone, og ikke ægte sin forgæn-

gers hustru, hvilket ellers ofte skete, hvis økonomien og de praktiske ting ikke kunne klares på anden vis.

Her blev tingene imidlertid ordnet på bedste måde. Parterne mødtes den 14. juli 1718 i Kobberup præstegård hos provst Scheel, der var svoger til den afdøde Søren Bering og dennes enke, Christence Lundsgaard, der nu havde taget ophold hos familien i Kobberup. Desuden var nabopræsterne, Joen Steen fra Ørum og Henrich Bartling, fra Højslev til stede. Derimod var den ældste enke, Anne Nipgaard, ikke til stede, for hun var allerede flyttet til Viborg.

Man skulle nu blive enige om, hvad der efter loven var ret og rimeligt, at den nye Hejlskovpræst skulle yde de to præsteenker i årlig pension. Niels Rostrup tilbød da godvilligt årligt at ville give 7 tdr. rug, hvori påskekagerne var indberegnet, og 5 tdr. byg, af de 3 højtidsofre 6 rigsdaler, af Sct. Hans-tienden 3 lispund ost, af påske-æg 6 snese, af kvægtienden 2 lam og 1 mark i penge.

Christence Lundsgaard erklærede sig på sin og sin moders vegne fornøjet med aftalen, de var vist også ret godt stillet økonomisk. Anne Nipgaard ejede ved sin død ikke mindre end fem »boder« i Viborg, dvs. småhuse med forretninger eller værksteder.

Pastor Rostrup forpligtede sig til Mortensdag at levere den ene halvdel af rugen og byggen til Christence i Kobberup og den anden halvdel til Anne Nipgaard i Viborg. Ligeledes skulle pengene fra højtidsofrene deles mellem dem til snapstings-tid og osten og kvægtienden, når den faldt. – Og så blev kontrakten behørigt underskrevet af dem alle.

Nu havde Niels Rostrup præstegården i Hejlskov for sig selv og kunne hjemføre sin unge brud, Mette Mogensdatter Gjørup. Året efter, i 1719, holdt de barnedåb for deres førstefødte, en søn. Han var blevet hjemmedøbt af Rostrup selv, men ved fremstillingen i kirken var det provst Scheel fra Kobberup, der læste over drengen, hvilket bekræfter, at aftalen året før om de to præsteenkers pension virkelig var forløbet fredeligt.

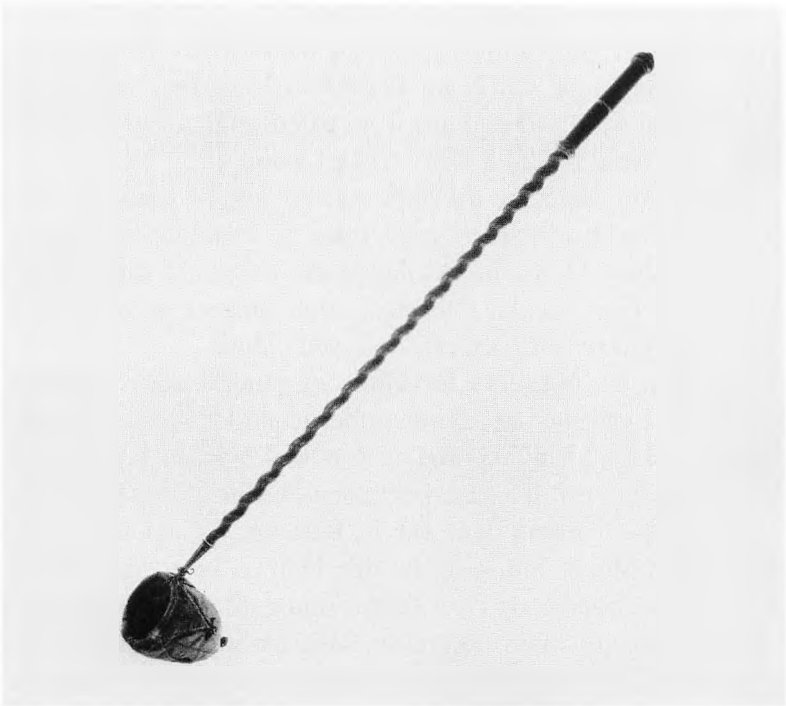

På væggen bag degnestolen hænger den såkaldte klingpung fra første halvdel af 1700 tallet. For enden af den fint drejede stang er anbragt en lille pung – pose – til de lifligt klingende mønter, som menigheden helst skulle lægge deri, når degnen gik op og ned af gulvet og rakte den godt 1 m lange stang ind foran dem, der sad på kirkebænkene. Den lille pose er fint forarbejdet af fløjl og silke. Kirken havde også – og har stadig – 2 meget gamle offerblokke, hvoraf den ene endnu bruges, men det kunne måske give lidt mere, når man blev mindet om det på denne måde! (Foto: Præstegårdens arkiv)

Drengen fik navnene Christian Frederich og blev båret af »velbårne fru generalinde Levetzau på Restrup, faddere var: velb. generalmajor Christian Frederich Levetzau, velb. major Iver Nicolai Sehested og hans frue, fruens pige, Sophia Amalia Lasson og hendes søster, Christence Lasson«.

Ægteparret Levetzau må have sat stor pris på pastoren, som de i sin tid lod kalde til embedet, siden de kom helt fra Restrup til barnedåben. De havde nemlig på det tidspunkt solgt Ørslev Kloster til Iver Nicolai Sehested, som sammen med sin frue også var inviteret med som faddere ved dåben.

Skal man tro, hvad der fortælles om generalmajor Christian Frederich Levetzau, var fæstebønderne under Ørslev Kloster sikkert mere end taknemmelige for, at Levetzau havde solgt klostret og kun var på »gæsteoptræden« ved præstens barnedåb.

Levetzaus hovedresidens var jo Restrup, og den dag i dag siges han at husere som spøgelse der. Han var efter sigende ikke god ved sine bønder og farer derfor stadig afsted på de snorlige veje, han anlagde omkring godset. Man har givet ham tilnavnet »General Ligeud«, og han rider på en sort hest med kulsorte hunde galpende efter sig.

Præsterne havde som oftest klostrets og kirkens ejere, der jo havde kaldsretten, som faddere til deres børn. Ved de næste af pastor Rostrups børn figurerer ægteparret Sehested atter på fadderlisten, mens det sidste af Rostrups børn blev døbt med oberstløjtnantinde Berregaard (Marie Lasson) som fadder. Iver Sehested havde nemlig solgt Ørslev Kloster i 1724 til oberstløjtnant Frederik Berregaard og hans frue, Marie de Lasson.

I kirkebøger og papirer kaldes hun som regel kun Marie Lasson. Således har pastor Rostrup også kaldt hende i kirkebogen ved hendes søns dåb. Det lille »de« fik familien først senere. Hendes søn brugte det, og fik det sat på hendes sarkofag.

Måske har læseren undret sig over, at pastor Lundsgaards kone ofte nævnes ved sit ungpigenavn: Anne Nipgaard, pastor Berings kone: Christence Lundsgaard, og nu Frederik Berregaards frue: Marie Lasson. Dertil er blot at sige, at hvis man

tror, det er et nymodens påhit, at piger ved giftermål beholder deres eget efternavn – så kan man godt tro om igen! Det er blot gammel skik, der er kommet på mode igen.

Men tilbage til historien: Fra 1724 skulle pastor Rostrups herskab altså have heddet:

Frederik Berregaard og Marie Lasson
1724-1747

Men Frederik Berregaard (søn af Enevold Berregaard og Anne Søe, Kølbygaard) døde 18 dage efter, at skødet på klostret var underskrevet, så han nåede næppe at flytte ind.

Ingen ville have fortænkt den 22-årige enke, der ventede sit andet barn, i at have opgivet klostret, men det gjorde hun ikke.

Marie de Lasson flyttede ind og blev klostrets, kirkens og hele egnens nådige frue, både af navn og af gavn. Måske fornemmede hun, at netop her lå den opgave og det arbejde, der kunne bringe hende videre i livet trods sorgerne – af dem havde hun haft mere end een: Året før, hun mistede sin mand, mistede de deres lille datter, der kun blev få måneder gammel.

Den unge fru Marie har sandelig haft behov for al den støtte og trøst, som pastor Rostrup og hans kone kunne give. – Senere på året 1724 kom der imidlertid et lyspunkt: Marie Lasson fødte sin søn, som hun opkaldte efter hans afdøde far: Frederik Berregaard.

– Og så tog fruen på klostret ellers fat, penge havde hun nok af og dertil viljen til at gøre noget godt og smukt for sine omgivelser. Formentlig har hun rådført sig med pastoren, for hun begyndte fra den rigtige ende:

Allerede i 1725, året efter hendes ankomst, kunne den første skole i Fjends indvies, nemlig den i Lund, hvor nu almuens børn blandt andet fik lært at læse og skrive. Senere lod hun opføre skoler andre steder på egnen, blandt andet i Ørum og Kobberup.

Hun gik også i gang med at restaurere og udsmykke kirken. Et arbejde, der varede det meste af hendes liv. En meget stor del af inventaret skyldes hendes initiativ. Kun her og der indgår ældre dele i helheden.

Således er alterbordet og den centrale del af altret samt den nederste del af »skriftestolen« fra renaissancetiden. Herskabsstolene med de tidligere ejeres forskellige våbenskjolde er naturligvis også ældre end hendes tid.

Hver gang et stykke inventar var fuldført, satte Marie Lasson sit »stempel« på det i form af sin mands og sine egne initialer og våbenskjolde samt som regel også et årstal.

På et tidspunkt fik hun også lavet et herskabspulpitur til sig og sin familie. Det anes endnu på gamle plantegninger over kirken. Det dækkede ca. det samme areal som 3-4 bænke og var bygget op mod kirkens sydmur lige modsat døren fra våbenhuset. Det var hævet noget over gulvet, men næppe så meget som orgelpulpituret er.

Engang efter klostertiden var nonnernes højtsiddende dør ind i kirken blevet muret til, men til gengæld fik man så i herregårdstiden lavet en dør forneden ind til kirken lige under orglet. Når Marie Lasson med sit lille »følge« trådte ind ad denne dør, var der umiddelbart ved siden af en trappe op til hendes »reserverede« pladser på pulpituret.

Der skal nok have været værdighed og nobel kultur over den »velbårne og velædle frue Marie de Lasson«, som der står på hendes gravsten. Hendes indsats ser man den dag i dag overalt i kirken og på klostret.

Det må virkelig have glædet pastor Rostrup at se sin kirke blive så godt udsmykket og ikke nok med det, men hr. pastoren selv blev også »udsmykket«: Marie Lasson lod i 1729 sølvsmed Johan Mehl i Viborg fremstille et stort, massivt sølvkrucifix, som blev påsat en rød fløjls messehagel, der skulle bruges til højtiderne og festlige lejligheder.

Messehagelen blev til hverdag opbevaret ovre hos fru Marie selv. Sammen med et fint altertæppe og en mere almindelig

Den unge Marie Lasson gik næsten straks igang med at restaurere og udsmykke kirken. Det grønmalede alterbord fra renæssancetiden og de midterste, ligekantede dele af altertavlen er dog fra før hendes tid, men »vingerne« og figurerne på siderne samt toppen er bekostet af hende. Nu var barok-stilen nemlig kommet på mode. Væggene i apsis er måske ved den lejlighed gjort endnu højere for at få plads.

Messehagelen med det massive krucifiks, fremstillet af sølvsmed Johan Mehl, Viborg i 1729.

alterdug lå den forsvarligt låst inde i det indbyggede skænkeskab i spisestuen. De forskellige kirketekstiler blev så udleveret til præsten, når de skulle bruges.

– Man kan lige se husets frue med raske skridt komme henad østfløjens stengang, gå ind i spisestuen, løsne det store nøgleknippe i sit bælte, låse skænkeskabet op og nænsomt fremtage den røde messehagel.

Måske er det også hende selv, der som en anden dronning Margrethe har siddet og syet det pragtfulde altertæppe, der indtil for 100 år siden lå på altret. Det var et blomstervævet silketæppe med sølvbrokade, sølvlister og årstallet 1736.

Marie Lasson har vel nydt at lade hænderne glide nok engang henover den bløde silke, inden det blev udleveret til præsten.

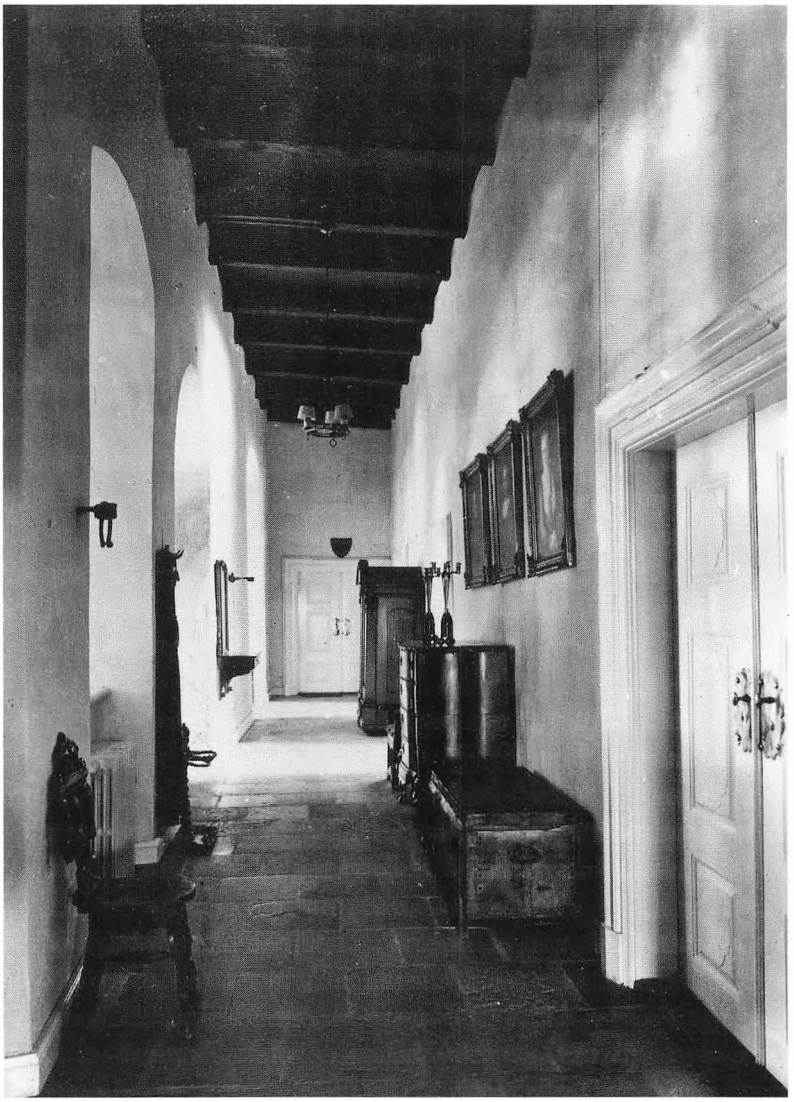

Man kan næsten se Marie Lasson gå med raske skridt gennem østfløjens gang, lukke døren op og gå ind i spisestuen, hvor hun med raslende nøgleknippe låser skænkeskabet op! Det er ganske vist den senere ejerinde, Olga Sponnecks møbler, man ser på fotografiet, men flere af dem er så gamle, at de lige så godt kunne have være Marie Lassons. (Foto: Det kgl. Bibl. 1953).

I det indbyggede skænkeskab i baggrunden opbevarede Marie de Lasson messehagelen og de andre kirke-tekstiler. Præsten fik dem udleveret, når de skulle bruges. (Foto: Det kgl. Bibl. 1953, Olga Sponnecks spisestue).

Hun vidste, hvad kvalitet var, og intet var for godt til hendes kirke og hendes herregård.

Skænkeskabet, dørene, panelerne, lofterne, gesimserne – så godt som alt, hvad vi ser af indvendig udsmykning på klostret i dag skyldes Marie Lasson eller hendes søn, Frederik Berregaard. Det virker så harmonisk og gedigent, og det siges, at der i datidens København ikke blev fremstillet smukkere døre, end dem, der findes på Ørslev Kloster. – Og man tror det gerne!

Det var i Marie Lassons tid, at Ørslev Kloster blev en rigtig indbydende bolig, og haven blev lagt an som en barokhave med en fornem lindealle, der førte ud i skoven. – Sådan en lindealle *måtte* man simpelthen have. – Jo, der var stil over det, når fruen med sine gæster spadserede ned gennem alleen og ud i skoven.

Måske kunne gæsterne være præsteparret? Netop det år, hvor fru Lasson lod fremstille den fine messehagel til pastor Rostrup, stod hun også fadder til præsteparrets sidste barn, datteren Marie, der blev opkaldt efter den velbårne frue selv. De kan have haft mange gode stunder sammen.

Problemer med fæstebønder og en fugtig præst

Men ikke alting var fryd og gammen. I sommeren 1731 fik Marie de Lasson og hendes godsforvalter, Jørgen Wormstrup, problemer med at drive Ørslev Kloster. Herregården ejede alle egnens gårde, som blev drevet ved hjælp af fæstebønder, som foruden at passe deres fæstegård også skulle udføre hoveriarbejde på herregården.

Nu stod man imidlertid med flere ledige fæstegårde, som de unge bønderkarle ikke ville tage i fæste. Det var ikke et specielt fænomen på Ørslev Kloster, men var galt overalt i Danmark på grund af dårlige tider for landbruget. De unge karle ville hellere til byerne at tjene.

Når ingen ville drive fæstegårdene, fik godsejeren ingen ind-

tægter derfra og skulle desuden selv betale de kongelige skatter, og hvad værre var, man ville komme til at mangle mændene til hoveriarbejdet på herregårdens jord.

Godsforvalter Wormstrup prøvede at overtale den 26-årige Jens Mortensen til at overtage en af herregårdens større fæstegårde i Iglsø, en såkaldt helgård på 4 tønder hartkorn. To mænd fra Hald var med til mødet og kunne bevidne, at både bygninger og besætning var i orden på denne gård, der yderligere var fri for hoveriforpligtelse. Men Jens veg udenom.

Så tilbød Wormstrup ham en såkaldt halvgård i Nr. Ørum på 2 tdr. hrtk., Jens sagde dog meget beskedent, at han slet ikke var dygtig nok til at drive nogle af gårdene. Men den hoppede Wormstrup ikke på, for Jens Mortensen havde ord for at være en særdeles dygtig karl.

Nu kom sagen for Ørslevkloster Birketing. Jens fandt dog stadig på undskyldninger. Så tilbød Marie Lasson ham en tredie mulighed: Han måtte vælge mellem en gård i Hald eller en gård i Bøstrup.

Birkedommer Jacob Nielsen fra Hejlskov, birkeskriver Hans Eliassen fra Lund og 8 vidner stirrede spændt på Jens. Denne sagde dog lige ud, at han endnu ikke ønskede at fæste en gård! – Men hvis han engang skulle komme på andre tanker, ville han dog overveje fru Lassons tilbud!

Man prøvede endnu et par gange at presse den dygtige Jens til at tage en fæstegård, men det lykkedes ikke. Han rejste til Viborg. – Og så måtte godsforvalter Wormstrup igang med at overtale en anden karl, Niels Pedersen, til at tage en af de mange ledige fæstegårde.

Niels var lige så dygtig en karl som Jens, og han tjente på klostret, så man kendte hans kvaliteter. Men han var også meget behændig til at klare for sig både mundtligt og skriftligt, så han snoede sig hurtigt ud af den historie.

Niels sagde nemlig, at han økonomisk ville kuldsejle med en fæstegård og ende som en stodder! Da han i øjeblikket havde penge på lommen, ville han hellere søge sin lykke et andet sted.

Der var ikke direkte fæstetvang i Danmark, så fru Lasson og hendes godsforvalter måtte med sorg se de to dygtige unge mænd forlade egnen.

I foråret 1731 var der ganske vist kommet en ny forordning, der gav godsejere ret til at overlade en bondekarl til de hvervede tropper, også mod hans vilje, hvis karlen ikke var egnet til at drive en fæstegård.

Men denne bestemmelse tog man nu ikke i anvendelse på Ørslev Kloster. I det hele taget hører man i herregårdens historie aldrig noget om, at der skulle have været bondeplagere blandt godsejerne.

Det var imidlertid sådanne episoder, der som nævnt fandt sted overalt i landet, der et par år senere gav anledning til indførelsen af det forhadte stavnsbånd. Herefter kunne bondestandens karle og drenge kun med tilladelse fra det gods, hvor de var født, rejse bort derfra.

Problemer kommer sjældent alene. Den nydelige unge pastor Rostrup var ikke helt ung mere – og det nydelige var gået af ham. Hans næse var begyndt at ligne en regulær brændevinstud!

Man havde forsøgt at tage det lempeligt ved at tale med ham. Det ændrede dog intet. Så havde hans »patronesse« Marie Lasson talt med provst Bartling, Højslev, der havde haft pastoren grundigt i skole. Hvorefter han lovede bod og bedring – uden det dog hjalp. Biskoppen blev også involveret, men med samme resultat.

Den 11. august 1733 ville Marie Lasson ikke tolerere det længere. Hun skrev til kongen og bad om at få en anden af herredets præster til skriftefader, da hun ikke mere kunne være tjent med Niels Rostrup. Iøvrigt oplyser hun, at hun har forklaret biskoppen årsagen dertil.

Biskop Trellund vedlagde et langt forklarende brev til kongen om, hvad provsten og han selv tjenstligt har foretaget sig i sagen. Biskoppen har alvorligt irettesat pastoren både i bispegården og i Hejlskov præstegård. Dog uden resultat.

Biskoppen skriver lige ud, at præsten ofte er »beskænket og

ubekvem i sit embede«. Biskoppen ønsker derfor, at ikke blot Fru Lasson, »men et hvert Guds Barn i samme Menighed maatte befries fra denne forargelige Præst«.

Sagen kom med på landemodet (gejstligt møde) i september samme år. Her må pastoren stå skoleret for biskop, amtmand og alle stiftets provster. Og sandelig om ikke Niels Rostrup tager sig sammen! Ved landemodet i foråret 1734 bevidner provst Bartling, at Rostrup virkelig har forbedret sig på alle områder, hvilket attesteres af Marie Lasson. Hun tager ham åbenbart til nåde igen, og hvis han holder sig i skindet, kan han slippe med at betale en bøde til Præsteenkers Kasse i Viborg på 25 rigsdaler ved næste landemode.

Det udsvævende liv havde dog sat sine spor: Den 18. juni 1734 døde Niels Rostrup, 43 år gammel.

Allerede tidligt morgenen efter hans død kom herredsprovsten for at forsegle den afdødes bo. Intet måtte fjernes, før boet var opgjort – sådan var reglerne. Det *lyder* hårdt og *var* hårdt.

Enken bad indtrængende om at blive skånet derfor, da hun til begravelsen og den daglige husholdning havde brug for mange af tingene.

Og man havde medlidenhed med den hårdtprøvede enke. Præsten fra Ørum, Jens Hørbye, degnen i Lund, Peder Hansen Møldorph, og kromanden i Lund, Thyge Nielsen, stod ved hendes side og garanterede for, at der ikke ville blive fjernet noget fra boet. De mente endda at være sikre på, at enhver kreditor kunne få sit, og at der yderligere ville blive noget tilovers til enken og hendes børn.

Hun fik derefter lov at sidde i det uopgjorte bo indtil den 19. juli, hvor boopgørelsen fandt sted. Der findes udførlige lister over hele inventaret i de forskellige stuer og rum og en fortegnelse over pastor Rostrups bibliotek på 69 bøger.

Sidst i august var der auktion over præstegårdens avl. Måneden efter over dyrene samt alle små og store landbrugsredskaber og endelig også over hele stuehusets indbo. Præsteenken udtog selv enkelte dele, der blev vurderet og senere fratrukket boet.

Ellers blev det meste solgt, og der var snart sagt alt lige fra jerngryder, postejforme og en nymodens kaffekande til glas, sølvtøj, linned, sengetøj og møbler. Men vi kan jo gå med til auktionen og se på et par af de ting, der skiftede ejer den dag:

Efterfølgeren i embedet, pastor Busch, købte en del, blandt andet bordet i studerekammeret og nogle bøger. Han overtog også nogle af de store tunge møbler, såsom storstuens dragkiste og bord samt gæsteværelsets grønne himmelseng med guldlister. Busch sørgede ligeledes for at få nogle af husholdningsredskaberne, så der fortsat kunne bages, brygges og laves mad i præstegården.

Degnen Møldorph købte blandt andet bogskabet og nogle bøger. Den gamle præsteenke, madame Bering i Kobberup, købte et engelsk tinfad og spejlet i storstuen. Ellers var det hovedsageligt nabopræsterne og egnens befolkning, der var mødt op i præstegården.

Madam Rasmussen sikrede sig 3 osteforme og en kaffekande, mens Morten i Sejstrup købte en brændevinsbimpel til blot 7 skilling! Boet beløb sig til den nette sum af 834 rigsdaler, 2 mark og 6 skilling.

Men der var rigtignok også mange forskellige fordringer i boet: Indløsning af diverse obligationer, skatter, salærer osv. Desuden regninger fra smeden, apotekeren, skomageren, skrædderen og fra Niels Kudsk på Lundø, der havde leveret fisk til præstegården.

De to forrige præsteenker, madame Bering og madame Lundsgaard, skulle endnu engang have deres pension, og ligeledes skulle præstegårdens tjenestefolk have deres tilgodehavender. – Endelig kostede auktionen og skiftet jo også penge.

Sluttelig var der såmænd kun 110 rigsdaler og 9 mark til enken og hendes børn. Efter tidens skik skulle sønnen have dobbelt så meget som døtrene. Men i opgørelsen står, at enken af kærlighed til sine små børn frasagde sig »sin broderlod efter loven« og bad om, at den måtte gå til den blinde datter, så hun kunne få samme beløb som broderen.

En mors kærlighed, ikke mindst til et svagt barn, fornægter sig sjældent.

Datteren var blevet blind på grund af sygdommen kopper. Ved landemodet kort efter fattede man også medlidenhed med Rostrups enke og hendes blinde datter. Man fritog hende for at betale sin afdøde mands bøde på 25 rigsdaler.

Det er vanskeligt at danne sig et virkeligt indtryk af penges værdi til forskellige tider. Til sammenligning med de 55 rigsdaler og 4 mark, der var tilbage til pastor Rostrups enke, Mette Giørup, vil vi dog lige se på et par andre beløb:

Kromanden i Lund købte ved auktionen en hest til 11 rd, herskabet på Ørslev Kloster købte en anden hest til 6 rd, den forrige præsteenkes årlige underhold var 23 rd, 12 sølvskeer blev solgt til 21 rd. De dyreste af bøgerne kostede fra 1 til 5 rd, men de fleste gik dog for nogle mark pr. stk.

Efter bo-opgørelsen skulle der udpeges formyndere til blandt andet at varetage arven for de umyndige børn. Præsten i Kobberup, Johan Bruun, blev værge for den blinde datter, og præsten i Ørum, Jens Hørbye, for den yngste datter. Sønnens værge blev også stedets nye præst.

Christopher Busch 1734-1756

Christopher Heidenreich Frederichsen Busch var født i Daugbjerg præstegård i 1707, havde taget studentereksamen privat i 1726 og var blevet cand.theol. i 1728.

Busch var fætter til sin forgængers enke, Mette Giørup, idet deres mødre var søstre. Det har formentlig været en trøst og hjælp for hende og hendes børn, at det var et familiemedlem, der nu indtog præstegården.

Præsteenken og børnene flyttede vel over i vestlængen, hvor enkeboligen var, men det er muligt, at Mette har fungeret som sin fætters husbestyrerinde. Pastor Busch giftede sig nemlig ikke før end i 1743.

Ved auktionen efter Rostrup blev det da også aftalt, at enken beholdt en hest, mens Christopher Busch købte en anden og ville lægge vogn til, så de i fællesskab havde et spand heste at køre til kirke med.

Selvom hr. Christopher var ungkarl den første halve snes år som præst i Ørslevkloster sogn har han næppe kedet sig. Kusinens tre børn kunne nok sætte liv i præstegården, og rundt om i sognet – og forøvrigt også på klostret – skete ting og sager, så man aldrig savnede noget at snakke om!

Oldingen Christian Drakenberg

Netop i de år boede på Ørslev Kloster en fhv. sømand, Christian Jacobsen Drakenberg, som havde fundet en rigtig god fidus: De sidste 50 år af sit liv levede han faktisk af at være »ældgammel«.

Han hævdede at være født i Norge i 1626 og døde i Århus i 1772. Det sidste er rigtigt nok, for det står i Århus domsogns kirkebog – men det første?! Når nogen tillod sig at betvivle hans høje alder, blev han meget fornærmet og viftede dem om næsen med en dåbsattest, som han havde hentet i Norge.

I vort århundrede har det vist sig, at dåbsattesten selvfølgelig er mere end tvivlsom. Præst, tid og sogn passer slet ikke sammen, men de fleste i hans samtid troede på ham. Drakenberg indyndede sig på diverse herregårde, hvor han fik en god forplejning og blev gjort stads af på grund af sin »høje« alder.

Marie Lasson var godhjertet – og lidt underholdning skulle man vel også have på en herregård i hine tider? Drakenberg var som gammel sømand god til at fortælle, og der var sikkert også prestige i at kunne præsentere »oldingen« for sine gæster. Så nu ankom Drakenberg til klostret, hvor han fik eget værelse og nød gæstfriheden – i 7 år!

I Drakenbergs levnedsbeskrivelse står, at han kom til fru Lasson på Ørslev Kloster i 1722, men det er en fejl. Hun flyttede

først ind på klostret i 1724, og det var da også pastor Busch og ikke hans forgænger, der måtte op på klostret og tage den gamle søulk i skole, da han efter et gevaldigt slagsmål tilsyneladende lå mere død end levende til sengs på klostret.

Forhistorien er den, at en af Marie Lassons vogne en torvedag kørte til Viborg, belæsset med ost fra herregården.

Drakenberg havde taget turen til staden med, og som han nu spankulerede rundt på Viborg Torv, hørte han en af køberne rakke ned på osten fra Ørslev Kloster. Dette tog Drakenberg på sin velgørerindes vegne meget fornærmeligt op, ingen skulle laste *hendes* oste.

Han inviterede straks den formastelige på bank og slog ham – trods sin angiveligt høje alder! – næsten til skamme. Men da kom adskillige viborgensere den svageste part til hjælp, og nu var det vor gamle stridshelt, der måtte bide i græsset.

Drakenberg var så medtaget, at han straks måtte køres hjem til Ørslev Kloster, hvor han meget dårlig blev bragt til sengs og i nogle uger derefter måtte gå med krykker. I Drakenbergs levnedsbeskrivelse står endvidere:

»Ved denne lejlighed formanede præsten, den velærværdige hr. C. Busch, ham meget til at betænke sit førte levned og sine synders fortrydelse, for at berede ham til den rimeligvis nær forestående død. Drakenberg syntes også at tage efter formaningerne, men svarede dog, at han vidste bestemt, at han ei døde denne gang«.

Pastor Busch mente selvfølgelig, at for en olding var det farligt med sådan et slagsmål, men Drakenberg vidste jo bedre med hensyn til sin alder! Han døde da heller ikke ved den lejlighed.

Adskillige år efter, da han opholdt sig i København, sendte han Christopher Busch nogle dukater til dem, som havde opvartet ham under hans sygdom. Desuden medsendte han et portræt af sig selv samt sin levnedsbeskrivelse, begge dele skulle Busch forære til Marie Lasson på klostret. Efter sigende er det netop den levnedsbeskrivelse, der ligger til grund for det skrift, der senere udkom om ham.

Måske er det dette portræt af sig selv, Drakenberg sendte til pastor Busch sammen med sin levnedsskildring. Begge dele blev brugt til en lille bog om ham, trykt i 1774 i Viborg.

Selv om Drakenberg rejste, skete der immervæk noget i sognet: En majdag i 1741 blev der stor opstandelse i ladegården på Ørslev Kloster. Ladefogden havde lige sendt et par af de mænd,

Den

ældgamle

Normands,

Christian Jacobsen Drakenbergs,

Levnets-Beskrivelse;

Tilligemed

den

over ham holdte

Liigprædiken.

og hans Portrait.

Med Kongelig allernaadigst Privilegio.

Viborg 1774.

trykt i det Kongl. privil. Bogtrykkerie af C. H. Mangor.

Titelbladet til Drakenbergs levnedsbeskrivelse.

der var mødt på hoveriarbejde, op på staldloftet for at kaste noget rug om, der var ved at blive varmt.

Bedst som nu Niels Jespersen fra Hejlskov og Peder Christensen fra Bøstrup stod deroppe og skovlede i kornet, lød der høje råb fra stalden nedenunder. Det var malkepigerne Mette Lauridsdatter og Sofie Hansdatter, som var i gang med morgenmalkningen, der råbte op om, at der dryssede korn ned i hovedet på dem.

En undersøgelse viste, at der var flere huller i loftsfjælene, ikke kun knasthuller, men huller, der var boret med vilje. I hvert hul var der lige så nydeligt sat en træprop, hvoraf een uheldigvis var faldet ud, så kornet nu dryssede ned.

Det var tydeligt, hvad ideen med hullerne var. Når der lå en dynge korn derover, kunne man hurtigt fjerne en af propperne og »tappe« en skæppe korn.

Sagen kom fru Lasson for øren, og hun pålagde sin ridefoged og fuldmægtig, Jacob Ramel, at få den opklaret. Han indstævnede derfor en flok af godsets bønder og nogle af de fastansatte folk, ialt 22 mænd og to kvinder, til at møde for Birketinget den 21. juli.

Men det var håbløst. For det første mødte kun få af de indstævnede, og Ramel måtte indrømme, at de udeblevne var lovligt undskyldt på grund af den travle årstid. De, der var mødt, havde ikke ret meget at fortælle. Ingen havde rigtig noget kendskab til hullerne eller hvem, der dog kunne have lavet dem! – Man angav ikke hinanden og røbede ikke, hvad man vidste!

Ramel prøvede atter at indkalde alle til tingdagen 14 dage senere. Men i justitsprotokollen står der slet ikke mere om sagen. Det ser ud, som om Marie Lasson har ladet sagen gå i glemmebogen.

Hun har vel haft forståelse for, at det kunne være fristende for en arm fæstebonde efter endt hoveri at tage lidt korn med hjem, hvor det ofte kneb med at have nok til såningen om foråret.

Sognets første skole og den forsumpede degn

Den fordrukne præst, slagsbroderen Drakenberg, hvem blev det næste »problembarn« i Marie Lassons lille verden? Jo, såmænd: Sognets degn, Peder Hansen Møldorph i Lund.

Det hele var ellers begyndt så godt med den skole i Lund, som Marie Lasson lod bygge i 1725. Peder Møldorph blev ansat som degn, og han var vist egentlig rigtig god til at lære fra sig.

Blandt nogle af hans første elever var drengen, Jens Kjær, fra Hejlskov, der blev så glad for at skrive, at han som voksen lavede en del dagbogsoptegnelser, som vi senere vender tilbage til.

Som årene gik, forsumpede degnen imidlertid. Han forsømte undervisningen, blev drikfældig og holdt sågar smugkro i skolen. Pastor Busch har måttet tale et alvorsord med ham, og det er vel tænkeligt, at præsten fra sin prædikestol kastede misbilligende blikke ned til den anløbne Møldorph i degnestolen.

Møldorph havde vel også svært ved at holde sig vågen under de dengang timelange prædikener. Efterhånden blev det sådan, at når præsten gik på prædikestolen, gik degnen demonstrativt ud af kirken og kom ikke ind igen, før end gudstjenesten var forbi!

I 1740 mente man, at det var mere praktisk at indrette en skole i Hejlskov i stedet for den i Lund, og det gjorde man så. Men der havde man gjort regning uden degnen, der ikke agtede at flytte fra skolen i Lund.

Da den første skoledag i Hejlskov oprandt, mødte alle – undtagen Peder Møldorph. Pastor Busch kendte ham efterhånden så godt, at han havde forudset det, derfor var *han* mødt op i skolestuen for at tage imod børnene.

Det *måtte* jo ende galt med den degn! Og skønt han engang havde bralret op om, at ret og lov ikke gjaldt i Ørslevkloster sogn, så kom det nu alligevel til en retssag mod ham.

Sagen trak ud, for degnen udeblev gang på gang, når der var

retterdag i tingstuen på klostret. Men i 1741 faldt dommen. Degnen mistede sit embede på grund af umådeholdent drikkeri, smugkro, hasardspil, voldsomhed mod sin kone og forsømmelighed med undervisningen.

Det var kromanden i Lund, Thyge Nielsen, og hans kone, der vidnede om, at degnen holdt smugkro i skolen. Kroen lå lidt neden for skolen, og det var måske også surt at sidde i kroen og se kunderne gå forbi!

Degnen forsvarede sig med, at det hele var gået skævt, fordi han aldrig fik de naturalieydelser, som var en del af hans løn fra sognets beboere. – Bønderne ville ikke frivilligt komme med noget til ham, og når han kom for at hente det, låste de døren for ham og gemte sig!

Det var dårlige tider for landbruget, så der kan meget vel have været noget om den side af sagen, men ifølge vidnerne ved retssagen havde degnen nu ganske meget på samvittigheden.

Hans opførsel havde heller ikke været et eksempel til efterfølgelse for skolebørnene. Det hed sig blandt andet, at siden den person, man kaldte Hyrden af Hejlskov, var død, var der ingen i hele sognet, der kunne måle sig med degnen i banden og svær-gen!

Efter afskedigelsen meddelte Peder Møldorph, at han nu rejste til udlandet, nemlig til det land, der hedder Sjælland!

Og så måtte Marie Lasson igang med at finde en mere skikkelig efterfølger til »Ørslevkloster Degnekald og Skolehold«, som det hed. Det var egentlig to forskellige beskæftigelser, der efterhånden blev slået sammen.

En degn var oprindelig betegnelsen for præstens medhjælper i kirken, det man i dag kalder kordegn eller kirkesanger. En skoleholder underviste børnene, men før man begyndte at have rigtige lærere, var det som oftest degnene, der begyndte at holde skole. Op til vor tid har det været skik og brug, at sognets skolelærer også var »degn«.

»Hæderlig Studiosus Jens Jacobsen Ørum«, som i 4 år havde været ansat hos præsten i Kornum, fik embedet. I hans kalds-

brev bliver han formanet om at foregå menigheden med et kristeligt og opbyggeligt eksempel og passe såvel degnekald som skolehold upåklageligt!

Jens Jacobsen Ørum skulle flytte ind i degneboligen i Hejlskov, hvor der snarest skulle bygges til skolestuen. Her skulle han holde skole året rundt for alle sognets børn. Om vinteren måtte han dog »holde en skikkelig Dreng«, der i 8-10 uger måtte »læse for de smaa i Hald By«.

Degnens løn blev fastsat til: 1 skæppe rug fra hver helgård i sognet, 1 skæppe byg fra hver halvgård (hvor der boede to fæstere i een gård). De, der boede i et hus, skulle betale 12 skilling, og for hvert barn skulle der betales 4 skilling ved indskrivningen. Fra hver gård i sognet skulle desuden leveres et læs hedetørv. For at forbedre embedet og spare sine bønder for flere udgifter ville Marie Lasson desuden give ham seks rigsdaler og fire mark.

Alt dette skulle Jens Ørum »nyde, så længe han forsvarlig besørger hele Sognets Information og Degne Embedet upaaklagelig forestaar«. – Og det gjorde Jens Ørum, til han døde i 1767.

Peder la Cour

Marie Lassons egen søn, Frederik (Frederik Berregaard den yngre), gik næppe i almueskolen. Det ville nu også have vakt opsigt, om han gjorde. Som skik og brug var, havde Frederik sin private huslærer hjemme på klostret.

Marie Lasson havde jo kun det ene barn og ville ham naturligvis alt det bedste. Da han var 11 år, mente hun, det var på tide, han lærte nogle sprog. I mangel af sin mand rådførte hun sig med noget af sin familie, der boede på godset »Aakjær« ved Horsens Fjord.

Familien anbefalede hende at ansætte en dygtig ung mand ved navn Pierre Dornonville de la Cour til at undervise Frederik i forskellige sprog. Familien kunne garantere for la Cours dyg-

tighed, da han gennem de fire foregående år havde undervist sønnen på Aakjær.

I 1736 ankom den unge huslærer til Ørslev Kloster. Han var da 20 år og havde oplevet mere, end de fleste på den alder.

Peder la Cour – som han fordanskede sit navn til – blev født i 1716 i den lille tyske by Köpenick i Mittelmarch-Brandenburg af franske forældre. Forholdene omkring hans fødsel var kaotiske, idet forældrene var på flugt, muligvis på grund af deres religion. Man mener, de var huguenotter (franske reformerte) og faderen præst. De rejste til Tyskland, hvortil Peders morforældre allerede var flygtet. Da drengen var 8 mdr. gammel blev han overladt til morforældrene. Efterkommerne har intet kunnet opspore om, hvad der blev af hans forældre. Måske har de forsøgt at rejse tilbage til Frankrig, men er omkommet.

Peder blev nu opdraget af bedsteforældrene, der sørgede for, han fik en god skolegang. Som 7-årig kom han i latinskolen i Halle. Da han var 11 år, flyttede de til Leipzig, hvor han fik undervisning i regning, skrivning og musik.

Da han var 14, flyttede familien til Berlin, hvor han atter kom i latinskole. Han nåede dog ikke at blive student, fordi han i 1732 som 16-årig kom til godset Aakjær i Danmark.

Man ved ikke, hvordan forbindelsen til Aakjær blev etableret, men Peder la Cour blev der i 4 år og var så dygtig, dannet og vellidt, at han »gik videre« til familien på Ørslev Kloster.

Her underviste han så Frederik i 6 år blandt andet i forskellige sprog. Nu blev der en både åndrig og fornøjelig tid ved Marie Lassons lille »hof« på Klostret. Den kønne unge mand var et frisk – og sikkert charmerende – pust ude fra den store verden. Foruden fransk, tysk og latin mestrede han også hurtigt det danske sprog – og så kunne han spille violin, en velkommen afveksling i underholdningen.

Elev og lærer blev venner for livet. I 1742 blev Peder la Cour nok engang anbefalet videre i familien Lasson, nemlig til Maries bror på Bjørnsholm (Vitskøl Kloster), hvor han var sproglærer til 1746.

Pierre Dornonville de la Cour – Peder la Cour, som han selv fordanskede sit navn til (1716-1775).

Marie Lasson og sønnen, Frederik, mistede ikke kontakten med la Cour, mens han var på Himmerland. Men nu var Frederik Berregaard blevet 17 år, og hans mor ønskede at afrunde hans opdragelse og uddannelse med en såkaldt dannelsesrejse ned igennem hele Europa.

Marie Lasson engagerede den erfarne og lærde Tycho de Hofmann til at lede rejsen for sin kære søn. Rejsen varede i 4 år og var en stor succes. Peder la Cour havde sandelig ære af sin elev, der overalt blev modtaget godt og rost for sin dannelse og sine kundskaber. Unge Frederik blev modtaget både ved det franske hof og hos paven i Rom.

Mens Frederik Berregaard var udenlands, fandt pastor Busch sig endelig en kone. Som tidligere nævnt er præstegårdens huslige gøremål indtil da sandsynligvis blevet klaret af hans kusine, enkepastorinden.

Det gav hende bedre mulighed for at klare dagen og vejen for sine børn og sig selv. Nu kom det tidspunkt, hvor det yngste af de faderløse børn blev konfirmeret, og derefter kunne kusine Mette bedre klare sig økonomisk. Men helt godt blev det vist aldrig.

Præsteenken, Mette Giørup, kom nemlig på et tidspunkt til Estvadgaard Stiftelse i Viborg. Estvadgaard Stiftelse blev i 1745 oprettet af fru Benzon på Estvadgaard og bestod af to gårde: Selve Estvadgaard, hvor seks adelige jomfruer kunne få fribolig, og så en gård i Viborg, hvor præste- og andre enker kunne få fribolig samt årligt 10 rigsdaler hver. I 1751 boede Mette Giørup på stiftelsen i Viborg.

Formodentligt boede hun dog endnu i enkeboligen i Hejlskov præstegård i 1743, da Christopher Busch den 28. oktober holdt bryllup med Anna Elisabeth Pedersdatter Brøchner, som var fra Karby på Mors.

Var det mon én af de skønne efterårsdage, hvor luften er høj og klar, og solen skinner på et gyldent landskab? Fremtiden så vel gylden ud denne dag for hr. Christopher og hans unge brud. Men glæden varede kort, hun døde allerede i januar 1746, 8

Den smukke smedejerns-gitterport blev det sidste, Marie de Lasson lod opsætte i kirken. (I gulvet ses t.h. Mogens Heinesens glatte gravsten, t.v. ridefoged Hans Jensens med den ordrige indskrift).

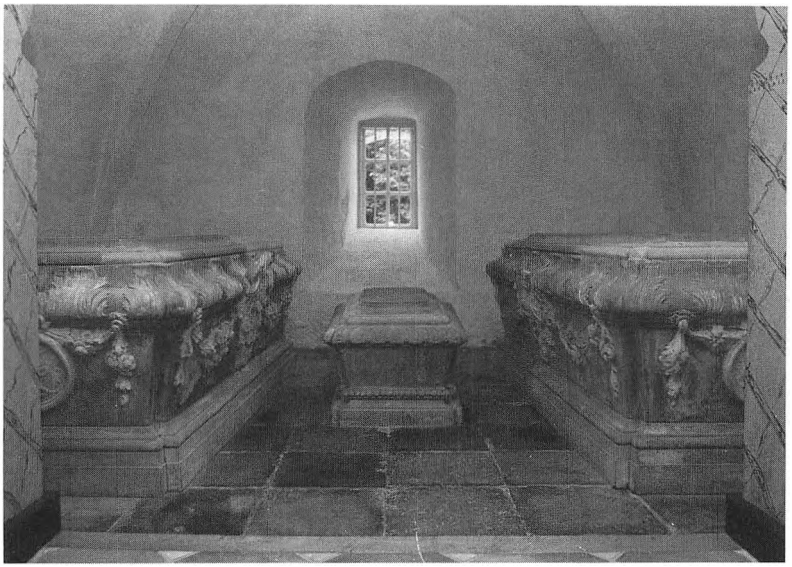

Sarkofagerne med Marie de Lasson, Frederik Berregaards og deres spæde datter var de eneste, der kunne restaureres, efter at gravkapellets hvælvinger styrtede helt sammen. I dag står de i det nederste tårnrum.

dage efter hun havde født en lille pige, der kun levede 1 time efter fødslen.

Samme år vendte Frederik Berregaard hjem til Ørslev Kloster fra sin store udenlandsrejse. Måske spredte hans beretninger fra rejsen lidt af de tunge skyer over præstegården og fik pastor Busch til – i hvert fald i nogle øjeblikke – at tænke på noget andet?

På klostret var der naturligvis stor gensynsglæde. Marie Lasson må ofte i de 4 lange år have haft mange moderlige bekymringer på sønnens vegne. Men nu stod han der: Ung, rask og en helt lille verdensmand!

Det var heller ikke spor for tidligt, Frederik vendte hjem. Problemerne lurede lige om hjørnet: En frygtelig kvægpest hærgede dette år både i Salling og Fjends. På Ørslev Kloster tog

pesten mellem 150-190 kreaturer. Selvom Frederik og hans mor havde økonomien i orden, var det jo en trist affære i sig selv.

– Og værre blev det: Marie Lasson døde året efter i marts 1747, 45 år gammel. Havde hun haft en fornemmelse af, at »tiden nærmede sig«? Et par år tidligere havde hun ladet fremstille en ualmindelig smuk smedejerns-gitterport som lukke ind til kirkens gamle sakristi. Her stod sarkofagerne med støvet af hendes mand og deres spæde datter. Sakristiet kaldtes herefter: Det Berregaardske Gravkapel. – Med sin mands og sit eget adelsvåben samt årstallet 1745 smedet i gitterporten havde Marie de Lasson sat sit sidste »stempel« og fuldendt sin indsats i kirken.

Frederik Berregaard den yngre
1747-1757

Den 23-årige Frederik måtte nu også se sin mors sarkofag anbragt derinde bag smedejernsporten sammen med faderens og den spæde søsters.

Tilfældet ville, at netop de 3 sarkofager var de eneste, der kunne restaureres, efter at kapellets hvælvinger styrtede sammen. I dag står de nederst i kirken i det underste tårnrum.

Frederik Berregaard arvede nu hele sin mors »rige«, dvs. store dele af Fjends Herred: Ørslev Kloster med alle underliggende gårde i sognet, Strandet med store dele af Ørum sogn, Staarupgaard og Baadsgaard med underliggende gårde, alle gårde i Iglsø og mange, spredte bøndergårde i Kobberup, Tastum, Fly, Vridsted, Ø. og V. Børsting, Smollerup og Ulbjerg i Himmerland. Dertil kom adskillige kirker og diverse møller.

Men lykken er som bekendt hverken gods eller guld. På Ørslev Kloster må der have været et gabende tomrum efter Marie Lasson. Frederik blev næsten samtidig udnævnt til kammerjunker ved hoffet i København, og det var sikkert kærkomment at kunne rejse derover. Han ville gerne have Peder la Cour med

til hovedstaden som sekretær, og Ørslev Kloster blev overladt til en godsforvalter.

Det var dog ikke alt, godsforvalteren kunne klare i Berregaards fravær. Få dage ind i januar 1748 kom der brev fra Frederik Berregaard i København til pastoren i Hejlskov. Frederiks mormor, Anne Lasson, var død på sin herregård Rødslet ved Nr. Sundby, og der skulle være skifte i boet efter hende i slutningen af januar.

Da Frederik Berregaard var forhindret i at komme derop, bad han pastor Busch om at møde i stedet for og sendte ham til det formål en fuldmagt. Busch var ikke begejstret for at skulle ud på den rejse ved vintertid, men kunne ikke så godt undslå sig.

Han kunne imidlertid heller ikke bare tage afsted, men måtte skrive til sin foresatte, biskoppen i Viborg, og bede om tilladelse til at forlade sit sogn i de 8-14 dage, det kunne tage at ordne den sag.

Busch talte med præsten i Ørum, Jens Hørbye, og degnen i Hejlskov, Jens Ørum, som lovede at passe sognet i hans fravær. Men lige som alt var tilrettelagt, kom degnen om til præsten om aftenen og fortalte, at han havde hørt, at biskoppen ville komme på visitats i herredet i den nærmeste fremtid.

Ved sådan en lejlighed skulle pastor Busch jo være til stede, og han bad derfor den »Højædle, højærværdige og højgunstige Hr. Biskop« om at ordne det således, at han kunne nå begge dele. – Og det gjorde biskoppen allernådigst!

Så rejste pastor Busch til Rødslet, hvor han mødtes med Marie Lassons søskende eller repræsentanter for dem. Boet blev delt i syv »lodder« (portioner), idet der havde været to brødre og tre søstre, og efter datidens lov var en broderlod det dobbelte af en søsterlod!

Hver af de syv lodder blev på 23.339 rigsdaler, og selv om Frederik »kun« fik en søsterlod, da det jo egentlig var hans mors arv, han fik udbetalt, var det en ganske net sum – ja, simpelthen en formue!

Marie Lassons mor, Anne, havde været hovedrig, og havde

Frederik de Berregaard den yngre. I 1700-tallet kom det på mode at søge om tilladelse til at bruge det franske »de« i visse adelsfamiliers navne.

foruden Rødslet ejet adskillige andre herregårde. Til sammenligning med arven kan f.eks. nævnes, at Anne Lasson kort før sin død havde købt herregården Sejlstrup på 522 tønder hartkorn for 20.500 rd, og den blev et års tid senere solgt for 23.500 rd.

Hvert arvelod var således en hel lille herregård værd, så det var vist meget godt, at Frederik Berregaard fik Busch sendt afsted til det skifte.

Ind under jul samme år blev der stor opstandelse i hele Fjends – man havde observeret ulve! Den 17. og 18. december stod den på ulvejagt i Fjends- og Nørlyng herreder. Det vides ikke, om pastor Busch var med, men i en sådan situation har de fleste mænd sikkert villet vise både mod og mandshjerte!

I 1749 blev Christopher Busch gift anden gang, nemlig med Øllegaard Riis (eller Ries) fra Viborg, og denne gang blev der liv i præstegården.

Præsteparret fik 5 børn, hvoraf den ældste blev opkaldt efter Ørslev Klosters unge ejer, Frederik Berregaard, som stod fadder, mens hans frue, baronesse Sophie Holck, bar barnet. Andre faddere var hr. og fru Buchwaldt, og så var der familien: P. C. Busch fra Daugbjerg samt svogeren, borgmester Billeschou fra Viborg.

Avlsbygningernes brand 1749

Selv om Frederik Berregaard var blevet kammerjunker ved hoffet i København, var han åbenbart hjemme det meste af året 1750. Det var der vel mindst to grunde til, en lykkelig og en sørgelig: Den lykkelige var, at han var nygift med ovennævnte Sophie Holck og gerne ville vise hende Ørslev Kloster. Men det var et sørgeligt syn at vise hende, for året før var avlsbygningerne brændt ned. – Det sidste ved vi, fordi præstens karl, Jens, var så flink til at notere forskelligt ned!

Et par år tidligere var denne Jens Kjær fra Hejlskov blevet avlskarl i præstegården. Det var den Jens, der i sin skoletid var

Bedst som Hr. Christoffer stod på prædikestolen måtte han med al menigheden ud af kirken på grund af røgen fra avlsbygningernes brand. I 1749 så kirken næsten ud som i dag.

blevet så glad for at skrive, at han senere lavede nogle dagbogsoptegnelser i sit gamle skrivehæfte. Han var nu omkring de 30 år og havde dels hjulpet sine forældre med deres fæstegård i Hejlskov og dels været ude at tjene.

I dagbogen står, at han kom til »Hr. Christoffer Busch udi Heilskov Præstegaard«. Senere skriver han – trist til mode – at han måtte forlade præstegården i 1751, fordi hans bror døde, og han derfor skulle hjem og hjælpe forældrene med fæstegården.

Men foreløbig var Jens altså karl hos præsten, og så skete der noget, som gjorde et voldsomt indtryk på ham og alle i sognet: Søndag den 22. februar 1749 – lige midt i kirketiden – blev der et vældigt postyr. Kirkegængerne havde bemærket tiltagende røglugt, og pludselig blev man klar over, at der var noget galt fat: »Bedst som Præsten, Hr. Christoffer, stod på Prædikestolen,

måtte han forføje sig ned og sammen med al Menigheden ud af Kirken«, skrev Jens i dagbogen.

Udenfor mødte der kirkegængerne et sørgeligt syn: Ilden havde allerede voldsomt fat i Ørslev Klosters avlsgård. Laden med korn og hø samt stalden med en del af dyrene blev ildens bytte. Man manglede næsten altid vand på Ørslev Kloster, og den smule, der var i den lille sø »øksnedam« var frosset.

Ilden var opstået i røgter Niels Davidsens kammer, fordi han havde været uforsigtig med sin pibe. Der var gået ild i sengehalmen, og det greb hurtigt om sig i spindelvæv og yderligere halm, der hang ned mellem loftsbrædderne. Den stakkels røgter blev arresteret og kom i Viborg tugthus. Han kom dog kun til at sidde kort tid.

Jens Kjær slutter sin beretning om ildebranden med en bøn: »Gud os alle vel bevare fra Ildebrand og Fare«. – Jens ejede indtil flere bøger, hvilket ikke var en selvfølge for en fæstebonde. Han var ganske klog på gode husråd vedrørende helbredelse af mennesker og dyr og blev søgt som klog mand. Han noterede også en del ned om vejr, vind og himmelfænomener.

Og så havde Jens et muntert og sikkert ret effektivt husråd »Om at fange Vildgæs: Tag en Pægl Brændevin – eller mere – og kom Byg derudi og strø saa Byggen for Vildgæssene, hvor de færdes, saa kan du fange dem!« – (Ja, med sådan en brandert lod gæssene sig vel fange med hænderne!). Bøgerne og al sin viden gav Jens videre til sønnen, Thomas Kjær, som vi skal høre om sidenhen.

Efter branden kom der nogle meget travle år på Ørslev Kloster, ikke mindst for la Cour, der omkring den tid vendte hjem fra København. Det første års tid boede han på Staarupgaard, hvor han også var forvalter, men så flyttede han til Ørslev Kloster, for nu skulle hele avlsgården bygges op. Men det gik altsammen planmæssigt: I 1750 byggedes laden, 1751 hestestalden og 1753 kostalden.

Laden var et ganske imponerende bygningsværk, der endnu fortælles om i sognet. Den var 108 alen lang, 24 alen bred og 18

alen høj (til gavlspids). Gavlenes mure var over en alen tykke og helt af mursten, hvorimod siderne bestod af egebindingsværk. Kiggede man indenfor, blev man forbavset over det svære og smukt forarbejdede egetømmer. Bjælkerne var så brede, at karlene kunne ligge på dem og tage en middagssøvn uden at falde ned – det sagde man i hvert fald!

Det fortælles, at ladens bygmester var nordmand og dygtig ud over det sædvanlige. Der blev hverken brugt søm eller spiger i laden, alt træværk blev sat sammen med trænagler. Bygmesteren havde på forhånd regnet ud, hvor mange trænagler der skulle bruges og fremstillede selv hver eneste én af dem.

En dag, da Frederik Berregaards unge hustru, Sophie Holck, gik over byggepladsen, fortalte bygmesteren hende, at nu var det nøjagtige antal nagler lavet, hverken en mere eller en mindre! Sophie Holck kikkede på den store dynge trænagler og mente, det var lidt dristigt sagt, for der måtte være flere tusinde af dem. Der var nok en skælm i Sophie, og for at prøve bygmesterens ord af, tog hun en dag, hvor ingen så det, to nagler og gemte dem i en dragkisteskuffe oppe i hovedbygningen.

En dag stod laden færdig – eller *næsten* færdig – for der var to nagler for lidt! Bygmesteren blev flov og kløede sig i nakken. Men fru Sophie havde fået bekræftet, at det *var* en usædvanlig dygtig bygmester, og hentede de to nagler, så laden kunne fuldendes, og bygmesteren beholde sit gode omdømme.

Det unge godsejerpar fik smedet: FB SH og 1750, som blev anbragt oppe på ladens gavl til minde om ladens opførelse og om deres bryllup. – Men ak! – Lykken var som oftest en flygtig gæst i den familie: Sophie Holck døde allerede året efter.

Frederik Berregaard blev kort efter gesandt ved det polske hof og rejste til Warszawa. Nu overlod han det resterende byggeri og tilsynet med sine ejendomme til den trofaste la Cour.

For at have bedre opsyn med det hele flyttede la Cour fra Staarupgaard til Ørslev Kloster. Her giftede han sig med Margrethe Hertzberg, med hvem han fik otte børn. Efter hendes død, giftede han sig med Christiane Frederikke Nohr og fik

med hende to børn. – Grunden var lagt til den respekterede og dygtige slægt, thi »vores« Peder er stamfar til den nu vidtforgrenede la Cour slægt i Danmark.

Da avlsbygningerne var under tag, flyttede familien la Cour ud og boede nogle år på Baadsgaard. Allerede i 1753 lovede Berregaard Peder la Cour, at han engang skulle få Strandet i forpagtning på livstid for en årlig afgift på 200 rigsdaler. Det var vel Berregaards tak til ham, for det var billigt. – Men det måtte blot vente, til Berregaard kom hjem fra Polen og selv kunne overtage styret.

I mellemtiden var der nok for la Cour at tage sig af både her og der. Der var til stadighed mange mennesker beskæftiget rundt om på Berregaards besiddelser – vel mest med det daglige arbejde, men også med det mere forfinede.

Ud igennem klosterporten kunne man endnu i 1931 til højre i baggrunden se hjørnet af de avlsbygninger, der blev opført efter branden i 1749. (Foto: National Museet 1931).

En kunstmaler og en kromand

I 1754 døde kunstmaler Niels Hansen Thanum på Ørslev Kloster. Her har vi måske kunstneren bag herregårdens malerier? Niels Thanum boede adskillige år på Klostret, for han nævnes blandt vidnerne ved den store brand i 1749. Når man tænker på alle de malerier, der har dækket vinduespaneler og dørfelter samt stuernes loftsmalerier, er det troligt nok, at det har kunnet beskæftige en mand i en del år.

Nogle af motiverne til loftsmalerierne genkendes i forskellige kobberstik. Således må spisestuens loftsmaleri være udført efter Louis Desplaces kobberstik efter maleriet »Venus sur les Eaux« af den franske maler Antoine Coypel. Det er nærliggende at tro, at den unge Frederik i sin tid har haft forlæggene til loftsmalerierne med hjem fra Frankrig.

I Berregaards fravær fik sognet også en kgl. privilegeret kro!

Vi har et par gange tidligere truffet på kromanden i Lund, men det var først i 1755, at Lund Kro (i dag Ørslevklostervej 240) blev kgl. privilegeret. Bevillingen blev givet af Frederik V på Fredensborg Slot d. 5. maj og er udstedt til Frederik Berregaard, da han jo stod som den egentlige ejer af kroen. Kromanden var kun fæster.

I det kgl. privilegium står blandt andet, at der må indrettes og drives et kro- og værtshus i Lund by, som for en billig betaling må betjene rejsende og andre med logi samt spise- og drikkevarer til nødtørftighed.

Kroen får tilladelse til at brygge øl og brænde brændevin til kroens fornødenhed imod at give seks rigsdaler årligt i afgift til statskassen. Men kromanden skal holde sig de givne forordninger efterrettelig, så kroen ikke bliver misbrugt til fylderi og tidsspilde for bonden eller andre!

Man kunne få den tanke, at kongens sidste sætning skyldtes, at han havde hørt om den forsumpede degn, der holdt smugkro i Lund! – Men det må formodes at være en standardsætning, og formaningen kunne på landsplan sikkert være på sin plads. Man

behøver blot at tænke på Ludvig Holbergs »Jeppe på Bjerget«.

Det var travle år for la Cour, men sandelig også for pastor Busch. Der var opstået en vis interesse for at få kongeriget Danmark beskrevet, og der blev rettet henvendelse til landets præster. Pastor Busch skrev i 1754 sin indberetning til de Thuras Atlas Daniæ, hvori han ihærdigt prøver at forklare, hvorfor hans sogn har det navn, det har. Indberetningen lyder (ganske let tilpasset nutidsdansk):

»Ørslefcloster, som den nu kaldes og skrives, eller Ørslecloster, efter manges Mening, ligesom Ursulæ Closter, da det vist har været et Nonne-Closter, men uvis, om for Nonner af St. Ursulæ Orden. Ellers er den i gamle Tider kaldet og skrevet Øslecloster, saasom i det kongelige Skøde af 1584, dog maaske rigtigst Ø-slef-Closter, fordi Sognet næsten er en Ø og Halvø omgivet af Limfjordens Vand paa de 3 Sider og kun landfast mod syd. Endelig er den ogsaa af andre kaldet Østerlefcloster, som saaledes skal findes i en del gamle Breve, som jeg dog ej har set, dertil vides ingen Aarsag, uden at den ligger øster paa ved Limfjorden, ligesom Vestervig-Closter ligger vester paa. I det Danske Magasin har jeg vel læst noget om Ørslefcloster, som jeg nu hverken kan huske eller i Hast finde«.

Ja, det var travle tider, og så kan man jo nok få noget forlagt!

I ældre tid var det sjældent, at en præst frivilligt flyttede fra Ørslevkloster sogn, der som oftest har kunnet tryllebinde folk med sin afvekslende og rige natur. Alligevel flyttede Christopher Busch til Strandby-Bjørnsholm-Malle sogne i 1756, for på Himmerland blev Busch provst.

Pudsigt nok er det selvsamme sogn, hvortil nr. 2 i præsterækken også flyttede – eller rettere *blev* flyttet. Denne gang er der også en slags forbindelse mellem Ørslev Kloster og Bjørnsholm (Vitskøl Kloster). Ejerne af de to herregårde var nemlig fætre.

I Himmerland mistede provst Busch sin anden kone i 1758, men nåede at gifte sig samme år med Ingeborg Hee af Borup-Hald med hvem han – også samme år – fik sønnen Peder.

Ved Busch's død i 1778 var der blandt det registrerede indbo et bibliotek på 230 bind, som han i sin tid havde grundlagt ved at købe nogle bøger fra pastor Rostrups bo. Af præsternes boopgørelser kan vi se, at deres bogsamlinger vokser for hvert præsteskifte. Bøger bliver efterhånden mere almindelige og overkommelige at erhverve.

Da Christopher Busch rejste, fik sognet en ny – men ikke yngre præst!

Dines Jensen Hiersing 1756-1775

var 4 år *ældre* end sin forgænger, nemlig 53 år. Som sine tre forgængere var han præstesøn, født 1703 i Ørting præstegård, Hads Herred, Århus Amt. Han tog studentereksamen i Århus 1722 og blev kapellan to år senere. Så blev han sognepræst i Sunds i 1736, hvor han fra 1750 også passede sognene i Rind og Herning.

I 1737 var Hiersing blevet gift med Cathrine Lauritsdatter Lassen fra Karby på Mors. De fik fem sønner og fem døtre. Cathrine Lassen var kusine til Marie Lasson, så forbindelsen til Ørslev Kloster var af ældre dato.

Da familien Hiersing rykkede ind i Hejlskov præstegård, var en del af børnene fløjet fra reden. Kun de to yngste blev konfirmeret i Ørslevkloster Kirke.

Hiersing var heldig, han slap for at betale pension til en præsteenke. Forgængeren var jo ikke død, han var blot flyttet – og havde taget konen med!

Det var sikkert Peder la Cour, der i Frederik Berregaards fravær ønskede familien Hiersing velkommen til sognet. Så kunne pastoren gå og glæde sig til at møde Berregaard, når denne engang vendte hjem fra Polen. – Det skete desværre før, end man anede, men blev ikke nogen glædelig begivenhed, tværtimod: En dag i 1757 kom der meddelelse fra Warszawa, at Frederik Berregaard var død, kun 33 år gammel.

Strandet Hovedgaard, som Peder la Cour havde i forpagtning fra 1758 til sin død i 1775. Det toetagers hus i midten havde indtil engang i 1930'erne på hver side en ældre lav bygning, hvoraf den vestlige ses t.h. på billedet. I virkeligheden må de to lave bygninger have været henholdsvis den østlige og den vestlige ende af det lange, enetages hus, som la Cour boede i. Det passer til beskrivelsen ved hans boopgørelse. Det toetages hus blev opført få år efter la Cours død og altså formodentlig bygget udenom og ovenpå den midterste del af hans bolig. (Postkort fra 1907, Byhistorisk Arkiv, Skive).

Berregaards kiste blev ført hjem og sat ind ved siden af hans forældres, søsters og 1. hustrus sarkofager i Det Berregaardske Gravkapel. -

Frederik de Berregaard, som han efter tidens fransk-inspirerede skik, kaldte sig, omtales som en mand med interesse for videnskab og kunst. Uden tvivl en arv fra hans mor, Marie Lasson. Denne interesse blev yderligere styrket af blandt andet Peder la Cour og Tycho de Hofmann.

Det har været sørgmodigt for la Cour at se smedejerns-porten lukke sig efter kisten. La Cour havde nok glædet sig til ad åre at få Frederik Berregaard »hjem« til Ørslev Kloster. Til den tid skulle han selv sidde som forpagter på Strandet, og de kunne have haft glæde af hinandens selskab i samtaler, ved at musicere eller gå på jagt sammen.

Frederik Berregaards 2. hustru, grevinde Henriette Frederikke von Bünau, opfyldte sin afdøde mands løfte til la Cour: Fra 1758 blev han forpagter af Strandet og boede der til sin død i 1775.

La Cour var måske ikke den store økonom, han tog af og til et lån, men han ofrede sandsynligvis en del på sine børns uddannelse. Efter boopgørelsen at dømme har hjemmet på Strandet været gedigent udstyret med møbler og dækketøj, og det tyder på, at familien kom sammen med mange af egnens bedrestillede folk.

La Cours franske afstamning fornægtede sig ikke, han var lige så elegant i sin påklædning som de velstillede herrer i en Holberg-forestilling. Han ejede ikke mindre end 8 parykker og en del dragter i forskellige farver, blandt andet violet, rødt, blåt og sort. Dragterne bestod af en såkaldt kjole (lang skødefrakke), vest og bukser. Den almindelige befolkning gik dengang klædt i mørkt vadmelstøj.

Peder la Cour var en agtet og afholdt mand og blev vel i praksis betragtet som »herren« til Strandet. I Ørum fortæller overleveringen, at La Cour ligger begravet i Ørum kirkes kor mellem døbefonten og altret. La Cour talte et smukt dansk,

men Fadervor bad han altid på fransk, det lød kun rigtigt for ham på hans modersmål, og det blev det eneste franske, han lærte sine børn.

Grevinde Bünau beholdt selv Ørslev Kloster et par år, men solgte det i 1760, da der ingen arvinger var efter hende eller hendes mand. Den nye ejer af herregården Ørslev Kloster var borgmester og kancelliråd i Nyborg og hed:

Jacob Lerche 1760-1768

Sammen med godset fik han nogle af de problemer, som dels hans forgængere, dels hans efterfølgere også havde: Blandt andet problemet med vandforsyningen til Klostret (som vi senere vender tilbage til) og problemet med bortrømte bønderkarle.

I 1733 var loven om stavnsbåndet blevet indført. Det vil sige, at almuen på landet var bundet til hjemstavnen. Tiderne for landbruget var imidlertid dårlige, og de unge karle ville nødig tage gårdene i fæste. De ville hellere tjene hos andre, eller måske allerhelst rejse til byerne og forsøge lykken der.

Men nu kunne de kun rejse, hvis de kunne få eller købe sig »fripas« fra herskabet, og det var vanskeligt. Hvem skulle så udføre landbrugsarbejdet på fæstegårdene og hoveriarbejdet på herregården?

Blandt mange andre sager her på egnen var der sagen om den 28-årige Anders Larsen Dam, der tjente på Ørslev Kloster, men havde fået udlængsel.

Anders var både dygtig og klog, og herskabet ville nødig af med de dygtige karle, der derfor som regel blev nægtet rejsetilladelse. Men Anders var som sagt også klog: Blandt dem, han arbejdede sammen med på klostret, spredte han rygter om, at han gerne ville rejse, og at det skulle være til Viborg!

Da han så stak af om natten mellem den 12. og 13. juni 1762, blev der sendt mandskab til denne by. – Men Anders havde fået et godt forspring i en helt anden retning og blev ikke fundet. De

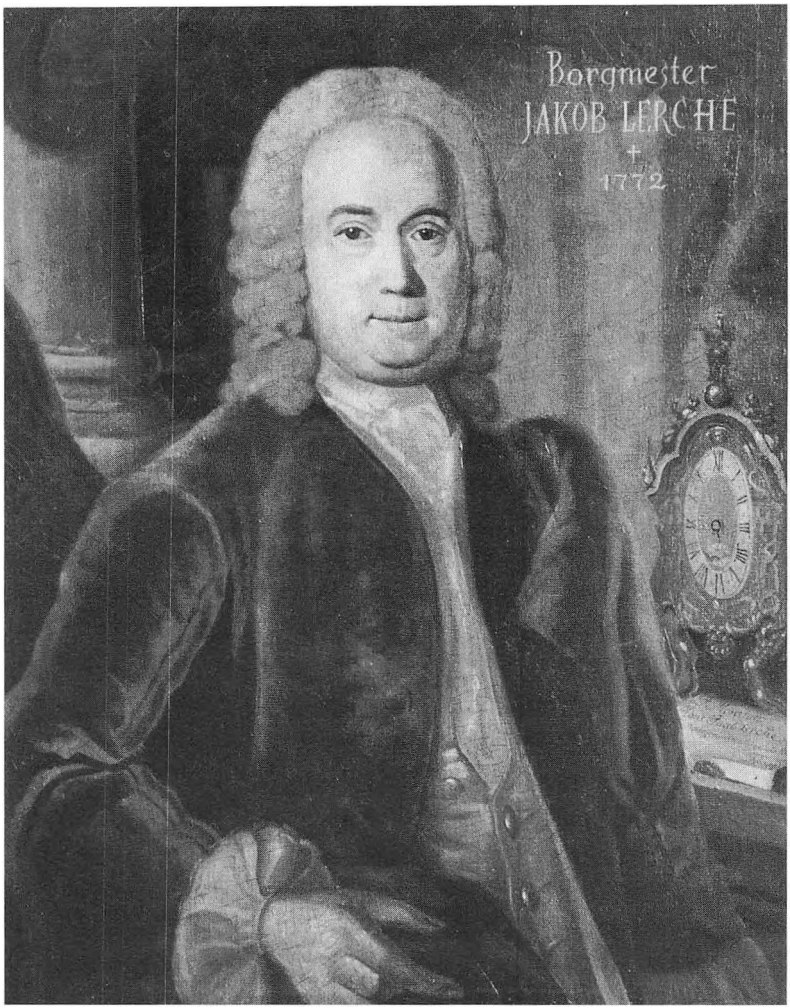

Jacob Lerche købte Ørslev Kloster og byggede senere Lerchenborg (Lærkenborg), men ville ikke slippe sit borgmesterembede i Nyborg, hvor han døde i 1772. (Foto udlånt af Harald Kristensen).

følgende dage ledte man i Skive, Salling og Hardsyssel, også uden resultat.

Derefter blev den officielle efterlysningsprocedure sat igang: Som sin sure pligt måtte pastor Hiersing fra prædikestolen i Ørslevkloster Kirke den 2., 3. og 4. søndag efter Trinitatis oplæse en efterlysningsseddel for Anders, som ligeledes blev efterlyst fra Ørslevkloster Birketing. Vi hører heldigvis intet om, at Anders nogensinde blev fundet og tilbageleveret.

Igennem tiderne har almuen og bønderne haft det drøjt, hvad enten det var i stavnsbåndstiden, før eller efter. Men i Ørslev Klosters lange historie hører man som tidligere nævnt aldrig noget om, at nogen af herregårdens ejere skulle have været bondeplagere. Det følgende viser da også klostrets ejer 1760-68, kancelliråd Jacob Lerche, som en nådig herremand.

Jacob Lerche holdt meget af skovene omkring Ørslev Kloster og foretog mange nyplantninger. Han opfordrede også fæstebønderne til at plante omkring deres gårde og gav præmier i form af sølvbægre eller andre sølvting til dem, der plantede flest træer. Jacob Lerche blev derfor vred, da hans skovfoged en forårsdag i 1763 meddelte, at der var fældet et ungt træ i den del af klostrets skov, der kaldes Qvindsnap.

Den formastelige, der havde gjort det, var Peder Thomasen Rytter i Bøstrup, som blev tilsagt at møde op på klostret. Da han ankom, mødte han på gårdspladsen godsejer Lerche, der straks tog ham i forhør. Peder benægtede ikke, men undskyldte sig med, at det gjorde andre også! Resten af Lerches spørgsmål besvarede Thomas ikke, men stod med en studs og trodsig mine. Det ophidsede godsejeren, der tog sin stok, en hasselkæp, og gav Peder nogle rap over ryg og skulder og sagde, at det var den belønning, skovhadere skulle have.

Så var den sag tilsyneladende ude af verden. Men Peder fandt straffen forsmædelig, fordi både skytten, ridefogden, nogle bønder og – måske allerværst – pigerne fra køkkenet havde været vidne til optrinet. På vejen hjem til Bøstrup pønsede Peder på en raffineret hævn over Jacob Lerche.

Da han kom hjem, gik han til sengs, foregav at være dødssyg og bad sin kone hente pastor Hiersing i Hejlskov. Hiersing var imidlertid på embedsrejse, så der gik bud efter præsten i Ørum, Poul Amtrup, der straks kom og tog Peder til alters. Præsten lovede desuden, at der skulle blive bedt for Peder i Ørslevkloster Kirke den følgende søndag. Det rygtedes hurtigt i Bøstrup, hvad der var sket, og rystede naboer og venner kom listende og stak hovedet ind ad døren for at se til den syge. Med gysen så de, at han lå og spyttede blod! De kunne jo ikke vide, at Peder blot havde stanget tænder, så gummerne blødte.

Nogle dage senere kom Dines Hiersing hjem fra sin rejse, og da han hørte, hvad der i mellemtiden var sket i sognet, tog han straks til Bøstrup for at se til den syge stakkel. Det var imidlertid et uheldigt tidspunkt, præsten arriverede på, for Peder stod lige netop ude i loen og skar hakkelse til hestene!

Da den historie kom Jacob Lerche for øren blev han for alvor vred, for Peders opførsel kunne jo have givet anledning til at tro, at han var en ond godsejer, der slog sine bønder halvt ihjel.

Der indledtes en sag mod Peder, der først prøvede at stille sig dum an, men da sagens alvor gik op for ham, sendte han et bønskrift til godsejeren, der lod nåde gå for ret. Lerche forlangte ikke dom i sagen, men kun at det passerede blev indført i justitsprotokollen.

Så faldt sindene atter til ro i pastor Hiersings sogn. Hverdagen kunne gå videre såvel uden for som inden for præstegårdens mure. Her kan vi følge to af Dines Hiersings børn lidt på vej: Sønnen Jens blev rektor i Viborg, og i 1768 holdt pastoren bryllup for datteren, Magdalene Margrethe, der blev gift med præsten Niels Thygesen Lund, søn af kromanden i Lund.

Kromandens Niels blev ejendommeligt nok kapellan i Bjørnholm-Malle-Strandby i 1756, altså selvsamme år, som Christopher Busch flyttede derover og blev provst. Gad nok vide, om det var på anbefaling fra Busch, eller om krofatter havde en finger med i spillet? Kromanden i Lund var uden tvivl en formående mand, og sønnen kunne nok have lidt hjælp behov.

Han fik en dårlig karakter til sin eksamen, hvorfor han var meget vred på professorerne. »De er for min ulykke nogle dosmere. A kan bib'len udenad, hvad kan de?« spurgte han, og så prædikede han *udenaf*, *uden* forberedelse og *længe*!

Det var noget forunderligt noget, han kom af med, men det tilfredsstillede imidlertid både ham selv og den himmerlandske menighed. De yndede ham, måske mest for hans omgængelighed – og så beundrede de ham, fordi han var en sikker og dristig rytter! – Jo, kromandens Niels fra Lund havde absolut succes i Himmerland!

Men tilbage til Ørslevkloster sogn. Lerche beholdt ikke selv Ørslev Kloster så længe, men nåede at sætte sig spor i sognet på forskellig vis. I hans tid begyndte opsplitningen af godset, idet han i 1763 solgte Staarupgaard til sin datter, Regine Christiane Lerche, og hendes mand, Hans Henrik Jørgensen. I 1768 solgte Lerche også Ørslev Kloster og Strandet til dem, og de solgte så Staarupgaard fra.

Jacob Lerche beholdt nu selv de to fæstegårde Over- og Neder Lojgaard (eller Lajgaard) nord for Hald. Oprindeligt havde de i klostertiden været ladegårde til Klostret. Jacob Lerche lagde gårdene sammen, byggede et stateligt stuehus, og dermed var proprietærgården Lerchenborg, eller som den nu hedder: Lærkenborg, oprettet.

Vejen mellem Klostret og dets fordums ladegård findes stadig, men det første stykke vej fra Klostret måtte forlægges nord om Ravnkildegård, da denne blev bygget. Men derefter følger man den ældgamle vej, der i ret kort afstand passerer nord om Ravnkilde for længere fremme at gå syd om »Tegls-Tu'en« (Tegls-Tjørn).

Lerches van(d)skeligheder

Inden vi slipper Jacob Lerche, vil vi se lidt i den beretning, han skrev om Ørslev Kloster (her i uddrag og omskrevet til nutidssprog):

»Brød-Trang er en stor Trang og Nød, men Vand-Trang er en langt større Trang og Elendighed. Det ved jeg alt om efter at have købt Ørslev Kloster!

Jeg fandt en smuk Egn, Skove og Lunde, en velsignet fiskerig Sø, mange Damme og en prægtigt indrettet Borggaard og ganske ny Avlsgaard med mange gode Ting. Det hele er omkranset af den vidtberømte Limfjord, som kan forlyste Sindet og lokke en Liebhaver!

Men det vigtigste: Vandet til Mennesker og Kvægs Vederkvægelse og Renlighed og til Brug ved Ildebrand – det mangler – og har manglet i Mands Minde!«

Jacob Lerche skriver videre, at gamle mennesker fortalte ham, hvordan fæstebønderne i generationer på skift havde været forpligtet til at forsyne godset med vand fra »Østerkilde«, der lå 7-800 alen fra gården.

Marie Lasson havde dog været så rar at fritage sine fæstebønder for denne pligt og lod i stedet sine egne folk fragte vandet i tønder på vogne. – Til sin the lod fru Lasson derimod hente vand fra Ravnkilde på en lille enspændervogn.

Man lod gårdens dyr selv gå til Østerkilde for at drikke, hvilket naturligvis gav megen dagligt besvær. Om vinteren var det direkte farligt, når der lå snedriver, eller vejen var så glat, at dyrene risikerede at brække benene. Undertiden begyndte kvæget at stange hinanden, og i slemt snefog var det umuligt at lade køerne gå til kilden.

Østerkilde (beliggende omtrent ved kommunens vandboring i dag) var ikke særlig vandrig, det kneb ofte med at få nok. Dammene omkring gården var mudrede, og om vinteren kunne

alt fryse til, så der til tider næppe var et glas vand på gården. Jacob Lerche fortæller, at det blandt andet var grunden til, at hele den gamle avlsgård brændte i februar 1749, da røgteren var uforsigtig med sin pibe.

Lerche føjer til, at den daværende ejer, Frederik Berregaard, heldigvis havde været en bemidlet herre, som kunne klare det store tab og havde råd til at bygge helt nye avlsbygninger.

Efter branden påbegyndtes en oprensning af »Øksnedam« (den nuværende sø syd for gården), men det blev ikke til mere end en andedam i den ene ende. Lerche mener dog, at samme Berregaard sikkert ville have løst vandproblemet, hvis blot ikke han var død så ung.

Så fortæller Jacob Lerche, at der siges at have været tre brønde ved Ørslev Kloster. Den ene har været i borggården i nærheden af nedgangen til køkkenet. (Her tænkes på herregårdskøkkenet, som er kælderrummet under havesalen).

På Lerches tid var denne brønd forlængst kastet til, men omridset af den kunne jævnligt ses, da opfyldet i den blev ved med at synke. Folk fortalte, at der var flere grunde til, at brønden blev kastet til: Der var kun lidt og dårligt vand i den. Man sagde, at en foged var druknet i den – og at en genganger skulle være manet ned i den!

Og man må give Jacob Lerche ret, når han skriver, at det allerede var grunde nok til, at man havde kasseret den ellers velbeliggende brønd. Dertil kommer så, fortsætter han, at »den ganske Borggaard tilforn har været Kirkegaard, saa det kan have givet Væmmelse til Vandet, som har været destilleret igennem saa mange døde Menneskers Ben!«

I 1978 fandt arkæologer ved en prøvegravning ganske rigtigt en brønd på dette sted, dog vist uden de kendte noget til Lerches beretning.

Lerche skriver om en anden brønd: »Den skal have ligget i Haven vest for Klostrets Vestfløj og have været en Brønd med et Pumperedskab ...«

Her slutter Jacob Lerches beskrivelse pludseligt – ærgerligt

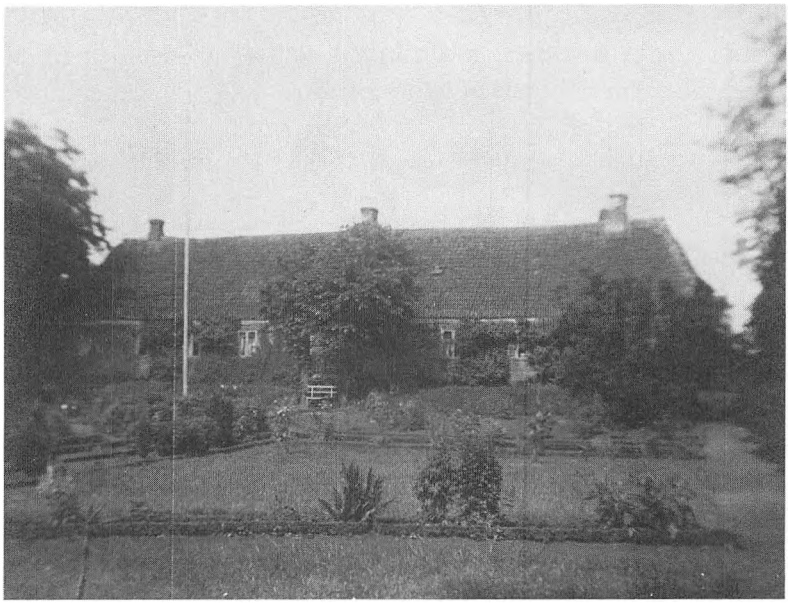

Lærkenborg (oprindelig Lerchenborg) opført 1768 med to sidefløje, hvoraf den østlige ca. 60 år senere antagelig blev beboet af enkefru Elisabeth Richter (omtales senere). (Foto ca. 1920 udlånt af Lis og Valdemar Hansen, Lærkenborg).

nok! For placeringen af denne brønd svarer ganske udmærket til provst Brandts beskrivelse af det sted, hvor man i 1934 gravede de middelalderlige vandrør op. De var nedgravet i retning af Ravnkilde, og herfra havde nonnerne fået deres gode, friske og rigelige vand.

Hvornår denne oprindelige, fine vandledning var blevet ødelagt – eller glemt – melder historien intet om, men på det tidspunkt, hvor kirkegården begyndte at brede sig hen over vandledningen, er vandet under alle omstændigheder blevet ødelagt. – Og så havde man altså i flere hundrede år derefter problemer med vandforsyningen til Klostret.

Jacob Lerche var langt fra den sidste, der havde søvnløse

nætter af den grund, men i 1768 flyttede han fra problemet og til sit nybyggede Lerchenborg nord for Hald.

Ved salget af klostret til datteren og svigersønnen havde han betinget sig ret til plads i Ørslevkloster Kirke for sig og sin kones kister, når den tid kom. Med hans beskrivelse af Ørslev Kloster og egnens herligheder kan man nok forstå, at han var glad for at være der.

Ja, han må have været så glad for det altsammen, at han næsten »glemte«. at han var borgmester i Nyborg! – Det lyder rent utroligt, man i de år, Jacob Lerche sad på Ørslev Kloster og på Lerchenborg var han stadig borgmester i denne by! – I Nyborg var man meget lidt tilfreds med den ordning, for efter 1762 så man ham så godt som aldrig derovre.

Alligevel kunne man ikke formå ham til at give embedet fra sig. Det skortede ellers ikke på opfordringer dertil, navnlig ikke fra hans viceborgmester, der stod på spring for at komme til!

I 1771-72 var der dog blevet så megen blæst om sagen, at Jacob Lerche – hvor nødig han end ville – måtte forlade sit dejlige Lerchenborg for at rejse til Nyborg og stå til regnskab for sin embedsførelse (eller mangel på samme!). Der var nemlig ikke den bedste orden hverken i byens arkiver eller i det økonomiske mellemværende mellem borgmester Lerche og Nyborg!

... »Jacob Lerche havde som Borgmester nok haft Lyst til at bringe Byens Arkiv i Orden, men manglede den Tid og Lejlighed dertil, som da han var Raadmand« ... står der i sagens akter! Og det er da forståeligt, at den »stakkels« borgmester ikke havde tid, når han skulle passe sine besiddelser i Fjends Herred!

Sagen tog nok alligevel hårdt på den aldrende Lerche, som da nærmede sig de 70. Han døde under retssagen i Nyborg i 1772, og det blev hans enke, der i 1774 dømtes til at betale 1032 rigsdaler, som byen mente, han skyldte den. Jacob Lerche blev begravet i kirken i Nyborg. (Senere flyttet ud på kirkegården).

Der blev således ikke brug for den plads, han havde ønsket sig i Ørslevkloster Kirke. Men Jacob Lerche sikrede sig et minde på Ørslevkloster-egnen ved at bygge sit dejlige Lærkenborg.

Da Lerches datter og svigersøn overtog Ørslev Kloster i 1768, skænkede de kirken en klokke, og siden har den haft to klokker. Året efter blev deres præst, Dines Hiersing, udnævnt til provst og døde som sådan i Hejlskov i efteråret 1775.

Da enkefru Hiersing blev gammel, flyttede hun til en datter og svigersøn. Sognet var nu uden præst i et halvt år, idet efterfølgeren først blev kaldet i april 1776.

Mogens Jensen Halkiær 1776-1799

var født i Viborg 1744. Denne gang var det ikke en præstesøn, der rykkede ind i Hejlskov præstegård. Pastor Halkiærs far var bogbinder i Viborg. Hr. Mogens blev student i 1760, cand.theol. i 1765, residerende kapellan ved Viborg Sortebrødre kirke i 1773, og endelig af kongen kaldet til Ørslevkloster Kirke i 1776.

Pastor Halkiær fortæller selv, at han blev kaldet af kongen i modsætning til sine nærmeste forgængere, hvoraf Hiersing var kaldet af kammerherre Berregaard, Busch af Marie de Lasson osv. Det skyldes, at selv om kirken var privatejet, var det kun, hvis ejerne var adelige eller havde »characteer« (rang), at de havde kaldsretten.

Endnu i 1776 ejedes Ørslev Kloster og kirken af den borgerlige godsejer H. H. Jørgensen (Jacob Lerches svigersøn), der kunne udpege en præst, men kongen havde den endelige kaldsret. – Forøvrigt solgte Jørgensen året efter Ørslev Kloster til Kammerråd Mikkel Ditlev Bering.

Mogens Halkiær var ungkarl, da han rykkede ind i Hejlskov præstegård, men i nabolaget lå Hejlskov skole, hvor degnen Peder Børsting, boede. Degnefamilien har vel taget pænt imod ham og hjulpet ham lidt til rette i de nye omgivelser. Pastor Hiersings enke, Cathrine, og den nye præst kom i hvert fald fredeligt ud af det med hinanden, de aftalte blot mundtligt, at Cathrine skulle have 26 rigsdaler årligt i pension, så længe hun levede.

Pastor Halkiær blev gift 3 gange. Første gang formodentlig ca. 1780 med Adelheid Magdalene Lund med hvem han fik fem børn. Hun døde i 1787.

Året efter blev han gift med pastor Kanneworfs datter i Idom. Nicolette Claudiane. Pastor Kanneworf noterede i kirkebogen, at parret blev »ægteviet uden forudgående trolovelse efter kongelig allernådigste bevilling«. De fik også fem børn, og som vanligt ved præstebørnenes dåb var der indforskrevet diverse honoratiores som faddere. Til det første barn i andet ægteskab var een af fadderne: »Hans højærværdighed Biskop Tetens«.

Samme år, 1788, blev stavnsbåndet ophævet. En skelsættende begivenhed. Selv om det måske ikke var så ofte, folk ønskede at rejse fra sognet, må det i hvert fald have været en lettelse, at man var frit stillet. Og præsten var fri for oftere at skulle medvirke ved efterlysning af bortrømte karle.

Landboreformernes største forandring for fæstebønderne var især udskiftningen, dvs. ophævelsen af landsbyfællesskabet. Udskiftningen blev foretaget i Hejlskov 1796, Lund 1798, Hald 1799 og Bøstrup 1800.

I Bøstrup har man dog bevaret ca. 33 tdr. land som landsbyens fællesjord. Hvert år i november holdes det såkaldte »Holmgilde«, hvor alle landsbyens jordejende mænd med oldermanden i spidsen beslutter, hvad der det kommende år skal ske med fællesjorden.

Inden udskiftningen blev al jorden i en landsby drevet i fællesskab af landsbyens fæstebønder, der skulle samles og blive enige om, hvornår der skulle pløjes, såes, høstes osv. Hvilket kunne blive en langsommelig affære. Ved udskiftningen fik hver fæstebonde sin egen jord at bestemme over, og derefter kom ønsket om at blive selvejer af gården.

I 1791 ønskede Cancelliet (ministeriet) en indberetning om diverse kirker og præstekald. Pastor Halkiær skrev en god beretning, og derfor kan vi med ham som omviser gå en tur ind i Ørslevkloster Kirke og se tingenes tilstand for 200 år siden. (Beretningen er ganske let tilpasset nudansk):

»Altret er af smuk Bygning, er forsynet med et udskaaret Fløjlstæppe og en fin Linneddug til dagligt Brug, og der foruden et Tæppe af Damask med Sølv-Galoner og fin Linneddug til festlig Brug. Messehagelen til almindelig Brug er af rødt Fløjl, og til højtidelig Brug af rødt Føjl med Sølv-Galoner og et Crucifix af støbt Sølv. Messeskjorterne til almindelig og højtidelig Brug er gode. Sammen med Alterdugene holdes de rene, og alt bevares vel.

På Altret er 2 Messing Lysestager, som i min Tid altid har været forsynet med Lys. Til Brug ved Altergang er der en Kalk og en Disk af forgyldt Sølv, samt en Sølv-Æske til Messebrødenes Opbevaring og en Glaskande med Sølv-Laag og Fod til Vin. Knæfaldet er betrukket med Læder og forsynet med et Gitterværk af Træ. Alterbogen og Salmebogen er i god Stand.

Døbefonten, som er af en udhulet Sten med Himmel over, er forsynet med et Messingfad, en Vandkande af Tin og et Haandklæde. Alt er i god Stand.

Prædikestolen og Skriftestolen er smukke og gode. Degnestolen med 2 Tavler, som ombæres under Gudstjenesten, er gode. Lige over for Degnestolen er en Blok med Laas, hvori nedlægges det, som lægges i Tavlerne til de fattige.

Menigheden har de fornødne Stole, som er malede og forsynet med Bænke og Knæfald. De er også forsynet med Døre, undtagen nogle nederst i Kirken under Taarnet. Forneden i Kirken er et Pulpitur for Menigheden og en lukket Stol for Ejeren af Ørslev Kloster, bygget for mere end 20 Aar siden. Alt er i god Stand.

Altergulvet er belagt med Stenfliser og det øvrige Gulv med brændte Sten, som er i god Stand. Kirkens Vinduer er gode og tilstrækkelige til fornøden Belysning. Væggene har i min Tid altid været holdt i god Stand med Kalk og andet Murarbejde. Loftet er af Fjæl og tillige med Bjælkerne i god Stand.

Kirken fejes årligt 3 Gange af Degnen. Vaabenhuset er uden Loft, men Taget derpaa er saa godt, at ingen, der opholder sig der, staar i Fare for at miste Helbredet af Mangel på Loft.

I Kirken er der ved nordre Side i Koret et Kapel med Smedejernsdøre og 5 Stenkister tilhørende Familien Berregaard. Under samme Sted er en hvælvet Krypt, forsynet med en Aabning og Jern-Gitterværk udenom, hvori staar Ligene af nogle, som er døde på Ørslev Kloster. Under Altret er der en Begravelse for Præsterne, hvortil Oplukkelsen er i Altergulvet. Det sidste kunne undværes. Det første er til Prydelse og holdes i god Stand«.

Det var spændende »at gå rundt« i kirken, nikke genkendende til det meste og finde alt i god stand. Det hele bærer præg af den gennemgribende restaurering og udsmykning, der fandt sted 50-60 år tidligere i Marie de Lassons tid.

– Som bekendt er renlighed en god ting, så man må håbe, at degnen virkelig også huskede at feje de tre gange årligt! –

Men vi må hellere skynde os efter pastor Halkiær, som er gået ud af kirken for at se lidt på det udvendige:

»Kirkens Tag er af Tagsten, og har, saavidt jeg ved, altid været det, undtagen på Kirkens østre Ende over Altret, som er bygget i en Halv-Runding, der i Aaret 1781 er blevet belagt med Spaantag af Eg i Stedet for Steen, hvorved Taget er blevet lettere og mere varigt. Overalt holdes Taget i god Stand.

Murene er ligeledes holdt i god Stand. Kirken har 2 Klokker, der hænger i et Taarn, som desuden har et Seyerværk. Ved Begravelser bevilger Kirkeejeren gerne Klokkeringning uden Betaling, naar det forlanges.

Kirkegaarden slaas aarligt af Degnen med Tilladelse af Kirkeejeren, hvorved Græsset kommer til Nytte. Kirkegaarden er paa den ene Side mod Ørslev Klosters Have forsynet med et Jord-Dige, og paa den anden Side med et forsvarligt Sten-Dige og en Port, saa den kan have god Fred for Kreaturer.

Heilschou d. 25. Oct. 1791. M. Halkiær.«

På litografiet fra 1857 har kirken endnu sin kvist med tårnur. Selvom sakristiet er halvt skjult af budskads, og murene allerede var blevet lavere, kan man dog få et indtryk af dets størrelse. I muren bag de to herrer ses de små dekorative nicher, hvor der i katolsk tid måske har stået helgen- eller madonnafigurer.

Halkiær skriver, at der i tårnet er et »seyerværk«. dvs. et urværk. Ser man godt efter (evt. ved hjælp af en lup) på lithografiet af Ørslev Kloster fra 1857, finder man ganske rigtigt et tårnur i den lille kvist, der dengang sad i kirketårnets tag mod øst.

Urets placering var gennemtænkt, det kunne ses fra såvel borggård som avlsgård og i det hele taget langt omkring. – Udformningen af den lille kvist lader ane, at det kan have været Johan Rantzau, der sammen med de store ombygninger på klostret omkring 1700 lod det opsætte.

I 1792 sendte Halkiær en indberetning til provsten angående præstegårdens vedligeholdelse. Han meddeler, at han gav 300 rigsdaler i overtagelse og har siden opført en ny lade og forbedret øst- og vestlængerne.

I stuehuset er der opmuret 3 nye skorstene og en ny pibe på den 4. foruden andre betydelige forbedringer. Desuden er der lagt tag på 87 fag hus, »hvorved jeg haaber at have opfyldt mine Pligter i Henseende til Præstegårdens Vedligeholdelse«.

Hejlskov præstegård var nu næsten 200 år gammel og krævede temmelig megen vedligeholdelse. Det var absolut ikke gratis for en præst at overtage en præstegård.

En stor del af lønnen fik han ved at drive præstegården, som han var en slags forpagter af. Præsterne havde vedligeholdelsespligten, og overtagelsessummen blev blandt andet fastsat ud fra, hvor god præstegården var som gård betragtet, og hvor god stand bygninger, jord og alt var i.

Elisabeth og Mathias Richter 1794-1828

I 1794 fik pastor Halkiær nyt herskab, idet M. D. Bering solgte Ørslev Kloster til kammerråd Mathias Peter Richter og fru Elisabeth. Richter var jurist og havde »næse« for en god forretning.

1776 havde han ved auktion købt Spøttrup, som han senere mageskiftede med hovedgården Voldbjerg i He sogn. På Voldbjerg solgte han først bøndergodset fra, derefter selve hovedgården, og så kunne han købe Ørslev Kloster. Mens Mathias Richter boede på Voldbjerg havde han i 1785 giftet sig med Elisabeth Halchus de Hofmann, der boede hos sin farbror og tante på godset Aabjerg ved Vedersø. Elisabeth var født på godset Langholt i Vendsyssel, men da begge forældrene døde, inden hun blev 1½ år, var hun kommet i pleje hos familien på Aabjerg.

Mathias Richter var vist ikke helt efter plejeforældrenes hoved, men Mathias havde det med at blive stormende forelsket – og så bortførte han på ridderlig og romantisk vis Elisabeth fra Aabjerg! Efter flugten blev parret straks viet, så da farbroderens udsendte folk fandt dem og lod forespørge: » Er frk. de Hofmann til stede?« lød svaret: »Nej, men fru Richter er!«.

Elisabeth Richter
f. Halchus de Hofmann.

Kammerråd
Mathias Peter Richter.

– Og kærligheden florerede: Elisabeth og Mathias Richter fik tolv børn, seks blev født på Voldbjerg og seks på Ørslev Kloster. Men de blev ikke forskånet for sorg. Døden høstede voldsomt blandt ægteparrets børn: seks døde som små og to som voksne.

Måske var det sorgen over de mistede småbørn, der fik Elisabeth til at gøre en indsats for andres børn. Hun påtog sig nemlig at vaccinere alle børn på Ørslevkloster egnen mod kopper.

Flere ting tyder på, at ægteparret besad både kærlighed og tolerance. Med årene tog Mathias sig ganske vist mest af det første, mens Elisabeth udviste en *meget* stor portion af det sidste:

Elisabeth var vel godt 30, og Mathias havde passeret midten af de 40, da han atter blev stormende forelsket. I Viborg havde han mødt den syttenårige Nicoline Brandt og omgående tabt sit hjerte. På stedet svor han, at han ville hjemføre hende til Ørslev Kloster. Som sagt så gjort! – Nicoline blev installeret hos familien Richter som »husjomfru«.

Historien melder intet om, hvad Elisabeth sagde, da Mathias dukkede op med Nicoline, men familiekrøniken fortæller, at de to kvinder kom godt ud af det sammen. Nicoline var efter sigende et fint og elskeligt væsen, som alle holdt af. Mathias Richter og Nicoline fik to børn sammen, en dreng og en pige.

Foruden at tage sig af sin egen »storfamilie«, tog Richter sin rolle som kirkepatron (kirkeejer) alvorligt. Som vi senere skal se, tog han den svages parti ved næste præsteskifte.

Halkiær mistede sin anden hustru i 1798. Men han havde nok været godt tilfreds med hende og svigerfamilien, for året efter giftede han sig med sin afdøde kones søster, Sophia Amalia Kanneworf.

Dette bryllup fandt sted i Ørslevkloster Kirke, og det er meget sandsynligt, at svigerinden var blevet kaldt til hjælp i præstegården ved sin søsters død året før. Der var jo en anseelig børneflok at tage vare på fra de to tidligere ægteskaber.

Pastor Halkiær og hans tredje kone fik ingen børn. Halkiær døde i dec. 1799, ca. 3½ måned efter brylluppet, 56 år gammel. Et hårdt slag for den nygifte præstekone, 45 år, allerede enke og med ti stedbørn at klare dagen og vejen for!

Man håber inderligt for Sophia Halkiær og alle de faderløse børn, at omgivelserne, myndighederne og den efterfølgende præst udviste forståelse for situationen. Men det kneb vist en del med forståelsen fra efterfølgeren, som var:

Andreas Christian Funder 1800-1811

Funder var født i Nr. Nissum i 1763, blev student i 1782 og havde en tid virket som huslærer på »Friisholdt« i Sahl sogn. Han gik derefter igang med theologien og blev cand.theol. i 1793.

Han var lige blevet kapellan i Lem og Vejby menigheder i dec. 1799, da embedet som sognepræst i Ørslevkloster 14 dage senere blev ledigt ved Halkiærs død. Forståeligt nok ville Fun-

der hellere have sit eget sogn end blot være hjælpepræst. Ørslevkloster sogn var jo indbringende nok til at gifte sig på, og det var måske netop det, den 37-årige Funder havde i tankerne?

Funder giftede sig nemlig samme år, i okt. 1800, med Mette Panderup de Hofmann, som var kusine til Richters kone, Elisabeth. De to kusiner var næsten som søstre at betragte, for det var nemlig i Mettes hjem, godset Aabjerg, den forældreløse Elisabeth var vokset op.

Nu kan man så fundere lidt over, om Funder fik embedet ved Ørslevkloster Kirke, fordi han var kæreste med fru Richters kusine? Eller om han blev kæreste med hendes kusine, fordi han var præst ved deres kirke?

Hvad rækkefølgen end var, så fik den gode kammerråd Richter vist brug for overbærenhed med sin nye sognepræst og tilkommende halv-svoger. – Han virker lidt vanskelig, den pastor Funder!

Det vides ikke nøjagtigt, hvornår han flyttede ind i Hejlskov præstegård, men 15. august 1800 ankom den gejstlige skifteret for Fjends Herred dertil for at afklare forholdene omkring Funders overtagelse af præstegården og »nådsensåret« (det første år efer en præsts død, hvor enken skulle have en rimelig ordning m.h.t. bolig og indtægter).

Den gejstlige skifteret bestod af provst Clausen, pastor Wilrich fra Højslev og pastor Friisenberg fra Vridsted. Til stede var desuden enken, Sophia Halkiær og kammerråd Richter, der var hendes »laugværge« (dvs. hjælper i sagen). Pastor Grøn fra Dalsgaard præstegård (den gamle præstegård i Knudby) var konstitueret som værge for de umyndige børn.

Punkt 1. drejede sig om fordelingen af årets tiende mellem Funder og enken med børnene. Man kom til det resultat, at Funder til næste snapsting (det første landsting i Viborg efter helligtrekonger) skulle betale 117 rigsdaler til boets inkassator, – som var kammerråd Richter! – Det kunne Funder jo ikke så godt protestere imod.

Punkt 2. Præstegården skulle takseres. Præsterne Friisenberg

og Wilrich gik nu i gang med at gennemgå og bedømme bygningerne. Funder blev inviteret med på rundturen, »men ville ikke -«. – Nå, ja, så måtte de jo selv vurdere:

Både udbygninger og stuehus havde »ege undertømmer og fyr overtømmer«. Fra bygningernes værdi skulle trækkes boets andel i det indbjærgede hø og et stykke havre. Man regnede lidt på det og kom til det resultat, at Funder burde betale 333 rigsdaler for overtagelsen. – Men det ville han ikke acceptere.

Hvad nådsensåret angik, foreslog skifteretten, at enken skulle give 20 rigsdaler til Funder for tiden, der måtte være tilbage, indtil hun kunne flytte til Mikkelsdag (29.9.). – Men det syntes Funder var for lidt! – Selv om hun kunne forlange Funder til at betale for »folkenes brug i præstegården og for fremmede håndværksfolks føde«. (Det var skik, at håndværkere boede og spiste, hvor de arbejdede).

Enkepensionen blev foreslået til en ottendedel af embedets sikre indtægter i naturalier (dvs. korn, mælk, dyr osv.), men hvis Funder hellere ville betale i rede penge, blev det 40 rigsdaler årligt. – Men det syntes Funder var for meget!

Så opgav man videre forhandling, og sendte sagen til biskoppen i Viborg, som meddelte Funder, at det endda ville være billigt for ham at slippe med 40 rigsdaler til forgængerens enke!

Efter biskoppens besked skulle man vel tro, at Funder accepterede overtagelsesbetingelserne. – Men han holdt blot en pause i sine besværinger over præstegården!

Enkepensionen til Sophia Halkiær var han dog nødt til at acceptere. Så flyttede hun vel til Mikkelsdag, og det var nok meget godt, for i oktober stod Funders og Mettes bryllup i Viborg, hvor Mette også havde familie. – Så gik vinteren med at indrette sig i præstegården. Men da foråret gryede fortsatte Funder, hvor han slap om efteråret!

Den gejstlige skifteret, bestående af de samme personer, indkaldtes nu til møde på et neutralt sted, nemlig i Søby Mølle i april 1801. Protokollens referat fra mødet er langt, så vi nøjes med et sammendrag:

Pastor Funder vil stadig ikke betale de 333 rd., »endskønt taksationsforretningen synes at forpligte ham dertil«. De gejstlige og Richter holder på, at i betragtning af præstegårdens tilstand og enkens og børnenes trængende omstændigheder kan de ikke med god samvittighed sætte prisen ned. Men han slipper dog for en regning på noget grøftegravning.

Funder kværulerer stadig, og stemningen i Søby Mølle er ved at være på kogepunktet: Skifteretsmedlemmerne meddeler pastoren, at ved taksationen i august året før blev hr. Funder bedt om at gå med ud for at vurdere bygningerne, men det ville han jo ikke. – Når han er så utilfreds, hvorfor lod han så ikke foretage et lovligt »oversyn«?

Funder har stadig forskellige indvendinger, men skifteretten blev ved sit og bad sig fritaget for flere »unyttige« bemærkninger! – Så blev der sat punktum i sagen, som blev sendt til biskop Tetens bekræftelse – og derved blev det!

På 200 års afstand kan det da være vanskeligt at vurdere pengebeløb. Præstegården var på det tidspunkt ca. 200 år gammel, så der har selvfølgelig konstant været et og andet at reparere. Halkiær havde dog otte år forinden bygget en ny lade og foretaget temmelig mange reparationer.

Gårdens afkast hørte måske ikke til de bedste. Funder har muligvis savnet økonomisk overblik og har været nervøs for at gå igang med overtagelsen og driften af præstgården. Men den gejstlige skifteret, der jo bestod af nogle omkringboende præstekolleger og godsejer Richter, kan vel ikke have vurderet så ganske forkert?

Mathias Richter havde i hvert fald god forstand på jord og økonomi. På sit tidligere gods, Voldbjerg, havde han solgt ud af fæstegårdene, og på Ørslev Kloster gjorde han nu det samme. Alene i 1804 solgte han på én dag 34 gårde.

Richter vidste også, at tiderne ikke var de bedste hverken for landbruget eller for landet i al almindelighed. Mange af selvejerbønderne kom ikke til at sidde bedre i det, end da de havde været fæstebønder.

Flere af dem, Richter solgte gårde til, kunne i årevis ikke udrede afdragene, sådan som vi senere skal se, men han så vist ofte gennem fingre med det. – Mathias Richter virker ikke urimelig streng og har sikkert heller ikke været det overfor sin halv-svoger, pastoren.

1804 var forøvrigt også det år, hvor Funder blev provst. I embeds medfør skulle han nu en gang årligt sammen med en tømrer og en anden »vederhæftig og forstandig sognemand« syne alle provstiets præstegårde – altså også sin egen!

Nu fik han lejlighed til at påtale mangler, men i sin egen præstegård skulle han jo desværre selv betale dem! Så den blev vist ikke synet så nøje.

Af synsprotokollen 1805-1812 ses, at Funder i begyndelsen har repareret lidt her og der. Men referaterne bliver de følgende år mere og mere kortfattede.

Synsmændene slutter som regel beretningerne om knækkede spær, udskredne mure og dårlige tage med pænt at skrive, at »resten er i god stand«. Man kan nok se, at de gamle bygninger i Funders tid ikke fik den konstante omsorg, som deres alder fordrede.

– Men præstegårdshaven! Den beskrives hver gang i skiftende vendinger som: »Smuk og velanlagt med Frugttræer. Jordbunden er god og fortrinlig, Haven dyrkes, fredes og vedligeholdes på bedste Maade, og er vel indhegnet«.

Det er så forskelligt, hvad mennesker finder betydningsfuldt og af interesse. Måske er det i haven, man skal finde provst Funder og fru Mette? Provstinden var jo vant til have og park fra sit barndomshjem, og kusinen på klostret havde også en dejlig park. Kan hænde, der ved Hejlskov præstegård stadig står et gammelt træ – eller to – som blev plantet af Mette og Andreas Funder?

Med årene blev der liv i hus og have. Funders fik fem børn i Hejlskov, inden de flyttede til den kønne gamle præstegård i Vroue, som står den dag i dag, og hvor de yderligere fik tre børn. Funder døde her i Vroue i 1831.

Provsteparret var flyttet til Vroue i november 1811, i april 1812 kom den nye præst til Hejlskov. Han hed

Erhard Christian Assens 1812-1824

Pastor Assens kom fra et embede som kapellan ved Viborg Domkirke. Hvis han havde glædet sig til at komme ud til en landlig idyl, var der skår i glæden. Præstegården i Hejlskov så ganske vist idyllisk ud udefra – men indeni krakellerede idyllen! Det var meget begrænset, hvad provst Funder havde foretaget af vedligeholdelse.

Det obligatoriske møde angående nådsensåret og overtagelsen af præstegården foregik i okt. 1812. Foruden Funder og Assens var to håndværkere fra de foregående års syn til stede, »og Pastor Jensen, Højslev, og Pastor Jørgensen, Ørum, var bedt om at være til Stede for at mægle« – står der i protokollen. Men den mægling lykkedes nu ikke, selv om nabopræsterne gjorde, hvad de kunne.

– Og så følger næsten samme historie som ved sidste præsteskifte, men med en noget anden slutning. Nogle synsmænd gennemgik præstegården, og selv om de gik forsigtigt til værks, kan man nok se, at der trænges til en kærlig hånd:

I stuehuset behøver loft og tag hist og her forbedring, vinduesruder er i stykker osv. I østre hus er knækket spær, og det hele skredet meget ud. Det vestre hus er skredet noget ud i nordre ende – men der er sat stivere til! osv. – Provst Funder var dog på pletten og bemærkede, »at det var den Slags, som aarligt kan findes ved enhver Præstegaard«.

Men Assens vil have taget oversyn på præstegården, og fire mænd udpeges hertil. På provsterettens spørgsmål, om hvad de synes om præstegården? var svaret, at de havde aldrig set en ringere præstegård!

Provst Funder skrev nu et meget langt brev til biskoppen om, hvor godt han havde vedligeholdt præstegården i Hejlskov!

Samtidig beklager han sig over, at han nu er flyttet til præstegården i Vroue, som han mener er meget ringere end den, han forlod – så han må anse sig for ruineret! – Funder foreslår dog til sidst, at pastor Assens kan få et afslag på 1/5 i overtagelsessummen.

Biskoppen meddeler provsten, at han også må have en udførlig redegørelse fra pastor Assens. Provst Funder lader straks spænde for og kører selv til Hejlskov for at få en udtalelse fra pastoren.

Men Assens lader sig nu ikke overrumple, han siger, at han ikke i sådan en fart udførligt og velmotiveret kan nedskrive sin mening. – »Saa Hr. Provsten og jeg blev enige om at møde hos Hans Højærværdighed Hr. Biskoppen førstkommende Torsdag for der om muligt at komme til mindelig Afgjørelse«.

Så mødes provsten og pastoren da hos biskoppen den 10. dec. 1812, og sagen afgøres således:

1. Assens skal til førstkommende Snapsting 1813 betale Funder 100 rd. for Hejlskov Præstegaard.

2. I nådsensåret deler de udgifterne til enkepensionen og de kongelige skatter. Af skattekornet svarer Funder leverancen af rug og Assens leverancen af byg og havre.

3. Kagerugen og Kvægtienden deler de om.

4. Assens betaler Funder for de omkostninger, der endnu er tilbage fra præstegårdens udskiftning.

Måske kan det undre, at der nævnes noget om enkepension. Pastor Assens »overtog« jo ikke nogen enke. Men i hans kaldsbrev forklares, at da der ingen enkepension hviler på embedet, skal der årligt gives 50 rd. til Seminariefondet.

Både Funder og Assens måtte pænt skrive under på, at de med denne afgørelse var »vel fornøjede«! – Men mon alligevel ikke pastor Assens har været den mest fornøjede? – Han fik efterhånden overtagelsesprisen for Hejlskov præstegård sat ned fra 333 til 100 rigsdaler.

Så kunne julefreden endelig sænke sig over præsterne i Hejlskov og Vroue. Assens begyndte måske så småt at planlægge

istandsættelsen af præstegården og nød vel også vinterens hygge inden døre – hvis det da ikke sneede og regnede alt for meget ned til ham. – Men det kunne næppe undgås!

En junidag et halvt år senere kom Funder på provstesyn til sin gamle præstegård i Hejlskov, og det er dog besynderligt, så meget, han pludselig kan se, der trænger. Provsten peger på mangler overalt både ude og inde – nu er det jo hans efterfølger, der skal betale!

Pastor Assens havde en meget syrlig bemærkning til provstesynet. Al denne brøstfældighed var ikke hans skyld, det måtte tilregnes hans forgænger – den gode provst selv – der havde ladet præstegården forfalde år efter år. Men ved overtagelsen af præstegården sidste år havde det jo lydt helt anderledes!

Assens lod taget tætne og gik så ellers i gang med at lave beregninger over en større istandsættelse af alle bygningerne. Synsprotokollen fra 1815 meddeler kort og godt, at præstegården er under hovedreparation, og året efter er der allerede sket meget.

Men det kan nok være, at Funder ved provstesynet i 1817 har set sig om en ekstra gang i sin tidligere præstegård:

Stuehusets indretning er til dels forandret, så det er blevet mere bekvemt. Dagligstuen har fået nye vinduer med større ruder og nyt loft, gulvet er blevet omlagt. Ny dør og trappe til loftet. Ny forstuedør. Nyt gulv i spisekammeret. Ny kældertrappe. Tre nye skorstene og en ny pibe på den fjerde. Nu er også det sydlige udhus kommet i forsvarlig stand, i hvert fald med tømmer og vægge.

Da nu Assens er så godt igang, vil han gerne fuldende restaureringen, så han har allerede fået overslag over, hvad det vil koste.

De resterende reparationer gælder blandt andet storstuen, der skal have nyt loft, gulv, dør og 4-6 fag nye vinduer. Andre steder i det store, gamle hus mangler der også stadig et par vinduer og noget nyt loft. Hele stuehuset skal desuden have nyt stråtag på sydsiden, ligesom de resterende udhuse skal have nyt

tag her og der. Med udskiftning af tag følger som oftest udskiftning af en del lægter m.v.

Det er en ordentlig mundfuld, overslaget lyder på 2532 rigsdaler. Heraf er der alene beregnet 1000 rigsdaler til 200 traver strå til taget. Assens søgte om lån, og i løbet af endnu et års tid stod Hejlskov præstegård smukt istandsat og klarede yderligere 100 år!

Indtil da havde pastor Assens næppe haft tid til at stifte familie – og vi har slet ikke givet os tid til at se på hans familieforhold!

Erhard Christian Assens var født 16. april 1783 i Årslev præstegård, Hasle herred. Forældrene var præsteparret Rasmus Winther Assens og hustru, Ovidia Sophie Friis. Assens blev student i Århus 1801 og cand.theol. i 1806. Han kom ikke til Viborg Domkirke før 1810, så måske har han først, som så mange andre unge theologer, været huslærer et eller andet sted.

Pastor Assens blev gift med Karen Basse Gjørup, født 11. dec. 1794. Hun var datter af justitsråd Michael Rodewald Gjørup og hustru, Arengaard Sophie Fønss. Karens far var amtsforvalter i Viborg.

Karen og Erhardt Assens fik tre sønner, hvoraf de to første blev født i Hejlskov, nemlig Rasmus Winther Assens i 1821 og Michael Rodewald Gjørup Assens i 1824. Efter at være flyttet til Ulfborg præstegård fik de i 1833 efternøleren Ovidius Sophus Assens.

Mens Assens residerede i Hejlskov præstegård, skete noget meget trist for familien på Ørslev Kloster. Godsejerens 24-årige søn, Borchardt Holck Richter, ville glæde familien med en lækker steg og tog på svanejagt nytårsaftensdag 1820. Men isen var ikke bæredygtig. Han druknede. – Det blev en sørgelig nytårsaften på klostret.

Den unge arving til klostret var gift og havde en lille datter. Tre uger efter hans død, fødte hans hustru, Frederica v. Schaumburg, endnu en datter. Den sørgende familie ønskede at opkalde pigen efter hendes afdøde far, så præsten måtte »slå et

par knuder« på navnene, hvorefter pigen fik fornavnene: Borchardine Holcka!

Den lille landsby, Hejlskov, blev i pastor Assens' tid kendt viden om i Jylland. Helt nede på Århus-kanten vidste man, hvor Hejlskov lå, og hvordan man kom dertil. Det skyldtes nu ikke præsten, men derimod:

Den kloge Mand i Hejlskov

Den kloge Mand hed Thomas Jensen Kjær og var søn af den Jens Kjær, som i sin tid havde været avlskarl hos pastor Busch og skrev om avlsbygningernes brand på Ørslev Kloster. Han havde også nedskrevet nogle gamle husråd, og desuden havde han mundtligt overladt sønnen, Thomas, alt hvad han ellers vidste om at helbrede mennesker og dyr.

Folk kom til Thomas langvejs fra, og Thomas kom vidt omkring, eller man hentede ham. Der var ikke mange autoriserede læger dengang. De var dyre, de var fremmede og boede inde i købstaden. Thomas kendte man, ham havde man tillid til, og han klarede da også en del dårligdomme ind imellem.

Thomas havde i sin tid overtaget faderens fæstegård, der lå i den sydlige del af Hejlskov. I 1804 havde han som så mange andre på egnen købt den fri fra klostret og var blevet selvejerbonde. Men det var nu så som så med det selveje!

Han havde givet 1900 rd for gården, og 18 år efter skyldte han stadig de 1900 rd. I årevis havde der været meget dårlige tider for hele landet. Danmark gik simpelthen statsbankerot i 1813, og ikke mindst bønderne havde det svært. Det var fristende for Thomas at tjene en lille skilling som klog mand.

Thomas havde ellers fået en advarsel om at indstille sin virksomhed, for folk skulle vænne sig til at bruge de autoriserede læger. Men det var svært at sige nej, når folk behøvede hjælp – og så endte det tilsidst galt! Thomas blev stillet for retten i Viborg i 1821.

Den kloge Mands ejendom i Hejlskov, som han havde overtaget i fæste efter faderen. Stuehuset t.v. er nyere, men det gamle stuehus midt i billedet er fra Thomas Kjærs tid. Hans hængeskab kan ses på Skive museum. Hans fars optegnelsesbog findes på Landsarkivet i Viborg. (Foto udlånt af Hanne Jonsson).

Den medicin, som Thomas oftest ordinerede, var stoffet brunrødt, en jordart, der vist kunne købes på ethvert apotek. Pulveret anbefalede han som regel udrørt i en pot øl eller en pægl brændevin og derefter indtaget i passende mængder. Jordarten har sandsynligvis været jernholdigt okker, der kunne tænkes at hjælpe lidt på blodmangel, og om ikke andet så har øllet eller brændevinen vel for en stund formået at lindre eventuelle lidelser!

Det var heller ikke så meget Thomas' behandling af syge, der var anledning til retssagen. Men en kone i Vium syd for Viborg mente, at han havde antydet, at hun skulle have »kastet onde øjne« på naboens kreaturer, hvorved de døde. Egentlig var de overtroiske folk i Vium vist selv skyld i sladderen. De skumlede

og mumlede så meget i krogene, at de til sidst troede på det – men Thomas fik skylden!

Og myndighederne ville statuere et eksempel. Det var jo også forfærdeligt for den kone, sladderen gik ud over. Hekseprocesserne var ikke længere borte, end man endnu talte om dem!

Det blev en omfattende retssag mod Thomas Kjær. Det værste var næsten, at retten fik nys om, at der i hans hjem i Hejlskov var et hængeskab med et mistænkeligt indhold. Man havde hørt, der blandt andet skulle være en trolddomsbog, der hed »Syprianus« eller »Cyprianus«!

Sognefogden i Ørslevkloster, Jørgen Nielsen, og betjent Søren Torbull fik af retten besked på at foretage en husundersøgelse i Thomas' hjem. De to lokale mænd meddelte imidlertid retten, at Thomas selv villigt havde åbnet skabet, men de fandt kun nogle dokumenter vedrørende fæstegården, en gammel lægebog, en bibel, 3-4 andre bøger og hans fars gamle optegnelsesbog. – Den slemme »Syprianus« var ingen steder at finde – det aflagde de begge ed på!

Thomas fortalte senere, at »Syprianus« blot havde ligget gemt under hans seng! Men efter den historie turde han ikke have den mere, næste morgen blev den hevet ud og brændt!

Til sidst ønskede retten en udtalelse fra pastor Assens i Hejlskov, og Thomas kunne såmænd ikke have fået en bedre forsvarer end sin sognepræst. Denne skrev blandt andet, at Thomas vist ikke rigtig fik noget for sine gode råd, da både han og de fleste af sognets beboere var i den mest trykkende armod. Thomas gjorde det, fordi han af naturen havde et tjenstvilligt hjerte!

Assens brev til retten virker vel gennemtænkt. Han skriver således, at overtroen stadig florerer blandt folk – altså er hele denne redelighed ikke blot Thomas' skyld. Præsten fremhæver derimod, at han ved, Thomas altid påkalder Guds bistand ved sine kure – og at han går til alters.

Præsten beder til slut retten om, at hvis retfærdigheden absolut skal finde et offer, om man så i hvert fald vil forskåne Tho-

T.J.S.H. 1810 står der på Den kloge Mands hængeskab. Bogstaverne står for Thomas JensSøn Hejlskov. Her blev hans bibel, faderens optegnelsesbog, en lægebog, 3-4 andre bøger og papirerne på fæstegården opbevaret. Almindeligvis opbevarede han også troldomsbogen »Syprianus« i skabet, men da husundersøgelsen fandt sted, var den til al held blevet forvist til gulvet under sengen. Kolben og glasset på de små låger fortæller måske, at der i skabet også var forskellig slag medicin? (Foto: Skive Museum).

mas Kjær for enhver vanærende eller korporlig straf. Det vil ellers sikkert tage den gamle mands sidste kraft og bøje hans grå hoved til jorden før tiden.

Trods sognepræstens gode brev var der ingen vej udenom: Thomas blev dømt for kvaksalveri og måtte i 1822 40 dage i Viborg Tugthus på vand og brød. Den forstående pastor Assens har sikkert været parat med trøst og hjælp både til ham, hans kone og deres børn.

Mens Thomas sad i tugthuset, kunne sønnen Jens og hustruen Anne nok klare arbejdet med gården i Hejlskov. De havde alligevel så ofte måttet undvære ham, når han var bortrejst. Men den i forvejen anstrengte økonomi blev nu helt elendig, Thomas skulle nemlig betale 20 rigsbankdaler til fattigkassen og 16 rigsbankdaler til sagens omkostninger!

Det var mange penge – især når Thomas ingen havde, og et par år senere, i august 1824, blev »Den kloge Mand«s ejendom sat til tvangsauktion!

Næsten samtidig, 1. okt. 1824, forlod pastor Assens Hejlskov og flyttede til Ulfborg-Råsted sogn, hvor han blev provst i 1830. Han nåede at flytte endnu engang, nemlig i 1837 til Nørre Aaby på Fyn.

Peter Christian Petersen 1825-1847

Det fornemmes som om, pastor Petersen er den sidste af de »rigtig gamle« og den første af de »mere nye« præster – uden det dog er muligt at forklare hvorfor. – Pastor Petersen var her i mange år, lige som flertallet af de »gamle«, men hans portræt hænger på forstuevæggen i Hejlskov præstegård, som det første i en lang række af de »nye« præster.

Det nyeste ved ham, eller rettere ved hans embede, var, at han ikke blot var præst i Ørslevkloster sogn, men også i Ørum. Tidligere havde Ørum været hovedsognet i pastoratet Ørum, Gammelstrup og Nr. Boris (nu Sparkær). Men det havde været

Peter Christian Petersen
1825-1847

næsten umuligt for præsten at nå rundt til alle tre kirker om søndagen og holde de dengang lange gudstjenester.

Ofte var det sent søndag aften, før Ørum-præsten nåede hjem. Hans sogne var delt af mange vandløb og åer. Der var ikke broer alle steder, og så måtte han med sin hestevogn passere vandløbene i de noget usikre vadesteder. – Efter mange skriverier mellem præst og ministerium fandt man det mere hensigtsmæssigt at lægge Ørum til Ørslevkloster sogn.

Og hvad står der så skrevet om pastor Petersen? Jo, der står skrevet, at han var »en tarvelig person, men havde en god kone«!

Nu bør man vist huske på, at sproget forandrer sig gennem tiderne. Måske betyder tarvelig i denne forbindelse, at præsten havde en tarvelig, dvs. en enkel levevis? På samme måde, som

ordet simpel kan betyde enkel, men i dag ofte har en noget nedsættende klang.

Mens vi funderer lidt over pastor Petersens ejendommelige skudsmål, kan vi tage en runde i sognet og se lidt på, hvad der foregik i hans »regeringstid«:

Et par tilflyttere

Hvordan gik det mon med tvangsauktionen over Den kloge Mands ejendom? – Det gik nærmest slet ikke. Tre gange blev der holdt auktion, og ingen bød. Det var der nok flere grunde til: de fleste sad småt i det, og man nænnede det vel heller ikke, de fleste havde været taknemmelige for Thomas og hans gode råd – eller man var lidt overtroisk og turde ikke!

På den fjerde auktionsdag bød sønnen Jens på gården og fik den, men allerede et halvt år efter var den gal igen. Til denne auktion ville heller ingen byde. Første opråb var på 345 rigsbankdaler, så blev den nedsat til 300, derefter nedsat til 200 – hvorpå en udensogns mand trådte frem og bød 202 rigsbankdaler sølv – og fik hammerslag!

Den nye ejer af Den kloge Mands ejendom hed Jens Jensen Mørk og havde haft et husmandssted i Øe ved Viskum ca. 15 km øst for Viborg. Det var yderst sjældent, at Ørslevkloster sogn fik tilflyttere, så der blev lagt mærke til og talt om Jens Mørk og familie. Han viste sig at være en yderst driftig mand, der satsede på at komme frem – og han *kom* frem.

Ad åre blev Jens Mørk sognefoged, hvilket nok kunne give en ekstra indtægt og måske nogle fordele? Det gav vel også en vis anseelse, men det var ikke altid et populært arbejde. Sognefogden red blandt andet rundt og udtog tiendekornet fra bønderne. Når disse stundom ikke havde for meget til sig selv, kunne det give forbitrelse mod en nidkær sognefoged. – Og man kunne have endog meget forskellige meninger om, hvor meget en tiendedel var!

Da Jens Mørk havde boet en halv snes år i Hejlskov by, brændte udbygningerne til hans ejendom, mens stuehuset blev reddet. Han byggede da i 1835 en ny gård op på den højtliggende mark mod syd, hvilket var en god og smuk placering. Den ligger der endnu og hedder »Højgaard«, men er til dels bygget om. Det gamle stuehus nede i byen blev lejet ud.

Det må have været svært for befolkningen at klare sig uden Den kloge Mand – men det gjorde man vist heller ikke! – Efter tvangsauktionen flyttede den aldrende Thomas Kjær med familie ikke fra Hejlskov, men blot til et lille hus i den anden ende af byen. Her døde han først i 1839, 89 år gammel.

To måneder efter Thomas Kjærs død kom der pånyt tilflyttere til Hejlskov, Maren og Christian Thordalsen. De havde en tid boet til leje i Hald, men købte nu det stuehus, der før branden havde hørt til Den kloge Mands ejendom. – Og hvad ernærede denne Thordalsen sig så ved? Jo, han »tog Folk i Kur«!

Hvordan Thordalsen fandt til det lidt afsides liggende Nordfjends, kan man kun gætte på, men Thomas Kjærs navn var jo kendt over det meste af Jylland. Thordalsen var en slags »kollega« til Thomas Kjær, og han vidste vel, at der efter Thomas måtte være brug for ham, hvorefter han straks slog sig ned midt i »kundekredsen«.

Christian Thordalsen var på nogle områder sandsynligvis lige så dygtig som datidens læger. Som soldat havde han arbejdet sammen med »feldtskæren« (militærlægen), og han havde erhvervet sig lægekundskaber både teoretisk og praktisk, men manglede sin lægeeksamen.

Han havde gentagne gange søgt dispensation hos kong Frederik VI, men af uforklarlige årsager blev ansøgningerne bremset på deres vej til kongen. Hans »klienter« lavede derfor en vældig avispolemik blandt andet i Aarhus Stiftstidende, hvor de også roste hans evner især ved benbrud og rygskader. Det hjalp imidlertid ikke Thordalsen. Da han kom til Hejlskov, havde han allerede været i Viborg tugthus 5 gange. I 1842 blev han for 6. gang dømt for kvaksalveri, og denne gang fik han 8 år!

Tilbage i Hejlskov sad hans kone, Maren. Livet ved Christians side havde været mere mod- end medgang, og man må håbe, at årene havde givet hende en vis styrke, for nu blev hun nærmest bestormet af diverse kreditorer. Den værste var en købmand fra Skive. De var så emsige, at hun ikke undgik en tvangsauktion, men slutresultatet blev dog, at Maren i 1845 kunne rejse fra sognet med rank ryg – hun skyldte ikke nogen noget.

Der havde været interesse for auktionen over Maren og Christian Thordalsens indbo. Blandt de fremmødte var også Ørslev Klosters ejer siden 1828, justitsråd Hans Jørgen Ring de Fønss, som ved sin svigerfar, Mathias Richters død, havde købt klostret af sin svigermor. På auktionen købte Fønss blandt andet et slagur og et sølvlommeur.

Gravstedet under det lille træ

Nu er det vist på tide at komme tilbage til den »tarvelige« pastor Petersen og hans gode kone, Johanne Elisabeth. Hendes gravsten, som har en blomstrende indskrift, kan ses på Ørslev Kloster kirkegård under træet med den lille, klippede, kuppelformede krone.

Peter Christian Petersen blev født i Horsens i 1791 som søn af kældermester ved det russiske hof, Jørgen Petersen, og hustru Charlotte Lovise Bachmann. – Født i Horsens som søn af kældermesteren ved det russiske hof? – Det lyder som en skrøne, men det er det nu ikke. I 1780'erne kom fire søskende til den afsatte russiske tronfølger, Ivan den 4., til Horsens. De russiske prinser og prinsesser førte stilfuldt hof i et palæ på Torvet og levede i Horsens til deres dages ende.

Men det gjorde kældermesterens Peter Christian ikke. Efter studentereksamen 1813 rejste han fra Horsens og blev cand. theol 1819, kapellan i Hasle-Skejby-Lisbjerg 1820 og endelig sognepræst i Ørslevkloster 27.4.1824 og fra 19.10. samme år altså også i Ørum.

Året efter sin ankomst til Hejlskov blev pastor Petersen gift med Johanne Elisabeth Rübner f. 1805. Hendes mor, Lucie Wissing, og hendes far, Christian Leonhardt Rübner, havde Svaneapoteket i Aalborg. Det var velhavende folk med elleve tjenestefolk. Hendes far døde, da hun kun var 3 år, men moderen drev selv apoteket videre i et par år, til hun giftede sig igen.

Efter tyve år som præstekone i Hejlskov, døde Johanne Elisabeth i efteråret 1845. Sognebørnene sørgede meget over hende, men det var for intet at regne imod hendes ægtemands sorg. I Viborg Stifts Tidende af 22. nov. 1845 indrykkede han en hjerteskærende dødsannonce, og på hendes gravsten satte han følgende indskrift:

»Ved din Død evig elsket Hustrue
JOHANNE ELISABETH PETERSEN fød RUBNER
visnede en af de smukkeste Blomster i Vor Herres Viingaard som Hustru, Moder, Præstinde var du elsket af alle, som kiendte dig, du blide, fromme Guds Engel paa Jorden især af dine Børn og din sorgbetyngede Ægtefelle«.

Pastor Petersen var fortvivlet. – Fortvivlet ud over alle grænser.

Et halvt år efter Johanne Elisabeths død lod han kisten grave op og flytte til det nuværende gravsted. – Som begrundelse for sin handling sagde han, at hun var blevet begravet et fugtigt sted, hvor der ofte stod vand, hvilket han ikke kunne nænne.

– Familiemyten siger imidlertid, at han gjorde det i fortvivlelse og længsel efter den elskede Johanne Elisabeth!

Var det derfor, han fik eftermælet »tarvelig«? Måtte en præst ikke miste besindelsen i sin sorg? – Hvad end grunden var, så tilkommer det næppe nogen at bore mere i det. Det kan stundom blive så pinefuldt at være menneske, at det næsten er ubærligt.

»Den gode præstekone«, Johanne Elisabeth Rübner Petersen, kan måske stå som udtryk for de mange ret anonyme præ-

stekoner, der trofast har stået bag ved eller ved siden af deres husbond. Man tog det for givet, at de var der. Helst gæstfrie, forstående, imødekommende, men iøvrigt diskrete og stilfærdige. Johanne Elisabeth efterlod seks sønner og en datter til sin mand, der i 1847 flyttede til Ørting-Falling, hvor han døde i 1860.

En af præstesønnerne kom tilbage til egnen: Henrik Rybner Petersen, der blev en kendt boghandler i Skive. Han havde ry for stor viden og belæsthed. Til daglig bar han altid en sort silkekalot, der gav ham en vis værdighed. Hans søn overtog forretningen i Adelgade i 1906 og opførte den bygning, hvor der stadig er en boghandel (Friis').

Godsejerfamilien Fønss 1828-1878

Som ovenfor nævnt havde justitsråd Hans Jørgen Ring de Fønss i 1828 købt Ørslevkloster af sin svigermor. Fønss var samme år blevet gift med Richters yngste datter, Marie Anne Dorothea. Herregården gik således videre på »spindesiden« – altså via en datter – det skete flere gange senere, lige som det var sket flere gange før i klostrets historie.

Disse generationsskifter til en datter/svigersøn er forklaringen på, at der på herregårdens store gravplads ude på kirkegården t.v. for våbenhuset kan ses gravsten med navne som: Fønss-Herskind-Grotrian. Man kan næsten undres over, at der ikke er en eneste sten med navnet Richter-Fønss-Herskind-Grotrian, for slægten begyndte jo med Richter. Ved hvert generationsskifte kom der blot en svigersøn med et nyt navn til.

Da Fønss overtog klostret, købte hans svigermoder, enkefru Richter, Lærkenborg, og flyttede derud – dog ikke alene. Året før var en anden af hendes døtre, Anna Elisabeth, blevet gift med Ørslev Klosters gartner, Chresten Josephsen Møller, og den godhjertede fru Richter gav så at sige det unge par Lærkenborg i bryllupsgave.

Hans Jørgen Ring de Fønss.

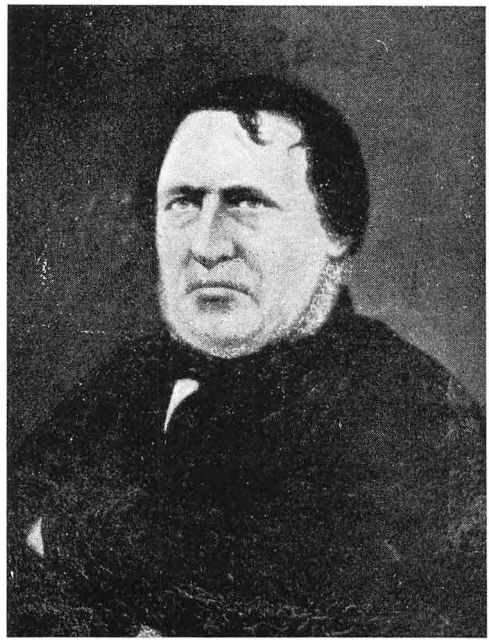

Elisabeth Richter bosatte sig formentlig i Lærkenborgs østfløj, hvor der stadig er en selvstændig lejlighed – og med sig havde hun »husjomfruen«, Nicoline Brandt. For hvis man tror, at fru Richter ved sin mands død havde sat Nicoline og hendes børn på porten, må man tro om igen! Elisabeth Richter havde ikke blot hus- men også hjerterum til sin mands elskerinde!

Elisabeth og Nicoline boede begge to på Lærkenborg til deres dages ende, og Elisabeths børnebørn holdt uendelig meget af den elskelige Nicoline. Noget tyder dog på, at hun ikke overalt havde mødt samme forståelse.

Et af Elisabeths børnebørn, en halvstor pige, fik en dag en ring af Nicoline, der tog den af sin egen finger og satte den på pigens med ordene: »Døm aldrig nogen«! Ordene gjorde så stort indtryk på pigen, at hun senere lod ringen gå videre til *sin* datter med de samme ord. Få år efter, at Fønss havde overtaget

klostret, lød der en dag i 1835 et ordentligt brag i kirken. Hvælvingerne til Det Berregaardske Gravkapel (nonnernes sakristi) var styrtet ned. Da støvet havde lagt sig, kunne man konstatere, at nogle af sarkofagerne var næsten knuste, og de andre havde taget stor skade.

Godsejer Fønss opgav at få hvælvingerne muret op igen, lod i stedet de øverste ca. 1½ m fjerne af murene og lod sætte tag på. Nu var det blevet et mørkt rum uden vinduer, og da de ødelagte kister ikke blev gjort i stand, valgte man at mure til ind mod kirken, men heldigvis fik smedejerns-gitterporten lov at blive siddende.

I de næste 100 år bekymrede man sig ikke meget om det aflukkede rum. Herefter blev Ørslev Klosters ejere, som ovenfor nævnt begravet ude på kirkegården.

Sådan henlå sakristiet (gravkapellet) i mange år. I baggrunden anes tilmuringen til kirkens kor.
Kraniet i forgrunden kan lede tanken hen på Shakespeares Hamlet med sætningen: At være eller ikke være ...

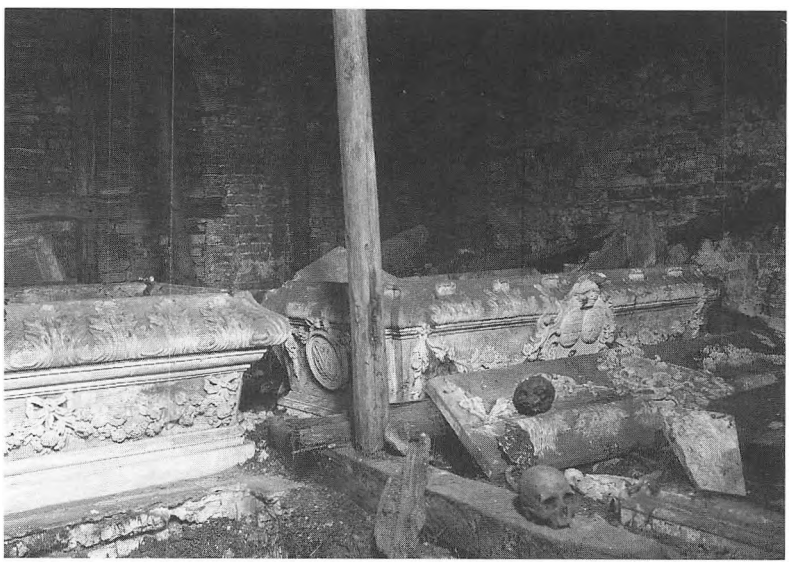

Ørslev Kloster havde flere små huse rundt om i skovbrynene til deres folk. Her boede Simon Gartner og hans kone Bolette i sidste halvdel af 1800-tallet. Huset var formodentlig fra 16-1700 tallet.

Da Fønss overtog godset i 1828, hed degnen i kirken stadig Børsting og var skoleholder i Hejlskov, men nu var det »unge« Børsting, nemlig Chr. P. Børsting.

Faderen, P. Chr. Børsting, havde resideret i Hejlskov Skole og troligt passet sine pligter i kirken fra 1767 til sin død i 1821. Så man kan ikke sige, at »gamle« Børsting var løbet af pladsen i utide. Forholdet til godsejerfamilien må jo også have været ganske udmærket, siden sønnen efterfulgte faderen.

Familien Fønss kunne nok holde på deres folk. Herskabskusken på Ørslev Kloster, Frederik P. Pedersen (kaldet Frederik Ulbjerg), var der således i 16 år, og herskabet var umådelig godt tilfreds med ham.

Derfor var begge parter kede af det, da Frederik ved udbruddet af krigen i 1864 blev indkaldt som soldat. Enkefru Fønss gav ham 50 rigsdaler med på turen, og det var en ikke

ringe sum dengang. Desuden kørte hendes søn, den yngre Fønss, ham personligt til hans stillingsplads.

Frederik Ulbjerg deltog i slaget ved Dybbøl og blev såret i den ene arm, men overlevede krigen og genoptog sit arbejde som kusk hos familien Fønss.

H. J. R. Fønss blev den første sogneforstander (sognerådsformand) i Ørslevkloster og ejede klostret til sin død i 1859. Hans enke beholdt det til 1874, da sønnen Fr. P. de Fønss og svigersønnen, Anders Herskind overtog det i fællesskab. Fønss junior var efter sigende ikke rask og døde allerede i 1878.

Ivar Bentsen
1847-1851

Bentzen, Schiødte, Broager, Gad, Petersen
1847-1881

Da den »tarvelige« præst rejste i 1847, kom der en række præster, der hver især ikke var her i ret mange år. Nogle var mere farverige end andre, der ikke er så meget at berette om, men nævnes skal de nu alligevel allesammen:

Ivar Bentzen var her kun i fire år (1847-1851). Han var født 1805 i Vedbæk som søn af gæstgiver Joh. Christopher Bentzen og hustru, Johanne Christophersen. Han blev student 1822, cand.theol. 1830, hjælpepræst i Jernløse-Søstrup i 1834 og sognepræst i Bording 1838.

Bentzen blev i 1839 gift med Elise Cathrine Knudsen, datter af skibskaptajn Niels Knudsen og hustru, Anna Cathrine Hall,

Jens Georg Schiødte
1851-1860

København. Ægteparret Bentzen havde to sønner og tre døtre. Det var ikke af egen vilje, pastor Bentzen kun fik fire år i sognet. Han døde her i 1851 og afløstes af:

Jens Georg Schiødte (1851-1860), født 1804 som søn af oberstløjtnant og urtekræmmer Laur. Schiødte og hustru, Diderikke Lovise Beck. Schiødte blev student 1823, cand. theol. 1832, kapellan i Frederiksberg-Hvidovre i 1833 og gift samme år med Nicoline Hvalsø, hvis far var ansat ved Nationalbanken i København.

Pastor Schiødte har fået et mindre godt »skudsmål« af en af sine konfirmander, Niels Chr. Pedersen, der stammede fra gården »Kragelund« i Hald. Niels Chr. Pedersen tog lærereksamen fra Ranum Seminarium i 1864 og har i sin levnedsbeskrivelse fortalt følgende:

»Min Konfirmationsforberedelse foregik i Vinteren 1856-57, som var streng med megen Frost og Sne. Pigebørnene døjede meget, især dem fra Ørum. Forældrene foregav da, at Børnene havde Mæslinger, men Pastor Schiødte tog deres Udeblivelse i 1-2 Mdr. med stor Sindsro!

Sammenlignede man Sognets to Lærere og Præsten som Oplysningens Befordrere, saa kunne Præsten alligevel slaa Rekorden i Uduelighed. Pastor Schiødte fik Embedet i Ørslevkloster-Ørum i en noget fremrykket Alder. Han kom fra København, hvor han efter sigende væsentligst var blevet underholdt af rige Slægtninge.

Befolkningen taler endnu om hans Dovenskab, Letsindighed, Ødselhed og Druk. Efter 7-8 Aars Forløb kunne han ikke mere, og han flyttede med sin fornemme og forfinede Hustru tilbage til København, hvor han kort Tid efter døde.

Vi Konfirmander mødte efter Ordre hver Tirsdag og Fredag Morgen Kl. 9 i Præstegaardens Folkestue, hvor vi lavede en vældig Halløj, indtil vi omkring Kl. 11 blev kaldt ind i Præstens Studereværelse. Paa Grund af Pladsmangel maatte nogle af os

staa op. Nu blev de velkendte Bøger fra Skolen drøvtygget endnu engang, der var Overhøring i dem, Opremsning af en lang, hjemmelavet Salme, en smule Samtale over et tilfældigt Dogme – færdig!

Konfirmationssøndag holdt Pastor Schiødte en sentimental Prædiken, der smeltede Hjerterne!«

Johannes Boye Broager (1860-69) var næste mand i rækken, født 1812 i Reerslev som søn af pastor Eggert Christopher Broager og hustru, Sophie Magdalene Dorph. Broager blev student i Roskilde 1833, cand. theol. 1841.

Broager var lærer ved Frelserens Arbejdshus på Christianshavn i 1851, da han blev gift med Inger Marie Rasmussen (datter af R. Madsen og hustru Ane Mikkelsdatter i Lading). Præsteparret Broager fik tre sønner og to døtre.

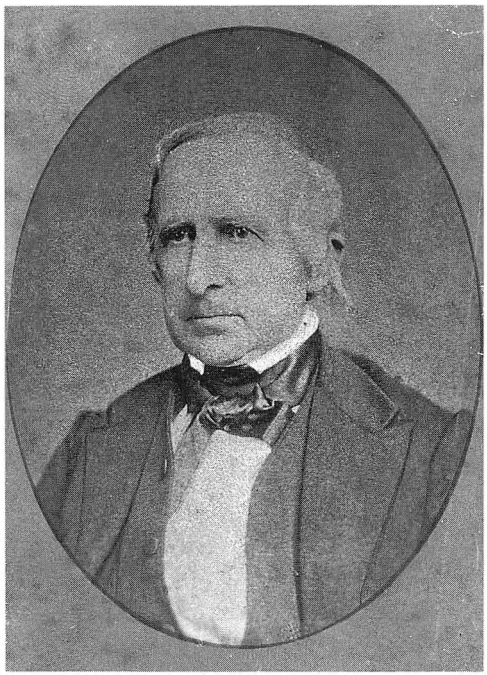

Johannes Boye Broager
1860-1869

Året efter, pastor Broager var kommet til Ørum-Ørslevkloster pastorat, kom biskop Laub på visitats og gav følgende karakteristik af ham:

»Broager holdt en ikke meget indholdsrig, men fattelig og omhyggeligt forberedt Prædiken. Han synes at være en virksom og ufortrøden Mand. Yndet af Beboerne. Ungdommen svarede godt. Smuk og korrekt Sang.«

I 1866 var biskoppen atter på visitats og skrev:

»... en Fremgang til det bedre. Broagers Flid og Samvittighedsfuldhed kan der ikke tvivles om. Som Leder af de kommunale Anliggender og som Raadgiver og Deltager i det daglige Livs Begivenheder er han paa sin Plads.«

Det ser ud, som om Broager ikke svang sig op til de helt store, theologiske højder i kirken, men til gengæld var en virkelig god og hjælpsom »hyrde« for beboerne i hverdagen. Vel ikke det

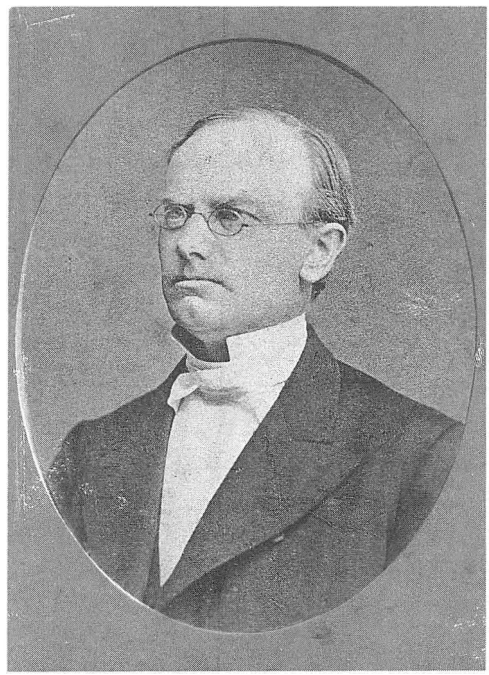

Chresten Pram Gad
1869-1877

dårligste eftermæle en præst kan få? Et fotografi taler ikke altid sandt, men Broager ser rar og sagtmodig ud derpå. Han flyttede til Dybe-Ramme pastorat.

C. P. Gad (1869-77) havde været præst ved Sct. Hans Hospital i Roskilde, før han kom hertil. I 1874 fik han følgende bedømmelse af biskop Laub:

»Gad talte uden Veltalenhed, langsomt, tildels standsende, famlende i Udtrykket, men med stor Sikkerhed i Tanke, Dybde og Alvor. Jo mere det gik mod Enden, des mere i korte Sætninger af stor Virkning, fremsagt med det Eftertryk, som alene en bevæget Stemning kan frembringe. Han gør intet paa Skrømt, hellere langsomt og nølende end halvt. Ungdommen svarede godt. Kirkesangen ikke korrekt, men vel sammenholdt.«

Theodor Petersen
1877-1881

Som ovenfor nævnt kan man ikke altid stole på et fotografi, men lige som biskoppens karakteristik af Broager ret godt svarer til fotoet af ham, synes det samme at være tilfældet med karakteristikken og fotoet af pastor Gad. Gad ser bestemt og alvorsfuld ud. Han blev udnævnt til provst i 1875, men flyttede et par år senere til Sdr. Broby.

Theodor Petersen (1877-1881) var her kort tid og må nøjes med en kort karakteristik: »En fin og nobel Skikkelse, højkirkelig, Ven af Vækkelsen, dygtig Prædikant.« Petersen var kommet fra Kirke Stillinge, hvor han havde været hjælpepræst og flyttede til Bælum.

Jens Vilhelm Malling 1881-1886

Ligesom sin forgænger var pastor Malling her også kun i fire år, men det blev fire forunderlige og farverige år, hvor folk i tilgift fik lidt at sankke om.

En søndag gik Malling således i stå midt i sin prædiken. – Så sagde han: »Der løb en Tanke gennem min Hjerne, jeg ville gribe den, men kunne ikke.«

Og det talte man jo længe om i sognet!

Men det var nok ikke så underligt med den tanke, han ikke nåede at snuppe i farten, for der gik utroligt mange – og forskelligartede – tanker igennem Mallings hjerne.

Han var født 1846 i Ringsted, hvor faderen, Christian Malling, var snedker og organist. Hans mor hed Anne Marie Jørgensen.

Først tog Malling lærereksamen, men samtidig med, at han passede sit arbejde, fortsatte han studierne: Tog studentereksamen og blev cand. theol. i 1876. Samme år giftede han sig med Sofie Johanne Conradine Holm.

Efter et par år som kapellan i Helsinge blev han kapellan i Hillerød hos digterpræsten J. C. Hostrup, der blandt meget andet skrev komedierne »Æventyr på Fodrejsen« og »Genbo-

erne«. Selv om Malling kun var et par år hos Hostrup, nåede denne at præge ham meget, inden han i 1881 ankom til Hejlskov præstegård.

Malling var afgjort grundtvigsk i sin indstilling. Han talte vækkende, og foruden sin indsats i kirken interesserede han sig stærkt for skoleforholdene og drev også foredragsvirksomhed. Han var på bølgelængde med lærer Jacobsen i Ørum og lagde grunden til et åndeligt frisind, der længe kunne spores på egnen navnlig i Hald og Ørum.

Malling fik i det hele taget mange venner her, og efter at være flyttet til Odder Valgmenighed, vendte han ofte tilbage til sine gamle sogne for at udføre kirkelige handlinger eller holde foredrag.

Der blev også lidt grundtvigsk røre på egnen. Men i »Nedergaards Præste- og Sognehistorie« står der om Mallings tid i Ørslevkloster-Ørum: »Egnens Befolkning er temmelig ligevægtig og søger ikke Yderpunkterne, hverken Grundtvigianisme eller Indre Mission har formaaet af skaffe sig rigtigt Indpas«.

Der blev imidlertid en anden slags røre på egnen: Pastor Malling var med til at oprette den lokale skytteforening.

Hver søndag samledes karlene i præstegården til gymnastik, hvorefter de under sang drog til den smukt beliggende, ejendommelige bakkeformation Lindbjerg nord for Hejlskov, hvor skydningen foregik.

Skytteforeningen havde et noget revolutionært præg. Ikke fordi Sønderjylland skulle vindes tilbage, nej, det var snarere det forhadte Estrup-ministerium, der skulle ydes modstand.

En dag var der faneindvielse på præstegårdens gårdsplads, og Malling holdt en ildnende tale til de mange forsamlede mennesker. Han foreslog, fanen skulle have indskriften: »Gaa Paa!«. Men andre foreslog det mere moderate »Frem, Bondemand, frem«.

En søndag under skydeøvelserne var der lige som noget ildevarslende i luften. Man havde vel fået et vink om, at noget ville ske. Pludselig ankom en gendarm fra det særlige, ildelidte mili-

tærkorps, som det lige så ildelidte ministerium Estrup opretholdt.

Gendarmen gav ordre til øjeblikkelig at holde inde med skydeøvelserne. Malling protesterede, men nogle besindige bønder mente, det var fornuftigst at adlyde ordren – så præsten ikke risikerede at blive afskediget.

Derefter kunne pastoren så bruge så meget mere »krudt« på sin digteriske virksomhed, og det var heller ikke så helt lidt, Malling nåede at skrive i sit liv. Hans første fortællinger blev trykt i 1882 og det første skuespil i 1885, altså mens han var i Hejlskov.

Efter at være flyttet til Odder skrev han adskilligt mere, både fortællinger og skuespil, hvoraf nogle opførtes på Dagmarteatret i København. Alt, hvad han skrev, var præget af retsind og

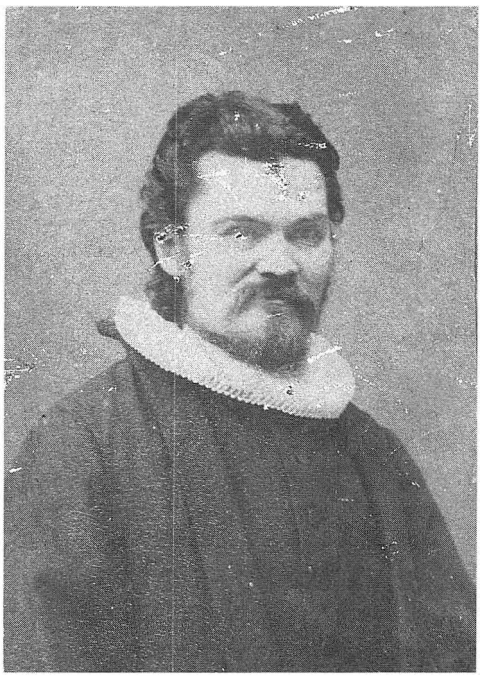

Jens Vilhelm Malling
1881-1886

Den oprindelige indgang til tårnet blev i klostertiden muret til, så man bedre kunne bruge det øvre tårnrum. I de mellemliggende århundreder kom man da op i tårnet ved inde i kirken at gå op på det vestlige pulpitur (nonnernes?) og derfra videre ind i tårnet. I 1878 var det gamle pulpitur så faldefældigt, at det blev nedtaget. I synsprotokollen står: »Den nuværende Opgang til Kirkens Loft bortfaldet med Pulpituret; i Stedet anbringes Opgangen udvendig på Taarnets nordre Side ved en Stige med Holdestang, saa Indgangen til Taarnet bliver gennem en tidligere Aabning, der for Tiden er tilmuret«.

lyssyn. Han var en frihedselskende natur, der kæmpede uforfærdet mod statens overgreb i kirke og skole.

Interessen for skolen resulterede også i, at han oversatte den franske filosof, Rousseaus, »Emile«.

Fru Malling var af væsen mild, stille og fin. Hun var datter af digterpræsten P. A. Holm og for hendes poetiske sans betød den skønne natur i Nordfjends meget.

Der er ingen tvivl om, at præsteparret følte sig stærkt draget tilbage, da de havde forladt sognene her. Malling betegnede senere hen årene i Hejlskov præstegård som »en Solskinstid«.

Anders Herskind 1878-1904

Med Anders Herskind kom der også udvikling og nye tider på Ørslev Kloster.

Herskind stammede fra en gammel anset købmandsslægt fra Aalborg. Han var cand.pharm., og han og Elisa, født Fønss, fik deres første hjem på Apotekergården i Kettrup, Vester Hanherred, hvor de både drev apotek og landbrug.

Da gamle Fønss døde i 1874, og den unge Fønss var svagelig, flyttede Elisa og Anders Herskind til Ørslev Kloster, hvor de to svogre som tidligere nævnt overtog godset i fællesskab. Da Elisas bror døde fire år efter, blev de eneejere.

Indtil for få år siden var der endnu gamle mennesker på egnen ved Ørslev Kloster, der huskede Herskinds. De blev omtalt som fine mennesker, hvor ordet »fine« skal forstås i den allerbedste betydning, nemlig som betegnelse for deres menneskelige egenskaber.

Da Herskind kom til Ørslev Kloster, var jorderne udpinte og i mindre god kultur, da de i årene forud havde været bortforpagtet. Men den begavede mand satte sig hurtigt ind i landbruget, såvel plante- som kvægavl. Herskind blev en dygtig og interesseret landmand, hvorfor han også i en længere årrække var næstformand i Viborg Amts Landboforening.

Anders Herskind og fru Elisa, f. Fønss, fotograferet ca. 1890 i Ørslev Klosters have med datteren Olga bagved. (Foto fra Erik Herskind Sørensen, New York).

Herskind restaurerede kirken både ud- og indvendig. F.eks. blev kvaderstenene i den søndre mur i såvel kor som skib omsat. Muren var efterhånden kommet 1 alen ud af lod målt fra øverst til nederst. Det var faretruende, og der blev udarbejdet en redningsplan af en arkitekt, der var kyndig i middelalderlig kirkebygning.

I 1883 bad beboerne i Ørslevkloster sogn om at få kirken opvarmet, og der blev anbragt to jernkakkelovne til formålet. Ørumboerne fik straks samme gode ide og fik deres kakkelovn året efter.

På det kommunale område fik man også øje for hans gode evner, og man valgte ham til sognerådsformand og andre tillidshverv. Han var hjælpsom og ville alle mennesker det godt. Overfor sine daglejere og tjenestefolk var han godheden selv.

Forsvandt der et stykke vildt i skoven om vinteren eller nogle knipper fede ål i søen, regnede han med, at det kom et fattigt hjem tilgode og så gennem fingre med det. Både han og Elisa besad hjertets dannelse og viste interesse for menneskene omkring sig.

Den grønne stue (nuværende spisestue) var Anders og Elisa Herskinds foretrukne opholdsstue. Her sad de i hver sin vinduesniche på en forhøjning, så de kunne læse og sy, samtidig med at de fulgte det daglige liv på den store gårdsplads og vejen, der gik igennem den.

Man forstår så godt, at de valgte netop denne velproportionerede stue, der med sine 5 vinduer er den lyseste. Den virker også mindst isoleret fra omverdenen netop på grund af nærheden til vej og gårdsplads. Man kan næsten se de to sidde og hygge sig i hver sin vinduesniche, mens ilden buldrer lystigt i kakkelovnen (som forøvrigt stadig står der).

Elisa Herskind og døtrene Olga og Alvilda inviterede om vinteren egnens unge piger til at komme op på Klostret for at lære finere håndarbejde. En ganske gratis undervisning, som adskillige unge piger havde glæde af efter endt skolegang.

Foruden de to ovennævnte døtre havde Herskinds endnu to

Klostertidens afgravning af jorden syd for kirken var skyld i, at den gennem århundrederne begyndte at hælde mod syd. Herskind måtte sætte granitkvadrene i sydmuren om og opføre to store støttepiller.

Folkehold på Ørslev Kloster i A. Herskinds tid, ca. 1900. T.h. svigersønnen, dengang forvalter Grotrian. T.v. smeden med noget så sjældent som en cykel. Herregården havde selv både smedje og mejeri.

døtre, Christine og Marie samt tre sønner, hvoraf Valdemar omkom ved en arbejdsulykke i Amerika i 1895. I Amerika arbejdede han ved skovdrift. Han blev kun 30 år og var måske udset til at komme hjem og overtage Ørslev Kloster? De to andre sønner interesserede sig åbenbart ikke for landbrug. Alfred blev apoteker, og Frederik blev boghandler i København. Inden vi følger familien Herskind videre, må vi hellere hilse på pastor Mallings efterfølger i præstegården.

Kristen Thomsen 1886-95

Kristen Thomsen havde været præst i nabosognet Taarup i tre år, da man i Ørum-Ørslevkloster »lokkede« ham hertil. Han havde åbenbart et godt ry på sig, og han var også kendt med sine nye sogne.

Der er næppe heller megen tvivl om, at han havde gode for-

udsætninger for at falde til blandt befolkningen her. Han var ud af en solid landmandsslægt, der var dybt forankret i den danske højskole og valgmenighed. Han var født 1853 som søn af Thomas Andersen og Sophie Kristensen, »Bavngaard«, Bredsten. Ud af en søskendeflok på tolv var han den eneste, der valgte bogen.

Kristen Thomsen var begyndt at læse på Jelling Seminarium, men forstanderen anbefalede ham i stedet at læse theologi. Så måtte han først tage studentereksamen, og derfor blev han 30 år, før han fik embede – og endelig kunne gifte sig med sin Petrea!

Petrea var datter af Bredstens velhavende kropar, Mikkel Peder Buch Mikkelsen og Maren Jensen. Krofatter – og vist især kromutter – havde ellers ikke været meget for Petreas forlovelse med den fattige student. Men nu var han færdig, så fik det vel gå!

Præsteparret Thomsen fik seks børn, men Petrea døde i Hejlskov i 1891 efter det sidste barns fødsel. Hendes gravsten findes stadig på Ørslevkloster kirkegård.

Pastor Thomsen blev gift 2. gang med Kirsten Marie Jensen, der var fra Østergaard i Gammelstrup. De fik to døtre sammen, men kort efter, de var rejst fra Hejlskov, døde Kirsten Marie.

Senere blev Kristen Thomsen gift med en veninde til hende. Hans 3. kone blev en enestående god mor for hele børneflokken, der yderligere blev udvidet med en søn, der fik efternavnet Bavngaard efter Kristen Thomsens fødehjem.

Kristen Thomsen var en jævn og ligefrem mand og veltalende på prædikestolen. Dertil kom, at han var en dygtig landmand, hvilket nok kunne aftvinge respekt blandt en landmandsbefolkning. Dengang stod præsterne som regel selv for driften af præstegårdene, naturligvis med den nødvendige hjælp, men pastor Thomsen var ikke bleg for selv at hente et kobbel køer i marken.

Den stakkels mand var imidlertid stærkt plaget af astma, og den 300 år gamle Hejlskov præstegård var måske ikke en særlig

sund bolig for ham. Pastor Thomsen døde i Kousted fem år efter, han havde forladt Hejlskov.

I Kristen Thomsens tid kom der fra Nationalmuseet inspektion til kirken. Det var nu ikke noget specielt for Ørslevkloster Kirkes vedkommende. Nationalmuseets medarbejder, Magnus Petersen, var i disse år på inspektion rundt om i landet, hvilket uden tvivl var tiltrængt mange steder.

Tiderne var ikke særlig gunstige for landbruget – heller ikke for mangen en gods- og kirkeejer. I den situation blev det ofte de privatejede kirker, der blev sparet på.

Nationalmuseet ville have noteret ned, hvordan kirkernes tilstand var, og ikke mindst hvilket inventar der fandtes. Det kunne også nok være nødvendigt! Man behøver ikke at tage længere end til Estvad kirke for at finde et eksempel på, at gamle træfigurer, der trængte til istandsættelse, i stedet blev solgt. Ganske praktisk: Man fik en indtægt i stedet for en udgift!

Men det syntes man altså ikke om på Nationalmuseet, og så blev Magnus Petersen sendt rundt i landet. I 1891 var han nået til Ørslevkloster Kirke, hvor han gjorde sine omhyggelige notater og lavede små, fine detailtegninger.

Som man næsten kan forvente, da Herskind var kirkeejer, fandt museumsmanden ikke noget kritisabelt i kirken. Han var tværtimod ganske godt tilfreds.

Men det er lige før, man personligt bliver lidt fornærmet på Magnus Petersen over, at han kalder nogle af de udskårne figurer for »vanskabte og plumpe«! – Hvor kan han nænne at skrive sådan om de pæne små englebasser i »vores« kirke!

Men man tilgiver ham alligevel, da han senere hen i rapporten med kendermine virkelig forstår at vurdere den pragtfulde smedejerns-gitterport i koret!

Herskind var forekommende imod museumsmanden: han forærede kirkens gamle, katolske røgelseskar til Nationalmuseet, hvor det som tidligere nævnt kan ses i dag. – Hvis man ærgrer sig over, at det ikke mere findes i kirken, bør man vel snarere glæde sig over, at det på den måde blev sikret bevarelse.

Efter Herskinds død blev der i en årrække næppe passet så godt på kirkens udsmykning. Magnus Petersen omtalte blandt andet et pragtfuldt altertæppe med sølvlister, og det er det sidste, vi hører til Marie de Lassons blomstervævede altertæppe af silkedamask.

En af Magnus Petersens minutiøse tegninger fra kirken gengiver »skriftestolen« med det lille husalter ovenpå. Der kan man så konstatere, at husaltret dengang havde et meget fornemt topstykke, som nu er borte. I stedet har man foroven anbragt en underlig lille »top«.

Ved kirkesynet i 1892 opdagede man, at kirkens gamle klokke havde fået en revne. Klokkens materiale var fra den oprindelige klokke fra 1200-tallet. Den var imidlertid blevet omstøbt i 1641, kunne man se af dens inskription, som blev skrevet af, før omstøbningen på Skive ny Jernstøberi i 1892.

Kresten Thomsen
1886-1895

Nationalmuseets medarbejder, Magnus Petersen, lavede i 1891 en indberetning om Ørslevkloster Kirke. Han så ikke helt så kærligt på inventaret som sognebørnene, men uddelte nøgternt ris og ros. Kan hænde, figurerne i dåbshimlen kunne være mere elegante, men gør det nu så meget, når rammen, en krone med blad- og blomsterranker, er så køn?

Efter omstøbningen bærer klokken nu følgende indskrift:

»Denne Klokke lod H. H. Lindenow til Øedsleff med Frue Cidtzel Lunge omstøbe 1641, og lod A. Herskind til Ørslevkloster og Hustru Elisa Fønss den atter omstøbe 1893.

Mørket tvinger jeg,
Naade bringer jeg,
Lovsang svinger jeg,
Bøn bevinger jeg«.

Pastor Thomsen og godsejer Herskind har vel været lige spændte på, hvordan klangen i den omsmeltede klokke var. Det havde været et stort arbejde at få den bakset op og ned i tårnet, så lettelsen var stor, da man konstaterede, at klokken lød, som klokker skal lyde.

Thomsen og Herskind kom nok godt ud af det sammen. De var jævne og ligetil, dygtige til deres fag og var begge to interesserede i områder udenfor deres egentlige arbejde.

Samme år, som klokken atter hang på sin plads i kirketårnet, vandrede folkemindesamleren Evald Tang Kristensen rundt i det nordlige Fjends på jagt efter folkeminder. Det kunne være sagn, folkeviser, jyske eventyr og gammel overtro.

Turen gik ikke helt efter Tang Kristensens hoved, hvis man skal dømme efter et rejsebrev, han skrev til Skive Folkeblad.

Først harcelerer han i al almindelighed over, om det nu også er så godt, at almuen er kommet ind i den nyere tids tankegang? – Han har åbenbart fået for få af de gode gamle historier fyldt med overtro og sagn!

I mangel af bedre dumpede han så ind i Ørum forsamlingshus. Her har han vel håbet at kunne lægge øre til et par almuehistorier. Men der var i stedet et par foredragsholdere, hvoraf den ene var pastor Thomsen fra Hejlskov, og *hans* foredrag syntes Tang Kristensen i hvert fald *slet* ikke om!

Den ihærdige folkemindesamler satte så kursen nordpå og

kom til Ørslev Kloster, hvor han gik ind på kirkegården. – Og sikke et rod, her var! Han skriver forarget:

»Lige udenfor Vaabenhusdøren til Ørslevkloster Kirke laa henslængt en Del Rester af et gammelt Gulvtæppe, og omkring Kirkens Kor og Apsis laa Skaar af Fade og Tallerkener. Af Kirkegaardens østre Dige var ikke saa særdeles mange Sten paa deres oprindelige Plads, de øvrige laa nedstyrtet, hulter til bulter, og saa ud til at have ligget saadan i lange Tider. Lige udenfor laa flere udkastede Møgbunker. Saadant er ikke hyggeligt!«

Nej, det må man give ham ret i! – Men hvis man kunne skrue tiden 100 år tilbage, skal man ikke forvente at finde kirkegårdene så velholdte som i dag. Kirkediger og -låger tjente simpelthen et praktisk formål: At holde kreaturerne ude, når de om efteråret blev sluppet løs for at æde, hvad de kunne finde i vejgrøfter, skove osv. Man tog alt med, da det kunne blive svært nok at skaffe foder til en lang vinter.

Trods diger og låger hændte det alligevel, at kreaturerne tog en tur ind over kirkegården. Desuden var det skik, at degnen, eller en anden, havde et par får til at afgræsse de stykker af kirkegården, der lå ubenyttet hen. Man havde jo ikke bedre »plæneklippere« dengang.

Buhl 1895-1905 og Svendsen 1906-1916

Mon ikke det var noget af en omvæltning for beboerne, da Niels Holgersen Buhl holdt sit indtog i Hejlskov præstegård i 1895?

Pastor Buhl begyndte at virke lidt for Indre Mission. Der blev da også stiftet et lille samfund, som blev videreført i pastor Svendsens tid, hvor der blev bygget et missionshus i Hald. Efter sigende var det et par tilflyttere, to søstre, der lod huset bygge.

Men bevægelsen kunne ikke holdes igang, der kom ingen

tilgang af nye medlemmer, heller ikke efter at huset var bygget. Folk her på egnen brød sig ikke om dømmende prædikanter.

Indtil slutningen af 1800-tallet havde præsterne selv drevet præstegården med et passende folkehold. Men i 1870'erne var der en overgang kommet en forpagter på gården. Pastor Buhl ansatte også en forpagter, nemlig sin far, som forøvrigt af befolkningen blev anset for at være en dygtig landmand.

Det blev pastor Buhls opgave at begrave Anders Herskind, som døde i forsommeren 1903. Få måneder forinden havde Herskind efter mange års virke trukket sig tilbage som næstformand i Viborg Amts Landboforening. Han havde måske følt kræfterne svinde?

Et ualmindeligt stort følge af både rige og fattige var mødt til Anders Herskinds begravelse. Ikke mindst for de sidstnævnte var hans død et tab. Herskinds død var også et tab for Ørslev Kloster som herregård betragtet. Han efterlod godset intakt, men var på en måde den sidste *rigtige* godsejer.

Niels Holgersen Buhl
1895-1905

I 1906 afløstes pastor Buhl af Peter W. Svendsen. Svendsen var måske den præst, der på de færreste år oplevede de største omvæltninger i de praktiske forhold i kirken og præstegården:

Kirken overgik fra at være herregårdens privateje til at blive sognebørnenes, og den ældgamle, historiske præstegård måtte vige pladsen til fordel for en ny. – Og så kom man i tanker om, at man ville have musik i kirken – et orgel blev anskaffet!

Men inden alt det skete, blev der tid til at finde stadstøjet frem og gå til et rigtigt godt gammeldags bondebryllup.

En herlig forårsdag i april 1907 var der budt til fest på »Højgaard« i Hejlskov. Husets datter, Sophie, skulle giftes med sin udkårne.

Inden brylluppet var der i kirken blevet lyst til ægteskab tre gange for det unge par, så man kunne være sikre på, at der ikke var noget til hindring for deres ægteskab. Ved hver lysning skulle de og deres forældre helst være til stede i kirken.

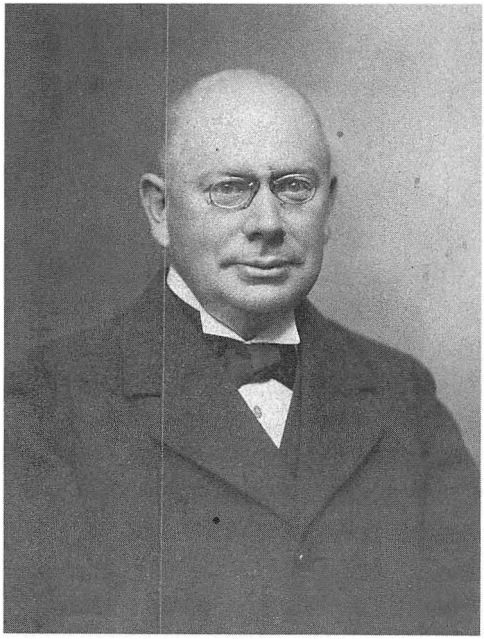

Peter Villiam Svendsen
1906-1916

De sidste 2-3 uger inden brylluppet havde Sophies hjem summet af travlhed. Hendes yngre søstre var blevet sendt rundt til naboer og venner for at låne gryder, potter og pander, tallerkener, fade, glas, bestik og terriner til suppen. Man var vant til at låne af hinanden, hjælpe hinanden, og havde derfor mange småstier mellem nabogårde og -huse.

Der skulle brygges øl, bages, slagtes, kokkereres, pyntes op og gøres ved. Brudeparret havde begge store familier, og dertil kom naboer og venner. Der var vist næsten 200 gæster. Storstuen kunne rumme tre lange borde, og ellers var der ryddet ud rundt om i huset, så man kunne bænke de mange gæster.

Det var skik, at man samledes i brudens hjem, så alle kunne følges ad til kirken. Gæsterne var derfor budt til en »bid brød«, inden man drog af. To spillemænd, en med violin og en med horn, stod opstillet på gårdspladsen og gav en fanfare hver gang, et hold gæster ankom.

Ved døren ind til stuehuset – men udenfor – blev gæsterne modtaget og budt en enkelt dram, og indenfor blev de trakteret med brød og kaffe.

Da det blev tid at tage til kirke, blev alle arrangeret i et langt vogntog. I spidsen kørte musikanterne, som spillede hele vejen til kirken. Lige bag ved kom vognen med brudeparret og derefter de øvrige vogne med hele brudefølget. Det så rigtig festligt ud med den lange række af hestevogne.

En af Sophies veninder havde syet brudekjolen, der var hellang og sort, som moden foreskrev. Det lange, hvide slør blev sat fast med en brudekrans af blomster og bånd, som var flettet af brudens andre veninder.

I kirken sørgede pastor Svendsen for, at alt gik højtideligt og smukt til. Selv om man måtte klare sig uden orgelbrus, fik salmerne alligevel den rette klang.

Fra kirken til hjemmet var musikanterne atter i spidsen for brudeoptoget. Hjemme ventede suppe, steg og dessert. Senere på aftenen kaffe og kage.

Kogekonen var som sædvanlig den uundværlige og dygtige

An-Mari med sin lige så uundværlige hund, hvis dygtighed bestod i at holde ryddet op i, hvad der sådan faldt fra. Ville man have An-Maris hjælp – og det ville man gerne – måtte man finde sig i hendes medhjælpende hund!

Efter at den gode mad var sat til livs, blev storstuen ryddet til dans. Violinen og hornet fik nu følgeskab af en harmonika, og så gik dansen til den lyse morgen. Da den sidste gæst var taget afsted, gik brudeparret til Hejlskov, hvor deres fremtidige hjem, der var købt i forvejen, ventede. – Hverdagen og arbejdet kunne begynde.

Ved denne bryllupsberetning kommer man uvilkårligt til at drage visse paralleller til Troels Lunds værk: »Dagligt liv i Norden i det 16de århundrede«. Som halvø var Nordfjends langt op i 1900-tallet stadig lidt isoleret. Gammel skik og brug holdt sig længe.

Herregårdens nedgangstid

1907 var også året, hvor enkefru Herskind solgte Ørslev Kloster til svigersønnen, Fritz Grotrian, og det blev begyndelsen til enden på klostret som herregård.

Allerede i 1890'erne havde Anders Herskind ansat Fritz Grotrian som forvalter. Det gik også fint, så længe Herskind styrede økonomien, og den unge mand kun skulle tage sig af det praktiske arbejde, hvortil han var overordentlig dygtig.

Fritz Grotrian var en flot og charmerende ung mand, der fik fordrejet hovedet på adskillige unge piger i Nordfjends. Det varede da heller ikke længe, før Herskinds døtre, Olga og Alvilda, kastede lange blikke efter ham.

– Og Grotrian? Ja, han fik lyst til dem begge to – og blev gift med den ene: Alvilda. De fik mange børn, men de fleste døde som små. De to ældste, Carl og Valdemar, blev til gengæld temmelig gamle. En lille pige kravlede en kold vinterdag op på den lune gruekedel, hvor der blev kogt grød, låget vippede, hun faldt derned og døde af skoldningen. -

Fritz Grotrian.

Alvilda Grotrian f. Herskind.

For Alvilda blev livet på ingen måde en dans på roser.

Så længe pengene slog til, var Fritz Grotrian en glad levemand. Da en af sønnerne blev otte år, købte faderen således en islænderhest og bandt den til drengens sengestolpe, hvilket naturligvis vakte drengens vilde jubel, da han slog øjnene op om morgenen på sin fødselsdag.

Pastor Svendsen jublede nok knapt så meget, da det viste sig, at herskabets små sønner og den lille islænder om vinteren brugte kirken som ridehus. Det gik i fuld galop op ad midtergangen bag om altret og ned igen!

Grotrian solgte straks en halv snes »fæstehuse«, hvis samlede jordtilliggender var ca. 100 tdr. land. Det var naturligvis ikke længere fæstere, der boede her, men snarere lejere og forpagtere.

Nogle af disse småbrug lå overordentlig smukt rundt om i

skovbrynene. Navnlig skoven nord for landevejen til Hald var dengang betydelig større end nu. Hver gang det kneb, solgte Grotrian et stykke jord eller noget skov, men lige lidt hjalp det. Til sidst solgte han kirken til menighedsrådet for 7000 kr.

Med penge på lommen rejste Fritz straks til København. Her købte han sig et par flotte køreheste i kongens stalde. Resten af pengene blev brugt på »lidt sjov i gaden«. – Hvad der kommer let går let!

I 1913 solgte Grotrian resten af herregården til justitsråd P. O. J. Malling: 5-600 tdr. land agerjord, 50 tdr. land skov og park og den 72 tdr. land store sø. Familien Grotrian flyttede til gården Vesterladen, lidt øst for Nørre Sundby. Men én ulykke kommer sjældent alene: gården brændte, inden den var blevet forsikret. Familien var ruineret!

Hvad skulle den stakkels Alvilda stille op med de to drenge og den nu syge og nedbrudte Fritz? Den frelsende engel viste sig at være Olga, Alvildas søster, der havde bosat sig i Aalborg sammen med deres mor, gamle Elisa.

Olga blev i det hele taget familiens skytsengel og samlende punkt. Hun tog sig også af den ene af broderen Frederik Herskinds døtre, efter at Frederiks ægteskab var forlist.

Ligesom søsteren fik Olga Herskind et liv, der ikke altid var let. Det kunne give anledning til en mindre roman, men her skal kun berettes lidt af familiekrøniken:

Allerede først i 1880'erne, da Olga var omkring konfirmationsalderen, havde hun forelsket sig i Ørslev Klosters gartner, Christian Hansen, der var 14 år ældre end hun. Forelskelsen var så vidt vides gengældt, men kunne ikke rigtig føre til noget, og gartneren emigrerede til USA.

Men gammel kærlighed ruster jo ikke! I 1922 kom der brev til Olga fra gartneren i USA. Hun var da 54 og han 68 år. Han bad hende komme, og da Olgas mor kort forinden var død, rejste hun derover.

Christian Hansen modtog Olga på kajen og friede på stedet, hvorefter parret tog ind og blev gift, inden turen fortsatte til

Den sidste af de gamle ejendomme, der blev solgt fra Ørslev Kloster, var denne i Lund. Her boede Jens Porskjær med kone og børn, deriblandt Martha, Viggo og Ejner. For at ernære sin familie havde Jens Porskjær også tilladelse til at samle gamle klude til De forenede Papirfabrikker.

hans hjem. Først bagefter gik det op for Olga, at hun var blevet millionærfrue! Gartneren havde arbejdet sig op.

De fik af gode grunde ingen børn. Nogle år senere døde Christian Hansen, og Olga rejste tilbage til Danmark. Ved hjælp af gartnerens mange penge kunne Olga mildne familiens trængsler.

Dette er blot en del af historien. – Virkeligheden overgår fantasien!

Nye tider og ny præstegård

Som tidligere nævnt, skete der skelsættende ting i pastor Svendsens tid både i kirke og præstegård.

I 1908 fik kirken sit første orgel. Det stod der en del blæst om, for der blev samlet ind og holdt skovfest med tombola for at skaffe midler dertil. Det var ikke alle, der syntes, at det der med tombolaen var helt sømmeligt, når det drejede sig om et stykke kirkeinventar!

Men det var blandt andet tombolaens overskud, der gav den manglende skilling, så orglet kunne anskaffes. Og det var nu meget godt, for i Hald havde man fået en ny lærer, Johannes Rasmussen, der kunne spille orgel. Når så Gamle Anders fra Skovhuset trådte bælgen, kom der ved forenede anstrengelser god musik ud af det. Herefter kunne lærer Fischer fra Lund spare lidt på stemmen til salmerne.

Som ved indsamlingen til orglet hændte det, at der var fest i skoven. Det kunne være et folkemøde med talere, eller de unge mødtes blot til dans. Festpladsen lå lige før det store bøgetræ i den afdeling af skoven, der kaldes Quindsnap (kvindsnap).

Helt op i 1920'erne var det en tradition, at egnens ungdom gik herop pinsesøndag om aftenen. Man mødtes gerne nede ved engen i skoven og gik, sommetider med musik fra harmonika og violin i spidsen, op ad skovvejen til pladsen.

Da Ørslevkloster Kirke blev solgt til menigheden, skulle der ikke mere være direkte adgang fra klostret og ind i kirken. Herskabsdøren blev muret til.

Omridset kan svagt anes i kirkeskibets sydvestlige hjørne neden under orglet. Inde i klostrets vestfløj kan man tydeligt se, hvor døren har været, for de to trappetrin, der førte op til den, er der endnu.

Herregårdens ejere mistede den bekvemmelighed, at de kunne gå tørskoet i kirke. Men samtidig mistede menigheden et mindst lige så stort gode. Det havde nemlig været skik, at dåbsfolk gik ind og sad og ventede i et af vestfløjens værelser, indtil

Den nye præstegård i Hejlskov, tegnet af arkitekt Søren Vig-Nielsen, Viborg, opført 1913. Forpagterboligen blev bygget i 1928. På billedet ses de nu forsvundne gamle udbygninger. (Foto skænket præstegården af Johannes Wendt Larsen).

det blev den tid i Gudstjenesten, hvor man skulle ind i kirken og have barnet døbt.

Sophie Lajgaard, hvis bryllup vel var et af de sidste helt gammeldags bondebryllupper, blev også en af de sidste, der nød godt af »dåbsværelset« i Klostrets vestfløj. Her sad hun med sin førstefødte og ventede på at gå ind i kirken til dåben.

Navnlig i den kolde vintertid var det af stor betydning at slippe for at stå ude i det iskolde våbenhus. Uden penicillin var det ingen spøg at pådrage sig lungebetændelse og lignende.

De nye tider kom også til præstegården. Ved provstesynet i 1912 fandt man den godt 300 år gamle præstegård komplet kassabel!

I dag ville man vel have bevaret idyllen. Men formodentlig var huset kønnere at se på, end det var rart at bo i, og naturligvis krævede et så gammelt hus stor og dyr vedligeholdelse.

Dertil kom, at tendensen inden for arkitektur i de år gik i retning af store rum med højt til loftet – og det fik man. En af datidens bedste arkitekter, Søren Vig-Nielsen, Viborg, blev sat på opgaven.

Vig-Nielsen tegnede netop i de år mange præstegårde, og han vidste, hvad han havde med at gøre. Han kombinerede det bedste bygningsarbejde med fine detaljer og en overordentlig praktisk indretning.

Med den gamle præstegård forsvandt de mure, der havde set så mange generationer af slægter komme og gå og havde lagt øren til mild latter og dybsindig tale.

Borte var nu studerekammeret, hvor præsterne havde siddet bøjet over kirkebøgerne og med pen og blæk indført glædelige og sørgelige begivenheder i sognebørnenes liv. – Men bøgerne – de gamle kirkebøger fra studerekammeret – er bevaret, og de er fyldt med historie på hver eneste side!

Pastor Svendsen nåede at tage den nye bolig i besiddelse, inden han forlod sognet i 1916.

Aage Knudsen 1917-22 og Kay Kroon 1923-31

Knudsen var født i Horsens 1886 som søn af Carl Johan Knudsen og hustru Marie Fischer. Han blev cand.theol. i 1911 og havde været hjælpepræst i henholdsvis Kristkirken og Sundby kirke i København, før han kom til Ørum-Ørslevkloster sogn.

I 1912 blev Aage Knudsen gift med Agnete Marie Hansen, f. 1887 i København, datter af Peder Hansen og hustru, Karen Kamp. Pastor Knudsen karakteriseres som en stilfærdig og flittig præst. Fra Ørslevkloster kom han til Holme-Tranbjerg sogne i Aarhus Stift.

I 1923 ankom det nygifte præstepar, Kay Rudolph Kroon og fru Inger til Hejlskov præstegård. De ankom meget standsmæssigt i en fin, lukket hestevogn, som de havde fået i brudegave af

Ingers forældre. Hendes far var generaldirektør for DSB, Th. Andersen Alstrup.

Pastor Kroon var jævn og ligetil og syntes, vognen var lidt for prangende, hvorfor den som regel stod bag lås og slå i præstegårdens vognport, mens præsteparret cyklede rundt i egnen.

Kroon tog med ungdommelig friskhed fat på blandt andet konfirmandundervisningen, som på visse punkter blev anderledes, end man var vant til: Han gav blandt andet de håbefulde poder svømmeundervisning! – Han fandt det nemlig betænkeligt, at kun få af dem kunne svømme, når de fleste af dem færdedes så meget på og ved vandet.

Når han mente, at børnene havde fået nok af bøgerne, gik han igang med svømningen. Til en begyndelse lå børnene på gulvet og fik lært svømmetagene. Senere avancerede de til at ligge på en taburet, så arme og ben kunne arbejde frit.

Aage Knudsen
1917-1922

Da denne »tør«-svømning havde stået på et stykke tid, og det blev badevejr, gik turen ned til præstegårdens strand. – Der er endnu nogle af pastor Kroons konfirmander, blandt andre »Anton Murers Ernst«, der mindes også *den* undervisning med glæde.

I Kroons tid blev i 1928 den nuværende forpagterbolig bygget. Indtil da havde forpagterne boet i »vesterlængen«, hvilket formodentlig var den bolig, som i tidligere tider blev brugt til en eventuel præsteenke.

Pastor Kroon vendte adskillige gange tilbage til sit gamle sogn både som prædikant og foredragsholder – ja, endda som almindelig kirkegænger en dag i sin høje alderdom.

Kay Kroon
1923-1932

Klostrets endeligt som herregård

Som nævnt blev Grotrians overtagelse af Ørslev Kloster begyndelsen til herregårdens endeligt, selv om han måske ikke helt alene skal bære skylden. I begyndelsen af 1900-tallet havde den dårlige landbrugsudvikling medført, at mange herregårde landet over gik i opløsning.

Efter Grotrian kom forskellige ejere, der ligeledes solgte noget fra her og der. I 1918 solgte Malling således den 72 tdr. land store Ørslevkloster Sø til nogle gårde i Lund, inden han overdrog godset til et konsortium.

Dette konsortium solgte også forskelligt fra, blandt andet opstod der en ny gård »Ravnkildegaard« nord for vejen til Hald. Hvorefter det ene medlem af konsortiet, hestehandler Thorsen, blev eneejer af Ørslev Kloster i 1921.

Samtidig med, at jordarealet konstant blev mindre, blev der jo færre indtægter til at vedligeholde den ældgamle hovedbygning, som faktisk trængte til en ordentlig restaurering.

Thorsen ville gerne sætte den i stand og øjnede en mulighed for at få det nødvendigste udført ved statens hjælp.

I 1918 var der nemlig kommet en lov om fredning af gamle bygninger. Under Nationalmuseet blev oprettet »Det særlige Bygningssyn« (kaldet Bygningssynet), som havde til opgave at holde øje med blandt andet de mange gamle herregårdsbygninger, der stod og forfaldt rundt om i landet. Bygningssynet kunne eventuelt bevilge penge til strengt nødvendige reparationer.

Thorsen søgte nu hjælp til det mest presserende: de utætte tage og de rådne lofter. I sin ansøgning til Bygningssynet skrev han blandt andet:

»Om Sommeren kommer her mange Turister, der gerne vil se de gamle Klosterbygninger. Hvis jeg siger, det ikke kan lade sig gøre, synes de, jeg er storsnudet, men lukker jeg dem ind, bliver de vrede over Forfaldet og skælder mig ud, fordi jeg ikke holder

det bedre vedlige! Det er dog ogsaa en Skam, de gamle, skønne Bygninger skal forfalde, men hvad skal jeg gøre? Det var meget forsømt, da jeg kom, og med det Jordtilliggende, der er og de daarlige Tider i Landbruget, kan jeg ikke selv klare en Istandsættelse«.

Ja, hvad skulle den arme Thorsen gøre? Selv om han havde den bedste hensigt, var det lige så umuligt for ham alene at klare kampen mod forfaldet, som at gøre turisterne tilpas!

Arkitekt Søren Vig-Nielsen blev atter kaldt til Ørslevkloster sogn. Denne gang fordi han var Bygningssynets sagkyndige i Viborg.

I de følgende tolv år kæmpede Vig-Nielsen sammen med klostrets skiftende ejere for at opnå offentlig økonomisk støtte til først og fremmest at forny klostrets tage. Som »medsammensvoren« havde arkitekten Nationalmuseets direktør Mackeprang. Men det skulle blive en lang og sej kamp, for midlerne i Bygningssynets kasse var få og små, og behovet for hjælp stort over hele landet.

I 1927 skete den sidste store udstykning: På »Ørslevkloster Mark« mod syd blev der opført tretten statshusmandsbrug. Nu var der ca. 100 tdr. land tilbage til hovedgården, og dermed var et gammelt sagn gået i opfyldelse.

Den 22. december 1927 kunne man i Viborg Stifts Folkeblad i en artikel af Christian Pedersen blandt andet læse:

»Vest for Ørslev Kloster, i en gammel Græsfenne ind mod skoven, laa en lille Forhøjning – oprindelig en Lerknude – bevokset med Buskads af forskellig Art: Hassel, Tjørn, El og i Midten stod nogle enkelte store Asketræer.

Denne lille, kønne Plet virkede i Landskabet som et Rosenbuskads i en stor Græsplæne, saa enhver, der havde et aabent Øje for det skønne i Naturen, beundrede den altid, naar de kom ad Landevejen, som fører der forbi.

Sagnet er gaaet fra Slægt til Slægt, at hvis man ryddede denne

Plet, gik Ørslev Kloster til Grunde. Derfor skærmede Gaardens Ejere altid denne urgamle Bevoksning.

Men Bevoksningen laa paa den Jord, der blev udstykket til 'Ravnkildegaard', og da Græsmarken blev pløjet, blev den lille Bevoksning fjernet. 'Nu gaar Klostret i stykker', sagde de gamle på egnen«.

Og deri fik de ret! Som herregård betragtet var Ørslev Kloster gået i stykker, men selve klosterbygningen overlevede heldigvis.

Det lykkedes endelig langt om længe at få hjælp fra fredningsmyndighederne. Jens Chr. Petersen, som i 1933 stod som ejer af Ørslev Kloster fik nemlig statens tilsagn om 30.000 kr. til tag- og murreparationer. Omtrent samtidig kom en liebhaver til hovedbygningen: den københavnske komtesse Olga Sponneck.

Jens Chr. Petersen vurderede korrekt, da han solgte hovedbygningen til komtessen og selv beholdt hovedgården. Derved sikrede han, at begge dele kunne bevares.

Olga Sponneck gav 27.500 kr. for hovedbygningen, men kunne så til reparationer disponere over de 30.000 kr., der var skaffet fra Bygningssynet.

Historien om, hvordan hun ved hjælp af egne og statens bevilgede midler fik hovedbygningen restaureret og ved stor personlig sparsommelighed og kløgt har fået den bevaret for eftertiden, er udførligt fortalt i bogen »Olga Sponneck og Ørslev Kloster«.

Vi tager derfor ned til præstegården, hvor der omtrent samtidig også kom nye beboere.

Olga Sponneck satte alt ind på at bevare de historiske bygninger. Havesalen har sandsynligvis klostrets længste historie: Bygget i slutningen af 1300-tallet som et fritstående hus (måske til prioren), derfor er alle vægge lige tykke. Huset blev formentlig lavet til ét stort rum med store vinduer i slutningen af 1600-tallet af Sophie Amalie Friis og Johan Rantzau, men døre, lofter og paneler er fra Marie de Lassons tid i 1700-tallet. Det righoldige bohave på billedet er Olga Sponnecks. (Foto: Det kgl. Bibl. 1953).

K. P. Larsen 1932-1942

Karl Povl Larsen var født i 1902 og blev i 1932 gift med Maren Clemmensen, født 1895. De fik børnene Johannes og Anna-Lene i Hejlskov, inden familien flyttede til Lumby-Stige sogne ved Odense.

Kort efter, at pastor Larsen var arriveret, skulle han og menighedsrådet tage stilling til, hvad man skulle gøre ved kirkens gamle sakristi/gravkapel. Som ovenfor omtalt var tag og hvælvinger styrtet ned i 1835, hvorefter man havde gjort murene 1½ m lavere, lagt tag på og lukket åbningen ind til kirken.

De nedstyrtede hvælvinger og halvt sønderslåede sarkofager sov derefter tornerosesøvn i næsten 100 år, indtil en voldsom storm i 1931 endnu engang fik taget til at bryde sammen og fuldende ødelæggelsen.

I de økonomisk meget dårlige år var det vel vanskeligt at se mulighed for en genopbygning?

Ruinen lå hen i et par år, og nogle af egnens drenge »mandede« sig op til at kravle ind under det sammenstyrtede tag. Her listede de rundt mellem de knuste kister og deres indhold for i skæret af flakkende tændstikflammer at gyse over, hvad de så!

En meddeler fra Viborg Stifts Folkeblad kunne heller ikke modstå gyset. Han skrev:

»Gennem en Lem i Nordmuren kravlede vi ind til Sarkofagerne. Nogle var helt, andre delvist søndrede. Hist og her stak Knogler frem mellem Marmorstykker, Spær og Lægter. Ved Kapellets Østside opdagede vi en Nedgang til et underjordisk Gravkapel, og med en Lommelygte i Haanden vandrede vi forsigtigt ned i det skumle og mugne Rum. Her fandtes intet. Vi skyndte os op i det overjordiske Kapel og ud gennem Lemmen!«

Meddeleren og hans følgesvend kom ud i en vis fart! Man kan næsten høre, hvor stakåndede de var efter turen i det underjordiske.

Det underjordiske gravkapel figurerer på gamle tegninger over sakristiet og var ganske rigtigt placeret øst/vest som en gang, der kun optog plads under den midterste trediedel af sakristiets gulvareal.

Hvis andre i tidernes løb vovede sig derned – uden ret meget lys – kan de meget vel have opfattet dette rum som begyndelsen på en underjordisk gang.

Er det mon sådan, sagnene om nonnernes underjordiske gang fra klostret ud i skoven er opstået? Et af disse sagn fortæller meget poetisk, at den underjordiske gang fra klostret endte ude i et hult lindetræ!

Apropos lindetræer! Lige som klostret i 1700-tallet fik sin lindealle fra haven ud i skoven, og klostergården har fire store lindetræer opmarcheret to og to som skildvagter ved dørene, således havde præstegården i Hejlskov også sine lindetræer.

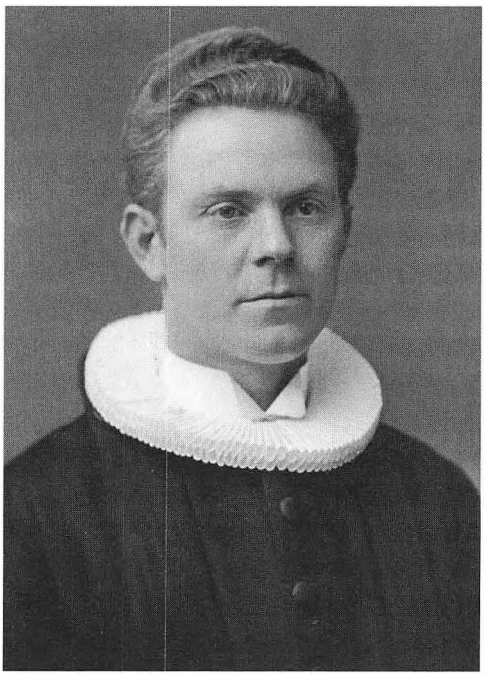

K. P. Larsen
1932-1942

Foran det gamle stuehus i præstegården stod sådan et par store lindetræer og forsøgte vel at gardere huset imod lynnedslag! I præstegårdshaven stod mod nord en tæt række af gamle lindetræer, da pastor Larsens flyttede ind.

Larsen holdt meget af haven i Hejlskov og prægede den på forskellig måde. Der blev lavet en haveplan, hvorefter hveranden af lindene i nord måtte lade livet for at give lys og luft til haven. Derefter gik han i gang med spaden:

I årenes løb blev der plantet en mængde gode frugttræer og frugtbuske. Den store rødbøg, man kan glæde sig over i dag, blev plantet på kong Christian X's fødselsdag den 26. september 1940. Der blev også anlagt en nøddegang, hvoraf en del stadig kan ses.

Mange af de træer og buske, pastor Larsen plantede, står i dag som levende minder i præstegårdshaven. Lige så levende står minderne fra præstegården, dens have og omgivelser for sønnen Johannes, der i kirkebladet har fortalt om barndommens paradis i Hejlskov.

Han husker hjemmet i de mindste detailler og mindes desuden sin daglige færden i alle udbygningerne, blandt dyrene og det nære forhold til forpagterfamilien:

»Vinkelret på præsteboligen lå forpagterens hjem. I alle mine år i Hejlskov Præstegård boede her familien Mortensen, som fik utrolig megen betydning for mig og min yngre søster, idet jeg tilbragte så megen tid her og i stalden, laden og markerne, at jeg i mit daglige sprog tilegnede mig mere af deres talesprog end af mine forældres, hvad der undrede dem meget«.

Om faderens glæde over haven fortælles:

»Til boligen hørte en have på ca. 2 tdr. land. Mod vest lå en lund af træer som læ mod vestenvinden. Lige bag huset lå en opadskrånende græsplæne, som må være blevet slået med le. Mod øst lå frugthaven, som var min fars store hobby. Nyttehaven lå langs staldlængen, og her husker jeg tydeligt min fars aspargesbed. Vi var velforsynet med alt godt fra haven. Min far

var i sit es, når han realiserede sine planer i haven. Han gik så meget op i arbejdet, at han et koldt forår pådrog sig en længerevarende iskiassygdom, som han led af i flere år«.

Johannes Wendt-Larsen slutter:

»Min reaktion på mine forældres meddelelse om, at vi sommeren 1942 skulle bryde op for at begynde et nyt sted, kan kun have været fortvivlelse, og alligevel kom jeg til at trives i mit nye hjem. Forklaringen herpå er nok, at forbindelsen aldrig blev klippet over, så der stadig ca. 50 år efter afrejsen er forbindelse til min barndoms egn, og det er jeg taknemmelig for«.

Mon ikke adskillige af de præstebørn, der i tidernes løb har måttet forlade deres barndomshjem i Hejlskov kan nikke genkendende, måske sødt-vemodigt til det ovenfor stående?

Niels Thorsen 1942-1961

Første søndag i advent 1942 blev den unge Niels Thorsen indsat som præst i Ørum-Ørslevkloster pastorat. Der havde været sne fra morgenstunden, så præsteparret måtte køres i kane til kirke. På grund af krigen var næsten al privat bilkørsel ophørt.

Det var på mere end én måde i en mørk tid, Thilde og Niels Thorsen ankom til sognet. Man var begyndt på den tredie krigsvinter, men den gode modtagelse lyste op og varmede dem, ligesom menneskene og naturen kastede lys over det erindringsbillede, Niels Thorsen mange år senere sendte til kirkebladet.

Pastor Thorsen fortæller, hvorledes de efter en lang og besværlig tur fra Dronninglund endelig ankom til Hejlskov med deres beskedne flyttelæs. Her blev de modtaget af menighedsrådene, der betænksomt havde fyret op i præstegårdens kakkelovne og ventede dem med varm suppe.

Præsentationen og introduktionen var jævn og ligetil, som fjandboer har for skik. Menighedsrådsformanden sagde: »Jeg er overbevist om, at der ikke vil være eet hjem i sognene, hvor I

ikke vil være velkomne«. Hvilket viste sig at være så sandt, som det var sagt.

Niels Thorsen fortsætter:

»Vi mødte en befolkning uden store skel og skillelinjer; kun ved særlige lejligheder kunne politiske og sociale kæpheste blive trukket af stald; til daglig omgikkes man hinanden jævnt og værdigt.

Og vi mødte de gamle i sognene, dem der dengang var gamle; de har fortjent en særlig omtale. Det var dem med rod i fortiden midt i deres nutid. Der var mange med en livsvisdom og en hjertets dannelse, som det var godt at møde; det var dem, der var de ydende, når præsten kom på besøg.

Og så var vi omgivet af en natur så betagende smuk på alle årstider, med alle landskabets forskelligheder i skiftende belys-

Niels Thorsen
1942-1961

ninger, med udsigten ud over Lundø mod Salling og i modsat retning mod Virksund, som i 1942 virkelig var sognets østgrænse, og mod Hjarbæk Fjord, der lå, som Vorherre havde tænkt sig den.

I sådanne omgivelser måtte ens sans for historie få næring, og man kunne ane forhistorisk tid, da Virksund vel lå som en holm eller ø i vandet, og stenalderhavets bred lå nær ved Ørum kirkebakke, og videre frem til historisk tid, da mennesker formede landskabet og byggede kloster og herregårde.

Der kunne siges og skrives meget om mange stunder i kirkerne; men her vil jeg runde af med at omtale et emne, som vist sjældent er beskrevet: bælgetrædningens ædle kunst, ikke orglets mekanik eller organistens evner; for i Ørslevkloster Kirke gjaldt det i min tid ubetinget: Uden bælgetræder, intet orgelspil, og her var Kr. Sørensen en mester på sit område.

Hvordan skulle bælgen da trædes? Netop som han gjorde det: Jævnt og roligt, ikke for svagt, for så sank lyden ned og blev til en ynkelig jamren, og heller ikke for hårdt, for så steg tonerne til hysteriske højder!

Og her glider tankerne over i erindringer om de mange gode og trofaste medarbejdere og den trofaste menighed i begge kirker gennem alle årene. Jeg var ikke alene en embedsmand, der efter evne forrettede det, jeg skulle, men min kone og jeg blev taget med ind i hjemmene og lærte mennesker at kende fra vugge til grav«.

Niels Thorsen var interesseret i arkitektur og historie og har skrevet nogle artikler om kirken og klostret. Han virker velunderbygget i sine artikler, og man nikker med genkendelsens glæde til hans iagttagelser, tanker og konklusioner vedrørende kirkens og klostrets oprindelige udseende.

I Hejlskov klarede Thilde Thorsen hjemmefronten. Sognebørnene har i generationer gået ud og ind af præstegården. Det kunne være i glæde eller i sorg, til møder eller hvis man trængte til at lette sit hjerte. En forstående præstekone og en varm kaffe-

kande har ofte været medvirkende til at løse op for mange ting.

Der kom også fire børn til i præstegården, så Thilde havde nok at se til. Under krigen var det vanskeligt at skaffe babytøj, men komtessen på klostret var så betænksom at forære præstekonen noget linned, der kunne syes om.

Og det var ikke kun i præstegården, man fik glæde af Olga Sponnecks betænksomhed. Rundt om i sognet fornemmede pastor Thorsen hendes diskrete hjælpsomhed. Hun havde et vidtspændende temperament fra godhjertet venlighed til en vis bestemthed, og i præstegården oplevede man begge dele:

En dag var hun inviteret til middag hos Thorsens. Det kneb lidt for den lille søn, som vel var 4-5 år, at sidde helt stille. Hans mor fornemmede nok, at komtessen kastede misbilligende blikke til drengen – men hun *kritiserede* ham dog ikke.

Det gjorde hun sådan set heller ikke, da man rejste sig fra bordet for at gå ind i dagligstuen til kaffen. Hun tog blot drengens storesøster i hånden og sagde: »*Du* skal da vist med ind i den anden stue, min lille pige, for *du* er jo artig!«

Selv om Thilde og Niels Thorsen ankom under krigen med dens udgangsforbud om aftenen, kom de alligevel ud i hjemmene. Trods manglende kaffe blev der holdt utroligt mange »kaffe«-gilder rundt om i sognet. Man havde ikke så meget andet at give sig til om vinteren, og man trængte til at være sammen.

Man tog ikke udgangsforbudet så nøje, men brugte blot de gamle kirke- og skolestier, der gik på kryds og tværs over markerne og langs skellene. De fleste kendte dem fra deres barndom og kunne finde vej i mulm og mørke.

Landsarkivets evakuering til Ørslev Kloster i 1944

Under krigen var Nordfjends i det daglige et nogenlunde roligt sted. I de første dage af besættelsen sværmede der ganske vist tyske soldater omkring Ørslev Kloster. Ikke mindst Olga Sponneck rystede ved tanken om, at tyskerne skulle beslaglægge hendes kære kloster. De havde jo en særlig forkærlighed for store bygninger.

Men før Virksunddæmningens tid lå Nordfjends så tilpas afsides, at stedet ikke havde nogen militær interesse for tyskerne.

Olga Sponneck åndede lettet op. Men fra 9. april 1940 og indtil fredsbudskabet lød den 4. maj om aftenen 1945, førte hun sin private lille demonstration mod den tyske besættelse ved at have sit bordflag på halv stang!

Da tyskerne ikke interesserede sig synderligt for Ørslev Kloster og Nordfjends, viste det sig i 1944 at være det bedst tænkelige sted i hele Jylland til at sikre de ældste og dyrebareste arkivalier fra Landsarkivet i Viborg.

I 1944 faldt der stadig flere bomber, og blandt andet jernbanesabotagerne tog til. Få hundrede meter fra Landsarkivet lå i den ene retning en kaserne, og i den anden retning var der ikke meget længere til jernbanestationen.

Den ansvarlige leder, landsarkivar Svend Aakjær (søn af Marie Bregendahl og Jeppe Aakjær) vred sin hjerne: hvordan kunne han sikre arkivets uerstattelige arkivalier? Det drejede sig først og fremmest om de ældste kirkebøger fra før 1814, som hver især kun findes i ét eksemplar. Først efter 1814 begyndte man at føre kirkebøger i to eksemplarer.

På Landsarkivet i Viborg opbevares alle afsluttede kirkebøger fra Nørrejylland. Nørrejylland omfatter i denne forbindelse hele Jylland ned til den tidligere Kongeå-grænse, hvor Sønderjylland begynder.

Helt fra 1936, altså i otte år, havde Aakjær søgt om at få de

ældste kirkebøger mikrofotograferet, så man havde en kopi af dem. Men ministeriet kunne aldrig finde penge til en fotografering. Hvis de gamle kirkebøger nu blev ødelagt, ville en meget stor del af landets historie gå tabt.

Arkivet havde ingen kælder – ej heller et bombesikkert rum i haven. Aakjær rådspurgte politimesteren og de kyndige i luftværns- og evakueringsspørgsmål samt den kgl. bygningsinspektør. Uafhængigt af hinanden pegede de alle på Ørslev Klosters kældre med de kraftige hvælvinger som det sikreste sted. Det lå borte fra baner og hovedveje og lidt på afstand fra Limfjorden.

Klostret var ganske vist i privat eje, og man skulle helst bruge en offentlig institution. Men da stedet var det sikreste, fik Aakjær rigsarkivarens tilladelse til at kontakte komtesse Olga Sponneck. Hun gav omgående et elskværdigt tilsagn om, at arkivet kunne få to kælderrum – gratis, for Aakjær havde blandt meget andet skrevet, at bøgerne »blot skulle stå i fred og ro«.

Fred og ro var noget af det, Olga Sponneck holdt mest af! Hun tillod dog, at der i en fart blev opsat hylder i to kælderrum, og flyttelæsset med 65 tons arkivalier kom på plads dernede. Foruden de gamle kirkebøger havde Aakjær på eget ansvar medsendt nogle af sine »hjertebørn«: Arkivets gamle pergamenter og nogle bøger fra 14-1500-tallet.

Få dage efter, at arkivalierne var evakueret, fik Aakjær besked fra Rigsarkivet: Langt om længe var myndighederne kommet i tanker om, at nu var det vist på høje tid at få foretaget den mikrofotografering, som han havde tryglet om i 8 år.

Bedre sent end aldrig! Aakjær blev fyr og flamme. – Det blev Olga Sponneck ikke! – Inden Aakjær kunne nå at underrette hende om ministeriets bevilling, læste hun i Skive Folkeblad en lille notits om, at de kirkebøger, hun så at sige »sad på«, nu skulle fotograferes!

Klostret havde ikke opvarmede og velegnede rum dertil, og hun ønskede bestemt ikke at have en fotograf rendende! Og så fik hun næsten samtidig fra Rigsarkivet besked om, at fotografen allerede var på vej fra København! Hendes temperament fik

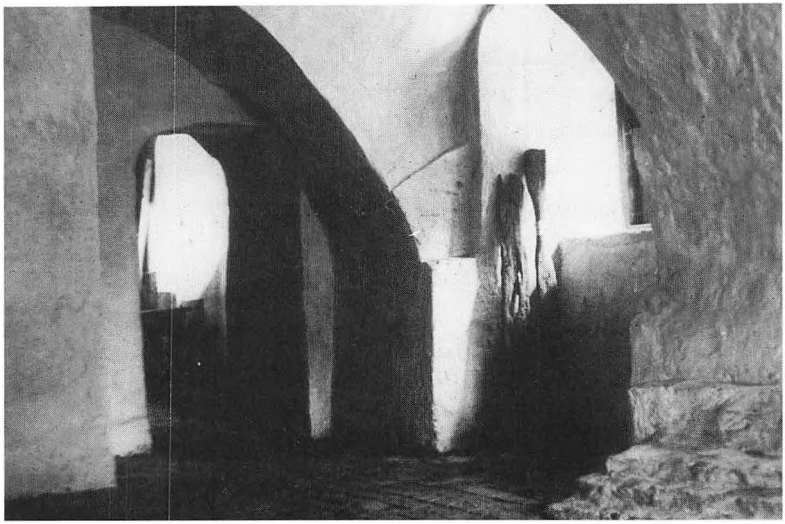

Her havde landsarkivar Svend Aakjær forestillet sig, at de dyrebareste af Landsarkivets arkivalier og de ældste kirkebøger fra hele Nørrejylland skulle opbevares resten af krigen, men blandt andet på grund af et fugtigt efterår blev det kun til et kortere ophold.

hende til at fare i blækhuset: Man burde have spurgt hende først!

Svend Aakjær forsøgte at berolige hende ved at forklare, at rigsarkivaren en overgang havde været taget til fange af det tyske Gestapo, hvilket havde forkludret underretningen. Grunden til, at fotografen så hovedkuls var på vej, skyldtes, at man på Rigsarkivet havde været så heldig at kapre en af de stærkt rationerede billetter til storebæltsfærgen.

Aakjær beroligede hende yderligere med, at man desuden i en vældig fart havde fået aftalt med sognefoged Jens Andersen, at fotograferingen kunne foregå på Hald Alderdomshjem. Herefter ville der kun blive den uro på klostret, at en arkivbetjent om morgenen hentede nogle bøger ned på hjemmet og afleverede dem om aftenen.

Landsarkivaren skrev derefter til rigsarkivaren, at det »Med

Efter endt fotografering på Hald Alderdomshjem blev kirkebøgerne flyttet hen i de lyse, tørre kælderrum under denne villa i Hald. (Foto: Inger Eriksen).

nogen diplomati« var lykkedes ham at komme overens med komtessen, som ellers en overgang havde truet med at nægte arkivbetjenten adgang til kælderen!

En del af Aakjærs »diplomati« bestod i, at han til gengæld truede med at titulere hende *rigs*grevinde i stedet for komtesse! Han må have vidst, at hun ikke brød sig om den titel, og navnlig ikke under besættelsen, hvor *rigs* mindede lidt for pinligt om det tyske *reich*!

En mere indsmigrende form for diplomati var, at han fortalte hende om Ørslevklosters ældste kirkebog fra 1685:

»Hvis De blot kendte denne smukke og snurrige gamle Bog, hvori de gamle Præster har prentet Sognefolkets – og ogsaa Herskabets – Historie, vilde De muligvis blive stemt noget mildere. Vi skal gerne til Ære for Dem lade Ørslevkloster Kirkebog blive den første, der bliver foreviget ...«.

Sindene faldt til ro! – Og sådan gik det til, at den kirkebog, som gamle pastor Bering i 1685 havde påbegyndt i Hejlskov præstegård, for en tid vendte »hjem« til sit gamle sogn og som den første blev sikret med den nymodens mikrofotografering.

Den københavnske fotograf fik imidlertid bestilt for lidt og opførte sig i det hele taget mindre heldigt. Aakjær måtte skrive til fotofirmaet, at det var lige før, fotografen var blevet »sagt op« på Alderdomshjemmet! I løbet af kort tid var det nemlig lykkedes den »inkarnerede københavner at komme på kant med det meste af Halds befolkning«!

Fotografen blev returneret til hovedstaden, og i stedet fortsatte arkivbetjent Jørgensen fra Viborg fotograferingen. I løbet af et par måneder var alle kirkebøger fotograferet. Det var iøvrigt et imponerende arbejde under de daværende forhold, mindst 5000 optagelser pr. dag.

Slutningen på historien blev mere stilfærdig end begyndelsen. Efter endt fotografering »sivede« kirkebøgerne lige så stille hen i to kælderrum under en villa i nærheden af Hald Alderdomshjem. Eftersommeren blev nemlig så fugtigvarm, at klostrets kældre ikke mere var tørre nok. Der begyndte at vise sig grønne skimmelpletter i bøgerne.

Villaen ejedes af Agnes Eriksen, hvis mand havde været murermester og selv havde opført det solide hus. Her stod bøgerne godt, tørt og forsvarligt låst inde bag en tremmedør. Svend Aakjær kom cyklende ca. hver 14. dag, og her kunne han – uden vrøvl – se til sine kære arkivalier og hente de nødvendige notater, så ikke al forskning gik i stå.

I dag lyder det næsten utroligt, at de uerstattelige bøger og papirer i de sidste måneder af krigen stod i en privat kælder i Hald. Da Svend Aakjær endelig i november 1944 tog mod til sig og – nærmest lidt henkastet – skrev til rigsarkivaren, at arkivalierne jo var blevet flyttet til Hald, blev denne vist også noget overrasket. Han svarede dog, at hvis bøgerne allerede havde stået der i flere måneder, måtte Aakjær vel mene, det var det bedste under de givne forhold.

En ny epoke

Efter krigen ønskede Olga Sponneck som tidligere nævnt at færdigrestaurere klostrets vestfløj, nonnefløjen, og pastor Thorsen deltog aktivt i undersøgelserne, da man ikke kunne formå Nationalmuseet til at komme.

Det var ved den lejlighed, man under vinduet i »Det blå Kammer«, fandt et indemuret, sammenkrøbet kvindeskelet. Dets alder og baggrund blev ikke nærmere gransket, men forbliver en hemmelighed. Det kan dog vist kun have været en grum og sørgelig historie.

Olga Sponneck døde juleaften 1964. Hos menighedsrådet havde hun i god tid sikret sig den plads på kirkegården, der var blevet frilagt, da Berregaards gravkapel (oprindeligt nonnernes sakristi) sank i grus.

Tilsyneladende er hendes gravplads stor, men under jorden ligger sakristiets fundamenter og det opfyldte, underjordiske gravkapel. Der kunne næppe blive plads til meget mere end hendes urne. Olga Sponneck blev den sidste ejer af Ørslev Kloster. Hun var en af de mange damer i klostrets historie – og tilmed en af de store!

Med 1960'erne var nye tider på vej overalt i samfundet såvel i Nordfjends som i det øvrige land.

Klostret gik ind i en ny epoke. Olga Sponneck havde ved testamente oprettet »Olga Sponnecks legat«, der ejer klostret i dag. Legatbestyrelsen har overdraget brugsretten til Dansk kulturhistorisk Museumsforening, der benytter det til sine årlige møder. I den øvrige tid af året lejes værelserne ud til mennesker, der har brug for ro og fred til at påbegynde, udføre eller fuldende et stykke arbejde, oftest af litterær, kunstnerisk eller uddannelsesmæssig art.

Olga Sponnecks hensigt var at sikre klostret efter sin død. Indtil nu er det lykkedes overmåde godt ikke mindst takket være de to dygtige og ansvarsfulde forvaltere, der hidtil har stået i

Der er ro og afklarethed over Olga Sponneck, som hun sidder her på sin yndlingsplads i »vinterstuen« (pejsestuen). Hun havde, såvidt det var menneskeligt muligt, nået sine mål med klostret. Komtessen var én af de mange kvinder i Ørslev Klosters historie – én af de største! (Foto: Billedbladet 1949).

spidsen for det: Først Bent Nordby, Lund, og siden Tove Borre, Hald.

Med opførelsen af Virksunddæmningen i 1965 var Nordfjends egentlig ikke mere en rigtig halvø. Ret hurtigt mærkede man den øgede forbindelse, der skabtes til omverdenen med den nye Hobro-Skivevej.

I kirkebygningen og i Hejlskov præstegård kom 60'erne med forskellige muligheder og omvæltninger. Der blev økonomisk mulighed for istandsættelse og fornyelse. Men i 60'erne lagde samfundet også pres på kvinderne, der helst skulle gøre sig gældende på arbejdsmarkedet, hvor der savnedes arbejdskraft.

Thilde og Niels Thorsen var rejst fra Hejlskov i 1961, idet Thorsen var blevet lektor ved Aalborg Seminarium.

Den nye præst kom fra Sjælland, men var jyde – eller *var* han nu også det?

Carl Peter Ørberg 1961-1977

Ellen og Carl Peter Ørberg, København, har været så venlige at efterkomme en opfordring til at sende et par erindringsglimt fra deres år i Hejlskov. Pastor Ørberg fortæller:

»Ørslevkloster-Ørum var ledigt i 1961, og min Ansøgning blev sendt. Jeg besøgte de to Menighedsraads Formænd, fik Lov til at prædike i Kobberup Kirke, og derefter havde de to Menighedsraad Lejlighed til at være sammen med min Kone, Ellen, og mig.

Der var naturligvis ogsaa andre Ansøgere, og jeg ved ikke, hvorfor man indstillede mig, men før vi fik Resultatet fra Indstillingsmødet, blev jeg ringet op af Formanden for Ørslevkloster Menighedsraad. Han spurgte: 'Det er vel rigtigt, at du er født i Jylland?' – Jeg havde Indtryk af, at det var godt, jeg kunde svare bekræftende paa det Spørgsmaal! -

– Og det var rart at komme tilbage til Jylland og tilmed til den

smukkest tænkelige Egn med Danmarks bedst indrettede Præstegaard og en Befolkning, som vi fra første Færd i bogstavelig Forstand var dus med.

De to Sogne var ikke forskellige fra saa mange andre Sogne med Hensyn til Præstens forskellige Opgaver, men Menighedsraadene i Ørslevkloster-Ørum fik travle Dage i de glade 60-ere. Der viste sig nemlig at være økonomiske Muligheder for grundige Istandsættelser af Kirkerne – og for Avlsgaardens vedkommende Nybygninger – som i høj Grad var tiltrængt.

Begge Kirkers Inventar havde ikke været forbedret, endsige udskiftet, i lange Tider. Man sad utrolig daarligt paa mange af Bænkene, og sine Steder var Gulvet ved at raadne op. Nogen Vedligeholdelse ved Hjælp af Maling var nok foretaget, men det havde ogsaa betydet Overmaling af oprindelige Farver og Billeder.

Carl Peter Ørberg
1961-1977

Da Menighedsraadene besluttede, at nu skulde der ske noget, var vi ikke klar over, at det betød et stort ekstra Arbejde for os gennem en Aarrække. Et Menighedsraad kan ikke bare bestille Haandværkere og Kunstnere til at udføre, hvad der besluttes. Gennem Provst og Biskop kan Menighedsraadet søge Kirkeministeriet om at faa sat forskellige Arbejder igang, og det kan søge om Laan fra Stiftsmidlerne (Folkekirkens egen Formue) eller fra Banker og Sparekasser til Finansiering af de godkendte Arbejder.

Det var en spændende Tid, mens vi i de to Menighedsraad først blev enige om, hvad vi skulde søge om, ventede paa Svar og derefter paa Tilbud osv. – og det var en stor Tilfredsstillelse, naar det lykkedes at faa de temmelig vidtrækkende Planer gennemført.

Især var Samarbejdet med Nationalmuseet interessant. Der maatte ikke røres ved noget i Kirkerne, før Nationalmuseet havde godkendt det. Alt skulde saa vidt muligt føres tilbage til dets oprindelige udseende. Vi fik dog Lov til at forandre de lodrette Ryglæn, saa de skraanede lidt bagud, og i Ørslevkloster fik vi Lov at fjerne en Kirkebænk, saa der blev lidt bedre Plads til Benene. Før maatte mange sidde paa skraa.

Det var mærkeligt at se Kirkerummene en Overgang ribbet for Bænke og Gulvbrædder, men det var nødvendigt at sende Inventaret til en Konservator i Aalborg, imens kunde man saa grave ud til Varmeanlægget. Under Udgravningen skulde al Sand og Jord sigtes omhyggeligt, og man fandt da ogsaa adskillige gamle Mønter. (Den ældste var fra Valdemar Sejrs Regeringstid, 1202-1241).

I Ørslevkloster Kirke blev ogsaa indrettet et Befugtningsanlæg af Hensyn til det gamle Inventar, der nu blev ofret saa meget paa at restaurere. Det var desuden af betydning for det nye Orgel, at Luften i Kirkerummet aldrig blev for tør.

Kirkernes Istandsættelse var det mest interessante, men Istandsættelsen af Præste- og Forpagterbolig og Nedrivning og Nyopførelse af Avlsbygningerne gav Anledning til mindst lige

»Det var mærkeligt at se Kirkerummet en Overgang ribbet for Bænke og Gulvbrædder ...« skriver pastor Ørberg. – Under restaureringen dukkede mange oplysninger frem, bag stigen ses en afbankning af pudset, der afslører en niche (der må have været en tilsvarende bag prædikestolen). Nicherne har været så store, at triumfbuen da har været mindre, de kan have været brugt til sidealtre med helgenfigurer eller som de tidligere omtalte lektoriestole.

saa mange Møder mellem Menighedsraad og Arkitekter, Haandværkere og andre Sagkyndige samt en omfattende Brevskrivning, naar der skulde søges om Penge og indberettes om det udførte Arbejde.

Der var nok nogle i Sognene, som dengang syntes, at vi var

tossede, naar vi brugte saa mange Penge i Løbet af saa forholdsvis kort Tid. Jeg husker ikke, hvor mange, men dyrt var det, og det blev ogsaa dyrere end beregnet. Der er dog vist ingen, der nu saa mange Aar efter vil hævde, at det var forkert.

Vi fik i hvert Fald de to gamle Kirker bragt i mønsterværdig Stand. Ørum Kirke fik oven i Købet en ny Klokke, da den meget gamle revnede. Og vi fik en moderne Landbrugsbedrift og to tidssvarende Boliger.

– Naar jeg mindes Tiden i Ørslevkloster-Ørum, saa fylder Menighedsraadsarbejdet i hvert fald ret godt i Erindringerne, og selvom det nok somme Tider kneb med at blive enige, saa husker jeg dét Arbejde med stor Glæde, fordi vi altid kunde mødes med Tillid til hinandens gode Vilje«.

Pastor Ørberg har måske ret i, at der dengang kunne være nogle, der syntes, at det kostede mange penge med al den restaurering! Men dertil er kun at sige, at vore gamle kirker er fredede bygninger, der *skal* holdes vedlige. Det er vist også meget få, der kunne nænne at lade dem falde sammen.

De senere menighedsråd har været mere end taknemmelige for, at de store restaureringer og forbedringer blev udført i 60'erne og 70'erne, da de økonomiske muligheder var gunstige. I dag slås adskillige menighedsråd med kostbare restaureringer på kirker, der er blevet alt for forfaldne.

At kirken også fik et nyt orgel, var ikke den rene luksus. Det gamle orgel havde simpelthen »tabt pusten«, og ikke en nok så dygtig bælgetræder kunne puste nyt liv i det! Bælgen var revnet. I flere omgange var det lykkedes en fingersnild lærer at lappe revnerne, men tilsidst opgav det udtjente instrument ævred og udstødte sit sidste suk!

Indtil det nye orgel blev opstillet, havde kirken lånt et stueorgel. Det var lidt spæd i røsten, men virkede ellers efter hensigten, indtil lørdagen før konfirmationssøndag. En eller anden »pilfinger« havde vist slået et par toner an, og derefter spillede de toner konstant med.

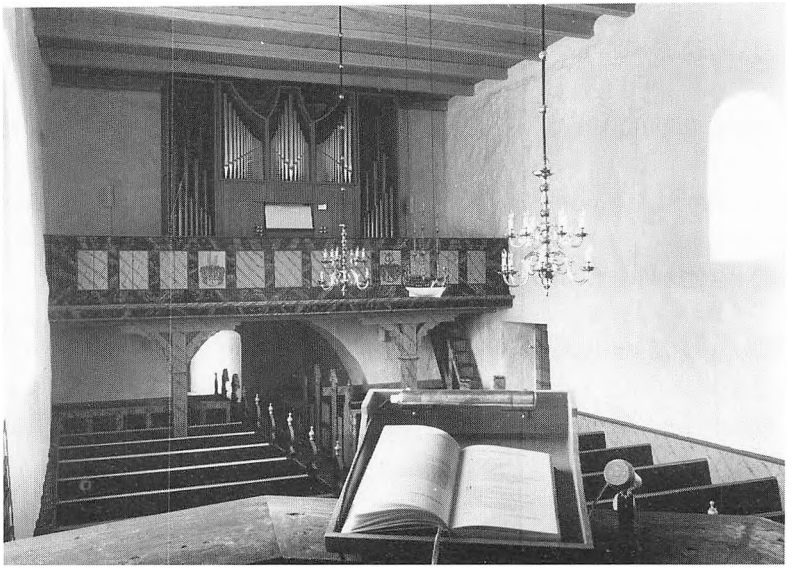

At kirken også fik et nyt orgel var ikke den rene luksus, det gamle havde »tabt pusten«! – Orglet og kirkerummet set fra et sted, som præsterne ved Ørslevkloster Kirke straks vil kunne nikke genkendende til.

Miséren skulle sikkert findes langt inde i orglets ædlere dele. Turde man skille det ad? En hurtig rådslagning afgjorde, at der var alt at vinde og intet at tabe. Læreren måtte atter i aktion. – Orglet skulle jo helst bringes i rette »stemning« til dagen efter.

Sent lørdag aften var »operationen« godt overstået, og tolv timer senere lod »patienten« sin røst lyde, som om intet var hændt. – Men man glædede sig unægtelig til det nye orgel!

Moderniseringen af præstegårdens avlsbygninger var også tiltrængt. Skal et menighedsråd gøre sig håb om at få en dygtig forpagter, må forholdene være tidssvarende.

Med 60'erne kom den store omvæltning for kvindernes vedkommende. Mange kvinder havde fået en uddannelse, havde lyst til at bruge den, der blev mangel på arbejdskraft, og hvordan gik det så?

»Fjorden, Lindbjerg, skoven, stranden – og ikke mindst den herlige store præstegård – et privilegium at bo så skønt«, skriver Ellen Ørberg. Foto ca. 1930. De to små kviste blev ca. 1970 erstattet af tagvinduer

Ellen Ørberg beretter med »et glimt i øjet« om, at det til tider kunne være vanskeligt at få de gamle, husmoderlige præstekonedyder forenet med en moderne kvindes udearbejde:

»I 1961 kom vi til Ørslevkloster-Ørum, og straks kastede vi os ud i 'åbent hus'-møder, konfirmandforældre-møder og menighedsråds-møder med dertil hørende kaffeborde, smukt dækket med servietter, lys, blomster, mindst tre slags hjemmebagt kage og huset rent og pænt. – Jamen, det var en selvfølge!

Vi blev inviteret til alle gilderne i forsamlingshusene (fem i pastoratet): Bryllup, sølv-, guld- og diamantbryllup. Vi kom til begravelser og mange konfirmandgilder.

Vi var betaget af og glade for, at folk ville have os med. Sådan hørte det sig til dengang. Det var svært at bryde traditionen,

men man kan godt sige, det var anstrengende, for der skulle jo også forberedes til vore fem børn derhjemme. De kunne ikke leve af, at vi spiste suppe, steg og is – forøvrigt den bedste mad i kongeriget! De kogekoner forstod det!

Jeg fik tilbudt at være lærer i Ørum. Der var ingen rigtige lærere at få. Jeg var uddannet børnehavelærer og sagde med fryd ja tak. – Men nu er vi ved det historiske punkt: kvinderne ud på arbejdsmarkedet og samtidig være heltids-præstekone og mor, jamen, så revner bukserne, det er at skræve for vidt!

– Jeg vil hermed sige, at vi præstekoner i de år var 'midt imellem', havde et ben både i det gamle og det nye livsmønster. Nu foregår møderne ofte på skolen eller i forsamlingshusene, og man har tildels givet slip på præstegårdens virksomheder. Det er både ondt og godt, men i dag er det en selvfølge, at præst og kone har hver sit erhverv ligesom i de fleste andre huse.

Det var i 60'erne og 70'erne, der blev vendt op og ned på præstekonernes liv. – Hvorfor skulle vi da også helt underkaste os vore mænds liv, fordi vi nu tilfældigt var blevet forelsket i en theolog?

En følelse af træthed og utilstrækkelighed kan umiddelbart være den første indskydelse om de år, men ved nærmere eftertanke: Naturligvis! – Et rigt liv havde vi. Først og fremmest – undskyld! – med vore egne fem børn. Op- og nedture, glæde, sorg, stort og flot. Dertil kommer fjorden, Lindbjerg, skoven, stranden – og ikke mindst den herlige store præstegård, der lige passede til vores store flok og store armbevægelser – et privilegium at bo så skønt«.

I 1977 blev C. P. Ørberg præst ved en dansk menighed i Los Angeles i Californien, hvor han fik god brug for sin ekspertise i det engelske sprog. Ellen Ørberg skrev nogle levende artikler om tilværelsen derovre. Efter hjemkomsten til Danmark bor ægteparret nu i København om vinteren og på Bornholm om sommeren.

Torben Skjerk 1977-1992

Med Grethe og Torben Skjerks ankomst til Hejlskov præstegård skete der yderligere en lille »revolution« i præstekonens situation: Et års tid efter indflytningen var der ikke blot én, men hele to præster i præstegården – og den ene var endda en *kvindelig*!

Det hele gik nu både fredeligt og sømmeligt til, for det var jo blot »*Grethe, der havde fået ny kjole*«, som hendes ægtemand udtrykte sig, idet han præsenterede hendes nyerhvervede præstekjole. – Hvordan skulle *det* nu gå? Stillet over for spørgsmålet har Grethe Skjerk været så venlig at sende følgende:

»Kone – Præst – Præstekone.

Kan de 3 begreber forenes? – Fra den 1. juli 1978 var det mit problem, for da blev jeg ansat som døvepræst i Nordjylland.

Da min mand året før var blevet ansat som sognepræst i Ørslevkloster og Ørum sogne, var det ingen hemmelighed, at jeg gerne ville have en præstestilling. Jeg havde dog ikke store forventninger til, at det ville lykkes.

Men en dag så jeg i et embedsopslag, at man søgte en døvepræst i Nordjylland – og hvad der var vigtigt for mig – der var ingen tjenestebolig. Hvis jeg fik stillingen, kunne jeg blive boende hjemme.

Jeg fik stillingen, og så begyndte mit arbejde både som præst, præstekone i hjemsognene og som min mands kone.

Hvordan det er lykkedes, er jeg nok ikke den rette til at bedømme, men at det sommetider har været svært, vil jeg ikke nægte. Hvor lå mit største ansvar? Jeg måtte prioritere: Jobbet som døvepræst kom altid i første række, mens jeg svingede lidt imellem de to andre.

Menighedsrådene var indstillet på at gøre det så let for mig, som de kunne. De (mest damerne) var altid villige til at komme og hjælpe til f.eks. ved ældresammenkomster eller møder. Efter-

hånden blev flere og flere møder holdt udenfor præstegården, dels i skolen og dels i forsamlingshusene.

Desværre kunne jeg ikke komme så meget i kirke hjemme, som jeg gerne ville, for jeg skulle jo passe mit eget, men når det var muligt at være med, var jeg glad for det.

Det gav mig megen glæde og mange gode kontakter at være med i husholdningsforeningen, deraf nogle år som formand. Alt i alt tænker jeg tilbage på de 15 år i Hejlskov præstegård med glæde«.

Da Grethe og Torben Skjerk flyttede fra Hejlskov i 1992, blev dette årstal, som det sig hør og bør, føjet til pastor Skjerks data på »Den bette Kongerække« (præstetavlen i kirkens våbenhus). Men heldigvis betyder det sidste årstal her blot, at »regeringstiden« i sognet er ophørt!

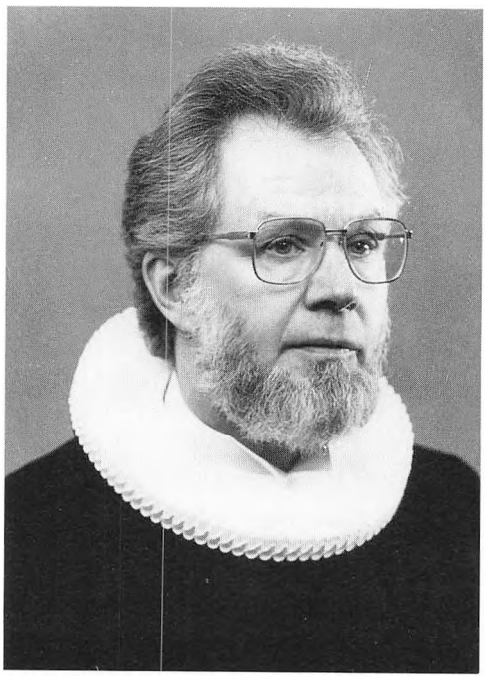

Torben Skjerk
1922-1992

Det hænder, at en pensioneret præst – en pastor emeritus – dukker op i sit gamle pastorat og bliver hilst med genkendelsens glæde af sine tidligere sognebørn – eller med tankevækkende forundring af en meget yngre kollega!

To af sognets præster fik ved sådan en lejlighed hilst på hinanden. Torben Skjerk fortæller blandt andet om den episode og om de tanker, arbejdet med kirkebøgerne kan give:

»Det lille landpastorat Ørslevkloster-Ørum i Nordfjends, som min kone, Grethe, og jeg kom til som præstefolk i sommeren 1977 'dufter' meget af historie, og 'duften' har sit særlige udspring fra klostret – Ørslev Kloster. Men også på anden vis hører fortiden med til sognet og er i høj grad levende virkelighed.

Undertiden kan 'historien' dukke op i det ganske små. I min tid som præst på stedet fik jeg gode muligheder for at få en slags kendskab til sognebørnene igennem arbejdet med kirkebøgerne, både de gamle og de nye.

For her var de jo indskrevet alle de gamle slægter, deres fødsel, dåb, konfirmation, vielse, dødsdag, begravelse – og så videre. Jo, der er et 'og så videre', for selv om begravelsen er det sidste, så er der alligevel mere i kirkebøgerne. Der er børnene, deres fødsel, konfirmation og ... det bliver ved. Generation efter generation er de der. Og jeg kunne skrive ind i kirkebøgerne og kunne kigge tilbage og finde ud af, at de og de 'hører sammen'.

Jeg kunne også lære mine gamle kolleger at kende, både de døde og de endnu levende, for jeg blev lidt efter lidt ganske fortrolig med dem ved at se deres efterhånden så kendte håndskrift i kirkebøgerne. Noget lidt hastigt, måske en anelse sjusket, andet omhyggeligt og smukt prentet.

Og så en dag bliver historien pludselig ekstra levende: Det var ved en begravelse – jordpåkastelsen var til ende, den sidste salme var sunget ved graven, følget stod stilfærdigt og beredte sig til at give de pårørende det medfølende håndtryk, der hører med og ofte siger så meget – da træder en ældre, for mig ukendt, mand hen til mig: pastor Kroon, præsenterer han sig!

En gammel, 'historisk' kollega, som jeg jo kendte fra kirkebøgernes skrift, stod pludselig lyslevende. – Den mand, der netop var begravet, havde været formand for menighedsrådet, da pastor Kroon kom til sognet i 1923. Kontakten blev holdt vedlige livet igennem. Mødet med min gamle kollega fandt sted engang først i 1980'erne.

At være præst i Nordfjends betyder foruden så meget andet positivt også at være omgivet af det charmerende fjandbomål. Skønt jeg selv er født og opvokset i Jylland – på Århusegnen – var det noget af en opgave at skulle lytte sig rigtigt ind i den dialekt. Jeg lærte at forstå den, men kom aldrig til at tale den. Det ville i øvrigt nok også have virket kunstigt!

Men vanskeligheder var der – i begyndelsen. Når man f.eks. sad bænket i et af forsamlingshusene, og en i nærheden eller på den anden side af bordet ville i snak med 'æ præjst', samtidig med, at musikken spillede, knive og gafler klirrede og snakken gik rundt om! Så kunne det hænde, at jeg måtte sige hva'beha'r både to og tre gange – eller måske endda til sidst måtte svare ja eller nej sådan på fornemmelsen!

Pudsigt var det også at få lært, at der er en lang række ting, der kan 'rejse'. Almindeligvis kan man rejse til Odense eller Grækenland f.eks. Men på denne jyske dialekt kan man være så uheldig, at udstødningsrøret på ens bil 'rejser'. Eller da bagerkonen fortalte, at når hendes lille datter løb omkring i butikken, kunne der godt 'rejse' et par småkager!

Som præst oplevede jeg et dejligt og godt fællesskab og samarbejde både med de skiftende medlemmer af menighedsrådene og med dem, der var ansat ved kirkerne.

Der var noget på egnen, som gjorde et stærkt indtryk på mig. Det var det fællesskab, som viste sig ganske særligt i forbindelse med dødsfald. Så hørte man sammen. Stilfærdige nabobesøg hos den pågældende familie, hjælpsomhed på forskellig vis og – ikke mindst – opbakningen ved at være der, når begravelsen skulle finde sted, og bagefter ved mindesamværet. Jo, der fandt en livets tjeneste sted midt i dødens alvor.

Det var sognefællesskab. Måske også dét er en af grundene til, at det kirkeblad, som fik sin begyndelse i vores tid fik navnet 'Kirke- og *Sogne*blad'

Mine – vores – 15 år i Ørslevkloster og Ørum sogne står for os som en mindeværdig periode, der er stor tak værd«.

– Den tak er gensidig – også i pastor Skjerks tid skete meget, der har sat sig spor. Efter de store restaureringer kunne man nu tillade sig at sætte nye ting igang og gå lidt i detaljer. F.eks. tillod kirkens økonomi en meget omhyggelig restaurering af den kunstfærdige og smukke smedejernsport ind til det nedrevne gravkapel.

En udvidelse af kirkegården var hårdt tiltrængt. Man havde arbejdet derpå i ca. 40 år, nu lykkedes det endelig. Men det havde sine vanskeligheder. Olga Sponnecks testamente tillod ikke umiddelbart bortsalg af klostrets jord.

Kirkeministeriet fik da den ide, at man kunne købe et stykke jord på den anden side af vejen. Hos Nationalmuseet havde ministeriet nemlig fundet et gammelt luftfoto af området, der viste store marker lige nord for kirkegården. – I ministeriet var man ikke klar over, at der allerede lå en gård på arealet, og at der i mellemtiden yderligere var blevet bygget et aftægtshus, en skole og tre lærerboliger!

Sluttelig lykkedes det dog at erhverve et stykke jord i tilknytning til den gamle kirkegård. At den nye kirkegård blev så stor, som tilfældet er, skyldtes Kirkeministeriets krav. Menighedsrådet havde selv beregnet den betydeligt mindre, men var nødt til at opfylde ministeriets regler.

Torben Skjerk lagde megen vægt på fællesskabets betydning, hvad enten det er i kirken eller i et stykke praktisk arbejde. Det viste sig blandt andet at være en god idé, da pastor Skjerk bad et bredt udsnit af sogneboerne om at vise lidt initiativ og fællesskab, hvis man fortsat ønskede et kirkeblad – og det gjorde man! Bladets første redaktør blev fhv. skoleinspektør Mogens Haugaard, der gjorde et godt grundlæggende arbejde.

Torben Skjerk kunne en dag på et redaktionsmøde fortælle, at bladet kunne siges at være populært: Et ægtepar havde fortalt, at det var lige før, de var kommet op at slås for at få kirkebladet først! – Det skyldtes nu vist mest spændingen ved at se, hvilke af de gamle konfirmandfotos, der denne gang var i – men det lød da ganske flot!

Grethe og Torben Skjerk flyttede til Åbyhøj ved Århus, og nederst på præstetavlen står et nyt navn:

Knud Jeppe Jensen 1992-?

Det unge præstepar kom fra Fyn, H. C. Andersens fødeø. – Det er ganske vist! – Men de er ikke udelukkende runden af den fynske muld.

Jeppe Jensen voksede op på en gård ved Birkum i Fraugde sogn, men var ikke helt ukendt med Limfjordsegnen, da turen gik til Nordfjends. Mange sommerferier er blevet tilbragt i bedsteforældrenes hjem i Salling, og efter studentereksamen prøvede Jeppe Jensen kræfter med landbruget som fodermester på en gård i Thy.

Helmi Jensen, der i dåben fik navnene Helmi Lene Paivinen, har delvis finske rødder og er født i Finland. Da hun var en måned gammel, og hendes far havde aftjent værnepligten i sit hjemland, flyttede familien imidlertid tilbage til hendes mors fødeland Danmark.

I de helt unge år havde Helmi og Jeppe Jensen begge to en overgang arbejde på nogle alderdomshjem i Finland. Et arbejde, der altid vil være tankevækkende.

Samtidig med studierne i København passede Jeppe Jensen også et praktisk arbejde som vicevært, og Helmi Jensen uddannede sig som sygeplejerske. Efter eksamen gik turen over Fyn, hvor Jeppe Jensen arbejdede en tid på sin fars gård, indtil det rette embede kom.

Knud Jeppe Jensen
1992-

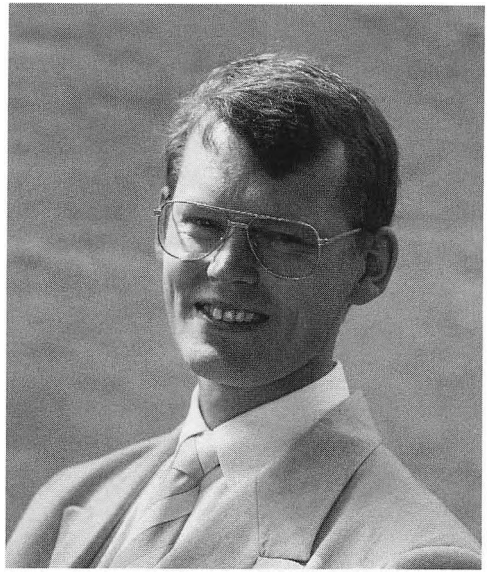

Det rette viste sig at være embedet i Ørum og Ørslevkloster sogne, hvor man blandt mange andre ønsker også ønskede sig at få *en familie* i præstegården. Det fik man med det unge præstepar, som har gjort en god indsats for hurtigt at komme i kontakt med sognenes beboere på mange forskellige områder.

Nu genlyder Hejlskov præstegård atter af børneleg og -latter, som kommer fra Helmi og Jeppe Jensens Bo, Ib, Karen og lille Ida, som er glade for at have mor derhjemme.

Når spørgsmålstegnet ved Knud Jeppe Jensens data engang ud i fremtiden bliver erstattet af et årstal, er der igen skrevet historie i vor egen lille verden, i sognets – og ude i den store verden. – Men kirken ligger der forhåbentlig lige urokkelig og fredfyldt.

Efterskrift

Når man ind imellem føler sig lille og usikker, ja, til tider afmægtig over for nutiden og ikke mindst over for fremtiden, kan det stundom give en vis ro at kaste et blik bagud:

Her fornemmer man en ubrudt kæde af mennesker, der hver især har udfyldt deres plads så godt, de formåede, og derved i fællesskab skabte historien. De er der alle:

Dem, der anbragte skaktavlstenen i kirkens mur. Den, der sådede skovmærkerne ved klostret, og nonnen, der skrev lovbogen. Præsten, der kæmpede for sin præstegård og den virksomme adelsfrue. Fæstebonden, der nødtvungent måtte tage lidt af herregårdens korn, og karlen, der flygtede fra stavnsbåndet. Den kloge Mand, der måtte i fængsel. Hyrdedrengen, gåsepigen og børnene, der endelig fik lov at gå i skole. – Og præsterne, der sad bøjede over de gamle bøger.

Nogle mennesker synede som små led, andre som store i denne uendelige kæde, nogle kendes ved navn, andre er ukendte – men alle var lige uundværlige for kædens styrke.

Bodil Hansen

Kilder

En stor og hjertelig tak bringes hermed lokalhistoriker Harald Kristensen, Hejlskov, som beredvilligt har stillet sine optegnelser og sin viden om sognets historie til rådighed. Harald Kristensen har fundet og tydet de fleste af de gamle dokumenter, der er brugt fra Landsarkivet (LA) i Viborg.

Ligeledes bringes en stor og hjertelig tak til maskinmester Torben Vinge, Stoholm, der med tålmodighed og omhu har fremstillet de smukke fotografier af udvalgte motiver.

Bodil Hansen

Til denne bog er fra Landsarkivet anvendt følgende kildemateriale:

Ørslevkloster sogns kirkebøger fra 1685 og fremefter. (LA)
Ørslevkloster præstearkiv, Liber daticus 1782-1844 (LA)
Ørslevkloster Godsarkiv (LA)
Ørslevkloster Birketings justitsprotokoller (LA)
Gejstlig skifteprotokol for Fjends Herred 1695-1739 (LA)
Gejstlig justitsprotokol for Fjends Herred 1703-1812 (LA)
Viborg bispearkiv, diverse kaldsbrevprotokoller (LA)
Viborg bispearkiv, diverse protokoller: Syn over præstegårde (LA)
Viborg bispearkiv, indberetninger om kirkelige forhold
Bibliotheca Danica, bind 3, spalte 1274 (LA)
Kancelliets brevbøger 1571-1575 og 1593 (LA)
Pergamentsamlingen, Viborg bisp. (LA)
Korrespondance med Rigsarkivaren 903/47 (LA)
Korrespondance vedrørende beskyttelse mod følger af luftangreb etc. A1-187 (LA)

Endvidere er blandt andet anvendt følgende kildemateriale:

Vilhelm Lorenzen: Benediktinerklostre
Daugaard: De danske Klostre i Middelalderen
P. F. Suhm: Fru Gros testamente 1268
Marmora Danica II, 1741

Pontoppidans Danske Atlas 1756
Christian Jacobsen Drakenbergs Levnets-Beskrivelse, Viborg 1774
Nationalmuseets optegnelser ved Magnus Petersen 1892
Konrad Understrup: Slægten Lundsgaard 1915
Chr. Pedersen: Artikel i Asmildklosters årsskrift 1925
Provst M. Brandt: Artikel i Viborg Stifts Årbog 1949
Gunnar Foss: Artikel i »Fra Viborg Amt« 1943
Gunnar Foss: Artikel i Hardsyssels Årbog 1952
Morten Aamann Sørensen, Nationalmuseet: optegnelser og tegninger fra kirkens restaurering i 1965
Bogen Ørslevkloster 1975
Ørslevkloster status 1979 (MIV), Hans Langballe og Rikke Agnete Olsen
Harald Kristensen: Artikel i »Fra Viborg Amt« 1988
Harald Kristensen: Diverse artikler i Ørslevkloster og Ørum Sogne- og Kirkeblad om stavnsbåndstiden, hoveri og fæstere
Sigurd Laigaard: Artikel i Sogne- og Kirkebladet om Grotrians tid på Ørslev Kloster, 7. årg. nr. 2
Den grotumske Legatstamtavle over slægten Herskind
Oplysninger fra Erik Herskind Sørensen, New York, USA
Bibliografisk Leksikon
Optegnelser og artikler af pastor Niels Thorsen
Diverse avisartikler på Historisk arkiv i Viborg og Skive
Svend Wiberg: En almindelig dansk Præstehistorie
Diverse bind af Jydske Samlinger
Danske Kirker
Danske Herregårde
Traps Danmark
Romanske Stenarbejder IV, 1989

Navneregister

Alstrup, Th. Andersen, generaldirektør for DSB 207
Amtrup, Poul, præst i Ørum 140
Anders fra Skovhuset 204
Andersen, Jens, sognefoged 222
Andersen, Thomas 191
Assens, Erhard Christian, præst 158, 159, 160, 161, 164, 166
Assens, Michael Rodewald Gjørup 161
Assens, Ovidius Sophus 161
Assens, Rasmus Winther 161

Bachmann, Charlotte Lovise 170
Bartling, Henrich, provst i Højslev 96, 107, 108
Bentzen, Ivar, præst 176, 177, 178
Bentzen, Johan Christopher 177
Benzon, frue til Estvadgaard 121
Bering, Christence (se under Lundsgaard, Christence)
Bering, Johan 93, 94, 95
Bering, Mikkel Ditlev, kammerråd, ejer af Ørslev Kloster 146, 151
Bering, Peder Jensen, provst i Kobberup 92
Bering Søren Pedersen, præst 92, 93, 95, 96, 98, 224
Berregaard, Enevold, ejer af Kølbygaard 99
Berregaard, Frederik d.yngre, ejer af Ørslev Kloster 99, 105, 118, 119, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 131, 132, 134, 136, 146
Berregaard, Frederik d.ældre, ejer af Ørslev Kloster 99
Billeschou, borgmester i Viborg 127
Borre, Tove forvalter på Ørslev Kloster 227
Brandt, Michael, provst i Højslev 27, 28, 46, 48, 49, 53, 144
Brandt, Nicoline, husjomfru på Ørslev Kloster og Lærkenborg 152, 153, 173
Bratze, Las, ejer af Majgaard 51

Bregendahl, Marie, forfatter 220
Broager, Eggert Christopher 179
Broager, Johannes Boye, præst 179, 180
Bruun, Johan, præst i Kobberup 110
Brøchner, Anna Elisabeth Pedersdatter 121
Buchwaldt 127
Buhl, Niels Holgersen, præst 196, 198
Busch, Christopher Heidenreich Frederichsen, præst 109, 110, 111, 112, 113, 116, 121, 125, 127, 133, 134, 140, 146
Busch, P.C., præst i Daugbjerg 127
von Bünau, Henriette Frederikke 136, 137
Børsting, Chr. P., degn i Hejlskov 175
Børsting, Peder Chr., degn i Hejlskov 146, 175

Christensen, Anders, ejer af Lundsgaard 188
Christensen, Hr. Michel, præst 64, 66, 67
Christensen, Peder, fæstebonde i Bøstrup 115
Christian I 60
Christian III 64
Christian V 89
Christian X 95
Christophersen, Johanne 177
Clausen, provst 154
la Cour, Pierre Dornonville de (Peder la Cour) 118, 119, 120, 121, 124, 130, 131, 133, 134, 135, 136
Coypel, Antoine, fransk kunstmaler 132

Dam, Anders Larsen, karl på Ørslev Kloster 137, 138
Daugaard, historiker 20
Davidsen, røgter på Ørslev Kloster 129
Desplaces, Louis 132
Dorph, Sophie Magdalene 179
Drakenberg, Christian Jacobsen 111, 112, 113, 114, 116

Eliassen, Hans, birkeskriver 106
Eriksen, Agnes 224

Fischer, David, lærer i Lund 204
Frederik II 67, 68, 69, 70, 71
Frederik V 132
Frederik VI 169
Frederik, kronprins 95
Friis, Henrich 90
Friis, Jørgen, katolsk biskop i Viborg 59
Friis, Ovidia Sophie 161
Friis, Sophie Amalie 85, 86, 87, 88, 93, 212
Friisenberg, præst i Vridsted 154
Funder, Andreas Christian, præst 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160
Funder, Mette, (se under de Hofmann, Mette Panderup)
Fønss, Arengaard Sophie 161
Fønss, Elisa (se under Herskind, Elisa)
Fønss, Hans Jørgen Ring de, ejer af Ørslev Kloster 170, 172, 173, 174, 175
Fønss, Frederik P., medejer af Ørslev Kloster 176

Gad, Chresten Pram, præst 181, 182
Gjørup, Karen Basse (gift Assens) 161
Gjørup, Mette Mogensdatter (gift Rostrup) 96, 110, 121
Gjørup, Michael Rodewald 161
Gro, Esbern Vognsens enke 21
Grotrian, Alvilda 188, 200, 201, 202
Grotrian, Carl de Fønns Herskind 200
Grotrian, Fritz 190, 200, 201, 202, 209
Grotrian, Valdemar Herskind 200
Grøn, præst i Knudby (Dalsgaard præstegård) 154
Gyldenstjerne, Ermegaard 78, 79, 80
Gøye (Gjøe), Mogens, rigshofmester 59, 60

Halkier, Mogens, præst 146, 147, 149, 150, 153
Hall, Anne Cathrine 177
Hansdatter, Birgitte (gift Rostrup) 95
Hansdatter, Sofie, malkepige på Ørslev Kloster 115
Hansen, Agnete Marie (gift Knudsen)
Hansen, Christian, gartner på Ørslev Kloster 202, 203
Hansen, Olga (se under Olga, Herskind)
Haugaard, Mogens, skoleinspektør 239
Hee, Ingeborg 115
Heinesen, Mogens (Magnus) 74, 75, 76, 78, 82, 122
Herskind, Alfred 190
Herskind, Alvilda (se under Grotrian, Alvilda)
Herskind, Anders, cand. pharm., ejer af Ørslev Kloster 176, 186, 187, 188, 189, 190, 193, 195, 197, 200
Herskind, Christine 190
Herskind, Elisa (født Fønss) 186, 187, 188, 195, 202
Herskind, Frederik Peter Fønss, boghandler 190
Herskind, Olga 187, 200, 202, 203
Herskind, Valdemar 190
Herzberg, Margrethe (gift la Cour) 131
Hiersing, Cathrine 146
Hiersing, Jens, rektor i Viborg 140
Hiersing, Dines Jensen, præst 134, 140, 146
Hiersing, Magdalene Margrethe 140
de Hofmann, Elisabeth Halchus (gift Richter) 151, 152, 153, 154, 172, 173
de Hofmann, Mette Panderup (gift Funder) 154, 155, 157
de Hofmann, Tycho, historiker 121, 136
Holberg, Ludvig, forfatter 133, 136
Holck, Sophie, frue på Ørslev Kloster 127, 130, 131
Holm, Sofie Johanne Conradine 182
Hostrup, Jens Christian, præst i Hillerød 182, 183
Hvalsø, Nicoline 178
Hørbye, Jens, præst i Ørum 108, 110, 125

Jacobsen, lærer i Ørum 183
Jensen, Hans, ridefoged på Ørslev Kloster 75, 86, 122
Jensen, Kirsten Marie 191
Jensen, Bo 241
Jensen, Helmi Lene Paivinen 240, 241
Jensen, Ib 241
Jensen, Ida 241
Jensen, Karen 241
Jensen, Knud Jeppe, præst 8, 240, 241
Jensen, Malthe, landsdommer og lensmand på Ørslev Kloster 71
Jensen, Maren 191
Jensen, præst i Højslev 158
Jepsen, Morten (Seefeld-slægten, Refnæsgaard) 50, 52
Jespersen, Niels, fæstebonde i Hejlskov 115
Johannes, prior i Ørslev Kloster 25, 26, 27
Jørgensen, Anne Marie 182
Jørgensen, Hans Henrik, ejer af Ørslev Kloster 141, 146
Jørgensen, præst i Ørum 158
Jørgensen, arkivbetjent i Viborg 224

Kamp, Karen 206
Kanneworf, Nicolette Claudiane (gift Halkier) 147
Kanneworf, Sophia Amalia (gift Halkier) 153, 155
Kjær, Anne 166
Kjær, Jens, fæstebonde i Hejlskov 116, 129, 130, 162
Kjær, Thomas Jensen, fæstebonde og klog mand i Hejlskov 162, 163, 164, 165, 166, 169
Knudsen, Agnete Marie (født Hansen) 206
Knudsen, Carl Johan 206
Knudsen, Elise Cathrine 177
Knudsen, Marie (født Fischer) 206
Knudsen, Niels 177
Knudsen, Aage, præst 206, 207
Krabbe, Mogens 51

Kristensen, Evald Tang 195
Kristensen, Sophie 191
Kroon, Kay, præst 206, 207, 208, 237
Kroon, Inger (født Andersen Alstrup) 206
Krumpen, Otte, rigsmarsk 67
Kudsk, Niels, Lundø 109
Kaas, Niels, rigets kansler, ejer af Taarupgaard 71

Lajgaard, Sophie 198, 205
Larsen, Anna Lene 213
Larsen, Johannes Wendt 213, 215, 216
Larsen, Karl Povl, præst 213, 214, 215
Larsen, Maren (født Clemmensen) 213
Lassen, Cathrine Lauritsdatter (gift Hiersing) 134
Lasson, Anne 125, 127
Lasson, Christence 98
Lasson, Sophie Amalie 98
de Lasson, Marie, ejer af Ørslev Kloster 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 115, 116, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 134, 142, 146, 149
Laub, biskop 180, 181
Lauridsdatter, Mette, malkepige på Ørslev Kloster 115
Lerche, Jacob, kancelliråd og borgmester i Nyborg, ejer af Ørslev Kloster 9, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145
Lerche, Regine Christiane (gift Jørgensen) 141
Levetzau, Christian Frederik, ejer af Ørslev Kloster 95, 98
Lindenov, Anders, ejer af Ørslev Kloster 83, 84
Lindenov, Christence (gift Sehested) 84, 85, 86, 88, 90
Lindenov, Hans d. ældre, ejer af Ørslev Kloster 73, 74, 78, 80, 82, 83
Lindenov, Hans d. yngre, ejer af Ørslev Kloster 82, 83
Lindenov, Hans, rigsråd, ejer af Ørslev Kloster 84, 195
Lorenzen, Vilhelm, kunsthistoriker, dr.phil. 20, 21, 22
Lund, Adelheid Magdalene (gift Bering) 147
Lund, Niels Thygesen, præst i Bjørnsholm 140, 141

Lundsgaard, Christen, præst i Viborg 90
Lundsgaard, Christence 92, 93, 95, 96, 98, 109
Lundsgaard, Niels Andersen, præst 85, 88, 89, 90, 91, 92
Lunge, Cidtzel 195
Lunge, Elisabeth Thygesdatter 51
Lykke, Anne, lensmand på Ørslev Kloster 67, 70, 71

Mackeprang, Mouritz, dir. for Nationalmuseet 210
Madsdatter, Kirsten, nonne i Ørslev Kloster 60
Madsen, Rasmus, Lading 179
Malling, Christian 182
Malling, Jens Vilhelm, præst 182, 183, 184, 190
Malling, P.O.J., ejer af Ørslev Kloster 202, 209
Mehl, Johan, sølvsmed i Viborg 100
Michel, Hr. Michel Christensen, præst 64, 66, 67
Michelsen, Christen, præst 67, 70, 71, 73, 74, 76, 78, 80
Mikkelsdatter, Ane 179
Mikkelsen, Mikkel Peder Buch 191
Mogensdatter, Ingeborg, priorinde i Ørslev Kloster 44,46, 50, 51, 52, 58
Mogensdatter, Mette, nonne i Ørslev Kloster 60, 73
Mogensen, Jens 60
Mogensen, Svend, prior i Ørslev Kloster 59, 73
Morten i Sejstrup 109
Mortensdatter, Ellen, nonne i Ørslev Kloster 50, 58
Mortensen, Jens, karl på Ørslev Kloster 106
Mortensen, forpagterfamilie i Hejlskov 215
Munk, Oluf, fhv. katolsk biskop i Ribe, lensmand på Ørslev Kloster 61, 64, 66
Møldorp, Peder Hansen, degn i Lund 108, 109, 116, 117
Møller, Chresten Josephsen, Lærkenborg 172
Mørk, Jens Jensen, gårdejer i Hejlskov 168, 169

Nielsen, Bolette, gartnerkone 175
Nielsen, Hans Schive (Skive) 89, 91

Nielsen, Jacob, birkedommer 106
Nielsen, Jens, byskriver i Nibe 57, 58
Nielsen, Jørgen, sognefoged 164
Nielsen, Herluf 57, 58
Nielsen, Simon, gartner på Ørslev Kloster 175
Nielsen, Thyge, kromand i Lund 108, 117, 140
Nikolaus, helgen 26, 53
Nipgaard, Anne (gift Lundsgaard) 89, 91, 92, 95, 96, 98, 109
Nordby, Bent 227
Nohr, Christiane Frederikke (gift la Cour) 131
Nykjøbing, Oluf Christensen, præst 81, 82, 83, 84, 85

Pedersen, Christian 210
Pedersen, Niels, karl 106
Pedersen, Niels, prior i Ørslev Kloster 30
Pedersen, Niels Chr. (fra Kragelund i Hald) 178
Petersen, Henrik Rybner (Rübner), boghandler i Skive 172
Petersen, Jens Chr., gdr. Ørslevkloster Hovedgaard 211
Petersen, Jørgen, kældermester ved det russiske hof i Horsens 170
Petersen, Magnus, medarbejder ved Nationalmuseet 35, 76, 192, 193
Petersen, Peter Christian, præst 166, 167, 170
Petersen, Theodor, præst 181, 182
Pontoppidan, Erik, biskop og historiker 94
Porskjær, Ejner 4, 47
Porskjær, Jens 47
Porskjær, Martha 4, 47
Porskjær, Viggo 4, 47

Rafn, (Ravn) Jens Lauritzen, præst 78, 79, 81
Ramel, Jacob, ridefoged og fuldmægtig på Ørslevkloster 115
Rantzau, Johan, generalløjtnant, ejer af Ørslev Kloster 86, 87, 88, 93, 94, 150, 212
Rantzau, Christence Lindenov (gift Levetzau) 95, 98

Rasmussen, Inger Marie (gift Broager) 179
Rasmussen, Johannes, lærer i Hald 204
Richter, Anna Elisabeth (gift Møller) 172
Richter, Borchardine Holcka 161
Richter, Borchardt Holck 161
Richter, Marie Anne Dorothea (gift Fønss) 172
Richter, Mathias Peter, kammerråd, ejer af Ørslev Kloster 151, 152, 153, 154, 157
Riis (Ries), Øllegaard 127
Rostrup, Christian Frederich 98
Rostrup, Gunde Nielsen, præst i Randers 95
Rostrup, Marie 105
Rostrup, Mette Mogensdatter Gjørup (se under Gjørup)
Rostrup, Niels Gundesen, præst 95, 96, 98, 99, 105, 107, 108, 111
Rybner (Rübner) Christian Leonhardt, apoteker i Aalborg 171
Rybner (Rübner) Johanne Elisabeth (gift Petersen) 170, 171, 172
Rytter, Peder Thomassen, fæstebonde i Bøstrup 139, 140
Røersdatter, Anne 88

von Schaumburg, Frederica 161
Scheel, provst i Kobberup 95, 96
Schive (Skive), Hans Nielsen 89, 91
Schiødte, Jens Georg, præst 177, 178, 179
Schiødte, Laur. urtekræmmer og oberstløjtnant 178
Sehested, Claus, ejer af Ørslev Kloster 85
Sehested, Iver Nicolai, ejer af Ørslev Kloster 98
Skeel, Iver, prior i Ørslev Kloster 60
Skinkel, Markvard 30
Skjerk, Grethe 235, 236, 237, 240
Skjerk, Torben, præst 235, 236, 237, 239, 240
Spliid, Palle, ejer af Mindstrup i Grejsdalen 51
Sponneck, Olga, komtesse, ejer af Ørslev Kloster 13, 15, 18, 21, 41, 211, 212, 219, 220, 221, 225, 226, 239

Steen, Joen, præst i Ørum 96
Svendsen, Peter William, præst 196, 197, 198, 199, 201, 204, 206
Søe, Anne, Kølbygaard 99
Sørensen, Jens, fæstebonde i Hald 71
Sørensen, Kr., ringer og graver 218

Tetens, biskop i Viborg 147
Thanum (Tanum), Niels Hansen, kunstmaler 132
Thomasdatter, Kirsten, nonne i Ørslev Kloster 59, 60, 71
Thomsen, Kristen (Bavngaard) 190, 191, 192, 195
Thomsen, Petrea 191
Thordalsen, Christen, klog mand i Hejlskov 169, 170
Thordalsen, Maren 169, 170
Thott, Elsebeth (gift 1. gang med Hans Lindenov den yngre) 83
Thorsen, Niels, præst41, 216, 217, 218, 219, 225, 227
Thorsen, Thilde 216, 218, 219
Thorsen, hestehandler, ejer af Ørslev Kloster 209, 210
de Thurah, Laurids, arkitekt 133
Torbull, Søren, betjent 164
Trellund, biskop i Viborg 107
Tyge, katolsk biskop i Børglum 12

Ulbjerg, Frederik P. Pedersen, herskabskusk på Ørslev Kloster 175

Valkendorf, Christoffer, kongens rente- og rigshofmester 74
Vognsen, Esbern 20
Vig-Nielsen, Søren, arkitekt 205, 206, 210
Wilrich, præst i Højslev 154, 155
Wissing, Lucie 171
Wormstrup, Jørgen, godsforvalter 105, 106

Ørberg, Ellen 227, 233, 234

Ørberg, Carl Peter, præst, 227, 228, 230, 231, 234
Ørum, Jens Jacobsen, lærer i Hejlskov 117, 118, 125
Aakjær, Jeppe, forfatter 220
Aakjær, Svend, landsarkivar i Viborg 220, 221, 222, 223, 224

Bodil Hansen

Hr. Michel – og alle de andre

850 år af Ørslevkloster Sogns historie

© Bodil Hansen

Hvor intet andet er anført er nye in- og eksteriørbilleder
fra kirken og klostret fotograferet af Torben Vinge
Typografi: Poul Kristensen
Bogen er sat med Janson Antikva
og trykt hos
Poul Kristensen Grafisk Virksomhed A/S
Aakirkebyvej 2, 7400 Herning

Poul Kristensens Forlag k·s
Nr. Vejenvej 8, 7400 Herning

ISBN 87-7851-027-9

Poul Kristensens Forlag